

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

DOKTORA TEZİ

**KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJELERİ BAĞLAMINDA PEYZAJIN PATİKA
BAĞIMLILIĞI YAKLAŞIMI İLE İNCELENMESİ: ANKARA ÖRNEĞİ**

Esra ŞENÖZ ORSAN

PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

**ANKARA
2021**

Her hakkı saklıdır

ÖZET

Doktora Tezi

KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJELERİ BAĞLAMINDA PEYZAJIN PATİKA BAĞIMLILIĞI YAKLAŞIMI İLE İNCELENMESİ: ANKARA ÖRNEĞİ

Esra ŞENÖZ ORSAN

Ankara Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Nilgöl KARADENİZ

Peyzaj, doğal süreçler ve insan faaliyetleri arasındaki etkileşim sonucunda sürekli olarak dönüşmektedir. Avrupa Peyzaj Sözleşmesindeki peyzaj tanımında da farklı süreçlerin etkileşimi altında dönüşen peyzajın yapısı vurgulanmaktadır. Özellikle 18. yüzyıldan itibaren reformaların etkisiyle peyzajdaki dönüşümün hızı ve büyüklüğü artarak karmaşık bir hale gelmiştir. Peyzajın dönüşümünde etkili olan bir çok ekolojik ve kültürel faktör bulunmaktadır. Birbiriyle örtüşen çok boyutlu bir yapıya sahip olan kentsel dönüşüm, uygulanma amaçlarına yönelik olarak peyzajın karakteristik yapısını oluşturan kültürel, biyotik ve fiziksel bileşenlerinde değişime ve peyzaj bütününde de dönüşüme neden faktörlerden biridir. Kentsel dönüşüm, ülkemizde özellikle Cumhuriyetin ilanından sonra sanayi kenti olarak gelişmekte olan kentlerde mevcut konut stoğunun yetersizliği ve çeşitli kültürel nedenlerden dolayı artan gecekondulaşmanın, ekonomik kalkınmanın, depreme ve doğal afetlere karşı sağlıklı konut ihtiyacının çözümü olarak görülmüştür. Ancak ülkemizde kentsel dönüşüm, uygulanmaya başladığı günden itibaren amaç, kapsam, uygulanış biçimi ve yetkili olunan kurum kapsamında sürekli olarak değişime uğramıştır. Bu değişim, kentsel dönüşümün etki ettiği peyzajın da dönüşmesine neden olmuştur. Bu bağlamda kentsel dönüşümün yol açtığı peyzaj dönüşümünün tarihsel bir süreç olarak analiz edilmesine, süreçte etkili olan itici güçlerin, dönüşümü başlatan olayların ve koşulların, dönüşümün izlemiş olduğu yörüngenin tespit edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda araştırmada kentsel dönüşümün yol açtığı peyzaj dönüşümünün okunabilmesi amacıyla patika bağımlılığı yaklaşımından yararlanılmıştır. Patika bağımlılığı yaklaşımı, peyzaj dönüşümünün okunmasını sağlayan biyografik bir araştırma çerçevesi sunmuştur.

Mayıs 2021, 188 sayfa

Anahtar Kelimeler: patika bağımlılığı, kentsel dönüşüm, peyzaj dönüşümü, peyzaj biyografisi, Ankara

ABSTRACT

Ph. D. Thesis

A RESEARCH ON THE LANDSCAPE THROUGH PATH DEPENDENCY APPROACH IN THE CONTEXT OF URBAN TRANSFORMATION PROJECTS: ANKARA CASE

Esra ŞENÖZ ORSAN

Ankara University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Landscape Architecture

Supervisor: Prof. Dr. Nilgöl KARADENİZ

Landscape is constantly transforming as a result of the interaction between natural processes and human activities. In the definition of landscape in the European Landscape Convention, the structure of the landscape transformed under the interaction of different processes is emphasized. Especially since the 18th century, the speed and magnitude of the transformation in the landscape has increased and become more complex with the effect of the reforms. There are many ecological and cultural factors that are effective in the transformation of the landscape. Urban transformation, which has a multi-dimensional structure that overlaps with each other, is one of the factors that cause change and whole urban transformation in the cultural, biotic and physical components of the landscape. After the proclamation of the republic, urban transformation has been seen as the solution to slum housing, economic development, and the need for healthy housing against earthquakes and natural disasters in Turkish Republic. However, since the day it started to be implemented, urban transformation in our country has been constantly changing within the scope of purpose, scope, method of implementation and the authorized institution. This change has led to the transformation of the landscape affected by urban transformation. In this point of view, it is necessary to analyze the landscape transformation caused by urban transformation for the historical duration, to determine the driving forces that were effective in the process, the events and conditions that initiated the transformation, and the path followed by the transformation. Under this condition, the path dependency approach was used in the research in order to read the landscape transformation caused by urban transformation. As a result, the path dependency approach has provided a biographical research framework that allows the landscape transformation to be analyzed.

May 2021, 188 pages

Key words: path dependence, urban transformation, landscape transformation, landscape biography, Ankara

TEŞEKKÜR

Türkiye’de Peyzaj Mimarlığı alanında hiç çalışılmamış özgün bir konuda çalışmam konusunda beni destekleyen ve yönlendiren, bilimsel ve araştırmacı yönümün gelişmesini sağlayan, birlikte çalışmaktan ve kendisinin öğrencisi olmaktan gurur duyduğum çok değerli danışmanım Sayın Prof. Dr. Nilgöl KARADENİZ’e çok teşekkür ederim. Tez İzleme Komite Üyesi olarak yönlendirmeleriyle tezimin şekillenmesine katkı sağlayan, beraber çalışma şansına sahip olmaktan onur ve gurur duyduğum Sayın Prof. Dr. Dicle OĞUZ’a teşekkür ederim. Bu zorlu süreci birlikte sürdürmekten çok mutluluk ve onur duyduğum, her aşamada desteğini ve yardımlarını her zaman hissettiğim Tez İzleme Komite Üyesi Sayın Prof. Dr. Meryem ATİK’e çok teşekkür ederim. Tez savunma jürisinde kıymetli fikirleri ve önerileri ile tezime katkılarını sunan çok değerli jüri üyeleri Sayın Prof. Dr. Mehmet Emin BARIŞ ve Sayın Prof. Dr. Anlı ATAÖV DEMİRKAN’a çok teşekkür ederim. Dünya ve Türkiye’deki kentsel dönüşüm sürecini daha iyi anlamama yardımcı olan, kentsel dönüşüm uygulamalarına karşı bakış açımı değiştiren ve bu konuda ufkumu açan, tezimin araştırma sürecinde kendisinden ve kaynaklarından bolca faydalandığım Sayın Prof. Dr. Fahriye Nihan ÖZDEMİR SÖNMEZ’e çok teşekkür ederim.

Veri temini konusunda bana yardımcı olan ve olanak sağlayan Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar Planlama Şube Müdürlüğü çalışanları ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Alt Yapı ve Kentsel Dönüşüm Hizmetleri Genel Müdürlüğü çalışanlarına çok teşekkür ederim.

Son olarak canım aileme ve doktora öğrenimim boyunca her koşulda desteğini esirgemeyen, bu uzun ve zor süreci benimle birlikte yaşayan sevgili eşim Volkan ORSAN’a çok teşekkür ederim.

Esra ŞENÖZ ORSAN
Ankara, Mayıs 2021

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI

ETİK.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR	iv
SİMGELER DİZİNİ	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii
ÇİZELGELER DİZİNİ	xi
1. GİRİŞ	1
2. KURAMSAL TEMELLER ve KAYNAK ÖZETLERİ	11
2.1 Patika Bağımlılığı.....	11
2.2 Patika Bağımlılığı Süreci	19
2.3 Patika Bağımlılığı Dizilimleri.....	23
2.4 Kaynak Özetleri	29
2.5 Peyzaj Dönüşümü.....	36
2.6 Kentsel Dönüşüm Kavramı	38
2.7 Kentsel Dönüşümün Amaçları	40
2.8 Dünya’da Kentsel Dönüşüm Süreci.....	41
2.9 Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Süreci	45
2.9.1 Türkiye’deki kentsel dönüşüm uygulamalarının sınıflandırılması	46
2.9.2 Kentsel dönüşüm mevzuatı	48
2.9.2.1 İslah imar planları ile kentsel dönüşüm.....	53
2.9.2.2 5104 Sayılı Kanun kapsamında kentsel dönüşüm.....	55
2.9.2.3 5393 Sayılı Kanunu’nun 73. Maddesi kapsamında kentsel dönüşüm.....	56
2.9.2.4 5366 Sayılı Kanun kapsamında kentsel dönüşüm.....	58
2.9.2.5 6306 Sayılı Kanun kapsamında kentsel dönüşüm.....	59
2.10 Ankara’nın Kentleşme Süreci.....	60
2.10.1 Ankara’da kentsel dönüşüm süreci	67
3. MATERYAL ve YÖNTEM.....	80
3.1 Materyal	80

3.1.1 Araştırma alanı	84
3.2 Yöntem	93
3.2.1 Kentsel dönüşüm sürecindeki patika bağımlılığının ve bileşenlerinin belirlenmesi	96
3.2.2 Kilitlenme zamanlarındaki peyzajın durumunun belirlenmesi.....	97
3.2.3 Kilitlenme zamanları arasındaki peyzaj dönüşümünün analiz edilmesi	103
4. ARAŞTIRMA BULGULARI	104
4.1 Kentsel Dönüşüm Sürecindeki Patika Bağımlılığı	104
4.2 Kilitlenme Zamanlarında ve Güncelde Peyzajın Durumu	111
4.2.1 1984 Yılı Kilitlenmesinde Peyzaj	111
4.2.2 2004 Yılı Kilitlenmesinde Peyzaj	115
4.2.3 2005 Yılı Kilitlenmesinde Peyzaj	118
4.2.4 2012 Yılı Kilitlenmesinde Peyzaj	121
4.2.5 Peyzajın Güncel Durumu (2021).....	134
5. TARTIŞMA ve SONUÇ	154
KAYNAKLAR	169
EKLER.....	177
EK 1 Ankara’da 5393 sayılı Kanun’un 73. maddesi kapsamında kentsel dönüşüm alanı olarak ilan edilen alanların listesi	178
EK 2 Ankara’da 6306 Sayılı Kanun kapsamında riskli alan olarak ilan edilen alanların listesi.....	180
EK 3 Uydu Görüntülerinin Kontrollü Sınıflandırılmasına İlişkin Hata Matrisleri	182
ÖZGEÇMİŞ.....	186

SİMGELER DİZİNİ

D	Doğru nokta sayısı
i	Sınıf sayısı
n	Toplam sınıf sayısı
T	Toplam nokta sayısı
κ	Kappa kat sayısı doğruluk yüzdesi
Σ	Toplam

Kısaltmalar

ABB	Ankara Büyükşehir Belediyesi
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
CBS	Coğrafi Bilgi Sistemleri
CORINE	Coordination of Information on the Environment (Çevresel Bilgilerin Koordinasyonu)
ÇDP	Çevre Düzeni Planı
GEÇAK	Gecekonduların Çağdaş Konuta Dönüşüm Projesi
HGK	Harita Genel Komutanlığı
KDGP	Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi
MİA	Merkezi İş Alanı
NİP	Nazım İmar Planı
ODTÜ	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
TDK	Türk Dil Kurumu
TMMOB	Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TOKİ	Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UA	Uzaktan Algılama
USGS	The United States Geological Survey (Amerika Birleşik Devletleri Jeoloji Araştırma Kurumu)
USR	Urban Spatial Rectructuring (Kentsel Mekansal Yeniden Yapılanma)

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2. 1 Sydow vd. (2005)'nin geliştirmiş oldukları patika bağımlılığı modeli	19
Şekil 2. 2 Patika bağımlılığının oluşum süreci	20
Şekil 2. 3 Patika bağımlılığının gelişim grafiği	22
Şekil 2. 4 Kendini pekiştiren dizilim sürecinin gösterimi	24
Şekil 2. 5 Tepkisel dizilimleri ifade eden gösterim	25
Şekil 2. 6 Goldstone (1998)'un İngiltere'deki sanayileşme sürecini örneklediği tepkisel dizilim modeli..	26
Şekil 2. 7 Planlanmadan yürünen patika	27
Şekil 2. 8 Dallanan patikalar	28
Şekil 2. 9 Patika bağımlılığı yörüngelerinin oluşumu	32
Şekil 2. 10 Levent-Maslak eksenindeki patika bağımlılığının analizi	34
Şekil 2. 11 Dünyadaki kentsel dönüşüm süreci	42
Şekil 2. 12 Kentsel dönüşüm sürecinin tarihsel gelişim profili	44
Şekil 2. 13 Dünya'daki kentsel dönüşüm süreci	44
Şekil 2. 14 Türkiye'deki kentsel dönüşüm süreci	46
Şekil 2. 15 Kentsel dönüşümün alansal sınıflaması	47
Şekil 2. 16 Kuyucu (2018)'ya göre kentsel dönüşüm mevzuatı	52
Şekil 2. 17 Ankara'daki kentleşme sürecine etki eden planlar ile ilgili kanun ve yönetmelikler	60
Şekil 2. 18 1960 yılında Ankara'da gecekondulaşma	62
Şekil 2. 19 Yücel Uybadın Planı ve 1993'teki gecekondular alanları	64
Şekil 2. 20 1993 yılında Ankara'daki ıslah alanları	66
Şekil 2. 21 Dikmen Vadisi'nin 1989 yılındaki Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi alanının uygulanma öncesi ve sonrası	69
Şekil 2. 22 Dikmen Vadisi'ndeki kentsel dönüşüm süreci	70
Şekil 2. 23 Portakal Çiçeği Vadisi'ndeki kentsel dönüşüm süreci	72
Şekil 2. 24 Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi alanının proje öncesi ve sonrası	73
Şekil 2. 25 Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi süreci	74
Şekil 2. 26 Yeni Mamak Kentsel Dönüşüm Proje alanının proje öncesi ve sonrası	75
Şekil 2. 27 Mamak'ta gerçekleşen kentsel dönüşüm süreci	76
Şekil 2. 28 Güneypark KDGA sınırı	77
Şekil 2. 29 Proje alanı sınırı ve bu sınır içinde yer alan gecekondulaşma bölgesi	78
Şekil 2. 30 İmrahor Vadisi'nin kuzey yamaçları 2008 ve 2021 yılı	79
Şekil 3. 1 Çalışma alanı sınırı	85
Şekil 3. 2 Araştırma alanı sınırı içindeki kentsel dönüşüm alanları	86
Şekil 3. 3 ıslah imar planı ile kentsel dönüşümün uygulandığı alanlar	87
Şekil 3. 4 Özel projeler yolu ile kentsel dönüşümün uygulandığı alanlar	88
Şekil 3. 5 5104 Sayılı Kanun kapsamında kentsel dönüşüm ilan edilen alan	89
Şekil 3. 6 5393 Sayılı Kanun kapsamında kentsel dönüşüm alanı olarak ilan edilen alanlar	90
Şekil 3. 7 5366 Sayılı Kanun kapsamında yenileme alanı olarak ilan edilmiş alan	91
Şekil 3. 8 6306 Sayılı Kanun kapsamında kentsel dönüşüm alanı ilan edilen alanlar	92
Şekil 3. 9 Araştırmanın akış şeması	93
Şekil 3. 10 Araştırmanın yöntem kurgusu	95
Şekil 4. 1 Türkiye'deki kentsel dönüşüm sürecindeki kilitlenmeler ve yetki değişimi	109
Şekil 4. 2 Çalışma alanı ölçeğinde 1984 yılı kilitlenmesinde peyzaj	113
Şekil 4. 3 1984 yılı kilitlenmesinde peyzaj	114
Şekil 4. 4 1984 yılı kilitlenmesinde gecekonduların konumlandıkları morfolojik birimler	115

Şekil 4. 5 Çalışma alanı ölçeğinde 2004 yılı kilitlenmesinde peyzaj	116
Şekil 4. 6 Portakal Çiçeği Vadisi ve Dikmen Vadisi'nde Kentsel Dönüşüm Uygulamaları	117
Şekil 4. 7 Proje alanlarındaki konut kat sayıları.....	118
Şekil 4. 8 Çalışma alanı ölçeğinde 2005 yılı kilitlenmesinde peyzaj	119
Şekil 4. 9 Kuzey Ankara Girişi KDGP'nin konumlandığı morfolojik birimler	120
Şekil 4. 10 Kuzey Ankara KDGA'nın uygulama öncesi ve sonrasındaki durumu	121
Şekil 4. 11 Çalışma alanı ölçeğinde 2012 yılı kilitlenmesinde peyzaj	122
Şekil 4. 12 Proje sayılarının uygulandıkları kanunlara göre yüzdelik dağılımları	123
Şekil 4. 13 Projelerin uygulandıkları kanunlar kapsamında kapladıkları toplam alan (hektar) büyüklükleri	124
Şekil 4. 14 Projelerin bulundukları ilçelerin yüzde olarak dağılımı	124
Şekil 4. 15 Projelerin konumlandıkları morfolojik birimler	125
Şekil 4. 16 Projelerin konumlandıkları morfolojik birimler ve kentteki mekansal dağılımları	126
Şekil 4. 17 Birinci bölgedeki projelerin konumlandıkları morfolojik birimler ve kentteki mekansal dağılımları	127
Şekil 4. 18 İkinci bölgedeki projelerin konumlandıkları morfolojik birimler ve kentteki mekansal dağılımları	128
Şekil 4. 19 Üçüncü bölgedeki projelerin konumlandıkları morfolojik birimler ve kentteki mekansal dağılımları	129
Şekil 4. 20 Dördüncü bölgedeki projelerin konumlandıkları morfolojik birimler ve kentteki mekansal dağılımları	130
Şekil 4. 21 Projelerin etkiledikleri arazi örtüsü/kullanımı yüzdelik dağılımları	131
Şekil 4. 22 Kent merkezinin güneyinde tarımsal alanlarda ilan edilen KDP alanları.....	132
Şekil 4. 23 Doğal çayırıklarda ilan edilmiş kentsel dönüşüm projeleri	133
Şekil 4. 24 Projelerin konumlandıkları kentsel alanların yüzdelik dağılımları	134
Şekil 4. 25 Projelerin bulundukları ilçelere göre yüzdelik dağılımları	134
Şekil 4. 26 Çalışma alanı ölçeğinde peyzajın güncel durumu (2021)	135
Şekil 4. 27 Kentsel dönüşüm projelerinin ilan edildikleri kanunlar kapsamında dağılımı	136
Şekil 4. 28 Kentsel dönüşüm projelerinin konumlandıkları morfolojik birimlerin dağılımı	136
Şekil 4. 29 Projelerin konumlandıkları morfolojik birimler ve kentteki mekansal dağılımları	137
Şekil 4. 30 Birinci bölgedeki projelerin konumlandıkları morfolojik birimler ve kentteki mekansal dağılımları	138
Şekil 4.31 İkinci bölgedeki projelerin konumlandıkları morfolojik birimler ve kentteki mekansal dağılımları	139
Şekil 4. 32 Kentsel dönüşüm projelerinin konumlandıkları arazi örtüsü/kullanımının yüzdelik dağılımı	140
Şekil 4. 33 Kentsel dönüşüm projelerinin kentsel alanlar içerisindeki yüzdelik dağılımı	141
Şekil 4. 34 Kentsel dönüşüm projeleri öncesindeki arazi örtüsü/kullanımı birimleri.....	142
Şekil 4. 35 Yerleşik nüfusun bulunmadığı tarımsal alanlar ve yarı doğal alanlarda ilan edilen KDGP ...	143
Şekil 4. 36 Kentsel dönüşüm proje alanlarındaki önceki ve öngörülen nüfus karşılaştırması	145
Şekil 4. 37 Kentsel dönüşüm proje alanlarında öngörülen nüfus	146
Şekil 4. 38 Ankara'da tamamlanmış ya da inşaat aşamasında olan kentsel dönüşüm projelerine örnekler	147
Şekil 4. 39 Şekil 4. 39 Kentsel dönüşüm proje alanlarındaki uygulama öncesi ve öngörülen konut kat sayıları	148
Şekil 4. 40 Kentsel dönüşüm projelerinin uygulanma durumlarına göre proje sayıları ve projelerin yüzdelik dağılımı	149
Şekil 4. 41 Kentsel dönüşüm projelerinin uygulama aşamalarına göre kent içerisindeki dağılımı	150
Şekil 4. 22 Kent merkezinin güneyinde tarımsal alanlarda ilan edilen KDP alanları.....	132
Şekil 4. 42 Kilitlenme zamanlarındaki kentsel dönüşüm alanları	151
Şekil 4. 43 Tüm kanunlar kapsamında ilan edilen kentsel dönüşüm projelerinin tamamlanmış olması durumu ve kentsel peyzajdaki dağılımı	153

Şekil 5. 1 Öneri araştırma çerçevesi	157
Şekil 5. 2 1984 ve 2004 kilitlenmesinin morfolojik yapıdaki etkileri	162
Şekil 5. 3 2005 ve 2012 kilitlenmelerinin morfolojik yapıdaki etkileri.....	163
Şekil 5. 4 Kilitlenme zamanlarının arazi örtüsü/kullanımına etkisi	165
Şekil 5. 5 Kilitlenmelerin kentsel nüfusa etkisi	166



ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 3.1 Araştırma kapsamında kullanılan materyaller, kullanım amaçları ve kaynakları.....	80
Çizelge 3.2 Uydu görüntülerinin türü, ait olduğu tarih, çözünürlük ve karşılık geldikleri kilitlenme zamanı bilgileri.....	83
Çizelge 3.3 Yıllara göre Ankara ili için ortalama hane halkı büyüklüğü.....	84
Çizelge 4.1 Kentsel dönüşüm projelerinde önceki ve öngörülen nüfus.....	132



1. GİRİŞ

Peyzaj, doğal süreçler ve insan faaliyetleri arasındaki etkileşim sonucunda sürekli olarak dönüşmektedir. Avrupa Peyzaj Sözleşmesi de peyzajı “*insanlar tarafından algılandığı şekliyle; özellikleri, insan ve/veya doğal faktörlerin etkileşimi ve faaliyeti sonucunda oluşan alandır*” şeklinde tanımlayarak farklı süreçlerin etkileşimi altında dönüşen peyzajın yapısını vurgulamaktadır.

Dönüşüm, Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlüğü’nde “olduğundan başka bir biçime girme, başka bir durum alma, şekil değiştirme” olarak ifade edilmektedir. Bu durumda dönüşüm, bir halden başka bir hale geçişi, eski halden eser kalmayacak şekilde değişmeyi ifade etmektedir. Tekeli (2011)’ye göre de dönüşüm ile değişim kelimeleri arasında anlam farklılığı bulunmaktadır. Dönüşüm ile anlatılmak istenen yapısal bir değişiktir, değişim ise bir nesnenin ya da alanın durumunun en az iki zaman arasındaki farkını ifade etmektedir (Antrop ve Van Eetvelde 2008).

Antrop (2003)’a göre özellikle 18. yüzyılın ikinci yarısından sonra yaşanan reformaların, sanayi devriminin ve kentleşmenin etkisiyle peyzajdaki dönüşümün hızı ve büyüklüğü artmıştır. Böylelikle peyzaj dönüşümü çevresel ve toplumsal olarak karmaşıklaşan bir hale gelmiştir. Özellikle peyzajdaki dönüşümler, Avrupa peyzajlarının değerlendirildiği Avrupa Çevre Ajansı tarafından hazırlanan raporda bir tehdit olarak görülmeye başlanmıştır. Rapora göre bu tehdit kalite ve sürdürülebilirlik gibi çevresel konuların önüne geçmiştir. Ayrıca raporda peyzaj dönüşümünün, peyzaj çeşitliliğinin, kimliğinin, karakterinin ve mirasının kaybolmasına neden olabileceği vurgulanmıştır (Stanners ve Bourdeau 1995). Peyzajdaki dönüşüm, doğal süreçlerin sonucunda oluşması beklenen ya da istenen bir durumken, insan faaliyetlerinden dolayı meydana gelen dönüşümler çoğunlukla ekolojik süreçlere ve peyzaja zarar vermektedir (Johnson ve Hill 2003).

Marcucci (2000)’ye göre peyzaj ekolojik ve kültürel açıdan sürekli dönüşüm halindedir. Peyzajın dönüşümünde jeomorfolojik süreçlerin, iklim değişikliğinin, yaşam formlarının oluşum şekillerinin, bozulmaların ve kültürel süreçlerin etkisi

bulunmaktadır. Buzul hareketleri, plaka hareketleri, erozyon ve çökelme gibi jeomorfolojik süreçler ile iklim değişikliği, yaklaşık olarak yüz bin yıllık süreler içerisinde peyzajın küresel düzeyde dönüşümüne neden olmaktadır. Peyzajın dönüşüm sürecindeki diğer bir etken olan yaşam formlarının oluşma şekilleri; evrimsel süreçler, bitki ve hayvan topluluklarının yaşam alanlarının oluşum ve yayılım süreleri, insan ve canlı nüfusunun değişimi ile ilişkilidir. Bunlara bağlı olarak peyzaj yaklaşık olarak on yıl gibi kısa ya da yüz bin yıl gibi uzun sürelerde dönüşmektedir.

Marcucci (2000)'ye göre peyzajın dönüşümünde etkili olan bozulmalar; yangınlar, volkanik olaylar, su baskınları, ormancılık ve madencilik faaliyetleri, tarımsal faaliyetler, kentlerin dışa doğru yayılması, yol yapım faaliyetleri olarak tanımlanmıştır. Bunların bir kısmı doğal süreçlerin, bir kısmı kültürel süreçlerin, bir kısmı da her ikisinin etkisi sonucunda peyzajın dönüşümüne neden olmaktadır. Bozulmaların çeşidine ve hızına göre peyzajdaki dönüşüm süresi değişiklik göstermektedir. Yangınlar ya da su baskınları peyzajın bir yıl ya da bir yıldan kısa bir sürede dönüşümüne neden olurken, tarımsal faaliyetler peyzajın yaklaşık yüzyıllık bir süreçte dönüşümüne neden olmaktadır. Peyzajın dönüşümünde etkili olan kültürel süreçler ise kültürel değerler, politikalar, arazi kullanımı ile ilgili kanunların geliştirilmesi, yerleşim desenleri, ulaşım faaliyetleri ve ekonomik faaliyetler olarak ele alınmaktadır. Kültürel süreçler peyzajın yaklaşık olarak on yıllık ya da yüzyıllık süreçlerde dönüşümüne neden olmaktadır.

Antrop ve Van Eetvelde (2008) peyzaj dönüşümünde etkili olan faktörleri itici güçler olarak tanımlamıştır. Buna göre peyzajın dönüşüm sürecindeki itici güçler kentleşme, sanayileşme, doğa olayları ve yaşamın doğasındaki hareketliliklerdir. Bunların yanı sıra ekonomik ve politik süreçler de peyzaj dönüşümünde yönlendirici etkiye sahiptir. Krajewski (2019) de bölgesel veya yerel ölçekte, peyzaj dönüşümünde ekonomik gelişmelerin ve kentleşme süreçlerinin etkili olduğunu savunmaktadır.

Erkaya (2012)'ya göre tarih boyunca doğal peyzajlar, çeşitli ihtiyaçlar doğrultusunda ortaya çıkan kentleşme olgusu ve antropojenik etkiler sonucunda kültürel peyzajlara dönüşmektedir. Bu dönüşümün yanı sıra kültürel peyzajın bir bileşeni olan kentlerde de yaşam biçimlerindeki değişimler ya da gereksinimler, ekonomik ve politik süreçler ile

planlar doğrultusunda sürekli olarak dönüşüm yaşanmaktadır. Tekeli (2011), kentlerin bir dönüşüm mekanı olduğunu ifade etmektedir ve kentlerdeki dönüşümün, yapısal bir değişikliği ifade ettiğini savunmaktadır. Buradaki yapısal değişiklik, kent parçalarındaki niteliksel değişimi veya kentin evrimsel bir oluşum geçirmesini ifade etmektedir.

Tekeli (2011)'ye göre kentlerde dönüşümü sürekli gündemde tutan birçok neden vardır. Bu nedenlerden biri kent ekonomisinin gelişmesi ve dünya ekonomisine uyumlanma biçiminin değişmesidir. Özellikle ülke ekonomilerinde yaşanan her bir kriz dönemi, kentlerde yeniden yapılanma zorunluluğuna ve dolayısıyla da kentlerin dönüşümüne neden olmaktadır. Bir diğer neden kentlerdeki ulaşım ağı ile ilişkilidir. Kentin gelişmesi, toplumun refah düzeyinin artması, tüketim şeklinin farklılaşması, özel taşıt sahipliğinin artması ve tüm bu taleplerin karşılanmasına yönelik geliştirilen ulaşım ağı ve alt yapı sistemi, kentlerde çok yönlü dönüşümlere neden olmaktadır. Kentlerdeki ulaşım ağına bağlı olarak arazi kullanımları ve kentsel alan kurgusu da değişmektedir. Bu nedenle ulaşım çeşitliliğinin arttırılması, buna bağlı olarak ulaşım ağı ve alt yapısının geliştirilmesi de kentlerin dönüşümünde önemli bir etkiye sahiptir.

Kentin nüfusunun sürekli artması, kentlerin dönüşümünde en çok üzerinde durulması gereken nedenlerden biridir. Nüfusun artmasına bağlı olarak konut ihtiyacı ortaya çıkmaktadır ve böylelikle kentin yeni alanlara yayılması ya da kent merkezlerinde yeni konut alanlarının oluşturulması söz konusu olmaktadır. Kentin yeni alanlara doğru yayılması, özellikle kentsel alanları çevreleyen ormanların, su kaynaklarının ve tarımsal alanların zarar görmesine neden olmaktadır (Akseki ve Meşhur 2013). Kentlerdeki konut ihtiyacına çözüm ise genellikle kentsel dönüşüm ile mümkün olmaktadır (Çubuk 1998). Kentsel dönüşüm kentlerde yeni konut alanları yaratmak adına peyzajdaki dönüşümün en yıkıcı formlarından biridir.

Özdemir Sönmez (2019)'e göre kentsel dönüşüm uygulamalarının sosyal, fiziksel ve ekonomik amaçları bulunmaktadır. Bu amaçlardan bir ya da bir kaçına cevap verebilmek amacıyla kentsel dönüşüm projeleri uygulanmaktadır. Sosyal amaçlar; sağlıklı, güvenli yaşam alanlarının oluşturulması ile mahalleler arasındaki fiziksel, sosyal ve ekonomik farklılıkların azaltılmasına odaklanmaktadır. Fiziksel amaçları;

bölgenin sosyal donatı ve altyapı eksikliklerinin giderilmesi, kent parçaları arasındaki yoğunluk farklılıklarının dengelenmesi, ulaşım sorunlarının giderilmesi, olası doğal afet tehlikelerine karşı fiziksel çevresinin niteliklerinin artırılması ve uygun hale getirilmesine odaklanmaktadır. Ekonomik amaçları ise, ekonomik dengesizliğin aza indirilmesine, iş hayatının canlılık kazanmasına, değeri düşen bölgelerin kentsel ekonomiye kazandırılmasına, kentsel yönetimin mali olanaklarının geliştirilmesine odaklanmaktadır.

Kentsel dönüşüm projeleri, uygulama amaçlarına yönelik olarak farklı boyutlar (fiziksel/ tasarımsal, sosyal, ekonomik ve yasal-yönetmel) kapsamında çözüme odaklanmaktadır ve bu doğrultuda söz konusu bölgede dönüşüm yaşanmaktadır (Özden 2016, Karakurt Tosun 2018). Turok (2004)'a göre kentsel dönüşümün fiziksel boyutu; ulaşım ağı, teknik ve sosyal altyapı, konut stoğu ve çevresel sorunlarla ilgilenmektedir. Tasarımsal boyutu ise kentsel tasarım süreçlerini içermektedir.

Kentsel dönüşümün sosyal boyutu; konut ve kamu hizmetlerine erişime, eğitime, toplumsal sağlığa ve düzene, projelerin uygulanma aşamasındaki katılımcılık sürecine odaklanmaktadır (Polat ve Dostoğlu 2007). Ekonomik boyutu, dönüşümün yapılacağı bölgedeki iş imkanlarının nitelik ve niceliklerini yükseltmeyi amaçlamaktadır (Gibson ve Kocabaş 2000). Yasal-yönetmel boyut ise, kentsel dönüşümü şekillendiren merkezi ya da yerel düzeyde alınan kararları, karar verme mekanizmasının yapısını ve süreç içerisinde yer alan yerel halk ile olan ilişkileri içermektedir.

Çok boyutlu bir yapıya sahip olan kentsel dönüşüm, uygulanma amaçlarına yönelik olarak peyzajın karakteristik yapısını oluşturan kültürel, biyotik ve fiziksel bileşenlerinde değişime ve peyzaj bütününde de dönüşüme neden olmaktadır. Wascher (2004)'e göre peyzajın kültürel bileşenlerini yerleşim alanları, tarımsal alanlar, ulaşım ağı, tarihi ve arkeolojik alanlar, gelenekselleşen kültürel özellikler, mekan hissi ve diğer insan ürünü elemanlar oluşturmaktadır. Peyzajın biyotik bileşenleri bitki örtüsü, yaban yaşamı gibi canlı bileşenler ve biyolojik çeşitliliğdir. Fiziksel bileşenlerini ise iklim, jeoloji, jeomorfoloji, hidroloji, toprak ve topoğrafya oluşturmaktadır. Aksu (2014)'ya göre peyzajlardaki dönüşümün hem zamansal, hem de tüm bileşenleriyle bir bütün

halinde ele alınması, peyzajın geleceğine yönelik sağlıklı kararların alınabilmesi için gereklidir.

Cumhuriyetin ilanından sonra özellikle sanayi kenti olarak gelişmekte olan İstanbul, Bursa, Kocaeli, Tekirdağ, Sakarya, Gaziantep, Kahramanmaraş, Kayseri, Denizli ile başkent Ankara'da kırdan kente göçlerin etkisiyle nüfus artışı meydana gelmiştir (Duman ve Coşkun 2015, Doğan ve Bostan 2019). Artan nüfusa bağlı olarak gelişen konut ihtiyacına karşılık kentlerdeki mevcut konut stoğunun yetersiz kalması durumu ortaya çıkmıştır. Bu durum göç eden nüfusun, kent çeperindeki kamu, hazine ya da özel araziler üzerine kendi imkanları dahilinde konut inşaa etmelerine neden olmuştur (Yenice 2014). Böylelikle kentlerde gecekondu bölgeleri oluşmaya başlamıştır ve zamanla bu bölgeler kentler için sorunlu bölgeler olarak nitelendirilmiştir. Bu durum sonucunda, 1980 sonrasındaki yıllarda gecekondu bölgelerinde ıslah imar planları ve özel projeler yoluyla kentsel dönüşüm çalışmaları uygulanmaya başlamıştır (Özdemir Sönmez 2019). Ayrıca Türkiye'nin dünya genelinde hakim olan hizmet odaklı sermaye birikim modelinden, sadece inşaat hizmetlerine odaklanması ve inşaata dayalı büyüme modelini benimsemesi, ekonominin tamamen kentsel dönüşüme dayandırılmasına neden olmuştur. Böylelikle de çoğu kentte kentsel dönüşüm projeleri uygulanmaya başlamıştır (Ç. Şahin 2015). Öte yandan ülkemizde 1999 yılında yaşanan Marmara depremi ile başlayan süreç, depreme ve doğal afetlere karşı sağlıklı konutların yapılması gerekliliğini bir kez daha gündeme getirmiştir (Görgülü 2009, Özden 2016, Kuyucu 2018). 2000'li yıllarda kentsel dönüşüm uygulamaları, tüm bu sorunların ortak çözümü olarak görülmüştür ve uygulanabilirliği için süreç içerisinde bir çok yasal-yönetmelik düzenleme yapılmıştır (Özden 2016).

Kuyucu (2018)'ya göre ülkemizde kentsel dönüşüm, uygulanmaya başladığı günden itibaren amaç, kapsam, uygulanış biçimi ve yetkili olunan kurum kapsamında sürekli olarak değişime uğramıştır. Bu değişim, kentsel dönüşümün etki ettiği peyzajın da dönüşmesine neden olmuştur. Bu bağlamda kentsel dönüşümün yol açtığı peyzaj dönüşümünün tarihsel bir süreç olarak analiz edilmesine, süreçte etkili olan itici güçlerin, dönüşümü başlatan olayların ve koşulların, dönüşümün izlemiş olduğu yörüngenin tespit edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Diğer yandan kentsel dönüşüm ile ilgili ulusal literatürde, kentsel dönüşümün farklı boyutlarının seçilen proje alanı özelinde incelendiği ya da kentsel dönüşümün belli bir boyutuna odaklanıldığı görülmektedir. Kentsel dönüşümün belirli zaman içerisinde peyzajda yaratmış olduğu dönüşümün kent ölçeğinde incelendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu kapsamda literatürdeki ve uygulamadaki eksikliği gidermek amacıyla tezde kentsel dönüşümün neden olduğu peyzaj dönüşümü incelenmiştir.

Antrop ve Van Eetvelde (2008) göre peyzajın dönüşüm sürecindeki bazı köklü değişiklikler, peyzajdaki tarihin izlerinin yok olmasına neden olmaktadır. Bunun sonucu olarak da peyzaj dönüşümü ve peyzajın tarihsel gelişimi üzerine yapılan araştırmalara ihtiyaç artmaktadır. Bu doğrultuda patika bağımlılığı yaklaşımı ile ilişkili olan zamanın derinliği, peyzaj patikası ve peyzaj yörünge analizi gibi yeni kavramlar ortaya çıkmıştır. Öte yandan Palang (2001), Zarina (2010, 2013), Karro vd. (2014) ve Stead vd. (2015) de tarihsel bir süreç içerisinde doğal ve kültürel faktörlerin birbiriyle etkileşimi sonucunda şekillenen ve dönüşen peyzajın zamansallık boyutunu da ele alarak, patika bağımlılığının peyzaj araştırmalarında kullanılabilecek bir yaklaşım olarak kullanılabileceğini belirtmişlerdir.

Patika bağımlılığının temeli, Paul David ve Brian Arthur'un 1985 yılından itibaren ekonomi alanında yapmış oldukları çalışmalara dayanmaktadır (Küçükayazıcı 2014). David (1985)'in patika bağımlılığı ile ilgili en çok bilinen örneği QWERTY ve Dvorak klavyelerinin karşılaştırılmasıdır.

David (1985) patika bağımlılığını, rastlantıya dayalı yapılan seçimler sonucu oluşan ve tersine çevrilemeyen tarihsel dinamik süreçlerin bir özelliği olarak tanımlamaktadır. Mahoney (2000)'e göre patika bağımlılığı, tarihsel açıdan önemli bir sonucun oluşmasına neden olan tarihsel olayları anlamaya ve bu olayların nasıl gerçekleştiğini göstermeye yardımcı olmaktadır. Patika bağımlılığı, özellikle sonuç olayı ya da durumunun sadece başlangıçta meydana gelen olay ya da durum ile anlaşılamayacağı tarihsel süreçlerin analiz edilmesi ihtiyacıyla öne çıkmıştır.

Bittick (2008) temel olarak patika bağımlılığını; sürecin başlangıcında şans eseri ya da rastlantıya dayalı oluşan koşulların ya da olayların, karar vericileri gelecek zamanda da aynı kararı almaya yönlendirmesi olarak tanımlamaktadır. Süreç içerisinde karar vericilerin karşısına farklı seçimler çıksa da, patikaya bağımlı kalınmakta, patikanın başlangıcındaki seçimden vazgeçilememekte ve patikadan çıkılamamaktadır.

Sydow vd. (2009) patika bağımlılığını bir süreç olarak ele almıştır. Sydow vd. (2009)'ne göre bir hedefe ulaşabilmek için başlangıçta bir çok alternatif bulunmaktadır ve bu alternatiflerin her birinin ayrı ayrı seçilme durumu, farklı patikaların oluşmasına neden olmaktadır. Bu patikalardan hangisinin istenilen sonuca ulaşmada daha verimli, daha kolay ya da daha az maliyetli olacağı başlangıçta bilinmemektedir. Kişilerin ya da kurumların, amaçlanan hedefe ulaşmak için seçecekleri patikanın ne olacağını, kendini pekiştiren süreçler belirlemektedir. Kendini pekiştiren süreçler, belirli birkaç patikada yoğunlaşmaya ve sonrasında bu birkaç patikadan birine odaklanılmaya neden olmaktadır. Süreç içerisindeki bir patikaya odaklanılma durumu kilitlenme aşaması olarak tanımlanmaktadır ve artık geri dönüşü mümkün olmayan bir sürece girilmektedir. Kilitlenme aşamasından sonra çeşitli nedenlerden (harcanan maliyet, zaman, emek vb.) dolayı patikadan ayrılmak mümkün olamamaktadır (Börekçi 2013, Küçükyazıcı 2014).

Patika bağımlılığı ile ilgili ekonomi, politika, sosyoloji, stratejik yönetim, kentsel gelişim, eğitim, fizik, matematik, biyoloji ve hukuk alanlarında çeşitli araştırmaların gerçekleştirildiği görülmektedir (Küçükyazıcı 2014). Öte yandan patika bağımlılığı, bazı teknolojilerin gelişim süreçlerinin ya da dünya çapında gelişim göstermiş öncü markaların hayatta kalma serüvenlerinin analiz edilmesinde de kullanılmıştır. Bu kapsamda patika bağımlılığına verilebilecek en iyi örnekler arasında; QWERTY klavyenin, kendisinden daha ergonomik ve hızlı yazmaya uygun klavye dizilimlerine kıyasla dünya çapında en yaygın kullanılan klavye olması (David 1985, Liebowitz ve Margolis 1999, Melosi 2005, Küçükyazıcı 2014) ile buhar gibi daha temiz ve güvenilir bir yakıt maddesi varken, petrolün günümüzde en temel ve yaygın kullanılan yakıt maddesi olması (Mahoney 2000) yer almaktadır.

Patika bağımlılığı yaklaşımını teorik bir çerçevede peyzajdaki değişimi analiz etmek için bir araç olarak kullanan ilk araştırmacı Zarina (2010)'dır. Zarina (2013)'ya göre patika bağımlılığı yaklaşımı peyzaj dönüşümündeki nedenlere odaklanmaktadır. Peyzaj değişimi ile peyzajda değişenin ne olduğu ve miktarı ile değişim öncesi ve sonrasındaki işlevsel farklılaşmaya odaklanılmaktadır. Ancak patika bağımlılığı yaklaşımı ile peyzajdaki dönüşümün sonuçlarından çok, dönüşümün nedenleri ve nasıl olduğu üzerinde durulmaktadır. Melosi (2005) de patika bağımlılığı ile peyzaj dönüşümündeki nedenlere ve itici güçlere odaklandığına, süreçteki kararlar diziliminin ortaya çıkarıldığına vurgu yapmaktadır. Öte yandan Mahoney (2000) de patika bağımlılığını, geçmişte yaşanmış ve günümüzde sonuçlarının görüldüğü belirli olayların, geçmişte hangi nedenlere bağlı olarak gerçekleştiğini analiz etme yolu olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle tez kapsamında peyzajdaki dönüşümün hangi nedenlere ya da itici güçlere bağlı olarak gerçekleştiğini anlamak için patika bağımlılığı yaklaşımı tercih edilmiştir.

Karro vd. (2014) ve Stead vd. (2015)'ne göre peyzaj, neden sonuç ilişkisi içerisinde birbirini takip eden olayların sürekliliği sonucunda dönüşüme uğramaktadır. Zarina (2013)'ya göre de peyzajın dönüşüm sürecinde etkili olayların bir kısmı önemsiz olarak düşünülebilmektedir. Ancak dönüşüm süreci incelendiğinde bu olayların önemli sonuçlara neden olduğu ve sistemin gelişim yönünü değiştirdiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda patika bağımlılığı yaklaşımı ile peyzajın dönüşümünde etkili olan tüm olaylar, olayların birbirleriyle olan etkileşimleri ve olay dizilimleri analiz edilmektedir. Öte yandan patika bağımlılığı peyzaj dönüşümünün bir süreç olarak ele alınmasını sağlayarak, dönüşüm sürecinin başlangıcındaki mevcut durumun, dönüşümde etkili olan seçeneklerin, patikaya neden olan seçeneği destekleyen itici güçlerin (kendini pekiştiren süreçlerin), yapılan seçim sonucunda oluşan kilitlenme zamanlarının, kilitlenme zamanlarındaki peyzajın mevcut durumunun ve böylelikle peyzajın patikasının tespit edilmesini sağlamaktadır.

Ulusal literatürde patika bağımlılığının peyzaj mimarlığı araştırmalarında kullanılmasına dair herhangi bir örnek çalışma bulunmamaktadır. Bu bağlamda tez kapsamında kentsel dönüşümün yol açtığı peyzaj dönüşümünün okunması için patika bağımlılığı yaklaşımından yararlanılmıştır. Böylelikle patika bağımlılığı ülkemizde ilk

kez peyzajın dönüşüm sürecini anlamak için kullanılmıştır ve bu doğrultuda tez, peyzajın biyografik bir süreç olarak ele alınmasını sağlayan araştırma çerçevesi sunmaktadır.

Bu bağlamda tez kapsamında ele alınan ve cevabı aranan temel soru “Kentsel dönüşümün yol açtığı peyzaj dönüşümü patika bağımlılığı yaklaşımı ile okunabilir mi?” dir. Bu araştırma sorusu ile bağlantılı olan ve tez kapsamında cevap aranacak diğer sorular şunlardır:

1. Peyzaj dönüşümünün biyografik bir süreç olarak okunmasını sağlayan patika bağımlılığı araştırma çerçevesi ne olmalıdır?
2. Kentsel dönüşüm sürecinin yol açtığı peyzaj dönüşümündeki patika bağımlılığı mekansal olarak gösterilebilir mi?

Araştırmanın dayandığı temel hipotezler ise şunlardır;

- Patika bağımlılığı, peyzajın dönüşüm sürecinin okunmasını sağlayan biyografik bir araştırma çerçevesi sunmaktadır.
- Patika bağımlılığı peyzajın dönüşüm sürecindeki başlangıç koşullarını, kırılma noktalarını, kırılma noktalarını takip eden olayları ve kararlar diziliminin belirlenmesini sağlar.

Tez kapsamında elde edilecek bulgular ve sonuçların,

- Peyzaj dönüşümünün mekansal olarak incelendiği araştırma ve uygulamalara,
- Patika bağımlılığının, mekansal değişimin tarihsel bir süreç çerçevesinde incelendiği disiplinlerde öneri bir yöntem olarak kullanılmasına

katkı sağlaması hedeflenmektedir. Öte yandan tez çalışmasının, ulusal ve uluslararası literatürde Türkiye’den de örneklerin yer almasına katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

Araştırma alanını, Ankara ilinin dokuz merkez ilçe sınırları içerisinde yer alan ve ıslah imar planları, özel projeler, 5393, 5104, 5366 ve 6306 sayılı kanunlar kapsamında uygulanmış ve uygulanmakta olan kentsel dönüşüm proje alanları oluşturmaktadır. Tez kapsamında belirlenen örnek araştırma alanı aşağıda sıralanan nedenlerden dolayı seçilmiştir:

- Ankara’da, 1930’lu yıllarda başlayan kırdan kente göçler nedeniyle kent merkezine yakın bölgelerde ve kent çevresinde yoğun kaçak yapılaşma sürecinin başlamış olması,
- Türkiye’deki ilk kentsel dönüşüm örneklerinin Ankara’da görülmüş olması,
- Türkiye’nin kentsel dönüşümüne konu olan proje uygulamalarının en yoğun olduğu kentlerden birinin Ankara olması,
- Kentsel dönüşüm uygulamalarının, peyzajın dönüşümüne olan etkilerinin başkent Ankara örneğinde incelenmesinin istenmesi,
- Çalışma alanına kolay ulaşım,
- Veri temini konusunda kurumlara ulaşmada kolaylık,
- Çalışma alanı sınırları içerisinde çok çeşitli kanunlar kapsamında kentsel dönüşüm uygulamalarının yapılmış ve yapılıyor olmasıdır.

2. KURAMSAL TEMELLER ve KAYNAK ÖZETLERİ

2.1 Patika Bağımlılığı

Patika bağımlılığı 1980’li yılların ortalarında sosyal bilimlerde araştırma yapanların, özellikle de ekonomistlerin ve hukukçuların yaygın olarak araştırmaya başladıkları bir kavram olmuştur (Liebowitz ve Margolis 1999, Melosi 2005). Sosyal bilimciler, ekonomistler ve hukukçuların yanı sıra biyologlar da doğal seçim sürecinin tersine çevrilemez oluşunu patika bağımlılığı ile ilişkilendirmişlerdir. Öte yandan fizik ve matematik alanlarında yapılan araştırmalarda, sistemin hiç bir zaman tekrarlanabilir bir yapıya sahip olmadığını ya da sabit dengeye ulaşmadığını açıklayabilmek için patika bağımlılığından yararlanılmıştır (Liebowitz ve Margolis 1999).

Patika bağımlılığı, tarihsel açıdan önemli bir sonucun oluşmasına neden olan tarihsel olayları anlamaya ve bu olayların nasıl gerçekleştiğini göstermeye yardımcı olmaktadır. Sıklıkla, patika bağımlılığı “tarihin ve tarihi olayların önemli olduğu” ya da “geçmişin geleceği etkilediği” gibi ifadelerden yola çıkılarak tanımlanmaktadır. Ötkünç (2012)’e göre de patika bağımlılığı geçmiş olayların günümüzdeki olaylar üzerindeki toplam etkisidir. Mahoney (2000)’e göre patika bağımlılığı ile ilgili yapılan bu tür genel tanımlamalar, patika bağımlılığının birçok araştırmacı tarafından “Geçmişte yaşanmış ve günümüzde sonuçlarının görüldüğü belirli olayların, geçmişte hangi nedenlere bağlı olarak gerçekleştiğini analiz etme yoludur” şeklinde tanımlamasına neden olmaktadır.

Patika bağımlılığı konusunda ilk ve en dikkat çekici çalışmalardan biri ekonomi tarihçisi Paul David’in 1985 tarihli “Clio and the Economics of QWERTY (Clio ve QWERTY Ekonomisi)” adlı çalışması olmuştur. David (1985), QWERTY klavyesinin benimsenmesiyle ilgili araştırmalar yapmış ve bu doğrultuda patika bağımlılığını açıklamıştır. David (1985)’e göre QWERTY klavye tasarımı dışında kalan diğer klavye tasarımları özellikle de Dvorak klavye, 1930’lu yılların sonlarında QWERTY’e göre çok daha hızlı ve verimli yazabilme özelliğine sahiptir ve bu amaçla tasarlanmıştır. Fakat QWERTY üretim ve kullanım piyasasını çoktan ele geçirmiştir. David (1985)’in

görüşüne göre küçük ve tarihsel bir olay, QWERTY teknolojisine kilitli kalınmaya neden olmuştur. Böylelikle QWERTY klavyesi diğer rakiplerini ortadan kaldırmıştır.

David (1985)'e göre patika bağımlılığı sürecinde kilitli kalma ya da kilitlenme (lock-in) olarak ifade edilen durum, esnek olmayan bir durumu ifade etmektedir ve Liebowitz ve Margolis (1999)'e göre kilitli kalma patika bağımlılığının bir özelliğidir. Kilitli kalma/kilitlenme geçmişte yapılan seçimlerin, bugünü ya da gelecekteki seçimleri sınırlandırmasına neden olmaktadır (David 1985). Melosi (2005)'ye göre de bir sistemde patika bağımlılığının olduğunu söylemek için sistemdeki mevcut durumun, tarihi olaylar tarafından sınırlandırılması gerekmektedir. Morrison ve Croucher (2010) göre, bir çok olası seçeneğin olduğu bir anda, seçenekler arasından hangisinin seçileceği erken dönemdeki adımlarla belirlenmektedir. Bu adımlar, sonraki adımlar üzerinde pekiştiren bir etkiye sahiptir. Sürecin sonunda, en verimli seçenek yerine, en çok pekişmiş olan seçeneğin tercih edildiği görülmektedir. Bu durum kilitli kalma/kilitlenme olarak adlandırılmaktadır. Liebowitz ve Margolis (1999) ise, kilitli kalma/kilitlenme ile daha verimsiz bir seçeneğe kilitlenildiğini ya da daha verimli bir seçenekten mahrum olduğunu belirtmektedir. Sydow vd. (2009) ise kilitli kalma/kilitlenmeyi, sürekli aynı tercihleri yapma zorunluluğunda kalma ve farklı tercihlere yönelme imkanının yok olması olarak tanımlamaktadır.

David (1985) patika bağımlılığı kavramına biyolojik ve sosyal süreçleri de dâhil etmiştir ve patika bağımlılığını, rastlantıya dayanan ve tersine çevrilemeyen dinamik süreçlerin özelliği olarak tanımlamıştır. Mahoney (2000) ise patika bağımlılığını, rastlantısal olaylardan oluşan tarihsel bir süreç üzerinden tanımlamıştır. Buna göre patika bağımlılığı, tarihsel bir sürecin modelini, yörüngelerini ya da olaylar zincirindeki hareketini karakterize etmektedir ve tarihsel bir sürecin patika bağımlılığı olarak tanımlanması için en az üç özelliğin olması gerekmektedir. Bunlardan ilki patika bağımlılığının, tarihsel bir dizinin erken döneminde meydana gelen olaylara son derece duyarlı olması özelliğidir. Van Driel ve Dolfsma (2009)'na göre de patika bağımlılığı sürecinde öncelikle patikanın hangi başlangıç koşullarının etkisiyle oluşmaya başladığının tespit edilmesi gerekmektedir (Küçükyazıcı 2014). Dolayısıyla patika bağımlılığı, sonuçların rastlantısal olarak başlangıç koşullarına bağlı olduğu bir

sistemdir. Bu nedenle patika bağımlılığında, erken dönemde meydana gelen nedensel süreçlerin ya da olayların incelenmesi gerekmektedir.

Tarihsel bir olay dizisinde, erken dönemde gerçekleşen olaylar, sonradan gerçekleşen olaylardan çok daha fazla önemli olabilir ya da sonuca etkisi hiç olmayabilir. Arthur (1989)'un polya kâsesi deneyi Mahoney (2000)'in patika bağımlılığını tanımladığı ilk özellik ile ilişkilidir. Polya kasesi deneyinde, olayların oluş sıralarının önemli olduğu ve ilk olan olayın sonraki olayları etkilediği tespit edilmiştir. Bu deneyde boş bir kase ile siyah ve beyaz renklere sahip çok sayıda top bulunmaktadır. Her defasında rastgele bir top çekilmekte ve boş kase bu şekilde doldurulmaktadır. İlk topun rastgele seçimi sonrasında diğer renklerin seçilme ihtimali, kasede toplanan renklerin miktarına göre değişmektedir. Bu deneye göre ilk aşamada seçilen topların renkleri çok önemlidir. Çünkü kasedeki renklerin oranları, sabit bir değerde dengelenmektedir. Bu deneyle; olayların oluş sırasının farklı olmasının, sonuç olayında farklılık yaratacağı ve olayların belirli bir sırayla gerçekleşmesinin nasıl gerçekleşeceğini etkileyeceği görüşleri kuvvetlenmiştir (Küçükyazıcı 2014).

Patika bağımlılığının ikinci özelliği, patikaya bağımlı bir dizilimde erken dönemde meydana gelen olayların rastlantıya dayalı ya da şans eseri olmasıdır. Patika bağımlılığında erken dönemde meydana gelen olaylar, dizinin son olayı için belirleyici bir öneme sahiptir. Fakat patika bağımlılığı sürecinde sonuçta meydana gelen olay, herhangi bir başlangıç olayı sonrasında tahmin edilememektedir. Polya kâsesi deneyinde de olduğu gibi ilk renk seçilene kadar sonucun ne olacağı tamamen belirsizdir. Üçüncü özellik ise, rastlantıya dayalı ya da şans eseri tarihsel bir olay ya da seçimden sonraki süreçlerin, hareket halinde kalmaya ve önceki olayları izlemeye devam etmesidir (Mahoney 2000).

Arthur (1994) ve Ackermann (2001)'da bir sürecin patika bağımlılığı olarak tanımlanması için gerekli olan dört önemli özelliği belirtmiştir (Ebbinghaus 2005):

1. Patika bağımlılığının başlangıç aşamasında, aynı seçilme olasılığına ve eşit önceliğe sahip seçenekler olmalıdır ve hangisinin seçileceği, şansa ya da rastgele seçimlere

bağlı olmalıdır. Örneğin trafikte, giden yöndeki taşıtların sağ şeritten ya da sol şeritten gitmesinin bir önceliği ya da avantajı yoktur. Fakat, toplum hangi yönde trafik akışında ortak fikirde toplandıysa, sonrasında o topluma katılanların bu durumu benimsemesi çok daha kolay olmaktadır.

2. Patika bağımlılığında seçimlerin bir ya da bir kaç tanesinin kuvvetlenmesini sağlayan kendini pekiştiren süreçlerin olması gerekmektedir. Kendini pekiştiren süreçler, bir seçeneğin diğer seçeneklerin önüne geçmesinden sorumlu olan mekanizmalardır. Örneğin, geçmişte belli bir zamanda kişiler e-posta ile haberleşme yolunu seçmişse; bu toplumda yaygınlaşacak, başka kişilerin de bu iletişim aracını kullanmaları ve benimsemeleri diğer seçeneklere göre daha kolay olacak ve yaygınlaşacaktır.
3. Kendini pekiştiren süreçlerin sonucunda patika sabitlenmeli ve kilitlenme/kilitli kalma (*lock-in*) durumunun gerçekleşmesi gerekmektedir. Örneğin, bir şirket tarafından dünya çapında çok yaygın olarak kullanılan bir bilgisayar işletim sistemi olan Windows'tan başka bir işletim sistemi olan Linux'a geçiş maliyetli olacaktır. Bunun nedenleri arasında işletim sistemine dayalı tüm yardımcı sistemlerin de değiştirilmesinin ve kullanıcıların da yeni sistemi öğrenmelerinin gerekliliği yatmaktadır. Bu nedenler şirketin Window işletim sistemi patikasına sabitlenmesine ya da patika bağımlılığında kilitlenmenin yaşanmasına neden olmaktadır.
4. Patika bağımlılığı yetersiz ya da verimsiz patikaları güçlendirmelidir. Fakat bu görüş çoğu araştırmacı tarafından doğru olarak kabul edilmemektedir. Patika bağımlılığı sürecinde her zaman verimsiz ya da yetersiz olan patikanın seçilmiş olması gerekmemektedir. İlk başlangıç koşullarında yapılan seçimler, diğer seçimler arasındaki en verimli ya da yeterli olan seçim de olabilmektedir.

Goldstone (1998) patika bağımlılığını bir sistem olarak ele almıştır. Bu sistemde, tarihsel bir süreç sonucunda meydana gelen bir olay, rastlantısal olarak meydana gelmiş olan başlangıç olayı ya da seçimi ile ilişkilidir. Bu sistemde başlangıç ve sonuç olayları arasında gerçekleşmiş olan ara olayların sonuçları, patikayı yönlendirmektedir (Zarina 2013).

Tilly (2002) ve Melosi (2005)'ye göre patika bağımlılığı, geçmişte alınan kararların, belirli teknolojilerin ya da sistemlerin gelişimi üzerindeki rolünü anlamak için kullanılan önemli bir yaklaşımdır. Geçmişte alınan kararlar ya da yapılan seçimler, sonraki dönemlerdeki olayları etkilemektedir. Bu nedenle geçmişte alınan kararlar bazı patikaların açılmasına neden olduğu gibi, olası ve seçilseydi varlığını koruyabilecek olan başka patikaların da bir daha açılmamasına neden olabilmektedir (Ergut 2007).

Aslan vd. (2015), Tilly (2002) ve Melosi (2005)'nin tanımına ek olarak patika bağımlılığının, seçilen bir patikanın diğer patikalara oranla daha çekici hale gelmesine neden olan faktörleri ve sürecin kilitli kalma/kilitlenme durumuna gelene kadar geçirmiş olduğu dönemleri incelemek için yararlanıldığını belirtmiştir.

Mahoney (2000), sadece geçmişin geleceği etkileyeceği varsayımında bulunan tarihsel tanımlamaların, patika bağımlılığını doğru bir çerçevede açıklayamayacağını düşünmektedir. Bir süreçte patika bağımlılığının olduğunu söylemek için sadece tarihsel olayların varlığı yetmemektedir. Bunun yanı sıra bu olayların şans eseri ya da rastlantısal olaylar sonucu gerçekleştiğinin de ortaya konulması gerekmektedir. Gaddis (2002) patika bağımlılığının bazı temel türlere ayrılması gerektiğini savunmaktadır. Page (2006) de patika bağımlılığı kavramının tanımlanması ve diğer kavramlarla arasındaki farklılıkların ortaya konulması konusunda bazı yaygın yanlış anlaşılmalara bulunmaktadır. Bu nedenle Page (2006) tarihsel süreçleri inceleyerek bağımlılık çerçevesi belirlemiş ve arasındaki farklılıkları ortaya koymuştur. Bu bağlamda ortaya konan tarihsel süreçlerin tanımları sırasıyla aşağıda yer almaktadır.

-Patika bağımlılığı (path dependence): Geçmişteki olayların önemli olmasıdır. Herhangi bir dönemdeki sonuç olayı geçmişe ve olayların sıralamasına bağlıysa, bu süreç patika bağımlılığıdır.

-Durum bağımlılığı (state dependence): Herhangi bir dönemdeki sonuç olayı, yalnızca o zamanki sürecin durumuna bağlıysa bu süreç durum bağımlılığıdır. Bir durumun sadece kendinden bir önceki durumdan etkilenmesi ve süreçte olan diğer olaylardan etkilenmemesidir.

-*Sırasız bağımlılık (phat dependence)*: Patikadaki olayların önemli, fakat sıralamasının önemsiz olması durumudur. Herhangi bir dönemdeki sonuç olayı, tarihteki sonuç sıralamasına ve bu sıralamalara göre sonuçların belirlenmesine bağlı değilse, bu süreç sırasız bağımlılıktır.

-*Sonuca Bağlı Süreç (Outcome Dependent)*: Sonuç olayının, geçmiş olaylara veya bir zaman aralığına bağlı olması durumudur.

-*Bağımsız Süreç (Independent)*: Herhangi bir dönemin sonucunda meydana gelen olayın geçmiş olaylara veya zaman dilimine bağlı olmaması durumudur.

-*Tarihsel Bağımlı Süreç (History Dependent)*: Bir süreç içerisindeki olayların birbiryle bağımsız olmaması durumudur. Üç tarihsel bağımlı süreç türü durum bağımlılığı (state dependence), sırasız bağımlılık (phat dependence) ve patika bağımlılığı (path dependence)'dir.

-*Erken Patika Bağımlılığı (Early Path Dependent)*: Bir sürecin sonucunun yalnızca o süreç içerisinde gerçekleşen ilk olaya bağlı olması durumudur.

-*Geç Patika Bağımlılığı (Recent Path Dependent)*: Bir sürecinin sonucunun yalnızca o süreç içerisinde yakın zamanda gerçekleşen olaylara bağlı olması durumudur.

-*Güçlü Patika Bağımlılığı (Strong Path Dependent)*: İki farklı zaman aralığında gerçekleşen olayların değişiklik göstermesi ile çok farklı sonuçların ortaya çıkacak olması durumudur.

-*İlk Sonuca Bağımlı Süreç (Initial Outcome Dependent)*: Bir sürecin tamamlanmasıyla oluşan tüm sonuçların, süreç içerisinde her şeyden bağımsız olarak yalnızca ilk olaya bağlı olması durumudur.

Bittick (2008)'e göre, patika bağımlılığı sürecinin başlangıcındaki şans eseri ya da rastlantısal koşullar, olaylar ya da seçimler, karar vericilerin gelecekte de aynı kararı vermelerine neden olmaktadır. Pierson (2000)'a göre bunun nedeni, başlangıç seçimlerinin artan getiriler yaratmış olmasıdır. Artan getiriler; yapılan seçimin devamında atılan her bir adımın pozitif geri bildirim yaratmasına, seçimin patika oluşturmaya ve diğer seçimlerin tercih edilmez hale gelmesine neden olmaktadır. Böylelikle başlangıçtaki diğer alternatiflerin seçilme ihtimali azalmaktadır. Bir çok farklı araştırmada artan getiriler, pozitif geri besleme mekanizmaları ya da kendini pekiştiren mekanizmalar/süreçler olarak da adlandırılmaktadır (Küçükyazıcı 2014). Tez kapsamında patika bağımlılığında pozitif geri bildirim sağlayan mekanizmalar “kendini pekiştiren süreçler” olarak ifade edilmiştir.

Roe (1996) patika bağımlılığı ile ilgili yapılmakta olan tanımların yanı sıra patika bağımlılığını örnek bir süreç üzerinden şu şekilde anlatmaktadır: Günümüzde kullanılan şehirler arası yollar önceden insanların ya da hayvan sürülerinin bir yerden bir yere ulaşmak için kullandıkları yollardır. Örnek verilecek olursa; yüz yıllar önce bir kürk tüccarı, bir yerden bir yere göç ederken yanında götürdüğü hayvanların çeşitli doğal tehlikelerden korunması için eğimli ve dolambaçlı bir yolu tercih etmiştir. Bu güzergâh boyunca ilerleyebilmek için önüne çıkan ağaçları ya da çalıları kesmiştir. Belirli bir zaman sonra seyyahlar tüccarın izlediği aynı dolambaçlı yolu kullanmış, yoldaki izleri derinleştirmiş, bazı ağaçları ve çalıları temizlemiş ve yolu genişletmiştir. Yıllar sonra yol iyice herkes tarafından kullanılır olmuştur. Yolun çevresine sanayi kuruluşları ve konut alanları gelmeye başlamıştır. Yollar tekrar genişletilmiş ve günümüz kullanımına uygun bir hale getirilmiştir. Zamanla bu yol yıpranmış ve karar vericiler iki soru arasında kararsız kalmışlardır. Bu sorulardan ilki “Geçmişten o güne kadar kullanılmış olan yol kapatılıp yeni bir güzergâh mı seçmelidir?” ikincisi ise “Mevcut güzergâhdaki yol onarılmalı mıdır?” şeklindedir. Bu aşamada karar vericiler tarafından yol güzergâhında kurulan sanayi kuruluşlarının yıkılması ya da yolun kıvrımlarında konumlanmış ve daha sonra yayılım göstermiş yerleşim yerlerinin yerle bir edilmesi düşünülecek bir seçenek olamamaktadır. Yolu kullanan toplum tarafından da, yolun onarılarak kullanılması tercih edilmektedir. Sonrasında eğer yolların çok eğimli olmasından ötürü araçların yol tutuşu çok iyi olmayacaksa, buna bağlı teknolojiler

geliştirilebilecektir. Eğer araçlarda yol tutuşunu arttıran teknolojiler gürültüye neden oluyorsa, o zaman da yol boyunca ses duvarları yapılabilecektir. Sürücüler yolun virajlı ve eğimli oluşundan çok memnun olmayabilirler, fakat buna teknolojinin de katkısıyla uygun bir ulaştırma sistemi önerilecektir. Roe (1996)'ye göre örnekteki gibi bir süreç patika bağımlılığını tariflemektedir. Sürecin en son durumunda ne kürk tüccarının yol seçimi, ne de kürk tüccarının beraberinde götürdüğü hayvanların zararlı etkilerden korunmuş olması önemli bir durum niteliğinde değildir. Ancak bugün kullanılan yol güzergâhının seçilmesinde tüccarın vermiş olduğu karar en etkili karar olmuştur. Aslında başlangıçta tüccar tarafından seçilmiş yol, günümüz kullanımı için en uygun olanı değildir, fakat patika bağımlılığından dolayı günümüzde de halen bu yol kullanılmaktadır.

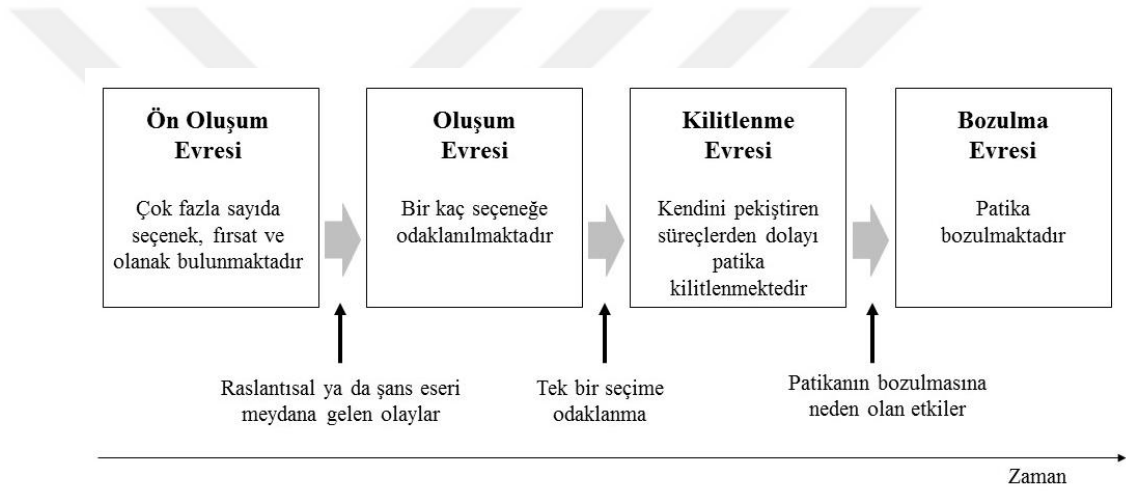
Levi (1997) ise patika bağımlılığını ülke ya da bölge yönetimleri üzerinden belirtilen şekilde açıklamıştır: Bir ülke ya da bölge yönetimi, belirli bir amaç doğrultusunda karşısına çıkan bir çok patikadan bir tanesini seçecektir ve bu seçimi doğrultusunda bir patikaya girecektir. Bu süreçte çeşitli mali yatırımlar yapılacaktır. Bunun yanında yönetim şekli de bu patikaya göre şekillenecektir. Belli bir süre geçtikten sonra bu patikadan geri dönüşlerin olması ya da patikadan çıkılması, çok yüksek maliyetlerin ortaya çıkması ve kurumsal düzenlemelerin yapılmış olması nedeniyle neredeyse imkânsız hale gelecektir. Bunun nedenlerden dolayı ilk seçilen patikadan çıkılamayacaktır. Böylelikle patika bağımlılığı süreci yaşanmış olacaktır.

Karro vd. (2014) ve Stead vd. (2015) patika bağımlılığını, peyzajdaki süreçleri tanımlamaya yardımcı olan bir yaklaşım olarak ele almaktadır. Patika bağımlılığı ile geçmişteki olaylar ve alınan kararlar ile şekillenen peyzajı anlamak mümkün olmaktadır. Çünkü peyzaj, neden sonuç ilişkisi içerisinde birbirini takip eden olayların sürekliliği sonucunda dönüşüme uğramaktadır. Öte yandan patika bağımlılığı ile peyzajın şekillenmesinde etkisi olan tarihsel süreçteki bazı belirleyici dönemler, önemli kritik dönüm noktaları olarak tanımlanmaktadır. Özellikle tarih ve arkeoloji alanındaki araştırmalar peyzajdaki dönüşümün sonuçlarına odaklanırken, patika bağımlılığı ile dönüşümün nedenlerine yoğunlaşmaktadır. Zarina (2013) patika bağımlılığının,

peyzajdaki dönüşüm sürecinin anlaşılmasına, gelişim yollarının ya da yörüngelerinin ayırt edilmesine yardımcı olduğunu belirtmiştir.

2.2 Patika Bağımlılığı Süreci

Patika bağımlılığı ile ilgili yapılmış olan kavramsal tanımlamaların yanı sıra Sydow vd. (2005) patika bağımlılığını temel bir çerçeve üzerinden şekil 2.1'deki gibi tanımlamıştır. Buna göre patika bağımlılığının ilk oluşum evresinde, seçeneklerde çeşitlilik söz konusudur. Süreç içerisinde daha sonra alınacak olan kararlar, çoğunlukla ön oluşum evresine bağımlıdır (Martin ve Sunley 2010).



Şekil 2. 1 Sydow vd. (2005)'nin geliştirmiş oldukları patika bağımlılığı modeli (Martin ve Sunley (2010)'den uyarlanmıştır)

İkinci evre patikanın oluşması evresi olarak tanımlanmıştır. Bu evrede çeşitli seçenekler mevcuttur ve bu seçeneklerden hangisinin seçileceği konusunda belirsizlik hakimdir. Bu evrede gerçekleşecek olan rastlantısal olay ya da olaylar alternatif patikaların üretilmesine neden olacaktır. Rastlantısal olaylar belirli bir patika için fırsata dönüşecek ve etrafında yeni bir kitle oluşmaya başlayacaktır. Bu patika, belli bir boyuta ulaştığında veya ivmelendiğinde patikada kilitlenme yaşanacaktır. Bu evre patikanın kitlenmesi evresi olarak tanımlanmıştır. Bu evrede patikanın kilitli kalınmasına neden olabilecek kendini pekiştiren süreçler mevcuttur. Belirli bir zaman sonra farklı seçeneklerin baskın duruma geçmesinden ya da çeşitli etkilerden dolayı kilitli kalınan patikadan

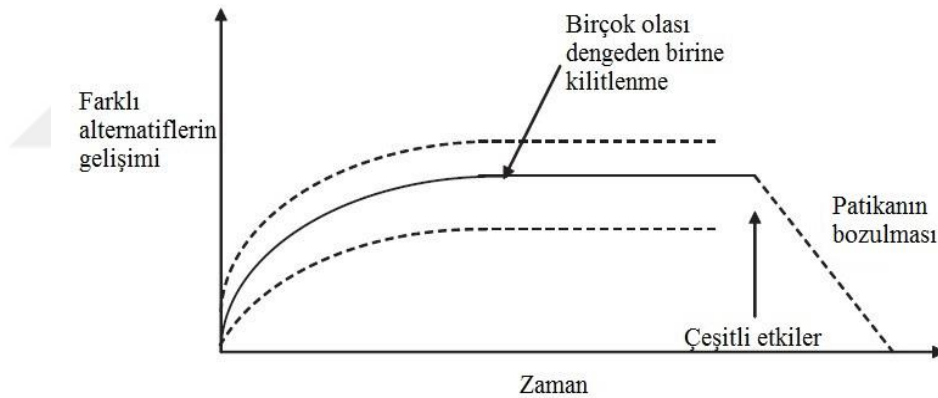
Arthur (1994) ikinci aşamayı oluşum aşaması olarak tanımlamaktadır. Bu aşama başlangıçta çok seçeneğin bulunduğu ve patikanın net olmadığı, ancak kendini pekiştiren süreçlerin ön plana çıkmasıyla belirli bir patikanın oluşmaya başladığı aşama olarak tanımlamaktadır. Bu aşamada seçenekler gittikçe azalmaktadır ve bu da tüm süreci geri dönüşü mümkün olmayan bir hale getirmeye başlamaktadır (Sydow vd. 2009). Ancak diğer seçeneklerin seçilme ihtimali bu aşamada azalmış olsa da hala mümkündür (Börekçi 2013).

Patika bağımlılığının temel modelinin ikinci aşamasında devreye giren kendini pekiştiren süreçler Koch vd. (2009) tarafından koordinasyon etkisi (*coordination effect*), bütünleyici etkiler (*complementary effects*), öğrenme etkisi (*learning effect*) ve uyum sağlayıcı beklenti etkileri (*adaptive expectation effects*) olmak üzere dört ana başlık altında toplanmıştır. Koordinasyon etkisi, bir organizasyondaki birimler ya da çalışanlar arasındaki uyumu sağlayan ilişkilerden, bazı kurallardan ve rutinlerden kaynaklanan kendini pekiştiren süreçleri ifade etmektedir. Öte yandan bir organizasyondaki çeşitli kurallar ve politikalar da organizasyonu patikaya bağımlı hale getirmektedir ve bu durum da bütünleyici etkiler olarak tanımlanmaktadır. Öğrenme etkisi ise bireysel olarak oluşan bir kendini pekiştiren süreçtir. Birey tarafından sürekli tekrarlanan bir işin hep aynı yolla yapılması, bireyin o konuda deneyim kazanmasına ve verimliliğinin artmasına neden olmaktadır. Böylelikle bireylerde seçim yapma ya da karar verme aşamasında aynı yolu seçme eğilimi görülmektedir. Bu da patika bağımlılığına neden olmaktadır. Uyum sağlayıcı beklenti etkileri, seçimlerin ya da alınan kararların etkileşimli olması durumu ile ilişkilidir. Bireyin karar verme sürecinde, kendi tercihindense çoğunluğun tercihini kabullenmesi ve onu seçmesi durumunu ifade etmektedir. Bunun nedeni, bireylerin sosyal bir sınıfa ait olma ihtiyacı ve kazanan tarafta olma isteğidir. Küçükyazıcı (2014) da patika bağımlılığındaki kendini pekiştiren süreçleri durumsallık, başlangıç koşullarına duyarlılık, öğrenme, koordinasyon, tahmin edilmezlik, ağ etkileri, bilgi ve bütünleyicilikler olarak sınıflandırmıştır.

Sydow vd. (2009) şekil 2.2'deki son aşama olan üçüncü aşamayı kilitlenme aşaması olarak tanımlamaktadır. Kilitlenme aşaması, sonucunda kilitlenmenin yaşandığı bir daralma ile karakterize edilmektedir. Bu aşamada belirli bir seçim ya da eylem modeli

baskın hale gelmektedir ve süreçte esneklik tamamen kaybolmaktadır. Alınan kararlar sabitlenmektedir ve patika netleşmektedir. Bu aşamada sürece yeni dahil olanlar dahi bu seçimi kabul etmek zorundadır. Kilitlenme tarihsel süreçte geri dönüşü mümkün olmayan sonuçların doğmasına neden olmaktadır. Kilitlenmenin meydana gelmesi potansiyel olarak verimsizliğin oluşmasına neden olmaktadır, çünkü bu aşamada daha iyi alternatiflerin benimsenmesi imkansız hale gelmektedir.

Martin ve Sunley (2010) patika bağımlılığının gelişimini seçenekler ve zaman grafiği üzerinden şekil 2.3'teki gibi tariflemiştir. Bu grafiğe göre başlangıç zamanında bir çok olası alternatif arasından yapılan seçilimin zamanla kilitlenme durumuna geldiği ve patikanın oluştuğu görülmektedir. Kilitlenme zamanında diğer alternatiflere geri dönüş söz konusu değildir. Belli bir zaman sonra farklı seçeneklerin ortaya çıkması gibi çeşitli etkilerin devreye girmesi ile patika bozulmaktadır.



Şekil 2. 3 Patika bağımlılığının gelişim grafiği (Martin ve Sunley (2010)'den uyarlanmıştır)

David (2000)'e göre bir patika ile bir patikadan diğer bir patikaya geçiş arasındaki ayrımın doğru bir şekilde yapılması gerekmektedir. Patika bağımlılığının var olduğu süreçlerde, mevcut patikadan çıkmak da mümkün olabilmektedir (Küçükyazıcı 2014). Ruane ve Todd (2004)'a göre ise; patikanın bozulması ya da patikadan çıkmak için öncelikle kendini pekiştiren süreçlerde büyük bir değişimin olması, patikanın değişime direnç göstermemesi gerekmektedir. Organizasyonların ya da sistemlerin yeni bir patikaya girebilmesi için yasal düzenlemelerde ya da kanunlarda değişikliklerin olması gerekebilmektedir.

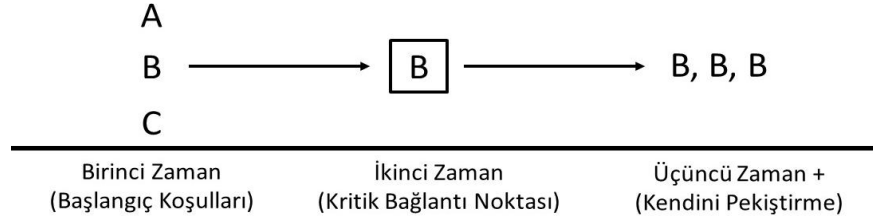
2.3 Patika Bağımlılığı Dizilimleri

Mahoney (2000) patika bağımlılığını, tarihsel olayların dizilimleri olarak incelemiştir ve patika bağımlılığının iki dizilimi olduğunu savunmaktadır. Bunlar kendini pekiştiren dizilimler ve tepkisel dizilimlerdir. Kendini pekiştiren dizilimler, belirli bir kurumsal modelin oluşumunu ve uzun vadede yeniden üremesini ya da yapılanmasını tanımlamaktadır. Kendini pekiştiren dizilimlerde kurumsal bir model bir kez kabul edildiğinde ve benimsendiğinde artan faydalar sağlamaktadır ve süreçte daha verimli alternatifler oluşmuş olsa da mevcut seçimden vazgeçmek ya da bu seçimleri dönüştürmek zorlaşmaktadır.

Tepkisel dizilimler ise geçici olarak sıralanan (ya da geçici süreli sıralanan) ve nedensel olarak birbirine bağlanmış olan olaylar dizisidir. Bu dizilimler, dizilim içindeki her olayın kısmen zamansal olarak önceden yapılmış olaylara bir tepki olması anlamında tepkiseldir. Böylece dizilimdeki her adım bir önceki aşamaya bağımlıdır. Tepkisel dizilimlerde sonuncu olay, araştırma altında olan sonuçtur ve genel olarak tarihsel olaylar, zinciri sonuç olayına götürmektedir. Tepkisel dizilimler sadece nedensel olarak bağlantılı olayların bir dizisini temsil etmenin aksine, dizilimi harekete geçiren beklenmedik özelliklere sahip tarihsel olaylara da sahip olmalıdır (Mahoney 2000).

Mahoney (2000)'e göre patika bağımlılığı, kendini pekiştiren dizilimleri örneklemektedir. Bir patikada denge noktasına ulaşılan kadar bu patikanın gelişmesi yönünde atılan her bir süreç kendini pekiştiren süreçler olarak tanımlanmaktadır ve böylelikle patika kendini pekiştiren dizilim karakterine sahip olmaktadır. Kendini pekiştiren dizilimlerde, patikanın oluşum dönemleri, kritik bağlantı ya da dönüm noktalarına karşılık gelmektedir. Kritik bağlantı ya da dönüm noktaları, iki veya daha fazla seçenek arasından birinin benimsenmesi ile oluşmaktadır. Bu noktalar süreç açısından kritiktir, çünkü yapılan seçim ile var olan diğer seçeneklerin ileriki zamanlarda seçilme olasılığı düşmektedir. Böylelikle sürecin başlangıç aşamasındaki çok seçenekli duruma dönmek giderek daha zor hale gelmektedir. Şekil 2.4'te kendini pekiştiren dizilimin şematik gösterimi yer almaktadır. Buna göre birinci zamanda üç

farklı seçenek yer almaktadır. Birinci zamanda, benimsenecek seçenek tahmin edilememekte ve öngörülememektedir.

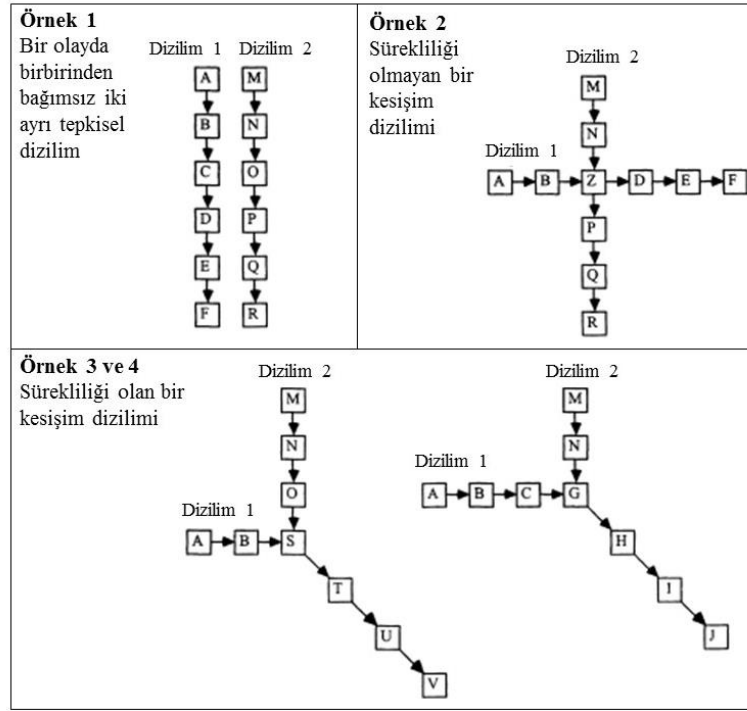


Şekil 2. 4 Kendini pekiştiren dizilim sürecinin gösterimi (Mahoney (2000)'den uyarlanmıştır)

Başlangıç koşullarında A, B ya da C seçenekleri arasında herhangi bir üstünlük ya da öncelik bulunmamaktadır. Başlangıç koşulları göz önüne alındığında, birinci zamanda B seçeneğinin seçilmesine dair herhangi bir tahmin yapılamamaktadır. Bu nedenle B seçeneğinin kritik dönüm noktası (kritik bağlantı noktası)'nda benimsenmesi rastlantısal ya da şans eseri bir olaydır. B seçeneğinin sürekli olarak seçilmesi durumu, gelecekte yeniden seçilmesi durumunu ortaya çıkaracaktır (Mahoney 2000).

Tepkisel dizilimler, kendini pekiştiren dizilimlerden farklı bir mantığı benimsemektedir. Kendini pekiştiren süreçler, kendini pekiştiren dizilimlerde erken dönemde olan olayları pekiştiren süreçleri karakterize ederken, tepkisel dizilimlerde erken dönemde olan olayları dönüştüren ya da tersine çeviren olayları karakterize etmektedir. Tepkisel dizilimlerde ilk hareketi pekiştiren bir süreç değil, tam tersine tepkisel bir süreç başlatmaktadır (Mahoney 2000).

Tepkisel dizilimler, geçici ve nedensel olarak birbiriyle bağlantılı olan olay dizilimlerini tariflemektedir. Tepkisel dizilimlerde her bir olay önceki olay için bir tepki, sonraki olay için ise bir sebeptir. Dizilimlerdeki erken dönemde gerçekleşen olaylar özellikle sonuç olayı için önemlidir. Çünkü olaylardaki ufak bir değişiklik, zaman içerisinde birikerek dizinin sonucunda büyük farklılıklara neden olabilmektedir. Şekil 2.5'teki örnek dizilimde A'nın B olayına yol açtığı, B'nin C olayına yol açtığı, C'nin de D olayına yol açtığı düşünülmektedir ve sonuçta en son olay ilk başlangıç olayına bağlıdır (Mahoney 2000).



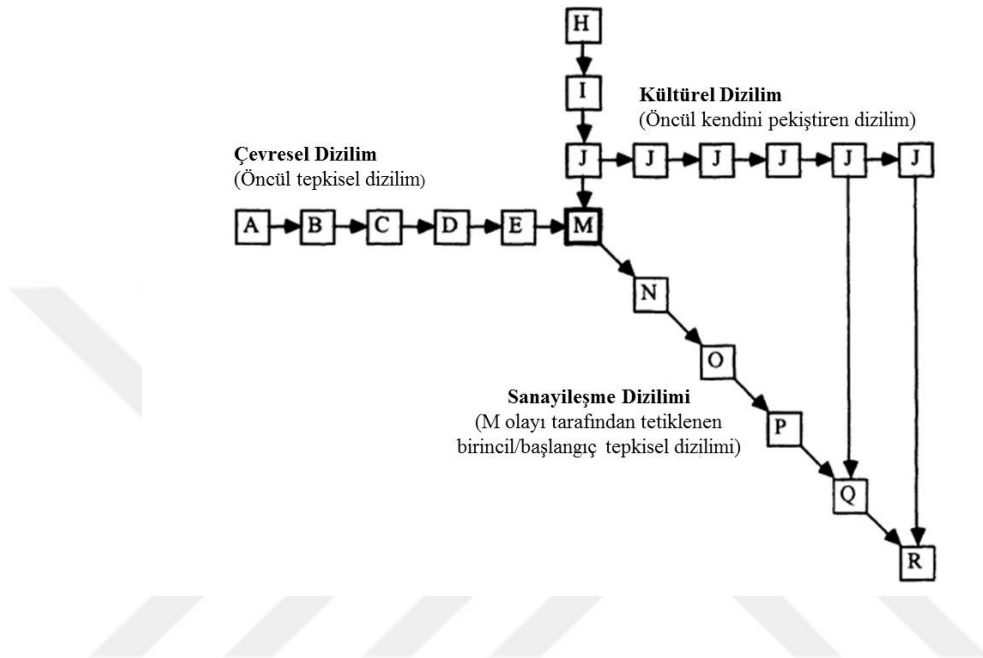
Şekil 2. 5 Tepkisel dizilimleri ifade eden gösterim (Mahoney (2000)'den uyarlanmıştır)

Tepkisel dizilimlerde, dizilimin başlangıç noktasının nasıl kavramsallaştırması gerektiği açık değildir, bu da önemli bir problemi gündeme getirmektedir. Çünkü bazı tarihsel olayların analizinde başlangıç noktasının seçimi keyfi olabilmektedir. Belirli bir kriter olmadığı durumlarda anlamlı bir başlangıç noktasının tespit edilebilmesi için araştırmacılar sonsuza kadar zamanda geriye gidebilmektedirler. Bu da araştırmacı için önemli bir sorun yaratmaktadır (Mahoney 2000).

Tepkisel dizilimlerde, süreci başlatan olay kendini pekiştiren dizilimlerdeki gibi tahmin edilemeyen ya da beklenmeyen olaylarla gelişmektedir. Böyle bir olay, tahmin edilemeyen bir "kırılma noktası" olarak ortaya çıkmaktadır. Tarihte beklenmedik, şaşırtıcı bir olayın olması başlangıç noktasının tespit edilebilmesi konusunda araştırmacılara bir çözüm sunmaktadır (Mahoney 2000).

Tepkisel dizilimlerde başlangıç olayı, önceden gerçekleşmiş iki ya da daha fazla dizilimin kesişim noktası da olabilmektedir. Goldstone (1998)'un sanayi devrimini tanımladığı dizilim böyle bir dizilimi tariflemektedir (Şekil 2.6). Buna göre dizilimler

çevresel, kültürel ve sanayileşme dizilimleri olmak üzere üçe ayrılmıştır. Sanayileşme dizilimi çevresel ve kültürel dizilimler arasındaki kırılma noktasından (buharlı motorun geliştirilmesi) kaynaklanan bir dizi koşullu olay tarafından tetiklenmektedir (Mahoney 2000).



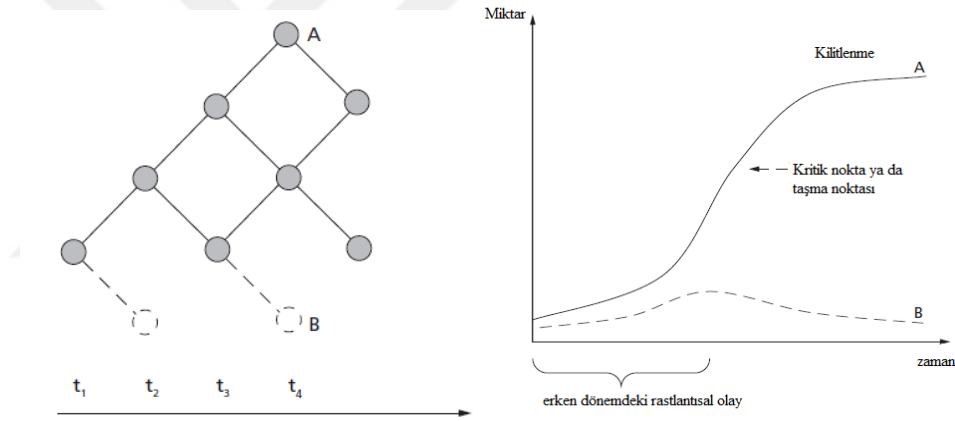
Şekil 2. 6 Goldstone'un (1998) İngiltere'deki sanayileşme sürecini örneklediği tepkisel dizilim modeli (Mahoney (2000)'den uyarlanmıştır)

Çevresel dizilim, İngiltere'ye özgü bazı başlangıç koşullarını (A olayı: zayıf ve az orman alanlarının varlığı, denize yakın kalın kömür damarlarının varlığı, soğuk hava koşulları vb.) içermektedir. Bu koşullar, ısınmada odun yerine kömür kullanılmasına neden olmuştur (B olayı). Bu da yüzeysel kömürün tükenmesine yol açmıştır (C olayı), böylelikle madenlerde daha derine inilmiştir (D olayı). Daha derinlerin kazılması madenlerin su ile dolmasına neden olmuştur (E olayı). Kültürel dizilim yeni düşünce biçimleri ile yeni ekonomik faaliyet biçimlerini karakterize etmektedir (J olayı) ve kendini pekiştiren bir dizilim olarak tanımlanmıştır.

Çevresel ve kültürel dizilimlerin kesişiminde (E ve J olayının kesişmesi) büyük ve önemli bir durum olan buharlı motorun geliştirilmesi (M olayı) meydana gelmiştir. Goldstone (1998)'a göre buharlı motorun geliştirilmesi sırasında birçok rastlantısal olay

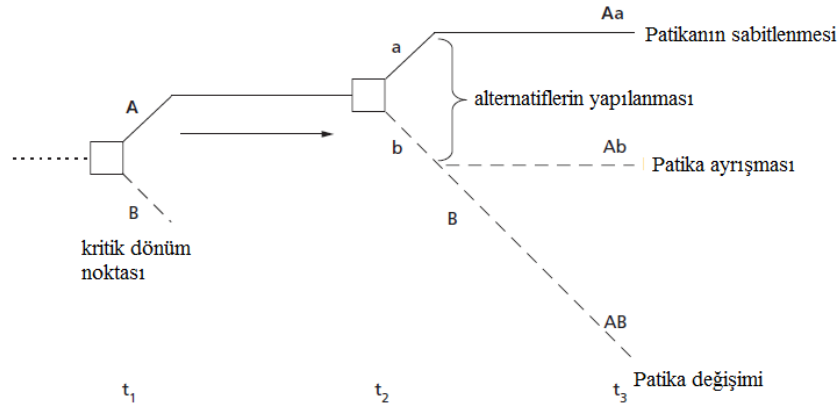
meydana gelmiştir. İlk buharlı motorun geliştirilmesinden sonra, daha fazla yenilik ve gelişmenin gerçekleşmesi ile tepkisel bir dizilim oluşmuştur.

Ebbinghaus (2005)'a göre ise iki şekilde patika bağımlılığı oluşmaktadır. Bunlardan birincisi “planlanmadan yürünen patika (*unplanned trodden trail*)” olarak tanımlanmıştır (Şekil 2.7). Bu patika, rastlantısal olarak seçilen bir seçimin sosyal ağın etkisiyle başkaları tarafından da seçilmesi ile ortaya çıkmaktadır. İlk seçilenin seçilme nedeni ya da başarının sebepleri ne olursa olsun, kritik nokta ya da kilitlenmeye ulaşıldığında kendini pekiştiren süreçler devreye girmektedir. Böylelikle patika istikrara kavuşmaktadır. İlk baştaki seçim zamanla daha fazla kişiye ulaşmaktadır ve yayılım göstermektedir.



Şekil 2. 7 Planlanmadan yürünen patika (Ebbinghaus 2005)

İkincisi “dallanan patikalar (*branching pathways*)” olarak tanımlanmaktadır. Dallanan patikalarda, bir patikanın devam edebilmesi için alternatif patikalardan birinin seçilmesi söz konusu olmaktadır (Şekil 2.8).



Şekil 2. 8 Dallanan patikalar (Ebbinghaus 2005)

Birinci tip patika bağımlılığı, seçimin gelişmesi ve yayılması, daha sonra da uzun vadede sürekliliğini koruması ile ortaya çıkmaktadır. İkincisi ise, birçok seçenek arasından yapılan seçim ve bu seçim sonucunda oluşan patikalar arasındaki ilişkiyle ortaya çıkmaktadır. Her iki patika bağımlılığının ortak özelliği, bir dizi olayda son kararların geçmişteki olaylardan (tamamen) bağımsız olmadığıdır.

Ebbinghaus (2005)'a göre dallanan patikaların üç ana özelliği bulunmaktadır. Bu üç ana özellik kurumsal bir yapıdaki patika bağımlılığı süreci üzerinden şu şekilde örneklenmektedir. Bir kurumda, yeni bazı kuralların geliştirilmesiyle kritik dönüm noktasına ulaşmaktadır. Bu kurallar arasından uygulamaya yönelik olarak bir seçim yapılır ve patikaya girilir. Kendini pekiştiren süreçler yoluyla kurumsallaşma süreci başlar. Bu süreç yeni kurulmuş bir kurumun toplumsal kabulünü tariflemektedir. Bu aşamadan sonraki süreçte, önceden alınan kararlar sonraki kararların seçimini yapılandırmaktadır. Bu süreçte farklı patika seçimleri yer almaktadır. “Patika sabitlemesinde” temel ilkelerde değişim olmadan çevresel değişikliklere adaptasyon sağlanmaktadır. “Patika ayrışması”, kurumsal düzenlemelerin kısmen yenilenmesi yoluyla gerçekleşen kademeli adaptasyon ve temel prensiplerin sınırlı derecede yeniden yönlendirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca patika ayrışmasında başlangıçta istenilenden farklı bir amaca hizmet eğilimi de görülebilmektedir. “Patika değişimi”, bir kurumdaki kendini pekiştiren süreçlerin sona erdiğini ve kuruma yeni bir yön verildiğini ifade etmektedir.

2.4 Kaynak Özetleri

Zarina (2010) benzer peyzaj karakterine sahip, fakat birinde kültürel miras değerlerinin korunduğu, diğesinde ise korunmadığı ve terkedildiği iki kırsal peyzaj arasındaki farklılığın nedenlerinin araştırılması konusunda patika bağımlılığı yaklaşımından yararlanmıştır. Çalışmada peyzajın değişimindeki tarihsel süreç, biyografik bir anlatımla ele alınmıştır. Peyzajın değişiminde etkili olan siyasi dönemler incelenmiş ve her bir dönemin başlangıcı, yeni bir patikanın başlangıcı olarak ele alınmıştır. Çalışmada örnek olarak seçilen iki peyzajın benzer karaktere sahip olmaları, patika bağımlılığı sürecindeki başlangıç koşulları olarak düşünülmüştür. Başlangıçta benzer peyzaj karakterine sahip olan iki alan, yönetimler tarafından alınan farklı kararlarla farklı patikalara girmiş ve peyzajın değişimi bu kararlar doğrultusunda gerçekleşmiştir. Çalışma peyzajın değişim sürecinin patika bağımlılığı yaklaşımı ile nasıl inceleneceği konusunda bu araştırmaya katkılar sunmuştur. Ayrıca peyzajın değişiminde etkili olan politik süreçlerin dönemler halinde ele alınması ve her bir dönem başlangıcının yeni bir patikanın başlangıcı olarak değerlendirilmesi bu araştırmadaki patika anlayışına yol gösterici olmuştur.

Röhring ve Gailing (2010), kentlerde ya da kırsalda yaşanan mekansal gelişim süreçlerini etkileyen itici güçlerin (doğal riskler, ekonomik ve sosyal değişim süreçleri, küreselleşme vb.) ve ilgili aktörlerin net bir şekilde tanımlanması gerektiğini savunmaktadır. Bu bağlamda araştırma kapsamında iki örnek alandaki mekansal gelişim incelenmiştir. Araştırmaya konu olan alanlardan biri tarım arazilerinin bulunduğu, doğal bir nehir yatağıdır. Diğeri ise konut ve ticaret bölgesi olarak gelişim göstermiş bir banliyodur. Çalışmada iki alanın da gelişim süreci patika bağımlılığı yaklaşımı ile ele alınmıştır. Süreçteki kritik dönüm noktaları ve kritik dönüm noktalarına neden olan seçimler ile etkili olan faktörler ortaya konulmuştur. Çalışmada iki örnek alandaki patika bağımlılığına neden olan kendini pekiştiren süreçler tanımlanmış ve patika oluşumunda nasıl etkili oldukları açıklanmıştır. Bu bağlamda çalışmadan, mekansal gelişim sürecindeki kendini pekiştiren süreçleri ve bunların patika oluşumundaki etkilerini tanımlama konusunda yararlanılmıştır.

Koç ve Kıray (2011) işletmelerin izledikleri iş modelleri ve stratejilerin, patika yaratarak işletmelerin yok olmalarına neden olup olmadığını araştırmıştır. Bu çerçevede araştırma sorusu “Patika bağımlılığı işletmelerin yok olmasına neden olabilir mi?” dir. Araştırma sorusuna yanıt bulmak amacıyla seçilen çalışma alanı sınırlarında çeşitli nedenlerden dolayı faaliyetine son vermiş ya da kapatılmış, farklı sektörlerde faaliyet gösteren küçük ya da orta ölçekli işletmelerin öyküleri incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda işletmelerin, tarihsel süreçlerinde; maddi içerikli olan ya da olmayan, yatırım yapılan ve böylece vazgeçilemeyen iş ya da yönetim modelleriyle tedarik zincirleri gibi patikalara bağlandıkları ve bu nedenle yok oldukları ortaya konulmuştur. Çalışma, bir yapının yok oluşunun patika bağımlılığı yaklaşımı ile nasıl inceleneceği konusunda bu araştırmaya katkı sunmuştur.

Castellazzi vd. (2012), kültürel ya da doğal süreçlerin etkisiyle zamanla peyzajın karakterinde ve kullanımlarında değişimlerin olacağına ve bu değişimlerin ekosistem hizmetlerini de etkileyeceğine değinmişlerdir. Çalışmada örneklem alan olarak seçilen ormanlık alanın, 2050 yılındaki durumuna dair dört farklı senaryo üretilmiştir ve haritalanmıştır. Senaryolar üretilirken mevcut durum ile ülke politikaları ve hedefleri dikkate alınmıştır. Bu senaryoların gerçekleşmesi durumunda örneklem alandaki değişim haritalanmıştır. Araştırma kapsamında senaryoların oluşturulması sürecinde patika bağımlılığının olduğu görüşüne varılmıştır. Çünkü her bir senaryo için alandaki başlangıç koşulları aynıdır ve alanın bazı mekânsal sınırlandırıcı unsurları, her bir senaryoda aynı etkiye sahiptir. Çalışmada üretilen senaryolar ile arazi kullanımındaki değişikliklerin ekosistem hizmetleri üzerindeki etkileri tespit edilmeye çalışılmış ve patika bağımlılığının etkileri araştırılmıştır. Çalışmada senaryolar üretilmeden önceki mevcut peyzajın, patikanın başlangıç koşulları olarak tanımlanması, kilitlenme zamanlarındaki peyzajın mekansal gösterimi konusunda bu araştırmaya katkı sağlamıştır. Öte yandan her bir farklı senaryonun farklı birer patika olarak kabul edilmesi, araştırma kapsamında patikaların mekansal olarak gösterimi konusunda fikir vermiştir.

Ötkünç (2012), Mimar Maruf Önal’ın modernist bir yapıt olan Dr. Belen’in Evi’ni incelemiştir. Araştırma, Maruf Önal’ın döneminin mimari anlayışından farklı bir

anlayışa sahip olduğunu dile getirmektedir. Tasarlamış olduğu yapıları, patikadan ayrılan yapılar olarak tanımlamaktadır. Buna göre 1930’larda güçlenen ve üslup olarak da yaygınlaşan modernist yaklaşımın belirleyici bir patika olduğu ve 1940’lardaki ulusal, yerel vb. arayışların ise diğer bir patika olarak okunabileceği vurgulanmıştır. Ulusal mimarlık arayışının modernist patikayı zayıflattığını, ama tamamen ortadan kaldırmadığını vurgulamıştır. Bu patikaların farklı dönemlerde kesişerek uzun süre çoğulcu bir mimariyi ürettiklerine değinmiştir. Ötkünç (2012) Önal’ın aslında meslek hayatının başında “modern mimari patikasını” izleyen eserler verdiğini, daha sonra yapılarında “milli mimari patikasını izlediğini belirtmiştir. Çalışma bir sürecin patika bağımlılığı olarak nasıl ele alınacağı ve patikaların nasıl tanımlanacağı konusunda bu araştırmaya fikir vermektedir.

Küçükyazıcı (2014), patika bağımlılığının modellenmesi konusunda çalışmasını yürütmüştür. Çalışmada kendini pekiştiren süreçler, kilitli kalma ve kilitli kalmaya neden olan faktörler göz önüne alınmıştır ve tüm bu faktörler arasındaki etkileşimler incelenmiştir. Araştırmada bu faktörlerin modellenmesi ve aralarındaki etkileşim sonucunda patika bağımlılığının oluşup oluşmayacağı analiz edilmiştir. Küçükyazıcı (2014)’ya göre literatürde, patikaya bağımlı bir sürecin tamamında etkili olan bütün faktörleri dikkate alan ve bu faktörler arasındaki ilişkileri inceleyen, modelleyen ve analiz eden bir model mevcut değildir. Bu amaca yönelik olarak çalışmada, bulanık bilişsel haritalama yöntemi kullanılmış ve patika bağımlılığı modellenmiştir. Çalışma, patika bağımlılığı ile literatürün, bileşenlerinin ve kapsamının tanımlanması açısından önemlidir.

Melville ve Minnery (2015) birbiriyle etkileşim halinde bulunan tramvay sistemi ile kentsel yapı ve form arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Çalışmada 1880’li yıllardan itibaren tramvay sisteminin gelişmesinde ya da kullanımının terk edilmesinde etkili olan ekonomik, kurumsal, politik, teknolojik ve ilgili diğer faktörler araştırılmıştır. Patika bağımlılığı, ulaşım ağı ile kentsel yapı arasındaki tarihsel ilişkiyi anlamaya yardımcı bir çerçeve olarak kullanılmıştır. Bu kapsamda kentsel yapıda değişime neden olan tüm faktörlerin tarihsel gelişimi patika bağımlılığı ile incelenmiştir. Araştırma kapsamında ulaşım ağının değişimi tarihsel dönemlere ayrılarak incelenmiştir. Çalışma kentsel

Tasan-Kok (2015) Avrupa ülkeleri ve Türkiye’deki kentsel gelişim süreçleri arasındaki farklılıkların ve bunların nedenleri üzerine bir araştırma yapmıştır. Bu doğrultuda temel nedenin ülkede hakim olan kültürel yapı ve yönetim şekli ile bağlantılı olarak geliştirilen politikalar olduğu sonucuna varmıştır. Çalışmada bu farklılaşmayı analiz edebilmek için İstanbul’da, örnek bir bölgedeki kentsel dönüşüm uygulama süreci incelenmiştir. Süreci anlamak için patika bağımlılığı bir araç olarak kullanmıştır. Çalışmada kurumsal koşullar, rastlantısal olaylar, İstanbul'un karma neoliberal küreselleşmesini oluşturan kilitlenme zamanları tespit edilerek kentsel dönüşüm sürecindeki patika bağımlılığı ortaya konulmuştur. Süreçteki patika bağımlılığını tanımlamak için de bir çerçeve geliştirilmiştir (Şekil 2.9).



32

yaratıcı anların etkilerine baēlı olarak patikanın yörüngesinde deēişimler meydana gelmektedir. Bu çerçevede patika baēımlılıēındaki yaratıcı an, pozitif bir yörünge nin oluşmasına neden olmaktadır. Yörünge nin pozitif olarak ifade edilebilmesi için yörünge nin gelişme eğiliminde olması gerekmektedir. Öte yandan yıkıcı an, yörünge nin olumsuz yönde ilerlemesine neden olmaktadır.

Çalışma kapsamında Türkiye'deki çeşitli organizasyonel ve kurumsal süreçlerle bağlantılı olan yaratıcı veya yıkıcı anlar ile bunların İstanbul ve Levent-Maslak aksındaki kentsel dönüşüm sürecinde meydana getirdiēi deēişim yörüngeleri şekil 2.10'da özetlenmiştir. Çalışmada kentsel dönüşüm sürecinin patika baēımlılıēı yaklaşımı ile incelenmesi, bu araştırmanın yönteminin geliştirilmesine yardımcı olmuştur.

Kurumsal ve organizasyonel süreçler	Beklenmedik/Rastlantısal olaylar	Değişim Yörüngeleri	
		İstanbul örneğinde	Levent-Maslak Aksı örneğinde
1) Politik ekonomik düzenleme Özelleştirme ve girişimcilik temelli, planlı ve yarı kontrollü karma ekonomik modelden açık neo-liberal ekonomik modele geçiş	<u>Yaratıcı anlar</u> * Liberal ve açık ekonomik modele sahip yeni hükümet (1984 – özal hükümet) * Otoriter neo-liberal görüşe sahip yeni hükümet (2002 – Erdoğan hükümet) <u>Yıkıcı anlar</u> * Askeri darbeler (1960 ve 1980) * Ekonomik krizler (1969, 1982, 1992, 1994 ve 2001)	Devlet müdahalesinin arttırılması ve artan uluslararası sermaye *Küreselleşme ve özelleştirme *Kırdan kente göç tarafından tetiklenen yasadışı arazi ve konut piyasası dinamikleri * Kentsel peyzajın bir parçası olmaya başlayan alışveriş merkezleri * Yeni ofis ve iş mekanlarına ihtiyaç * Değişen yaşam tarzları ile oluşan yeni konut alanları * Merkezi iş alanlarının genişlemesi	Gayrimenkul yatırımında aktif olan uluslararası ticari şirketler Büyük arsaların mevcudiyeti Kayıtdışılıkların kabulü Arazi spekülasyonu
2) Kentsel yönetim Otoriter devlet müdahalesine açık, fırsat odaklı ve girişimci yönetim yapısına yönelik yukarıdan aşağı belediye yönetimi yapısı	<u>Yaratıcı anlar</u> * Yeni ve girişimci belediye başkanının seçimi (Dalan yönetimi 1984–1989) * Merkezi hükümetin desteklediği neoliberal olan yeni belediye başkanının seçilmesi (Topbaş yönetimi 2004) <u>Yıkıcı anlar</u> * Kentsel gelişime devletin müdahalesi (1982'de yayınlanan Turizmi Teşvik Kanunu ve 1984 Büyükşehir Belediyeleri Kanunu)	Girişimci kentsel yönetim *Parçacıl, fırsatlara ve mülkiyete dayalı kentsel gelişim *Büyükşehir planlama geleneklerinin gevşemesi *Merkezi hükümet ile özel inşaat şirketleri arasındaki doğrudan ilişki *Büyükşehir belediyelerine güçlü merkezi hükümet desteği *TOKİ gibi devlet kuruluşlarının kentsel dönüşüm üzerindeki artan rolü	Korunan doğal alan sınırları içerisine giren büyük ölçekli ticari projeler (Zorlu Center, 1453 Maslak) Belediye izni olmadan büyük ölçekli ticari mülkiyetin sağlanması

Şekil 2. 10 Levent-Maslak eksenindeki patika bağımlılığının analizi (Tasan-Kok 2015)

Kurumsal ve organizasyonel süreçler	Beklenmedik/Rastlantısal olaylar	Değişim Yörüngeleri	
		İstanbul örneğinde	Levent-Maslak Aksı örneğinde
3) Planlama sistemi ve mevzuat Büyükşehir planlama sisteminde yukarıdan aşağıya kadar parçacıl, fırsata dayalı ve girişimci planlama rejimi	<u>Yaratıcı anlar</u> 1954 Master Plan'ında Levent-Maslak aksının hafif endüstriyel alan olarak önerilmesi * İstanbul Master Plan Bürosu tarafından 1980 yılında İstanbul Mater Planı'nın uygun bulunması * 5216 Büyükşehir Belediyeleri Kanunu'na göre İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin yetki alanının genişletilmesinin onaylanması (2004) * 2005 yılında İstanbul Metropolitan Planlama Ofisi'nin kurulması * 2009'da İstanbul Metropolitan Planlama Ofisi'nin yeni master planı onaylanması <u>Yıkıcı anlar</u> * Merkezi devlet kurumlarına mevzuat ile planlama hakkının verilmesi (2002, 2003, 2004, 2005)	Parçacıl kentsel planlama * Merkezi planlama sistemini değiştirmek için 1984 seçimlerinden sonra reformlar yapıldı ve belediyelerin otoriteleri ve kaynakları atırıldı. * Ticari alanlar talebini karşılamak için mantar gibi yeni projelerin üretilmesi beklenmiyordu. * 2009 Metropolitan Planı doğu batı aksında bir gelişimi öneriyordu, fakat Levent-Maslak eksenindeki gelişim kuzeye doğru bir gelişmeye neden oldu. * Kentsel dönüşüm ve büyük ölçekli soylulaştırma projelerinin olması (2000'lerin ortasından beri devlet desteği ile artan)	* Parça parça planların ve plan değişikliklerinin ardı ardına onaylanması * Yüksek katlı binaların inşaatı için esnekliğin artması
4) Emlak piyasası Yerel emlak piyasasının çok aktörlü sistemlerle yerini değiştirmesi	<u>Yaratıcı anlar</u> * 1988 yılında İstanbul'da ilk alışveriş merkezinin açılması * 1996 yılında çeşitli Gayrimenkul Yatırım Ortaklıklarının kurulması ve ilk Gayrimenkul Yatırım Ortakları hisselerinin 1997 yılında İMKB'de işlem görmesi. * 1996'da Türk inşaat şirketlerinin emlak geliştirme şirketlerini kurmaya başlaması. <u>Yıkıcı anlar</u> * 3030 Sayılı Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanunu'nun (1984) turizm tesisleri olarak büyük ölçekli remi olmayan projelerin geliştirilmesini desteklemesi.	Yerel ve uluslararası emlak piyasası ortakları tarafından öncü projelerin geliştirilmesi * Yerel emlak piyasası aktörlerinin sermaye açığını kapatmak için yeni araçlar geliştirmeleri (Gayrimenkul Yatırım Ortakları gibi) * Ulusal bankaların emlak yatırım sektörüne girmesi * Yeni ulusal holdinglerin emlak gelişim piyasasında yer alması * Türkiye emlak piyasası yatırımcıları ile uluslararası emlak piyasası aktörleri arasında güven ortamının artması * Ulusal ve uluslararası şirketler arasında rekabetin artması	Levent-Maslak aksı boyunca ilk projelerin 1980'lerde başlaması 2000 yılında Levent metrosunun tamamlanması Levent-Maslak aksı boyunca uluslararası şirketler tarafından çeşitli ticari projelerin geliştirilmesi

Şekil 2.10 Levent-Maslak eksenindeki patika bağımlılığının analizi (Tasan-Kok 2015) (devam)

Yang vd. (2016), Çin'in Lanzhou kentindeki kentsel alanların yeniden yapılanmadırılması sürecini araştırmışlardır. Çalışmada 1978'den itibaren hükümetin, kentsel alanların yapılandırılması sürecindeki rolü üzerine odaklanılmıştır. Çalışmada kentsel alanların yeniden yapılandırılma sürecindeki patika bağımlılıkları ve kilitlenmeler ile bunlara neden olan faktörler tespit edilmiştir. Süreçte etkili olan küresel gelişmeler, kurumsal yapılanmalar, merkezi ve yerel hükümet arasındaki ilişkiler, kentsel büyüme politikaları ve stratejileri, kentlere ve kültürle göre farklılık gösteren yerel süreçler, ekonomik ve politik sistemler incelenmiştir. Çalışma, kentsel planlama sürecinde patika bağımlılığı yaklaşımının nasıl kullanılacağı konusunda bu araştırmaya yardımcı olmuştur.

2.5 Peyzaj Dönüşümü

Peyzaj doğal süreçler ve insan faaliyetleri arasındaki etkileşim sonucunda sürekli olarak dönüşüme uğramaktadır. Bu nedenle dönüşüm, peyzajın temel bir özelliğidir. Avrupa Peyzaj Sözleşmesi'ndeki peyzaj tanımından da dönüşümün, peyzajın temel özelliklerinden biri olduğu anlaşılmaktadır (Antrop ve Van Eetvelde 2008). Avrupa Peyzaj Sözleşmesi'ndeki tanıma göre “*peyzaj insanlar tarafından algılandığı şekliyle; özellikleri, insan ve/veya doğal faktörlerin etkileşimi ve faaliyeti sonucunda oluşan alandır*”. Tanımda yer alan etkileşim çok çeşitli süreçlerin neden olduğu dönüşen peyzajın yapısını ifade etmektedir.

Dönüşüm, TDK Türkçe Sözlüğü'nde “olduğundan başka bir biçime girme, başka bir durum alma, şekil değiştirme” olarak tanımlanmaktadır. Bu durumda dönüşüm, bir halden başka bir hale geçişi, eski halden eser kalmayacak şekilde değişmeyi ifade etmektedir. Tekeli (2011)'ye göre de dönüşüm ile değişim kelimeleri arasında anlam farklılığı bulunmaktadır ve dönüşüm ile anlatılmak istenen yapısal bir değişikliktir. Değişim ise bir nesnenin ya da alanın durumunun en az iki zaman arasındaki farkını ifade etmektedir (Antrop ve Van Eetvelde 2008).

Antrop (2003)'a göre özellikle 18. yüzyıldan itibaren reformaların etkisiyle peyzajdaki dönüşümün hızı ve büyüklüğü artmıştır. Böylelikle peyzaj dönüşümü çevresel ve

toplumsal olarak karmaşıklaşan bir hale gelmiştir. Özellikle peyzajdaki dönüşüm, Avrupa Çevre Ajansı tarafından hazırlanan raporda bir tehdit olarak ele alınmaya başlanmıştır. Rapora göre bu tehdit kalite ve sürdürülebilirlik gibi çevresel konuların önüne geçmiştir. Ayrıca raporda peyzaj dönüşümünün, peyzaj çeşitliliğinin, kimliğinin, karakterinin ve mirasının kaybolmasına neden olabileceği vurgulanmıştır (Stanners ve Bourdeau 1995). Peyzajdaki dönüşüm, doğal süreçlerin sonucunda oluşması tahmin edilen ve istenen bir durumken, insanlardan kaynaklanan dönüşümler çoğunlukla ekolojik süreçlere ve peyzaja zarar vermektedir (Johnson ve Hill 2003).

Marcucci (2000)'ye göre peyzaj dönüşümünde jeomorfolojik süreçlerin, iklim değişikliğinin, yaşam formlarının oluşum şekillerinin, bozulmaların ve kültürel süreçlerin etkisi bulunmaktadır. Buzul hareketleri, plaka hareketleri, erozyon ve çökme gibi jeomorfolojik süreçler ile iklim değişikliği, yaklaşık olarak yüz bin yıllık süreler içerisinde peyzajın küresel düzeyde dönüşümüne neden olmaktadır. Peyzajın dönüşüm sürecindeki diğer bir etken olan yaşam formlarının oluşma şekilleri; evrimsel süreçler, bitki ve hayvan topluluklarının yaşam alanlarının oluşum ve yayılım süreleri, insan ve canlı nüfusunun değişimi ile ilişkilidir. Bunlara bağlı olarak peyzaj yaklaşık olarak on yıl gibi kısa ya da yüz bin yıl gibi uzun sürelerde dönüşmektedir.

Marcucci (2000) peyzajın dönüşümünde etkili olan bozulmaları; yangınlar, volkanik olaylar, su baskınları, ormancılık ve madencilik faaliyetleri, tarımsal faaliyetler, kentlerin dışa doğru yayılması, yol yapım faaliyetleri olarak tanımlamıştır. Bunların bir kısmı doğal süreçlerin, bir kısmı kültürel süreçlerin, bir kısmı da her ikisinin etkisi sonucunda peyzajın dönüşümüne neden olmaktadır. Bozulmaların çeşidine ve hızına göre peyzajdaki dönüşüm süresi değişiklik göstermektedir. Yangınlar ya da su baskınları peyzajın bir yıl ya da bir yıldan kısa bir sürede dönüşümüne neden olurken, tarımsal faaliyetler peyzajın yaklaşık yüzyıllık bir süreçte dönüşümüne neden olmaktadır. Peyzajın dönüşümünde etkili olan kültürel süreçler ise kültürel değerler, politikalar, arazi kullanımı ile ilgili kanunların geliştirilmesi, yerleşim desenleri, ulaşım faaliyetleri ve ekonomik faaliyetler olarak ele alınmaktadır. Kültürel süreçler peyzajın yaklaşık olarak on yıllık ya da yüzyıllık süreçlerde dönüşümüne neden olmaktadır.

Antrop ve Van Eetvelde (2008) peyzaj dönüşümünde etkili olan faktörleri itici güçler olarak tanımlamıştır. Buna göre peyzajın dönüşüm sürecindeki itici güçler kentleşme, sanayileşme, doğa olayları ve yaşamın doğasındaki hareketliliklerdir. Bunların yanı sıra ekonomik ve politik süreçler de peyzaj dönüşümünde yönlendirici etkiye sahiptir. Krajewski (2019) de bölgesel veya yerel ölçekte, peyzaj dönüşümünde ekonomik gelişmelerin ve kentleşme süreçlerinin etkili olduğunu savunmaktadır.

Erkaya (2012)'ya göre tarih boyunca peyzajdaki dönüşüm, çeşitli ihtiyaçlar doğrultusunda ortaya çıkan kentleşme olgusu ve antropojenik etkiler sonucunda doğal peyzajların kültürel peyzajlara dönüşmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Bu dönüşümün yanı sıra kültürel peyzajın bir bileşeni olan kentlerde de insanların yaşam şekillerindeki değişimler ve gereksinimler, ekonomik ve politik yapıda meydana gelen farklılaşmalar ya da planlar doğrultusunda sürekli olarak dönüşüm yaşanmaktadır. Bu bağlamda Tekeli (2011) kentleri bir dönüşüm mekanı olarak tanımlamaktadır.

2.6 Kentsel Dönüşüm Kavramı

Küreselleşmenin yaratmış olduğu itici gücün etkisiyle gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerdeki tüm kentler, ekonomik, sosyal, siyasal, demografik ve coğrafi nedenlerden dolayı dönüşüme uğramaktadır. Başlangıçta bölgesel büyüme hareketleri ve savaş sonrasında yıkılmış olan kentlerin yeniden inşası ile gündeme gelen kentsel dönüşüm, II. Dünya Savaşı'ndan sonra değişen ihtiyaçlara cevap bulmak için farklı araçlarla ve ölçeklerle uygulanmaya devam etmiştir (Akalin 2016). Bu durum Şahin (2015)'e göre kentsel dönüşüm kavramına yüklenen anlamın yüksek düzeyde farklılaşmasına neden olmuştur. Yenice (2014)'ye göre kentsel dönüşüm tanımlamalarındaki farklılaşmanın temel nedeni, dönüşüm sürecinin amaçları, hedefleri, organizasyonu ve yöntemlerindeki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Bu kapsamda çalışmada öncelikle uluslararası ölçekte, sonrasında ülke ölçeğinde kentsel dönüşüm tanımlarına yer verilmiştir.

Hall ve Hubbard (1998) kentsel dönüşümü, kentlerin yeniden yapılandırılma gerekliliği olarak tanımlanmaktadır (Güzey 2012). Thomas (2003) ise kentlerdeki sorunların çözümüne odaklanarak bir bölgenin ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel şartlarına

çözümler üretmeyi sağlayan bir uygulama olarak ifade etmiştir. Roberts ve Sykes (2006)'e göre kentsel dönüşüm, kapsamlı ve bütünleşik bir vizyon ve eylem olarak bir alanın ekonomik, fiziksel, toplumsal ve çevresel koşullarının sürekli iyileştirilmesidir (Özdemir Sönmez 2019).

Türkiye'deki kentsel dönüşüm ile ilgili tanımlara bakıldığında; TDK Türkçe Sözlüğü, *“Kentın imar planına uymayan ruhsatsız binalarının yıkılıp, planlara uygun olan toplu yerleşim alanlarının oluşturulması”* olarak tanımlamaktadır (Anonim 2019a). Keleş (2004) ise bir kentin tamamının ya da belli bir bölümünün değişimi ya da başka bir biçim alması olarak ele almaktadır. Gündoğan (2006) kentsel dönüşümün tarım dışı alanlarda gerçekleştirilmesi gerektiğine vurgu yapmış ve bu alanlardaki yapılı çevrenin, tekrar tarım dışı başka bir yapılı çevreye bilinçli müdahalesi ile dönüştürülmesi olarak tanımlamıştır. Aras ve Alkan (2007) kentsel dönüşümün, kendiliğinden oluşmuş bir süreç olmadığını, kentsel topraklar üzerinde ekonomik, politik ve sosyo-kültürel müdahaleler sonucunda meydana geldiğini ifade etmektedir. Ancak Gündoğan (2006)'a göre Türkiye'deki uygulamalar kentsel dönüşümün sadece eski kentsel yerleşim alanlarında değil, yapılaşmamış ve yapılaşması istenen kentsel alanlarda da ileri sürülen bir kavram haline gelmesine neden olmuştur.

Şişman ve Kibaroglu (2009) kentsel dönüşümü, bozulma ya da çöküntü haline gelen kentsel alanların ekonomik, toplumsal, fiziksel ve çevresel koşullarının kapsamlı ve bütünleşik yaklaşımlarla iyileştirilmesine yönelik olarak uygulanan strateji ve eylemler bütünü olarak ele almıştır. Ülger (2010) de çarpık yapılaşmış, köhneleşmiş, afetlere ve kentsel risklere duyarlı, alt yapısı yetersiz ve niteliksiz, yoğun yapılaşmış, yasal ya da imara aykırı yerlerdeki mülkiyetin; yeni imar planı verilerine uygun düzenlenmesi olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlara göre kentsel dönüşüm, bir planlama, imar uygulama ve yapım/inşa sürecidir. Sakaklı (2012) ve Özden (2016)'e göre zaman içerisinde eskiyen, köhneleşen, yıpranan ya da potansiyel alt yapı değeri üst yapı değerinin üzerinde seyreterek değerlendirilmeyi bekleyen kent dokusunun, stratejik bir yaklaşım ile günün sosyo-ekonomik ve fiziksel şartlarına uygun olarak değiştirilmesi, geliştirilmesi, yeniden canlandırılması ve yeniden oluşturulması eylemi olarak tanımlanmaktadır.

Gündoğın (2006)'a göre Türkiye’de kullanıldığı anlamıyla kentsel dönüşüm en geçerli karşılığını yık-yap ile bulmaktadır. Bu bağlamda desantralizasyon (kamunun yetki ve sorumluluklarını yeni aktörlerle paylaşması), ıslah imar planları, gecekondü dönüşüm projeleri ve büyük çaplı yol ve şebeke inşası gibi uygulamaların her biri birer “kentsel dönüşüm”dür. Şahin (2015)’e göre ise Türkçe’de kullanılan kentsel dönüşüm kavramının tek ve berrak bir tanımı bulunmamaktadır. Kavram zamanla, kentsel dönüşüm tanımı doğrultusundan çıkmış ve diğör tüm uygulamaları içeren bir hale gelmiştir.

2.7 Kentsel Dönüşümün Amaçları

Akkar (2006) ve İlkme (2008)’ye göre, kentsel dönüşümün amaçları beş temel konu altında toplanmaktadır. Bunlardan ilki, toplumsal bozulmanın nedenlerini araştırmak ve toplumsal sorunlar ile kentin fiziksel yapısı arasında bağlantı kurarak kentsel alanların çöküntü haline gelmesini önlemektir. İkincisi, kentsel dokuyu oluşturan öğelerin fiziksel değışim ihtiyacını karşılamaktır. Üçüncüsü, kentsel refah ve yaşam kalitesini artıran bir ekonomik kalkınma yaklaşımını ortaya koymaktır. Dördüncüsü, kentsel alanları etkin bir şekilde kullanmaya ve gereksiz kentsel yayılmadan kaçınmaya yönelik stratejileri geliştirmektedir. Son olarak, kentsel politikaların şekillenmesi ihtiyacını karşılamak üzere sivil toplum örgütlerinin ve toplumun farklı kesimlerinin planlamaya katılımını sağlamaktır.

Keleş (2013)’e göre yoksulluk yuvalarının temizlenmesi, yoksul kesimler ile kentliler arasında oluşan ekonomik ayrımın giderilmesi ve kentin yönetiminden ve planlanmasından sorumlu yerel yönetimlerin olanaklarının arttırılması kentsel dönüşümün temel üç amacıdır.

Akalın (2016), kentsel dönüşümün amaçlarını; rantabilitesi yüksek bölgelerde biriken sermayenin yeniden dağılmasını sağlamak, ekonomik yaşamı canlandırmak, fiziksel çöküşü durdurmak, depreme dayanıklı konutlar üretmek, tarihi dokunun sürdürülebilirliğini sağlamak, konut kalitesini ve kentsel yaşam kalitesini arttırmak,

kültürel dinamikleri harekete geçirmek ve kentsel dönüşüm sürecine toplumdaki ilgili tüm aktörlerin katılımını sağlamak olarak sıralamıştır.

Özden (2016)'e göre kentsel dönüşüm, mevcut kentsel dokunun doluluk boşluk oranlarının değerlendirilerek yenilenmesini, mevcut ve yeni inşa edilecek yapılara ilişkin kararların alınmasını, korunacak yapılara ilişkin koruma kriterlerinin saptanmasını, ulaşım ağının gözden geçirilmesini, alanın yeniden işlevlendirilmesini, toplumsal yenilemeyi odağına alarak sosyal profile ilişkin politikaların belirlenmesini sağlamaya yönelik amaçlara sahiptir.

Özdemir Sönmez (2019) başka bir bakış açısıyla kentsel dönüşümü sosyal, fiziksel ve ekonomik amaçları doğrultusunda üç gruba ayırmıştır. Buna göre özellikle kentsel dönüşüm ile karşılanması beklenen ilk amaç sosyal amaçlar olmalıdır. Kentsel dönüşümün sosyal amaçları; sağlıklı ve güvenli, yaşam standartlarına uygun yaşam alanlarının oluşturulması ile mahalleler arası fiziki, sosyal ve ekonomik farkların azaltılarak, sosyal köhneleşmenin engellenmesi oluşturmaktadır. Fiziksel amaçları; köhneleşmenin ortadan kaldırılması, bölgenin sosyal donatı ve altyapı eksikliklerinin giderilmesi, kent parçaları arasındaki yoğunluk farklılıklarının dengelenmesi, ulaşım sorunlarının giderilmesi, olası doğal afet tehlikelerine karşı fiziki çevresinin niteliklerinin artırılması ve uygun hale getirilmesidir. Ekonomik amaçları ise, ekonomik dengesizliğin azaltılması, iş hayatının canlandırılması, yatırım açısından değeri düşen alanların tekrar kent ekonomisine kazandırılması, kent yönetiminin mali olanaklarının geliştirilmesidir.

2.8 Dünya’da Kentsel Dönüşüm Süreci

Görgülü (2009)'ye göre, kentsel dönüşümün ilk çıkış noktasını, plansız ve denetimsiz büyüyen, özellikle de dünyadaki büyük kentlerin yeniden yapılandırılmasını ve biçimlendirilmesini amaçlayan yeni planlı bir eylemin hazırlanması fikri oluşturmaktadır. Bu eylemin amacı ve hedefleri, uygulandığı dönemin politikaları ve stratejileri ile ilişkili olarak değişiklik göstermiştir. Şahin (2015)'e göre ise kentlerin bilinçli olarak oluşturulması, dönüştürülmesi ya da yok edilmesi neredeyse insanlık

tarihi kadar eskidir. Ancak kentsel dönüşümün bir kavram olarak ortaya çıkışı 20. yüzyılın başlarına dayanmaktadır. Sanayi devrimi sonrasında Avrupa'nın büyük kentlerinde işçi sınıfının içinde bulunduğu insanlık dışı yaşam koşulları, kentlerin iyileştirilmesini gündeme getirmiştir. Öte yandan İkinci Dünya Savaşı sonrası yıkılan Avrupa kentlerinin yeniden inşası ve zarar görmüş kültür miraslarının onarılması, kentsel dönüşüm uygulamalarını başlatmıştır. Bu dönemde merkezi yönetimler yıkılan kentlerin yeniden yapılanması konusunda politikalar geliştirmiştir (Couch 1997, Andersen 1999, Akkar 2006, Ayhan 2013, Yenice 2014). Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde Konut Yasası'nın 1949'da kabul edilmesi ile birlikte kentsel dönüşümün kurumsallaşması sağlanmıştır (Carmon 1999, Özden 2016).

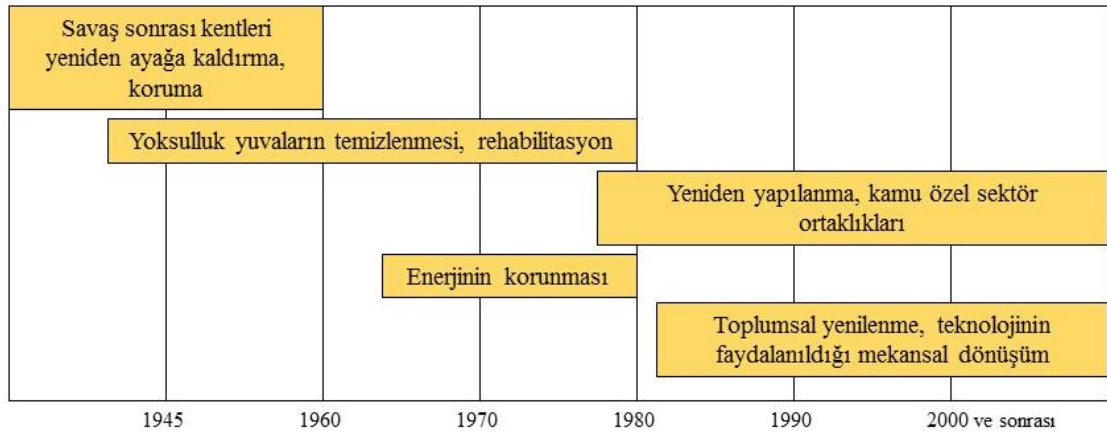
Robert (2000) dünyadaki kentsel dönüşüm sürecini şekil 2.11'deki gibi özetlemiştir.

Dönemi	Kapsamı
1950 Yeniden İnşa (Reconstruction)	Eskimiş kentsel alanların yenilenmesi ya da banliyöleşme yoluyla genişletilmesi Sürece merkezi ve yerel yönetimlerin yanı sıra özel sektörün katılımı Kent merkezine yakın alanların önem kazanması
1960 Canlandırma (Revitalization)	Banliyölerin ve kent çeperindeki yerleşimlerin büyümesi Kamu ile özel sektör arasında denge arayışı Özel sektörün öneminin artması Sosyal yapının ve refah düzeyinin iyileştirilmesi Yaşanabilir alanlar oluşturma çabası
1970 Yenileme (Renewal)	Özel sektörün rolünün artması Yerel yönetimin, merkezi yönetime göre daha ön plana çıkması Yerel düzeydeki sorunlara odaklanma Kamu ve özel sektör kaynaklarının geliştirilmesi Toplumun sürece dahil edilmesi Eskimiş kentsel altyapının daha kapsamlı ele alınması
1980 Yeniden Geliştirme (Redevelopment)	Yeniden geliştirme projelerinin üretilmeye başlaması Kentsel alan dışındaki bölgelerde projelerin geliştirilmesi Özel sektörün öneminin artması ve kamu özel sektör ortaklıklarının geliştirilmesi 80'lerin İlk döneminde yerel düzeyde yaklaşımların geliştirilmesi Yerel toplulukların kendi sorunlarına çözüm üretme çabaları Geniş kapsamlı çevresel yaklaşımların artması
1990 Yeniden Oluşum (Regeneration)	Uygulamalara ve ilgili politikalara daha detaylı yaklaşım Proje ortaklıklarının artması Kamu, özel sektör ve gönüllü kuruluşlar arasında daha dengeli bir yapının kurulması Yerel toplulukların süreçteki öneminin artması Daha mütevazı uygulamalar ve tarihi mirasın korunması Çevreye duyarlı ve sürdürülebilir düşüncelerin geliştirilmesi

Şekil 2. 11 Dünyadaki kentsel dönüşüm süreci (Es 2012, Özdemir Sönmez 2019)

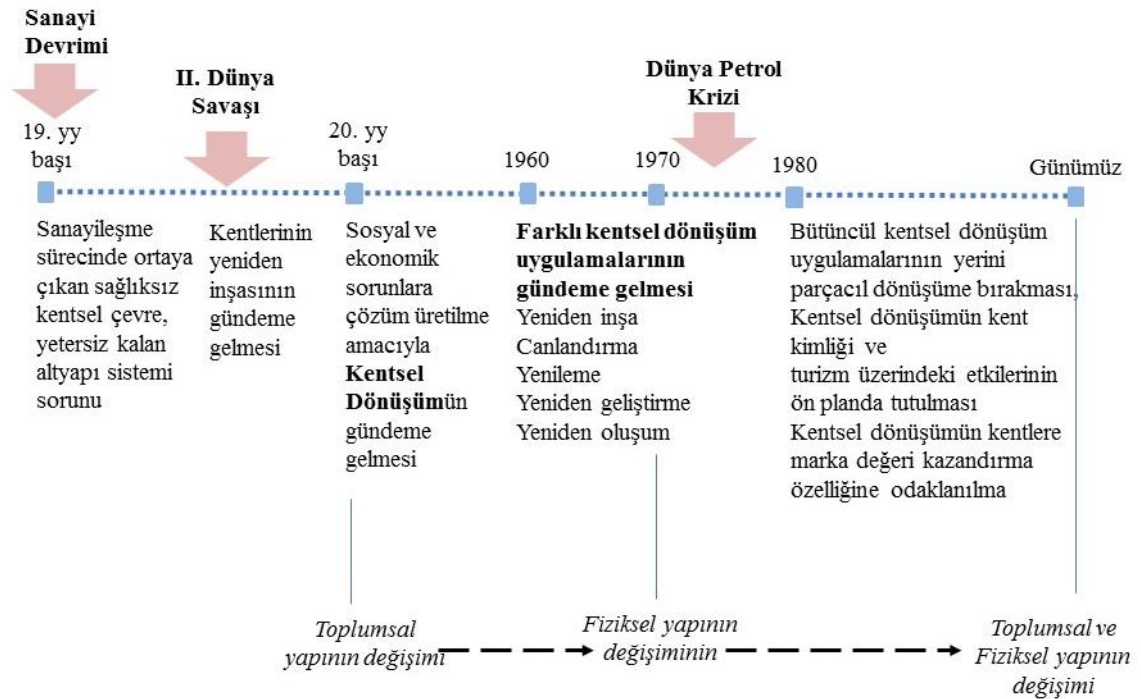
Gürler (2003)'e göre 1910-1940 yılları arasında yaşanan kentsel yenileme dönemde I. Dünya Savaşı sonrasında kentler, fordist ekonomi sistemi doğrultusunda gelişme göstermiş, 1910'larda tek merkezli ideal kent planlama, 1920'lerde tarihi miras kaygısı taşımayan yenileme uygulamaları, 1930'larda işlevsel olarak bölgeleme ve koruma kavramları öne çıkmıştır. 1940-1960 yılları arası endüstriyel gelişme ve kentsel rehabilitasyon dönemidir. Bu dönemde II. Dünya Savaşı sonrasında kentler, kapitalist ekonomi sistemi doğrultusunda gelişme göstermiş, sermaye birikimine ve bölgesel endüstriye bağlı kentsel gelişim nedeniyle, merkez dışına taşınarak boşalan kent içi endüstri alanlarının rehabilitasyonu ve sosyal konut programları önem kazanmıştır. 1960-1980 yılları arası postmodernizm ve kentsel yeniden canlandırma dönemidir. 1960'larda Merkezi İş Alanı (MİA) ve çevresindeki çöküntü bölgelerinin yıkılıp yeniden yapılması, 1970'lerde ise yıpranmış kentsel alanların turizm endüstrisi ile iyileştirilmesi gibi müdahaleler öne çıkmıştır. 1980-2000 yılları arası kentlerdeki yaşam koşullarının mevcut ve yeni yasal dayanaklarla geliştirilmesi, kentlerin şimdiki ve gelecekteki rollerinin tanımlanması, kentsel sorunlarla ilgili idari ve teknik yöntemlerin oluşturulması, 1980'lerde kent içi endüstriyel alanlarının 1990'larda ise tarihi ve kültürel nitelikli alanların yeniden geliştirilmesi öne çıkmıştır. Özdemir Sönmez (2006)'e göre 1980'lerden sonra uygulamaya konan dönüşüm modeli kamu-özel sektör işbirliği ile geliştirilen özel kentsel dönüşüm projeleri yoluyla yaşanan dönüşüm sürecidir. Bu süreç Batı ülkelerinde yıpranan kentlerin küresel kentler sistemi içinde yerlerini yeniden belirlemeleri için bir ön koşul olarak ortaya çıkmıştır. Bu projeler, Batı ülkelerinin kentlerinde yeni cazibe merkezlerinin yaratılmasını, sermayenin hareket kabiliyetini kolaylaştıran kamu müdahaleleri ile mümkün kılınmıştır.

Andersen (1999) ise Batı Avrupa'nın kentsel dönüşüm deneyimini tarihi sırayla şekil 2.12'deki gibi özetlemiştir.



Şekil 2. 12 Kentsel dönüşüm sürecinin tarihsel gelişim profili (Özden 2016)

Küresel ölçekte gerçekleşen kentsel dönüşüm incelendiğinde Couch (1997), Andersen (1999), Robert (2000), Gürler (2003), Akkar (2006), Görgülü (2009), Ayhan (2013), Yenice (2014), Duman ve Coşkun (2015), Akalın (2016) ve Özden (2016)'ın kaynaklarından yararlanılarak süreç şekil 2.13'teki gibi özetlenmiştir.



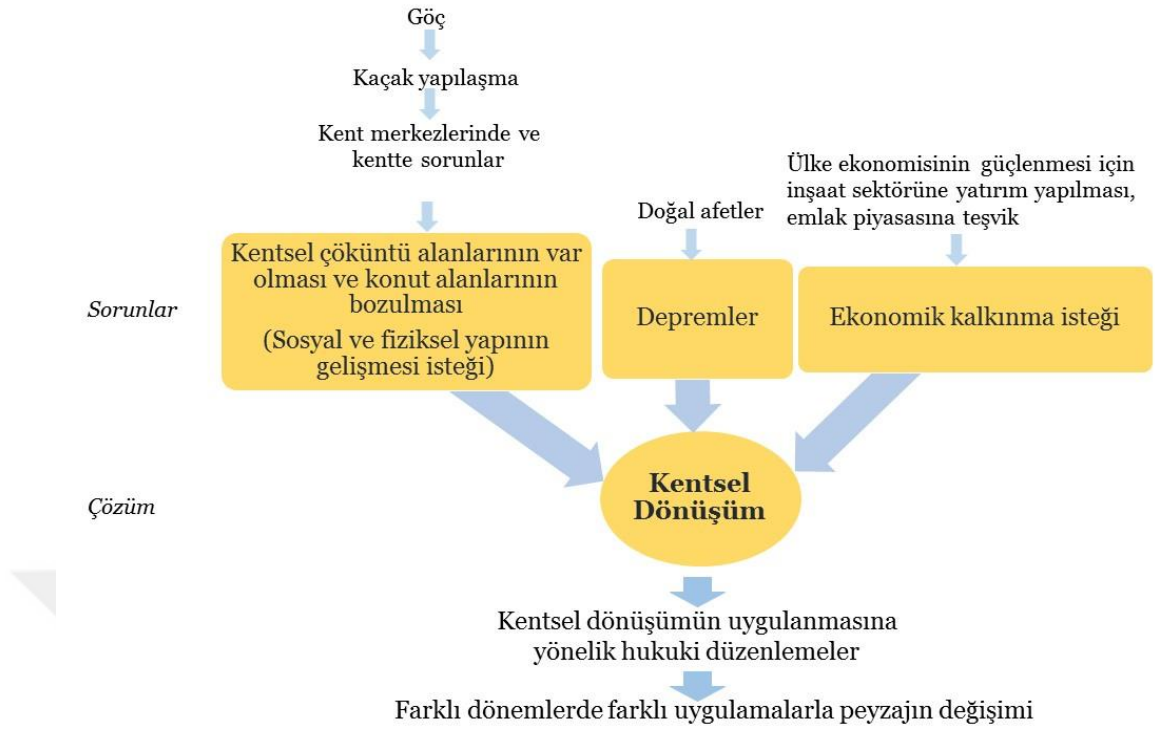
Şekil 2. 13 Dünya'da kentsel dönüşüm süreci

2.9 Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Süreci

Türkiye’de kentsel dönüşüm, kentleşme ve planlama pratiğine ilk olarak 1970’li yıllarda girmiştir (Özdemir Sönmez 2006). Planlamada bir araç olarak 1980’lerin başında kullanılmaya başlanmıştır. Duman ve Coşkun (2015)’a göre 1980 sonrasındaki dönem kentsel dönüşüm için bir dönüm noktası niteliğindedir. Bu dönemde uygulamaya konan politikalar, kentleşme ve planlama süreçlerinde yeniden yapılanmaya neden olmuştur. Kentsel alanlarda yaşanan dönüşüm süreci, çıkarılmış olan gecekondu aflat ve bu çerçevede uygulanan ıslah imar planlarıyla başlamıştır. Çoğu büyük kentteki gecekondu alanları, uygulamaya konan ıslah imar planları ile düzenli konut alanlarına dönüşmüştür.

Görgülü (2009)’ye göre kentsel dönüşümün Türkiye’de uygulanmaya başlaması 1999 Marmara depremi ile olmuştur ve bu durum batı ülkelerinin kentsel dönüşüm deneyimleri ile ülkemiz deneyimleri arasında farklılaşmaya neden olmuştur.

Özden (2016)’e göre ülkemizde kentsel dönüşüm ihtiyacını ortaya çıkaran temel nedenler; göçler, kaçak yapılaşma, deprem ve kent merkezlerinde ya da eski kent parçalarında görülen sosyal ve fiziksel sorunlardır. Kırsaldan kente göçler, kentlerde kaçak yapılaşmanın oluşmasına, bu da kent merkezlerinde ve çevrelerinde sosyal ve fiziksel sorunların oluşmasına neden olmuştur. Böylelikle kentsel çöküntü alanları oluşmuş ve konut alanlarında bozulmalar meydana gelmiştir. Öte yandan özellikle 1999 Marmara depremi ile başlayan süreç, depreme karşı sağlıklı konut gerekliliğini bir kez daha gündeme getirmiştir. Tüm bunların yanı sıra 1980’li yıllarda ülke ekonomisinin kalkındırılması amacı ile inşaat sektörüne öncelik verilmiştir. Tüm bu sorunların ortak çözümü olarak kentsel dönüşüm görülmüştür ve uygulanabilirliği aşamasında bir çok yasal-yönetmelik düzenleme yapılmıştır. Farklı dönemlerde gündeme gelen yasal ve yönetmelik düzenlemeler, kentsel dönüşüm kapsamında farklı uygulamaların görülmesine neden olmuştur (Şekil 2.14).



Şekil 2. 14 Türkiye’de kentsel dönüşüm süreci (Özden (2016) temel alınarak geliştirilmiştir)

2.9.1 Türkiye’deki kentsel dönüşüm uygulamalarının sınıflandırılması

Türkiye’de kentsel dönüşüm uygulamaları amacına, alan niteliğine, kanunlara, uygulama yöntemlerine bağlı olarak çeşitlilik göstermektedir. Bu nedenle kentsel dönüşüm uygulamaları farklı konu başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Konbul (2016) kentsel dönüşümü şekil 2.15’teki gibi üç grupta incelemiştir. Özellikle ülkemizde enerji üretimi amacıyla inşa edilen bazı barajlar ya da enerji üretim tesisleri, mevcutta bulunan kentsel yerleşimin yer değiştirmesine neden olmaktadır. Bu durum göz önüne alındığında, araştırma kapsamında Konbul (2016)’un sınıflamasındaki kentsel yer değiştirme sınıfına “Enerji Yatırımları Nedeniyle Yer Değiştirme” eklenmiştir.

Tip A: Alan bazında dönüşüm Tip A1: Alan bazında iyileştirme (güçlendirme/rehabilitasyon) Tip A2: Alan bazında yenileme (yık-yap) Tip A3: Alan bazında dönüşüm (kapsamlı) Tip A3a: Kaçak yapı ve gecekondu mahallelerinin dönüşümü Tip A3b: Çöküntü alanına dönüşmüş kent içi mahallelerin dönüşümü Tip A3c: Günün ihtiyaçlarına cevap vermeyen mahallelerinin dönüşümü	Tip B: Bina bazında dönüşüm Tip B1: Bina bazında iyileştirme (güçlendirme/rehabilitasyon) Tip B2: Bina bazında yenileme (yık-yap)	Tip C: Kentsel yer değiştirme (Nakil) Tip C1: Afet riski nedeniyle yer değiştirme Tip C2: Daha iyi kullanım için yer değiştirme Tip C3: Enerji yatırımları nedeniyle yer değiştirme <i>(Tip C3'ün bu araştırma kapsamında kentsel yer değiştirme sınıfına eklenmesi öngörülmüştür)</i>
--	--	--

Şekil 2. 15 Kentsel dönüşümün alansal sınıflaması (Konbul (2016)'dan değiştirilerek alınmıştır)

Öngören (2017) kentsel dönüşümün amaçlarını temel alan bir sınıflandırma yapıştır ve bunları üç başlık altında toplamıştır. Bunlar; afet amaçlı kentsel dönüşüm, kenti iyileştirme ve sağlıklılaştırma amaçlı kentsel dönüşüm, kentin tarihi, kültürel varlıklarını ve doğasını koruma amaçlı kentsel dönüşümdür.

Özdemir Sönmez (2019) kentsel dönüşümü, kentsel dönüşüme konu olan alanlar bağlamında gruplandırmıştır. Bunlar; afet riski altındaki alanların dönüşümü, kent merkezleri ya da merkezi iş alanlarının dönüşümü, kentlerin ekonomik ömürlerini doldurmuş ya da yıpranmış kesimlerinin dönüşümü, çöküntü alanların dönüşümü, özelleştirmeye konu olan alanların dönüşümü, ıslah imar planları kapsamında kalan gecekondu alanlarının dönüşümüdür.

Özden (2019) ise kentsel dönüşümün uygulandığı farklı alanlara göre bir sınıflama yapmıştır ve bu sınıflama;

- Konut alanlarında
- Kent merkezinde
- Liman, kanal ve dok alanlarında
- Sanayi alanlarında ve

- Afet sonrası alanlarda kentsel dönüşüm şeklindedir.

Bir diğer sınıflandırma;

- Kent merkezlerinde kasıtlı olarak yaratılmış olan çöküntü alanların dönüşümü
- Kentlerdeki kentsel rantın yüksek olduğu gecekondü bölgelerin dönüşümü
- Kent çeperindeki henüz yapılaşmamış olan alanların dönüşümü şeklindedir (Anonim 2020a).

2.9.2 Kentsel dönüşüm mevzuatı

Türkiye’de kentsel dönüşümün uygulanmasını sağlayan en önemli yönlendirici bu kapsamda oluşturulan yasal düzenlemelerdir. Kentsel dönüşüm kavramsal olarak ilk defa 5104 sayılı Kanunu’nda yer almış olsa da, bu kanun öncesinde kentsel dönüşüm ile ilişkili ya da kentsel dönüşümün uygulanmasını sağlayan bazı kanunlar yürürlüğe girmiştir. Araştırma kapsamında kentsel dönüşüm sürecini ilgilendiren yasal düzenlemeler iki grupta incelenmiştir. Bunlar; kentsel dönüşüm ile doğrudan ilişkili olanlar ve dolaylı ilişkili olanlar şeklindedir. Buna göre kentsel dönüşümle doğrudan ilişkili olanlar;

- Özden (2016)’e göre 5162 sayılı Toplu Konut Kanunu’nda ve Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerin Toplu Konut İdaresi Başkanlığına Ait Bölümünde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
- Çaptuğ (2016), Öngören (2017) ve Özdemir Sönmez (2019)’e göre 5104 sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu
- Çaptuğ (2016), Özden (2016), Öngören (2017) ve Özdemir Sönmez (2019)’e göre 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun

- Özden (2016) ve Özdemir Sönmez (2019)'e göre 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu
- Çaptuğ (2016), Özden (2016), Öngören (2017) ve Özdemir Sönmez (2019)'e göre 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 73. Maddesi
- Özden (2016)'e göre 644 sayılı KHK ile değişen 648 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Kuruluşu Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
- Çaptuğ (2016), Özden (2016), Öngören (2017) ve Özdemir Sönmez (2019)'e göre 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüşümü Hakkında Kanun'dur.

Kentsel dönüşümle dolaylı olarak ilişkili olanlar ise;

- Özden (2016) ve Özdemir Sönmez (2019)'e göre 5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
- Özden (2016)'e göre 4650 sayılı Kanun ile değişik 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu
- Çaptuğ (2016), Özden (2016) ve Öngören (2017)'e göre 775 sayılı Gecekondu Kanunu
- Özden (2016)'e göre 1164 sayılı Arsa Üretimi ve Değerlendirilmesi Hakkında Kanun
- Çaptuğ (2016) ve Özden (2016)'e göre 3194 sayılı İmar Kanunu
- 2981 sayılı İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 sayılı İmar Kanunu'nun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında

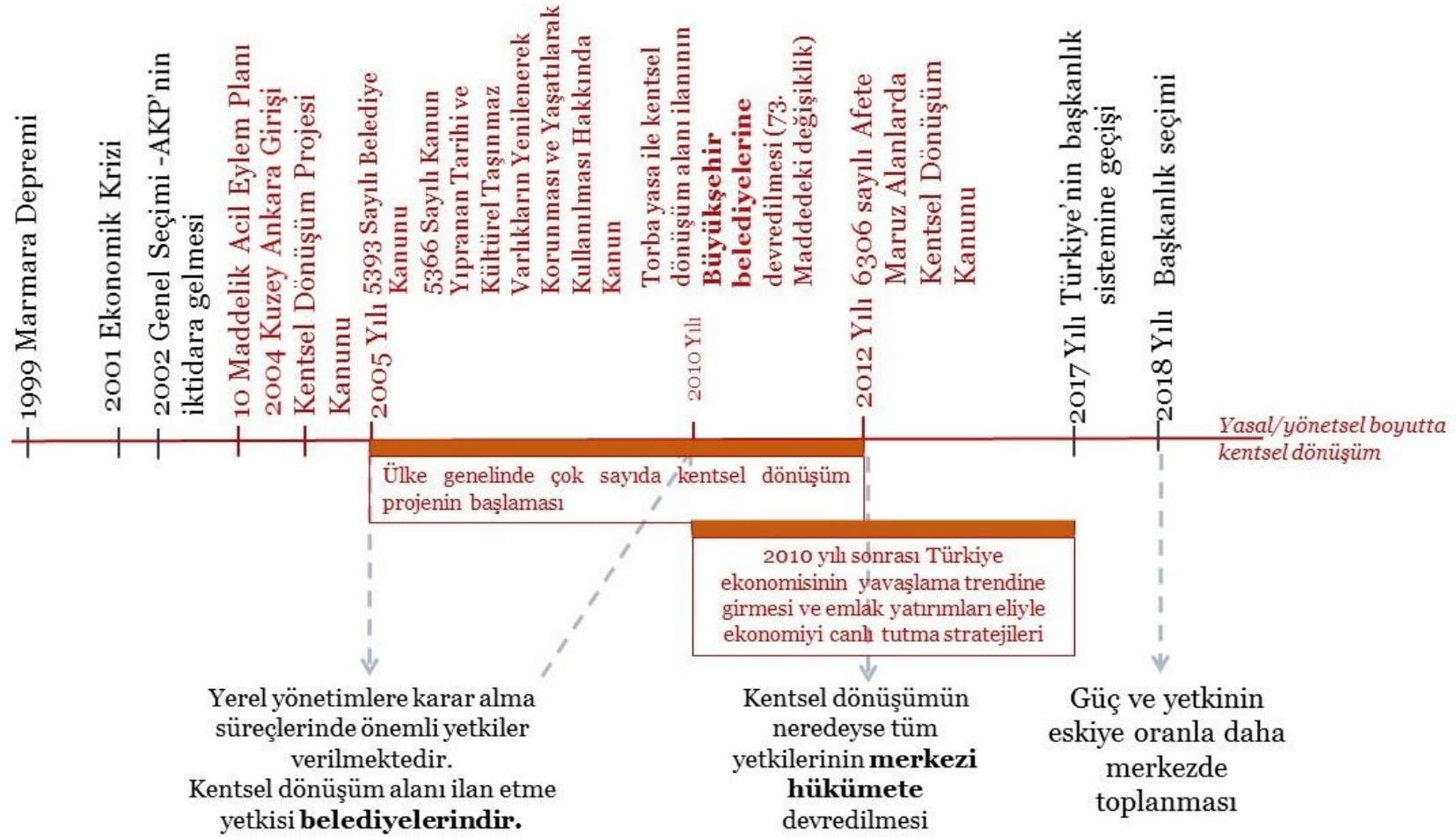
Kanun Çaptuğ'a (2016) göre dolaylı ilişkili ancak Özdemir Sönmez (2019)'e göre doğrudan ilişkilidir.

- Çaptuğ (2016) ve Öngören (2017)'e göre 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu
- Özdemir Sönmez (2019)'e göre 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamalarının Düzeltilmesine ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (4971 sayılı Kanun)'dur.

Yenice (2014) ve Özdemir Sönmez (2019)'e göre kentsel dönüşüm sürecini doğrudan etkileyen ve kentlerin fiziksel yapısında değişime neden olan yasal düzenlemeler ıslah imar planları ile başlamıştır. Bu uygulama ile gecekondular ve kaçak yapılar ruhsatlandırılarak yasal konut bölgelerine dönüştürülmüştür. Kuyucu (2018)'ya göre 1999 Marmara Depremi'nden sonra, kentsel dönüşümün gerekliliği konusunda hem dönemin siyasileri, hem de kamu tarafından farkındalık oluşmuştur. Fakat bu farkındalığın somut eylem planlarına dönüştürülmesi gerekli hızda olamamıştır. 2001 yılında ülke genelinde yaşanan ekonomik kriz sonrasında, 2002 yılında gerçekleştirilen genel seçimlerle iktidara gelen yeni hükümet, gerçekleştirdiği ekonomik ve siyasi uygulamalar kadar kentleşme politikaları ile de kentlerin geleceği açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. 2002 yılı genel seçimleri sonrasında iktidara gelen hükümet, 10 Maddelik Acil Eylem Planı'nı yürürlüğe koymuştur. Hazırlanan Acil Eylem Planı'nın son maddesi konut politikaları ile ilgilidir. Bu kapsamda TOKİ'nin yeniden düzenlenmesi ile ekonomiye ivme kazandıracak konut yatırımlarının yapılması amaçlanmıştır. Bunun üzerine Ankara'nın kuzey protokol girişinde bulunan gecekonduların yıkılarak bölgenin yeniden yapılanmasını amacıyla Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi'nin gerçekleştirilmesine ve proje alanına özel kanun çıkarılmasına kadar verilmiştir (Kuyucu 2018).

2005 yılında çıkarılan iki kanun Türkiye'deki kentsel dönüşüm uygulamaları için kritik dönüm noktası olmuştur. Bu kanunların ilki 5393 sayılı Belediye Kanunu, bir diğeri ise 5366 sayılı koruma alanlarında yenileme projelerinin uygulanmasını sağlayan kanundur. Belediye Kanunu'nun 73. Maddesi ile belediyelere ve büyükşehir olan illerde ilçe

belediyelerine kentsel dönüşüm alanlarının ilanı yetkisi verilmiştir. Dönüşüm alanı olarak belirlenen yerlerde yeni imar planının yapılması ve proje uygulama yetkisi de TOKİ'ye devredilmiştir. Aynı yıl yürürlüğe giren 5366 sayılı koruma alanlarında yenileme projelerini mümkün kılan kanun ile de yerel yönetimler, yetki alanlarında bulunan doğal SİT ya da tarihi alanları, yenileme alanı olarak ilan etme ve bu alanlarda büyük çaplı projeleri TOKİ ya da özel sektör ortaklıklarıyla uygulama yetkisine sahip olmuştur. Fakat yerel yönetimler bu süreç içerisinde öncelikle Bakanlığın görüşünü almak durumudadırlar. Kentsel dönüşüm uygulamaları sırasında yetkinin kimde olduğu konusunda çıkan karmaşa ve yetkinin merkezde toplanmasını öngören fikirler neticesinde 2010 yılında bir torba yasa çıkarılmıştır. Bu torba yasa ile Belediye Kanunu'nun 73. Maddesi'nde değişiklik yapılmış ve kentsel dönüşüm alanı ilan etme yetkisi Büyükşehir Belediyeleri'ne verilmiştir. 2012 yılında çıkarılan 6306 sayılı Afete Maruz Alanlarda Kentsel Dönüşüm Kanunu ile de yetki tamamen merkezde toplanarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na devredilmiştir (Şekil 2.16) (Kuyucu 2018).



Şekil 2. 16 Kuyucu (2018)'ya göre kentsel dönüşüm mevzuatı (Kuyucu (2018)'dan geliştirilmiştir)

2.9.2.1 İslah imar planları ile kentsel dönüşüm

Özdemir Sönmez (2006, 2019) ve TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi tarafından hazırlanan rapora (Anonim 2020a) göre kentsel dönüşüm süreci liberal politikaların uygulamaya konduğu 1980’li yıllarda çıkarılan gecekondu affı yasaları ve bu yasalar çerçevesinde uygulanan ıslah imar planları ile başlamıştır. Bu nedenle imar afları kapsamında hazırlanmaya başlanan ıslah imar planları, Türkiye’deki kentsel dönüşüm sürecinin gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. Bu kapsamda gecekondu alanlarının dönüşümüne yönelik ilk çalışma, 1980 sonrasında iktidara gelen hükümet tarafından gerçekleştirilmiştir. İmar ve gecekondu mevzuatına aykırı olarak inşa edilmiş ve inşa halindeki bütün yapılar hakkında uygulanacak işlemleri düzenlemek üzere 24.02.1984 tarih ve 2981 sayılı İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 Sayılı İmar Kanunu’nun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında tesis edilmiştir. Kanun hükümleri ile düzensiz ve sağlıklı olmayan yerleşim alanlarının, düzenli ve sağlıklı hale getirilmesi ve bu amaçla da ıslah imar planlarının hazırlanması sağlanmıştır (Çaptuğ 2016).

2981 sayılı Kanun ile tapu tahsis belgesi düzenlenmesi ve ıslah imar planı yapılması suretiyle kentsel alanda dönüşüm yapılması hükme bağlanmıştır. Kanunda ıslah imar planı, *“Sağlıksız ve düzensiz biçimde oluşmuş bulunan yapı topluluklarının ya da yerleşme alanlarının, sınırları belli edilmek suretiyle, mevcut durumu da dikkate alınarak, dengeli, düzenli, ve sağlıklı duruma getirilmesi amacıyla, hali hazır haritalar üzerine yapılan ve yapılaşma şartlarını da belirleyen imar planı”* olarak tanımlanmaktadır. İmar ve gecekondu mevzuatına aykırı olan gecekondu sahiplerinin altı ay içerisinde belediye ya da valiliğe başvurularak, uygun durumda olan gecekonduların yasallaştırılması ve sahiplerine tapu tahsis belgesi verilmesi, sonrasında ise ıslah imar planları ile gecekondu sahiplerine tapu verilmesi bu yasanın temelini oluşturmaktadır. Tapuya esas olacak olan tapu tahsis belgesi de ilk kez bu yasa ile tanımlanmıştır. Bu nedenle yasa gecekondu yerleşimlerine konu olan kentsel alanların dönüşümünde önemli bir dönüm noktası niteliğindedir (Özdemir Sönmez 2019).

2981 sayılı Kanun'a göre 10.11.1985 tarihinden önce inşa edilmiş ya da inşasına başlanmış olmak kaydıyla;

-Bir yerleşme alanı ya da yapı topluluğu niteliği kazanmış gecekondularında,

-Üzerinde bir yerleşme alanı ya da yapı topluluğu niteliği kazanmış imar mevzuatına aykırı yapılar bulunan hisseli arsa ya da arazilerde,

-Üzerinde imar planı ve mevzuat hükümlerine aykırı yapılanmalar nedeniyle uygulama kabiliyeti kalmamış imar planı bulunan alanlarda ıslah imar planı uygulanmaktadır.

Islah imar planının hazırlanması ve gecekondular affından yararlanılabilmesi için gecekondular sahibinin tapu tahsis belgesine sahip olması gerekmektedir. Tapu tahsis belgesinin alınabilmesi için gecekondunun 10.11.1985 tarihinden önce kamu arazisi üzerine yapılmış olması ve bu durumun belgelendirilmiş olması gerekmektedir (Fidan 2007, Özdemir Sönmez 2019). Tapu tahsis belgeleri özel ofisler tarafından gecekondular sahiplerinden alınan belli bir ücret karşılığında gecekondular sahiplerine verilmektedir. Islah imar planlarının uygulanmasının hemen ardından ortaya çıkan ilk çarpıcı sonuç yapı yoğunluğundaki artış olmuştur (Özdemir Sönmez 2019).

Islah imar planı uygulamaları hazine, kamu, gerçek ya da tüzel kişilere ait arazileri işgal eden ya da hisseli tapu yoluyla belli mülkiyete sahip kesimin, kentsel ranttan pay almasına neden olmuştur. Bir ya da iki katlı gecekonduların yıkılarak, yerine çok katlı yapıların yapılması ile elde edilen kentsel rant, kentin yapılaşması ve silüetini çok yoğun bir şekilde değiştirmiştir (Anonim 2020a). Gecekondular alanlarına tapu tahsis belgesi verilmesiyle başlayan bu süreç, yapılan değişiklikler ile birlikte tüm kaçak yapıları içerecek şekilde kapsamı genişletilerek uygulamaya devam etmektedir (Yenice 2014).

Özdemir Sönmez (2006, 2019)'e göre ıslah imar planları üst ölçekli planlardan bağımsız hazırlanmıştır. Bu planlarla mümkün olduğunca eski gecekonduların yerleşim

sınırları değiştirilmemeye çalışılmıştır. İslah imar planlarıyla yapılan düzenlemeler ile gecekondulu alanlarındaki nüfus yoğunluğu yaklaşık olarak 4 kat artmıştır. İslah imar planlarında yasalarla düzenlenen sosyal ve teknik altyapı standartlarına uyulmamıştır. Dönüşüm ile ortaya çıkan ve düzenli konut alanı olarak adlandırılan çok katlı apartman tipi yapılaşmanın yapı kalitesi düşüktür. Yapılan araştırmalar, ıslah imar planları ile yapılan yeni apartmanlarda yaşayanların yoğunluğunun ıslah imar planı öncesinde bu mahallede yaşamadıklarını göstermiştir. Bu nedenle alandaki sosyal yapı genellikle değişmiştir. İslah imar planları ile kısmen soylulaşma ya da yerinden edilme yaşanmıştır. Ankara'nın dönüşümünde bu kanun çok önemli bir yere sahiptir. Çaptuğ (2016)'a göre kanunun hukuka aykırı olarak inşa edilmiş yapılara meşruiyet kazandırmaktan başka bir işlevi olmamıştır.

6306 sayılı afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'un 23. ve 24. Maddelerine göre, 2981 sayılı kanun yürürlükten kaldırılmıştır (Anonim 2019b).

2.9.2.2 5104 Sayılı Kanun kapsamında kentsel dönüşüm

2004 tarihli 5104 sayılı kanunun amacı *“Kuzey Ankara girişi ve çevresini kapsayan alanlarda kentsel dönüşüm projesi çerçevesinde fiziksel durumun ve çevre görüntüsünün geliştirilmesi, güzelleştirilmesi ve daha sağlıklı bir yerleşim düzeni sağlanması ile kentsel yaşam düzeyinin yükseltilmesidir”* olarak ifade edilmiştir. Kanun'un kapsamı ise *“Ekli ‘Protokol Yolu Sınır Kroki’nde gösterilen Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi alan sınırları içindeki her tür ve ölçekteki plânlar, inşa edilecek resmî ve özel her türlü yapı, alt yapı ve sosyal donatı düzenlemeleri ve kamulaştırma işlemleri ile Projenin amacına uygun gerçekleştirilmesine yönelik usul ve esasları kapsar.”* olarak yer almaktadır.

Bu kanun ile Kuzey Ankara Kent Girişi Kentsel Dönüşüm Proje Alanı'nda Büyükşehir Belediyeleri tarafından 5393 sayılı Kanun'un 73. maddesi kapsamında dönüşüm projesi uygulanmasının yerine, sadece bu alanda geçerli olan özel bir kanun çıkarılmıştır. Bu kanun kapsamında alanın dönüşümü gerçekleştirilmiştir. Kanun'da alanın koordinatları verilmiş ve bu koordinatlar dışında yasanın uygulanamayacağı hükme bağlanmıştır.

2004 yılında çıkan bu kanundan bir yıl sonra 2005 yılında Belediye Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanunun çıkmasının beklememesinin nedeni, Özdemir Sönmez (2019)'e göre hak sahipliği için Belediye Kanunu'nda tapu tahsis belgesinin isteniyor olmasıdır. Çünkü tapu tahsis belgesinin alınabilmesi için gecekondunun 10.11.1985 tarihinden önce kamu arazisi üzerine inşa edilmiş olması ve bu durumun belgelenmiş olması gerekmektedir. Fakat bu kanun kapsamındaki alanda bulunan gecekondular bu tarihten sonra inşa edilmiştir.

2.9.2.3 5393 Sayılı Kanunu'nun 73. Maddesi kapsamında kentsel dönüşüm

3/7/2005 tarihli 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nda yer alan 73. madde ile belediyelere ve büyükşehir belediyesi olan illerde ilçe belediyelerine, yıpranmış riskli ya da ekonomik işlevini yitirmiş bölgeleri dönüşüm alanı olarak ilan etme yetkisi vermiştir (Kuyucu 2018). 10/7/2004 tarihli 5216 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu'nda Büyükşehir belediyeleri kentsel dönüşüm konusunda yetkilendirilmiştir. 5216 sayılı Kanunu'nun büyükşehir belediyelerinin görev ve yetkilerini tanımladığı 7. maddesinin (c) ve 21.04.2005 tarihli 5335 sayılı Kanunu'nun 28. Maddesi ile değiştirilmiş ve metne işlenmiş olan (e) fıkralarına göre büyükşehir belediyeleri kentsel dönüşüm alanlarında yapılacak her ölçekteki işlemde (planların hazırlanıp onaylanması, inşaat ve yapı kullanma izinlerinin verilmesi) tek yetkili organ haline gelmiştir. Büyükşehir belediyelerinin görev, yetki ve sorumlulukları arasında 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 73. Maddesinde belediyelere tanınan yetkilerin kullanılması da sayılmıştır (Çaptuğ 2016).

2010 yılında 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 73. maddesinde bir değişiklik yapılmıştır ve bu yapılan değişiklikle birlikte büyükşehir belediyelerinin kentsel dönüşüm projeleri uygulama yetkileri neredeyse sınırsız hale gelmiştir (Özdemir Sönmez 2019). 5393 sayılı Kanun'un 73. Maddesi'ne göre "Belediye, belediye meclisi kararıyla; konut alanları, sanayi alanları, ticaret alanları, teknoloji parkları, kamu hizmeti alanları, rekreasyon alanları ve her türlü sosyal donatı alanları oluşturmak, eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek, kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak veya deprem riskine karşı tedbirler almak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim

projeleri uygulayabilir. Bir alanın kentsel dönüşüm ve gelişim alanı olarak ilan edilebilmesi için yukarıda sayılan hususlardan birinin veya bir kaçının gerçekleşmesi ve bu alanın belediye veya mücavir alan sınırları içerisinde bulunması şarttır. Ancak, kamunun mülkiyetinde veya kullanımında olan yerlerde kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı ilan edilebilmesi ve uygulama yapılabilmesi için ilgili belediyenin talebi ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca bu yönde karar alınması şarttır.”

5393 sayılı Kanun’un 73. Maddesi’ndeki bir diğer ifade, “Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı olarak ilan edilecek alanın; üzerinde yapı olan veya olmayan imarlı veya imarsız alanlar olması, yapı yükseklik ve yoğunluğunun belirlenmesi, alanın büyüklüğünün en az 5 en çok 500 hektar arasında olması, etaplar halinde yapılabilmesi hususlarının takdiri münhasıran belediye meclisinin yetkisindedir. Toplamı 5 hektardan az olmamak kaydı ile proje alanı ile ilişkili birden fazla yer tek bir dönüşüm alanı olarak belirlenebilir...”dir. 73. Madde’de yapılan değişikliğin en önemli bölümünü oluşturan bu kısım, üzerinde yapı olan ya da olmayan alanların ve imar planına göre gelişimini tamamlamamış olan alanların kentsel dönüşüm alanı olarak ilan edilmesinin yolunun açılmış olmasıdır. Belediye Kanunu’nun 73. Maddesi’nde yapılan değişikliklerle Büyükşehir Belediyeleri neredeyse her yeri kentsel dönüşüm alanı ilan edebilir hale gelmiştir (Özdemir Sönmez 2019).

Kanunun 73. maddesi Aralık 2010 tarihinde Ankara İdare Mahkemesi tarafından belediyelere verilen yetkilerin Anayasa’ya aykırı olduğu gerekçesiyle iptal istemiyle Anayasa Mahkemesi’ne gönderilmiştir. Ancak yasa maddesinde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Ayrıca 73. maddedeki değişiklik ile büyükşehir belediyeleri, ilçe belediyelerinden tüm yetkiyi almaktadır. Bir alan kentsel dönüşüm alanı ilan edildiğinde alana ilişkin tüm üst ölçek planlar ve plan kararları iptal olmaktadır (Özdemir Sönmez 2019).

2.9.2.4 5366 Sayılı Kanun kapsamında kentsel dönüşüm

1999 Marmara depremi ile kentsel dönüşüme önem verilmesi gerektiği gündeme gelmiştir. Bu kapsamda 2004 yılında Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Kanunu Tasarısı oluşturulmuştur. 17.05.2005 tarihli İçişleri Komisyon Raporu'nda; tasarının kapsamının sit alanları olarak daraltılması kabul edilmiştir. Sonrasında 16/6/2005 tarih ve 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun kabul edilmiştir.

5366 sayılı Kanun'un 1. maddesinin ilk fıkrasında kanunun amacı *“Büyükşehir belediyeleri, büyükşehir belediyeleri sınırları içindeki ilçe ve ilk kademe belediyeleri, il, ilçe belediyeleri ve nüfusu 50.000'in üzerindeki belediyelerce ve bu belediyelerin yetki alanı dışında il özel idarelerince, yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabii afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılmasıdır.”* şeklinde ifade edilmiştir.

Yenice (2014)'ye göre bu kanunla birlikte kentsel dönüşüm uygulamalarında TOKİ'nin ortak ya da tek başına uygulama yapabilmesine dair yasal zemin hazırlanmıştır. Özdemir Sönmez (2019)'e göre ise kanunun amacı, korunması gereken alanlarda yapılacak yenileme ve dönüşüm işlemlerini düzenlemektir. Kanun kapsamında yenileme alanı kavramına yer verilmiştir, fakat aslında bu kavram kentsel dönüşüm alanı ile aynı alanı ifade etmektedir. Korunması gereken alanlarda koruma amaçlı imar planlarının çok geç çıkarılmasından ve yasal prosedürün uzun zaman almasında dolayı, bu alanlar yenileme alanı olarak ilan edilmektedir. Bu kanun kapsamında yenileme kurulları oluşturulmakta ve yenileme projeleri hazırlanmaktadır.

2.9.2.5 6306 Sayılı Kanun kapsamında kentsel dönüşüm

15/12/2012 tarihli 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ile önceden yerel yönetimler tarafından yürütülen kentsel dönüşüm projelerinin uygulama yetkisi afete maruz alanlarda Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na verilmiştir. Kanun ile riskli alan ve riskli yapıların belirlenmesi ile riskli alanlarda var olan yapıların iyileştirilmesi, tasfiyesi, yenilenmesi yetkileri Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na verilmiştir. Yetkilerin yerel yönetimlere ya da TOKİ'ye devredilmesi, Bakanlık tarafından görevlendirilme ile olmaktadır.

Kanun ile Bakanlık tarafından ihtiyaç duyulduğu takdirde, alan sınırlaması olmaksızın meraların bir bölümünün, mera vasfının kaldırılması ve yapılaşmaya açılması kolaylaştırılmıştır. Ayrıca kanun meraların rezerv alan olarak devrini ve satışını da kolaylaştırmıştır. Ancak bu duruma neden olan kanun maddesi, Anayasa Mahkemesi'nin 27 Şubat 2014 tarihli iptal kararı ile iptal edilmiştir (Özdemir Sönmez 2019).

Kanun ile tüm kıyı alanlarında, tarım alanlarında, zeytinliklerde, meralarda, orman alanlarında ve sit alanlarında yapılaşmanın önü açılmıştır. Kanunda risk taşımayan yapıların da 'uygulama bütünlüğü' gerekçesiyle kanun hükümlerine tabi olacağı belirtilmiştir. Risk taşımayan yapılar Bakanlığın belirleyeceği sınırların içinde kalmaları durumunda yıkılabilecektir. Bu duruma neden olan kanun maddesi de Anayasa Mahkemesi'nin 27 Şubat 2014 tarihli iptal kararı ile iptal edilmiştir (Özdemir Sönmez 2019).

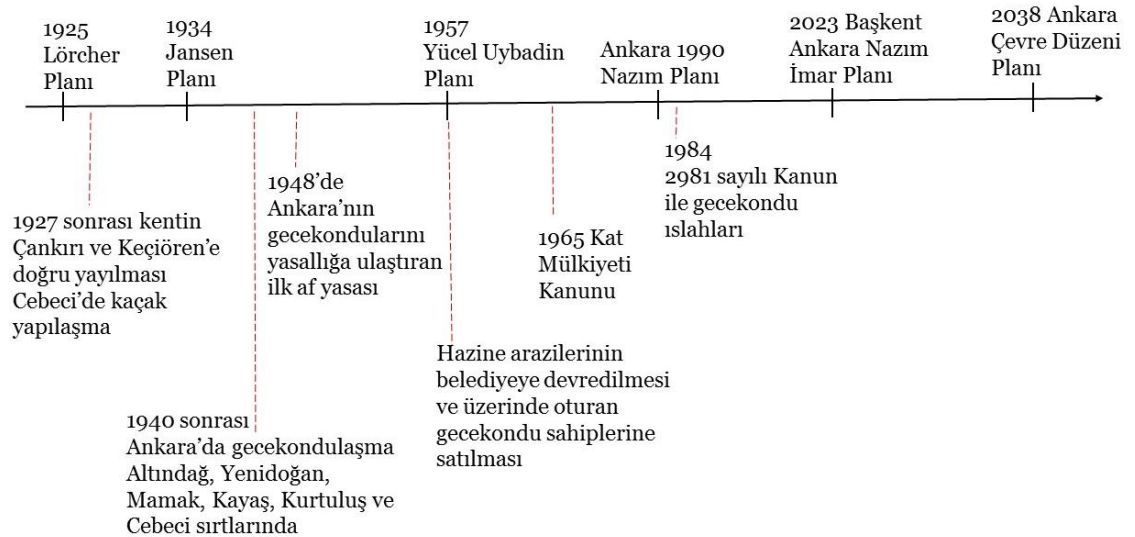
Kanun ile uygulamalara karşı yargıya başvurma hakkının tebliğ tarihinden başlayarak 30 güne indirilmesi, 60 gün olan yargıya başvurma hakkının sınırlandırılması ve bu davalarda yürütmeyi durdurma kararının verilmeyeceğine dair uygulamalar söz konusudur. Bu duruma neden olan kanun maddesi Anayasa Mahkemesinin 27 Şubat 2014 tarihli iptal kararı ile iptal edilmiştir.

Kanun ile riskli yapı olarak tespit edilen yapıların tespit, tahliye ve yıkım işlemlerini engelleyenler hakkında Türk Ceza Kanunu'nun ilgili hükümlerinde işlem yapılması öngörülmüştür. Bu madde de Anayasa Mahkemesinin 27 Şubat 2014 tarihli iptal kararı ile iptal edilmiştir (Özdemir Sönmez 2019).

2.10 Ankara'nın Kentleşme Süreci

Ankara'nın kentleşme süreci ve bu süreçte hazırlanmış olan mekansal planlar, Ankara'daki kentsel dönüşüm sürecini şekillendirmiştir. Bu kapsamda araştırmada Ankara'daki kentleşme sürecinin de incelenmesine ihtiyaç duyulmuştur. Bu doğrultuda araştırmanın bu bölümünde Ankara'nın kentleşme sürecinde etkili olan planlara, ilgili kanunlara ve yönetmeliklere yer verilmiştir.

Ülkemizde ilk defa Cumhuriyet sonrası dönemde, savaştan çıkan kentlerin sorunlarının çözülmesi ve hızlı kentleşmenin düzene girmesi amacıyla planlama çalışmalarına başlanmıştır. İlk planlama çalışması başkent Ankara için yapılmıştır (Cengizkan 2006). Ankara'nın kentleşme süreci, Ankara'nın ilk mekansal planı olan ve Carl Christoph Lörcher tarafından hazırlanan Lörcher Planı ile başlamıştır (Şekil 2.17).

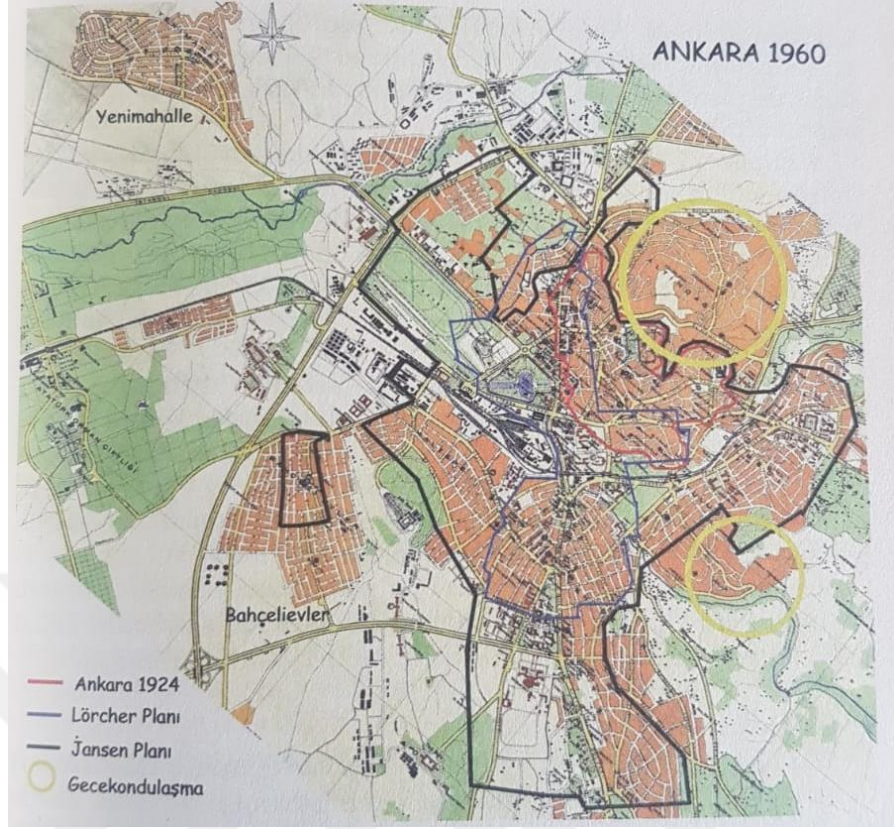


Şekil 2. 17 Ankara'daki kentleşme sürecine etki eden planlar ile ilgili kanun ve yönetmelikler

Lörcher Planı hazırlanırken öncelikle 1924 yılında Eski Ankara olarak adlandırılan Kale ve Çevresi, 1925 yılında ise Yenışehir olarak adlandırılan Sıhhiye ve Çevresi'ni kapsayan 150 hektarlık alan planlanmıştır (Cengizkan 2006, ÇDP 2017). Lörcher planının uygulanmasına karşın, kent 1927 sonunda Çankaya ve Keçiören'e doğru yayılma eğilimine girmiştir. Bu dönemlerden itibaren, yüksek bir plato üzerinde yer alan eski bağ ve bahçe alanı olan Cebeci'de dağınık ve düzensiz, kaçak bir yerleşme gelişmeye başlamıştır (ÇDP 2017).

Ankara'daki nüfus artışının Lörcher Planı'nda öngörülenden çok daha fazla olması sonucunda Lörcher Planı yetersiz kalmıştır ve yeni bir plana ihtiyaç duyulmuştur. Bunun üzerine kentin imar planının hazırlanması için 1927 yılında uluslararası bir yarışma düzenlenmiştir. Yarışmayı, Ankara'nın 1929-1939 yılları arasındaki kentleşmesini yönlendirecek planıyla Hermann Jansen kazanmıştır (Cengizkan 2006). Kentin bütüncül anlamda planlanması sürecinde önemli bir kırılma noktası oluşturan Jansen Planı, toplam 1500 hektarda ortalama 120-240 kişi/hektar yoğunlukla yaklaşık 300.000 kişinin yaşayacağını varsaymaktadır. Başkent olarak ilan edildikten sonra yoğun göç almaya başlayan Ankara, Jansen Planı'nda 1980 yılında ulaşacağı tahmin edilen 300.000 kişilik nüfusu, 1950 yılında aşmıştır (ÇDP 2017). Bu durum 1940'ların son yarısında gecekonduların kentte yaygınlaşmasına neden olmuştur (ÇDP 2017). Ankara'nın gecekondualarını yasallığa ulaştıran ilk af yasası 1948 tarihli ve 5218 sayılıdır. Bu af yasası kentte oluşan kaçak yapılaşmanın devlet tarafından tanınması anlamına gelmiştir ve daha sonra yeni yasalarla affın kapsamı genişletilmiştir (Kayasü 2006).

1950'li yıllara gelindiğinde Lörcher ve Jansen planlarının sınırlarına erişilmiş ve bu sınırların ötesinde saçaklanmalar (Bahçelievler, Yenimahalle, Gazi Mahallesi, Varlık Mahallesi ve Aydınlikevler) oluşmuştur. Bir yandan da kentte kaçak yapılaşma süreci başlamıştır. Altındağ, Yenidoğan, Kurtuluş ve Cebeci'de gecekondular oluşmaya başlamıştır (Şekil 2.18). Mamak ve Kayaş'ın gecekondular banliyöleri olarak ortaya çıkması da bu dönemde olmuştur (Günay 2006).



Şekil 2. 18 1960 yılında Ankara’da gecekondulaşma (Günay 2006)

Ankara’da yaşanan nüfus artışı ve planların yetersiz kalması sonucunda 1955 yılında Ankara Belediyesi’nin girişimleri ile Ankara’nın imar planının hazırlanması için uluslararası bir yarışma düzenlenmiştir. Bu yarışmayı 12.000 hektarlık alanı kapsayan imar planı ile Nihat Yücel ve Raşit Uybadin kazanmıştır (ÇDP 2017). 1957 Yücel-Uybadin Planı olarak tanımlanan Ankara’nın üçüncü planı, 1958-1968 yılları arasında yürürlükte kalmıştır (Cengizkan 2006). Plan kentin gelecek 30 yılda 750.000 nüfusa ulaşacağı varsayımı ile hazırlanmıştır, fakat Ankara bu nüfusa 1965 yılında ulaşmıştır (Kayasü 2006).

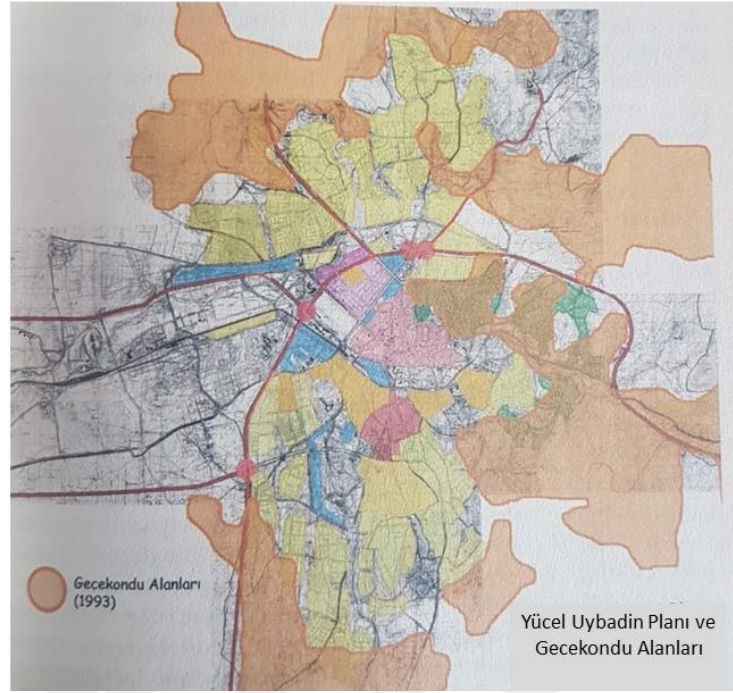
Yücel-Uybadin Planıyla Ankara, o günkü belediye sınırları içerisinde sıkışmış kuzey-güney ve doğu-batı ana akslarını içeren bir ulaşım şeması üzerinde, yağ lekesi formunda gelişen, tek merkezli ve oldukça yoğun bir kent olarak tasarlanmıştır. Tanımlanan sınırlar içindeki planlama yaklaşımı, belediye ve plan sınırları dışında kaçak yapılaşmaya yol açmış, bunun yanında kent içinde yoğunluk taleplerini arttırmıştır

(Kayasü 2006). 1960'lı yılların sonunda Ankara belirgin olarak Yücel-Uybadin Planı'na dayalı olarak gelişen orta ve üst gelir grubu mahalleleri ile orta-alt ve alt gelir gruplarının oluşturduğu gecekondu alanlarından oluşmaktadır (Günay 2006).

1957 Yücel-Uybadin Planı'na göre yerleşim durumunda olan gecekondu mahallelerinde hazineye ait olan araziler belediyeye devredilmeli ve belediye tarafından da üzerinde oturanlara satılarak, elde edilen gelirle bu bölgelerin yol, kanalizasyon ve su gibi gereksinimleri karşılanmalıdır. Böylece önerilen yöntemle, o döneme kadar ortaya çıkan gecekondu meşrulaştırılmıştır. Gecekonduların bu şekilde yasallaşma yolu genellikle genel seçimler öncesinde kullanılan bir araca dönüşmüş, karşılığında ise yalnızca daha geniş alanların gecekondulaşmasının ve planlamanın meşruiyetini yitirmeye başlaması olgusuyla yüz yüze kalınmıştır (Cengizkan 2006).

1957 Yücel-Uybadin Plan raporunda ruhsatsız yapılar ve gecekondu savaşıma ilişkin bölümde bina yüksekliklerinin düzenlenmesi ve kat artışı yöntemi dile getirilmiştir. Böylelikle kentin nüfus yoğunluğunun, yerleşim lekesi değişmeden kat artışı yolu ile sağlanması düşünceleri gündeme gelmiştir (Cengizkan 2006). 1965 yılında kabul edilen 634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu'nun getirdiği parselde tek yapıda çok sahipliliği sağlayıcı kat mülkiyeti kavramı ve 1968 tarihli Bölge Kat Nizamı Planı orta sınıfların kent içindeki yüksek arsa maliyetlerini karşılamasına olanak sağlamış ve yüksek yoğunlukla konut alanlarının oluşumunun yolunu açmıştır (Kayasü 2006).

Yücel-Uybadin Planı'nın sınırları dışında Balgat, Dikmen, Etlik ve Keçiören'de yer yer planla çatışan gecekondu oluşumu tüm kenti sarmıştır. Kentin doğusu tümüyle gecekondu mahallelerinden oluşmaktadır. Kentin kuzey, doğu ve güneyinde gecekondu bölgeleri düzenli konut alanlarını çevrelemeye başlamıştır (Şekil 2.19) (Günay 2006).



Şekil 2. 19 Yücel Uybadin Planı ve 1993'teki gecekondu alanları (Günay 2006)

1966 yılında çıkarılan 775 sayılı Gecekondu Kanunu ile yönetimlere gecekondu ıslahı, tasfiyesi ve önlenmesi için gerekli önlemleri alma ve gerektiğinde arsa satın alma ve kamulaştırma yetkisi vermiştir (Günay 2006). Fakat bu kanun gecekonduların tasfiyesini sağlayamamış ve gecekondu bölgelerinin meşrulaştırılması haricinde bir çözüm üretememiştir (Çaptuğ 2016). Sonuçta Yücel-Uybadin Planı, Jansen Planını o günün koşullarına göre revize etmiş, gelecek ile ilgili yönlendirmeleri vermekten çok, güncel eğilimleri değerlendiren bir plan olmuştur. 1968 yılında, Kat Mülkiyeti Kanunu ile yapılması zorunlu hale gelen Bölge Kat Rejimi Planı ile Yücel-Uybadin planına %100 oranında nüfus yüklenmiş ve yoğunluklar iki kat artmıştır. 1970'e kadar devam eden bu eğilim ve sorunlarla biçimlenen kent ve konut dokusu, kentin ilk sıçrama noktası olan Yenisehir çevresinde kendi içinde yoğunlaşma sürecinin yaşanmasına neden olmuştur. Öte yandan, kent çeperindeki hızlı bir gecekondulaşma süreci, ikili bir konut dokusu oluşumunu keskinleştirmiştir. 1970'li yıllar ile birlikte, kentsel konut dokusu sürekli bir bozulma eğilimine girmiştir. Bu dönemde kentsel konut dokusu; korumadan yoksun geleneksel konutlar, çok katlı yapılar ile yoğunlaşmaya başlayan Yenisehir-Kavaklıdere aksı, planlarla oluşturulan yoğunlukla çalışan kesime yönelik

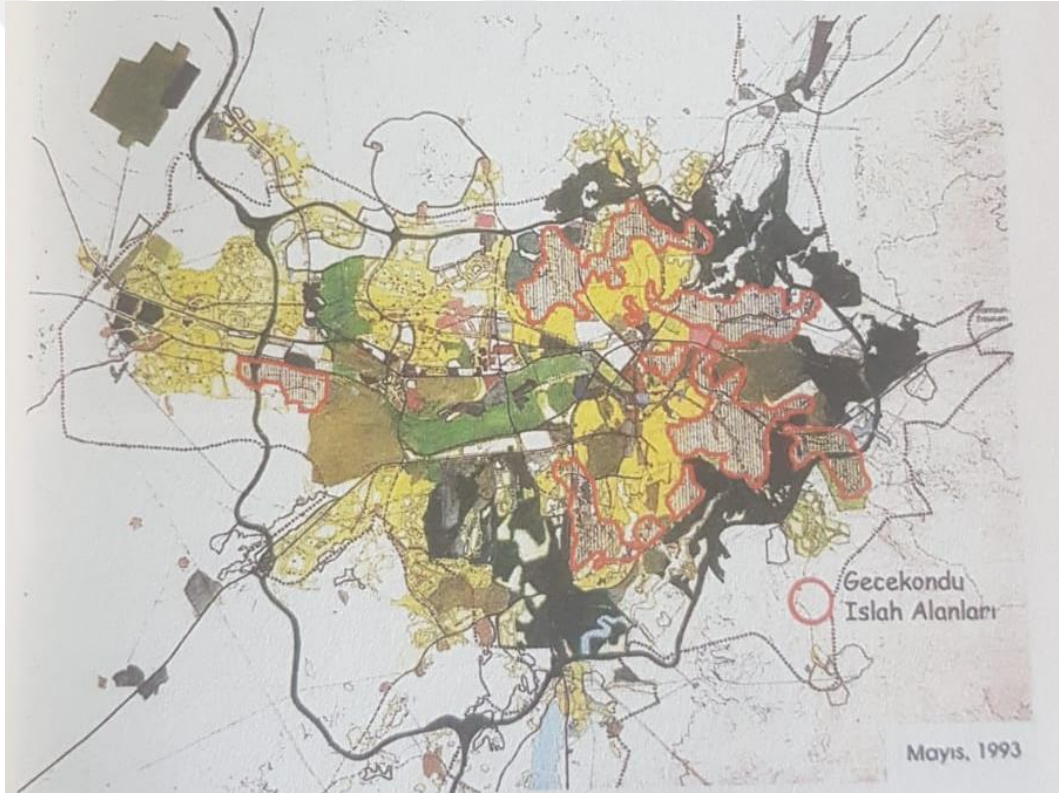
orta yoğunluklu konut alanları (Aydınlıkevler, Yenimahalle vb.), kamusal tesislere ait lojmanlar, kenti çepeçevre saran gecekonduculardan oluşan bir yapıya sahiptir (NİP 2007).

1970 ile 1975 yılları arasında ise Başkent Ankara'nın 1990 yılı öngörüsü ile planlama çalışmaları yürütülmeye başlanmıştır. Dönemin İmar ve İskân Bakanlığı'na bağlı Ankara Metropolitan Alan Nazım İmar Bürosu yapmış olduğu kapsamlı Ankara araştırmaları sonucunda Ankara'nın 20 yılını planlayan bir çalışma geliştirmiştir. Bu çalışma 1982 yılında "Ankara 1990 Nazım Planı" olarak onaylanıp yürürlüğe girmiştir (Günay 2006, Kayasü 2006, Anonim 2017a). Bu planda kentin gecekondu bölgeleri belirlenmiş, kimi tasfiye ve önlem bölgelerinde uygulamalar yapılmış, ancak kentin gecekondu alanlarının tümü için politikalar geliştirilmemiştir. 1990 Nazım Planı çerçevesinde devletin olanakları ile geliştirilen iki yeni yerleşme ya da yerleşme grubu Ankara'da çeperin oluşmasında etkili olmuştur. Sincan Gecekondu Önleme Bölgesi ile Batıkent arasında kalan Eryaman ve Elvankent'te toplu konut tasarım çabaları gösterilmiştir (Günay 2006).

1980 yılındaki askeri darbe sonrasında ülkede yeni liberal politikalar sergilenmiş ve kentsel gelişmede önemli etkiler yaratacak kararlar alınmıştır. Bu dönemde bir yandan seçilmiş olan belediye başkanları görevden alınmış, bazı belediyeler kapatılmış; bir yandan da yeni bir yönetim modeli ile büyükşehir belediyeleri uygulamasına başlanmıştır. ANAP'ın iktidara geldiği 1983 yılına kadar geçen süre zarfında, Ankara daha çok askeri yönetim kararları doğrultusunda yönetilmiştir (Keleş ve Duru 2008).

ANAP'ın iktidara gelmesiyle yeni bir dönem başlamıştır. Yerel yönetimlerin yaygın olarak benimsediği özelleştirme uygulamalarının ilk örnekleri bu dönemde yaşanmıştır. Bu kapsamda ilk olarak akla 1984 yılında kurulan Yeminli Özel Teknik Bürolar gelmektedir. Bu bürolar 1984 yılındaki gecekondu affı uygulamalarının gerçekleştirilmesine, gerektiğinde ıslah imar planlarının yapılmasına ve bürokratik işlemlerin gerçekleştirilmesine yardımcı olmak üzere kurulmuştur. Bu büroların kurulmasıyla, kamu hizmetinin özel kuruluşlarda gördürüyor olmasının ilk örnekleri yaşanmıştır (Keleş ve Duru 2008).

1984 yılında çıkarılan 2981 sayılı kanun ile çekirdek alanın çeperinde yer alan gecekondu alanları ıslah edilmek yerine yıkılmıştır. Bu bölgeler dikdörtgen yapı adası içinde ayırık düzen apartmanlardan oluşan yapılaşma dokusuna dönüştürülmüştür. O dönemde başlayan gecekonduların ıslah imar planları yolu ile dönüşümü, kentsel çekirdek alan çevresinde yeni kentsel yapı yoğunluğunun oluşmasına neden olmuştur. Bu yoğunlaşmalar kentin güneydeki Çankaya-Dikmen ile kuzeyindeki Etilik-Keçiören sınırlarında hızlı olmuş, doğuda ise süreç çok yavaş gelişmiştir. Dik eğimlere uyumlu konumlanmış gecekondu yerine yapılan yüksek katlı binalar dik yokuşlardan ve yüksek duvarlardan oluşan kamusal mekanlar ile zayıf ve niteliksiz bir doku ortaya çıkarmıştır (Günay 2006).



Şekil 2. 20 1993 yılında Ankara'daki ıslah alanları (Günay 2006)

1980'li yılların sonunda plan yapma, onama ve uygulamaya yönelik yetkiler Ankara Büyükşehir Belediyesi'ne aktarılmıştır. Bu dönemdeki önemli kurumsal ve yasal düzenlemelerin başında Büyükşehir Belediyelerinin kurulması ve 3030 sayılı yasa ile yeni bir belediye yönetimi düzenlemesinin gerçekleştirilmesi söylenebilmektedir.

Ayrıca bunların yanında planların yapımı, uygulama ve denetim aşamalarını düzenleyen 3194 sayılı İmar Kanunu 1985 yılında yürürlüğe girmiştir (Kayasü 2006).

2.10.1 Ankara’da kentsel dönüşüm süreci

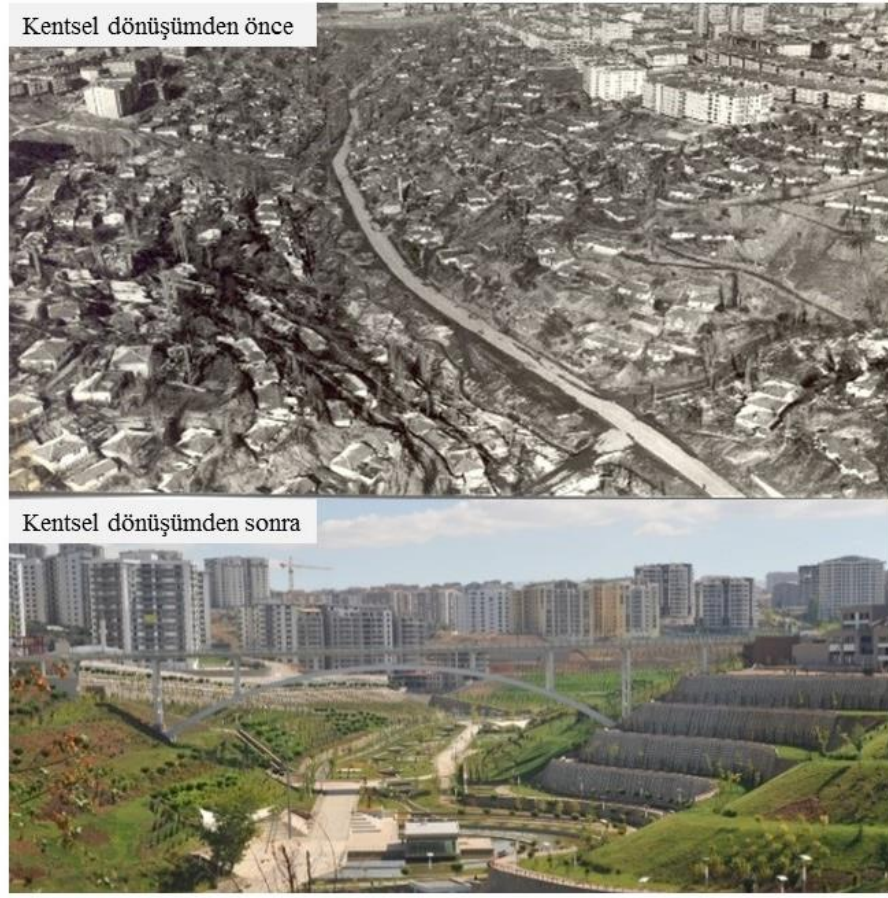
Ankara’da kentsel dönüşüm uygulamaları öncelikle gecekondular ve kaçak yapıların olduğu bölgelerde başlamış ve sonrasında kent merkezinde, vadilerde, dere yataklarında, açık yeşil alanlarda, tarım alanlarında, birinci derece doğal ve tarihi sit alanlarda, merkezi iş alanlarında ve özel projeler kapsamında toplu konut alanlarında uygulanmaya devam etmiştir. Özellikle kentsel dönüşüm mevzuatındaki değişikliklerle birlikte farklı niteliğe sahip alanlar kentsel dönüşüm alanı olarak ilan edilmiştir (Anonim 2017b).

1980 yılı sonrasında konut yapısının %60’ını gecekonduların oluşturduğu Ankara’daki, gecekondular alanlarının çoğu 1984 yılında onaylanan ıslah imar planları ile dönüşüme uğramıştır. Islah imar planı ile kentsel dönüşüme uğramış olan alanlar Ankara’nın Altındağ, Çankaya, Keçiören, Mamak, Yenimahalle ve Sincan ilçelerinde bulunmaktadır (Günay 2006, Özdemir Sönmez 2006, 2019). Öte yandan Ankara’da ıslah imar planları ile çözüm getirilemeyen ya da kent merkezine yakın ve rantın yüksek olduğu gecekondular bölgelerine özel kentsel dönüşüm projeleri uygulanmıştır. Bu anlamda Türkiye’deki ilk uygulama örnekleri, 1990’larda Ankara’da başlayan, Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi, Portakal Çiçeği Vadisi Kentsel Gelişme Projesi ve Gecekonduların Çağdaş Konuta Dönüşüm Projesi (GEÇAK) olmuştur. Bu projeler Ankara Büyükşehir Belediyesi ve ilçe belediyeleri tarafından uygulanmıştır (Uzun 2006, Aşık 2007, Sadioğlu vd. 2016).

Uzun (2005)’a göre Ankara’da özel projeler yolu ile gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamaları, gecekondular sakinlerinin sınırlı bir bölümünün dönüşüm projelerinden yararlanabilmesine olanak sağlamıştır. Çünkü bu bölgelerdeki gecekondular sakinleri yerinden edilerek proje alanı dışında özellikle de kent merkezine uzak bölgelerde konut sahibi edilmişlerdir. Portakal Çiçeği Vadisi Kentsel Gelişim Projesi’nde gecekondular

sahiplerine Ankara'nın Karapürçek Mahallesi'nde konut verilmiştir ve böylelikle proje alanından gecekondulaşan sakinleri uzaklaştırılmıştır (Aras ve Aklan 2007).

Ankara'da 1990'lı yılların başında uygulanmaya başlanan kentsel dönüşüm projelerinin ilk örneklerinden biri Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi'dir. Bu proje kamu-özel sektör ortaklığı ile gerçekleştirilmiştir (Daşkiran ve Ak 2015). Dikmen Vadisi 1957 tarihli Yücel-Uybadın Planı'nda yeşil alan olarak görülmektedir ancak bu plan kararına uyulmamıştır. Gecekondulaşmanın başladığı 1960'lı yıllarda da vadi, Dikmen Köyü'ne bağlı mera kullanımında olan bir alan yapısındadır. Vadide görülmeye başlayan gecekondulaşma İlker Mahallesi ile Oran arasında yer almaktadır ve gecekondular vadi yamaçlarının sağında ve solunda konumlanmıştır (Yılmaz 2015) (Şekil 2.21). 1982 yılında yapılan revizyon planda vadide yer alan gecekondular dikkate alınmamıştır ve vadi yeşil alan olarak korunması gereken bir alan olarak belirtilmiştir. Bu revizyon planın esas alınarak hazırlandığı ve 1986 yılında onaylanan 1/5000 ölçekli Dikmen Vadisi Yeşil Alan Projesi'nde de alandaki mevcut gecekonduların varlığı dikkate alınmamıştır. Bu nedenle de proje uygulanamamıştır (Özdemir Sönmez 2006).

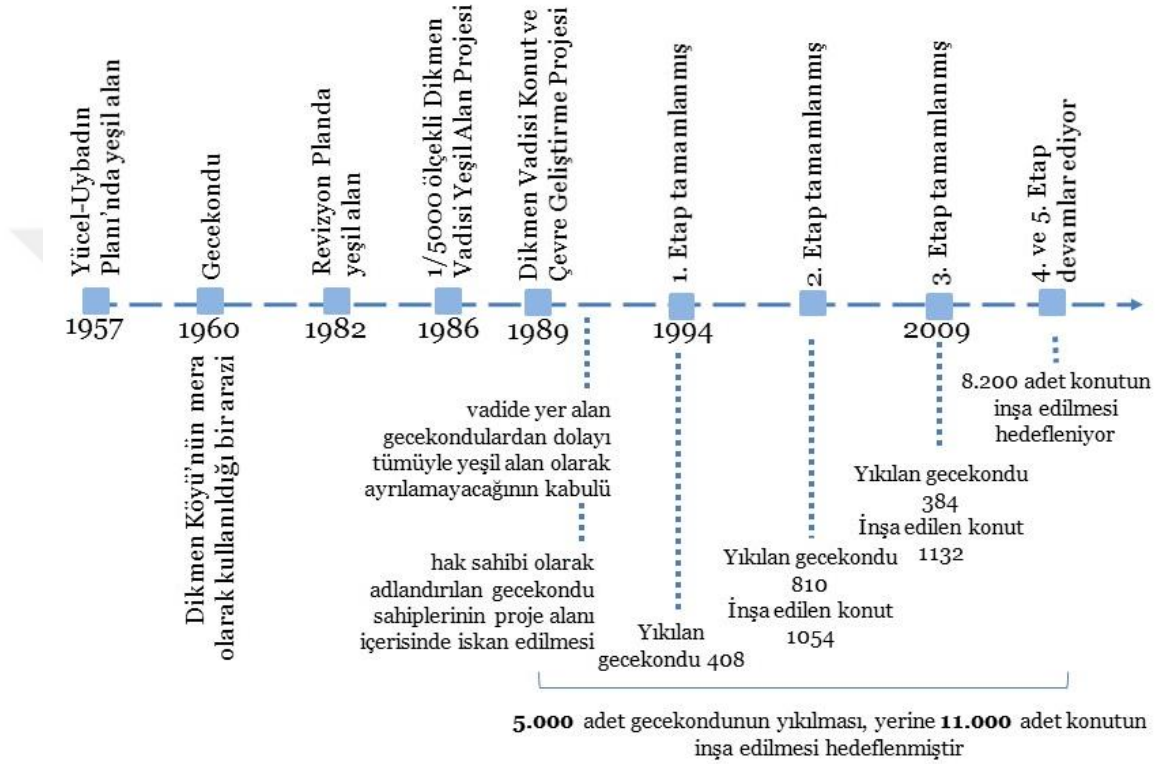


Şekil 2. 21 Dikmen Vadisi'nin 1989 yılındaki Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi alanının uygulanma öncesi ve sonrası (Anonim 2018)

1989 yılı yerel seçimlerinden sonra Ankara Büyükşehir Belediyesi ile Çankaya Belediyesi tarafından kurulan Metropol İmar Anonim Şirketi, vadinin dönüşümü için Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi'ni hazırlamıştır. Bu proje 1989 yılında onaylanmış ve uygulamaya konulmuştur. Projenin ilk uygulama aşamasında, vadiye yer alan gecekonduların varlığı dikkate alınmıştır ve vadinin tümüyle yeşil alan olarak ayrılamayacağı fikrine varılmıştır. Bu nedenle hak sahibi olarak adlandırılan gecekondü sakinlerinin proje alanı içerisinde iskan edilmesinin yolları aranmıştır. Ancak bu karar sonucunda vadi tamamen bir yeşil alan olarak korunamamış ve yeni bir gelişme odağı oluşturan cazibe merkezi haline gelmiştir (Özdemir Sönmez 2006).

Proje kapsamında 5,3 km uzunluğunda bir rekreasyon alanının tasarlanması ve vadiye yer alan 5.000 adet gecekondunun yıkılarak, yerine 11.000 adet konutun inşa edilmesi

hedeflenmiştir. Proje beş etapta yürütülmeye başlanmıştır ve günümüzde ilk üç etabı tamamlanmıştır (Anonim 2018) (Şekil 2.22). Projenin tüm etapları tamamlandığında alanda proje başlamadan önceki nüfus yoğunluğunun iki katından fazla bir nüfus yoğunluğu olacaktır (Anonim 2018) ve bununla doğru orantılı olarak alandaki yapı yoğunluğu da artacaktır.



Şekil 2. 22 Dikmen Vadisi'nde kentsel dönüşüm süreci

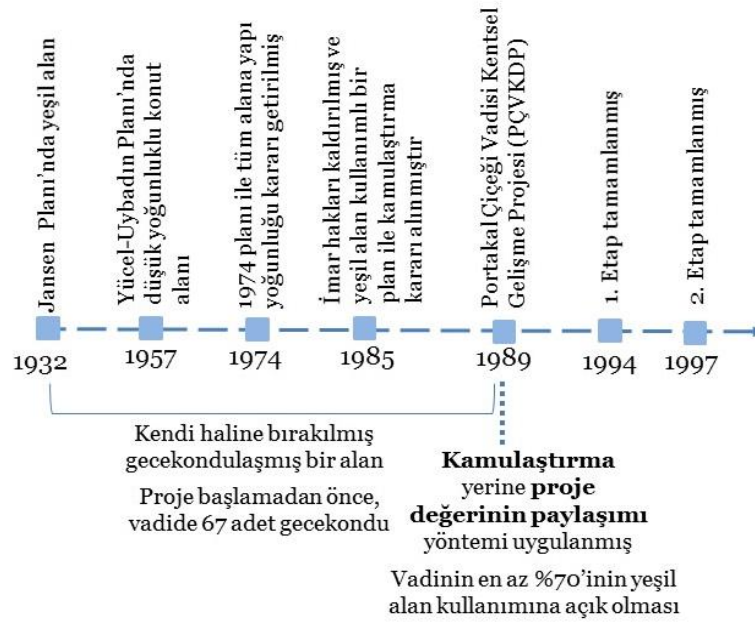
Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi kapsamında gecekondu kiracıları projeden tamamen dışlanmıştır. Hak sahibi olarak belirtilen gecekondu sahipleri, mülkiyetlerinin büyüklüğüyle orantılı olarak borçlandırılmıştır. Bu nedenle, gecekondu sahiplerinin proje sonunda elde ettikleri ve kendileri için özel olarak üretilmiş olan konutlar, gecekondu sahiplerine karşılık olarak doğrudan kendilerine verilmiş konutlar değildir. Gecekondu sahipleri, projeden kendilerine verilen dairelerin fiyatı ile gecekondu ve arsasına biçilen değerin arasında kalan fiyat farkını ödemek suretiyle daire sahibi olmuştur. Bunun yanında proje tamamlandıktan sonra dairelerine taşınan gecekondu sahiplerinin bir çoğu, konutlarının ısıtma, bakım-onarım gibi masraflarını

ödeme konusunda güçlük çekmiştir. Proje ile Ankara kentinin yeni çekim merkezinde oluşturulan yeni sosyal yaşam ortamı da, gecekonduların sahipleri ile proje alanına yeni gelen sakinler arasında uyumsuzluğun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu iki farklılık her iki kesim için de sorun olarak değerlendirilmiştir. 1994 yılında gerçekleştirilen yerel seçimler ile değişen kent yönetimi, projenin ilk etabının uygulanmasından sonra meydana gelen kentsel rantın piyasa lehinde geliştirilmesini ve uygulanmasını istemiştir. Bu amaçla da projenin diğer etaplarında birçok değişiklik yapılmıştır (Özdemir Sönmez 2006).

1995 yılında, planını Çankaya Belediyesi'nin hazırlamış olduğu GEÇAK projesi de Ankara'da gerçekleştirilen ilk kentsel dönüşüm projelerindendir. Projenin amacı, toplumsal katılımın sağlanması ile belediyenin arazisi üzerinde yer alan gecekonduların çağdaş konutlara dönüştürülmesidir. Projenin temel ilkelerinden biri, proje alanındaki gecekonduların sahiplerinin yerinde kalmasını sağlamaktır. Diğerleri ise kentsel yapının geliştirilmesi ve çevre kalitesinin artırılmasıdır. Projede kırk yedi aileden oluşan gecekonduların sahiplerinin kuracakları kooperatif ile projeye katılımın sağlanması amaçlanmıştır. Alanda yaşayan hak sahipleri, yeni yapılan konutlara ek ödeme yapmamışlardır. Belediye hak sahipleri ile uygulamacı inşaat firması arasında iletişimi sağlamıştır. Bu proje kapsamında hak sahiplerine dört katlı apartmanlardan konut verilirken projenin maliyetini karşılamak amacıyla proje alanı içerisinde yüksek gelir gruplarına hitap edecek yüksek katlı konutlar inşa edilmiştir. Proje kapsamında belediye ile anlaşamayan hak sahiplerine proje alanı sınırları dışında olan farklı bir yerde arsa tahsis edilmiştir. Bu proje ile Dikmen Vadisi'nde olduğu gibi aynı alanda iki farklı sosyal grup oluşmuştur. Bu iki sosyal grubun birlikte yaşama entegre olamaması nedeniyle sorunlar çıkmıştır. Hak sahipleri proje kapsamında kendilerine tahsis edilen apartman dairelerini satmışlar ve kentin diğer mahallelerine taşınmışlardır. Bu nedenlerden dolayı projenin kısmen başarılı olduğu söylenmektedir (Uzun 2005'den aktaran Sadioğlu 2016).

Çankaya ve Ayrancı yerleşim bölgelerinde, Cinnah ile Hoşdere Caddeleri arasında kalan 11 hektarlık bir alanı kapsayan Portakal Çiçeği Vadisi'nde, Portakal Çiçeği Vadisi Kentsel Gelişme Projesi gerçekleştirilmiştir. Ankara vadiler sisteminin bir parçası olan

Portakal Çiçeği Vadisi, Dikmen Vadisi, Seğmenler Parkı ve Botanik Parkı arasında yer almaktadır. Vadi için önerilen kentsel dönüşüm projesinin temel amacı; gecekonduların bulunduğu vadinin kentsel yeşil alan haline gelmesidir. Vadi Jansen Planı'nda konutlardan arındırılmış bir yeşil alan olarak düşünülmüştür. Yücel-Uybadin Planı'nda ise nisbeten düşük yoğunluklu bir yerleşim bölgesine dönüştürülmüştür. 1990'lı yıllara kadar vadi için çok çeşitli kararlar alınmıştır. Fakat kararların uygulanmamasından dolayı, vadi kendi haline terk edilmiş ve gecekonduların bulunduğu bir bölge haline gelmiştir. Portakal Çiçeği Vadisi Kentsel Gelişme Projesi ile Ankara'ya çağdaş ve kentsel kalitesi yüksek bir alanın kazandırılması, kendi kaynağını kendi yaratan bir projenin gerçekleştirilmesi ve arsa sahiplerinin proje ile tesis edilecek konutlardan mülk edinebilmesi amaçlanmıştır (Uslu ve Yetim 2006) (Şekil 2.23).



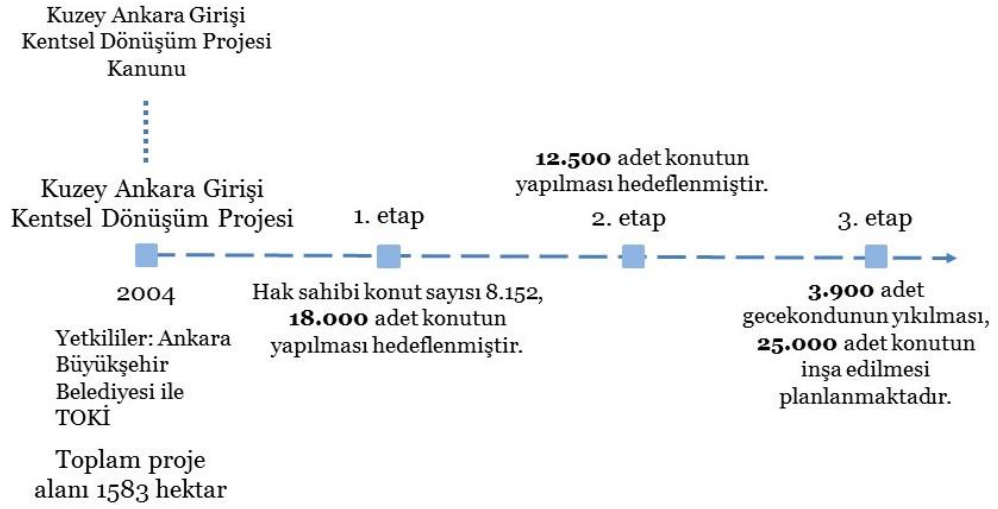
Şekil 2. 23 Portakal Çiçeği Vadisi'nde kentsel dönüşüm süreci

2004 yılında yürürlüğe konan 5104 sayılı Kanun ile Ankara'da protokol yolu olarak tanımlanan, kent merkezinden Esenboğa Havaalanı'na ulaşım sağlayan aksta yer alan gecekondu bölgesi, "Kuzey Ankara Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi" olarak ilan edilmiştir. Proje ile bu bölgenin kente yeniden kazandırılması amaçlanmıştır (Şekil 2.24). Proje Ankara Büyükşehir Belediyesi ile TOKİ'nin yetkilendirildiği bir kentsel dönüşüm uygulamasıdır (Yenice 2014).



Şekil 2. 24 Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi alanının proje öncesi ve sonrası (Anonim 2018)

Toplam proje alanı 1583 hektardır ve projenin üç etapta tamamlanması planlanmıştır (Şekil 2.25). Kentsel dönüşüm sürecinde bölge sakinleri hızlıca tahliye edilmiştir (Ulusoy 2017, Anonim 2018). Günümüzde proje kapsamında inşaat faaliyetleri devam etmektedir



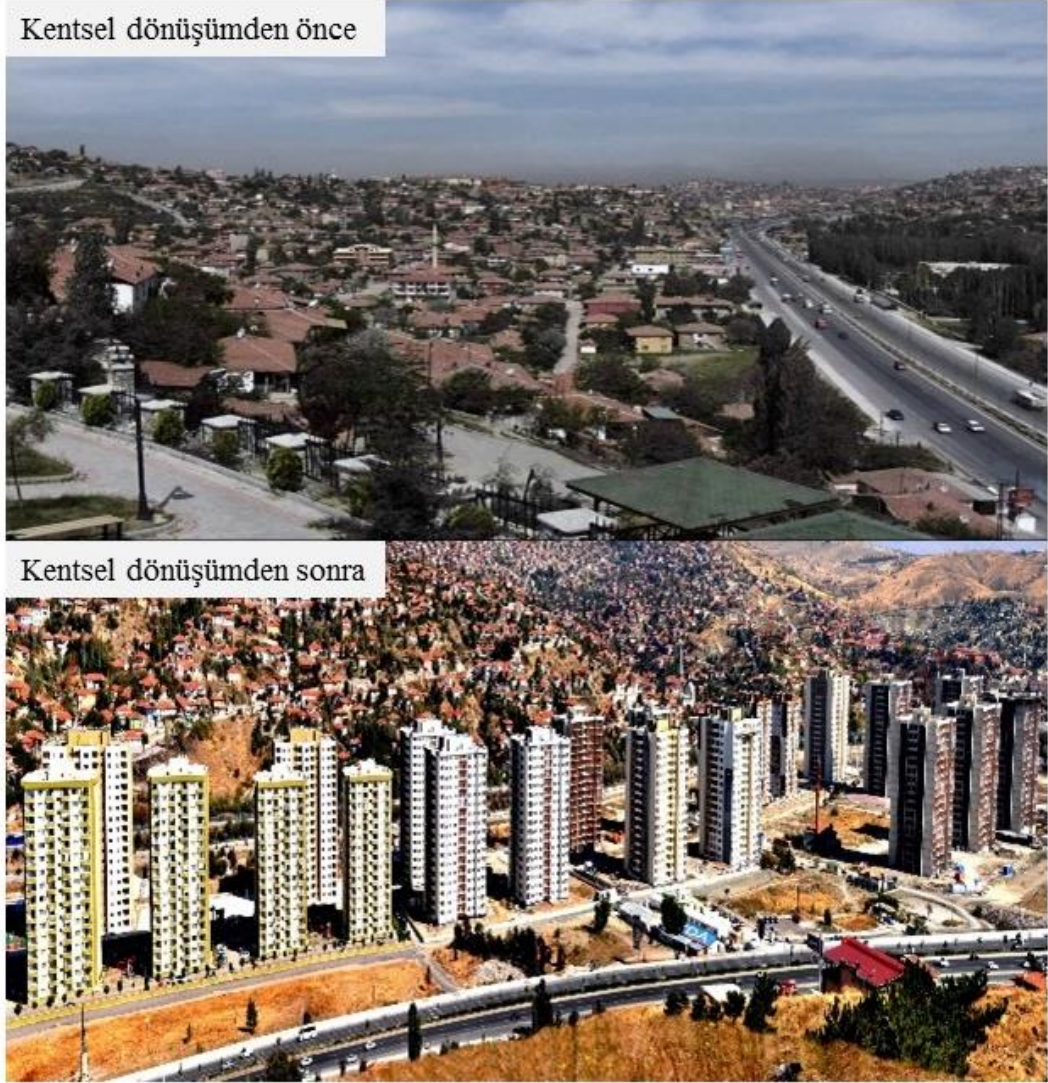
Şekil 2. 25 Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi süreci

2005 yılında yürürlüğe giren 5216 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Kanunu ile Ankara'daki Ulus Tarihi Kent Merkezi “Yenileme Alanı” olarak ilan edilmiştir. Proje alanı 133.32 hektardır. Projenin üç etapta tamamlanması planlanmıştır. Birinci etap kapsamında Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından Hacı Bayram Veli Camii çevresi ve Çamlıca Sokak Sağlıklaştırma Projesi gerçekleştirilmiştir (Anonim 2018).

2005 yılında 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda yer alan 73. madde ile belediyelere ve büyükşehir belediyesi olan illerde ilçe belediyelerine, yıpranmış riskli ya da ekonomik işlevini yitirmiş bölgeleri dönüşüm alanı olarak ilan etme yetkisi vermiştir (Kuyucu 2018). Bu yetki ile Ankara'da kentsel dönüşüm faaliyetleri hızlanmış ve birçok bölge kentsel dönüşüm alanı olarak ilan edilmiştir. EK 1'de bu alanların listesi yer almaktadır. Bu kanun ile gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamalarına örnekler arasında Yeni Mamak Kentsel Dönüşüm Projesi (KDP) ve Güneypark Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi (KDGP) yer almaktadır.

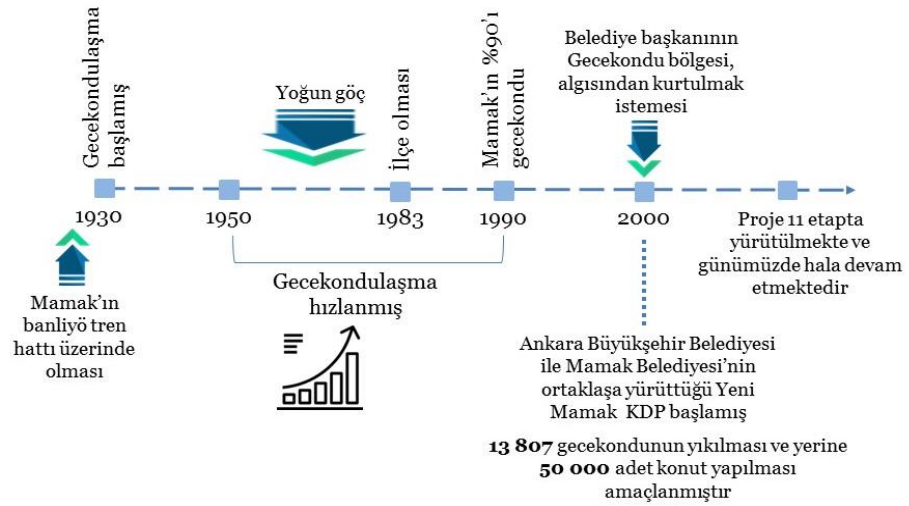
Yeni Mamak KDP alanı 2005 yılında kentsel dönüşüm alanı olarak ilan edilmiştir. Proje 11 etapta yürütülmektedir. Projenin 4, 5 ve 6. Etapları 2012 yılında yürürlüğe giren 6306 sayılı Kanun kapsamında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından, diğer etaplar

ise Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütölmektedir (Şekil 2.26) (Anonim 2018).



Şekil 2. 26 Yeni Mamak Kentsel Dönüşüm Proje alanının proje öncesi ve sonrası (Anonim 2018)

Mamak'taki gecekondulaşma 1930'lu yıllarda başlamış ve 1950'den sonra hızlanmıştır. 1990'lara gelindiğinde Mamak'ın %90'ının gecekondulardan oluştuğı görölmektedir (Kütük vd. 2013). Proje alanının büyüklüğü 700 hektardır. Proje kapsamında alanda yer alan 13807 gecekondunun yıkılması ve yerine 50 000 adet konut yapılması amaçlanmıştır (Şekil 2.27) (Anonim 2018).



Şekil 2. 27 Mamak'ta gerçekleşen kentsel dönüşüm süreci

Ankara'da, 5393 sayılı Kanun'un 73. Maddesi kapsamında kentsel dönüşümün uygulandığı, kentin fiziksel ve sosyal yapısını etkilemiş ve etkilemeye devam etmekte olan bir diğer kentsel dönüşüm projesi ise Güneypark KDGP Alanı'dır. Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 18.02.2005 gün ve 524 sayılı kararı ile KDGP alanı olarak ilan edilmiştir. Güneypark KDGP alanı yaklaşık olarak 184 hektarlık bir alandır. Proje alanı Ankara'nın güneydoğusunda, Gölbaşı'ndan başlayarak Çankaya ve Mamak ilçelerini de içine alan, kuzeyde Mamak Viyadüğü ile sınırlanmış, yaklaşık 3500 hektar büyüklüğünde bir vadi oluşumu olan İmrahor Vadisi'nin kuzey yamaçlarında konumlanmıştır (Şekil 2.28) (Anonim 2002, Karadeniz vd. 2016).



Şekil 2. 28 Güneypark KDGA sınırı (Anonim 2018)

İmrahor Vadisi, ilk kez 1932 Jansen Planı’ndan başlayarak, 1956’da Yücel-Uybadin Planı’nda, 1987 yılında hazırlanmış "İmrahor Vadisi Rekreasyon Alan Projesi"nde, 1990 Ankara Nazım Planı’nda, 2015 Yapısal Alan Planı’nda ve 2025 Metropolen Alan Kent Bütünü Nazım İmar Planları’nda, “yeşil alan”, “ağaçlandırılacak alan” ve “yeşil aks” ve yeşil kuşağın bir parçası olarak tanımlanmıştır. Bunun yanı sıra Kavaklıderem Derneği, Mimarlar Odası, Peyzaj Mimarları Odası gibi sivil toplum örgütleri alanla ilgili çeşitli çalışmalar yürütmüştür ve İmrahor Vadisi’nin korunmasının gerekli olduğu, doğal sit olarak ilan edilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır (Anonim 2012, Karadeniz vd. 2016, Şenöz Orsan ve Karadeniz 2019). Öte yandan 1990 yılında Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak ilan edilen sınırlar içinde yer alan (Anonim 2015) Mogan ve Eymir Gölleri ile jeolojik, ekolojik ve hidrolojik açıdan bağlantılı olan İmrahor Vadisi, bu koruma sınırı içerisinde de bulunmamaktadır. Koruma statüsü bulunmayan vadi, 2005 yılında ilan edilen kentsel dönüşüm projesi ile yoğun bir yapılaşma baskısı altında kalmıştır.

Projenin kuzey yamaçlarında proje başlamadan önce bulunan 477 gecekondunun yıkımı yapılmıştır. Proje bitiminde bu alanda toplam 7820 adet konutun inşa edilerek proje alanının nüfusunun 31000 kişiye çıkarılması planlanmıştır (Anonim 2018) (Şekil 2.29).



Şekil 2. 29 Proje alanı sınırı ve bu sınır içinde yer alan gecekondulaşma bölgesi

2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı'nda "Seyrek Yoğunluklu Konut Gelişme Alanı ve Ağaçlandırılacak Alan" olarak belirlenen alan, Güneypark KDGP'si ile "Yüksek Yoğunluklu Konut Gelişme Alanı" ve içerisinde konut kullanımını da barındıran "Merkezi İş Alanı"na dönü t r lmü  t r (Tunçer 2017). Bu durum üst ölçekli plan kararlarına aykırı kararların alındığının ve mekansal planlama bütünlüğünün bozuldu unun göstergesidir (  en z Orsan ve Karadeniz 2019). Öte yandan Güneypark KDGP'sinde vadinin morfolojik yapısına, hidrolojik, jeolojik ve ekolojik bağlantılarına, kente temiz hava sağlayan önemli hava koridorlarından biri olma özelliğine ve yapılaşmaya uygun olmaması durumlarına dikkat edilmeden plan kararları alınmıştır. Bunlara bağlı olarak projenin ayrıntılarının kamuoyuyla payla ılmasından sonra ilgili meslek odaları tarafından projenin durdurulması yönünde birçok dava açılmıştır. Davalar sonucunda yürütmeyi durdurma kararının alınmasına rağmen, proje alanında inşaat faaliyetlerine devam edilmiştir. Günümüzde projenin büyük bir kısmının tamamlanmış olduğu, vadi yamaçlarının ve tabanının çok katlı yapılarla doldurulmuş olduğu ve vadinin yoğun yapılaşma baskısı altında olduğu görülmektedir ( ekil 2.30).

İmrahor Vadisi'nin kuzey yamaçları 2008 yılı (Tunçer 2017)



İmrahor Vadisi'nin kuzey yamaçları 2021 yılı



Şekil 2. 30 İmrahor Vadisi'nin kuzey yamaçları 2008 (Tunçer 2017) ve 2021 yılı karşılaştırması

2012 yılında yürürlüğe giren 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ile önceden yerel yönetimler tarafından yürütülen kentsel dönüşüm projelerinin uygulama yetkisi afete maruz alanlarda Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na verilmiştir. Bu kanun kapsamında Ankara'da riskli alan olarak ilan edilen ve kentsel dönüşüm uygulamalarının yapılacağı alanların listesi (Anonim 2020b) EK 2'de yer almaktadır.

3. MATERYAL ve YÖNTEM

3.1 Materyal

Araştırmanın konusu ve kapsamı çerçevesinde kullanılan ve araştırmaya yön veren materyaller, kullanım amaçları ve kaynakları çizelge 3.1’de yer almaktadır.

Çizelge 3.1 Araştırma kapsamında kullanılan materyaller, kullanım amaçları ve kaynakları

Sıra No	Materyal	Kullanım Amacı	Kaynak
1	Araştırma konusuna ilişkin ulusal ve uluslararası literatür	Araştırma için bilimsel altlığın oluşturulması	Kütüphaneler ve elektronik veri tabanı (internet kaynakları)
2	Ankara’nın merkez 9 (Altındağ, Çankaya, Etimesgut, Gölbaşı, Keçiören, Mamak, Pirsaklar, Sincan, Yenimahalle) ilçesini kapsayan alanın sınırı	Araştırma alan sınırının belirlenmesi, İlçe sınırlarının belirlenmesi	Ankara Büyükşehir Belediyesi (ABB)
3	Ankara’nın 9 merkez ilçesi sınırları içerisinde ıslah imar planı uygulamaları kapsamında uygulanmış olan kentsel dönüşüm alanlarına ilişkin veriler ve bilgiler	Kentsel dönüşüm alanlarının konumlarının, alan sınırlarının belirlenmesi Kentsel dönüşüm ilan tarihlerinin tespiti, Kentsel dönüşüm uygulamalarının hangi aşamada olduklarının tespiti	Günay (2006), Özdemir Sönmez (2006), Özdemir Sönmez (2019)
4	Ankara’nın 9 merkez ilçesi sınırları içerisinde özel projeler yolu ile kentsel dönüşüm uygulanan alanlara ilişkin veriler ve bilgiler	Kentsel dönüşüm alanlarının konumlarının, alan sınırlarının ve büyüklüklerinin belirlenmesi, Kentsel dönüşüm ilan tarihlerinin tespiti, Kentsel dönüşüm uygulamalarının hangi aşamada olduklarının tespiti	ABB ve ilgili literatür

Çizelge 3.1 Araştırma kapsamında kullanılan materyaller, kullanım amaçları ve kaynakları (devam)

Sıra No	Materyal	Kullanım Amacı	Kaynak
5	5104 sayılı Kanun kapsamında uygulanmakta olan kentsel dönüşüm alanına ilişkin veriler ve bilgiler	Kentsel dönüşüm alanlarının konumlarının, alan sınırlarının ve büyüklüklerinin belirlenmesi, Kentsel dönüşüm ilan tarihlerinin tespiti, Kentsel dönüşüm uygulamalarının hangi aşamada olduklarının tespiti	ABB
6	Ankara'nın 9 merkez ilçesi sınırları içerisinde 5393 sayılı Kanun 73. maddesi kapsamında uygulanmış ve uygulanmakta olan kentsel dönüşüm alanlarına ilişkin veriler ve bilgiler	Kentsel dönüşüm alanlarının konumlarının, alan sınırlarının ve büyüklüklerinin belirlenmesi, Kentsel dönüşüm ilan tarihlerinin tespiti, Kentsel dönüşüm uygulamalarının hangi aşamada olduklarının tespiti	ABB, Resmi Gazete Kararları, ABB Belediye Meclis Kararları, Bilirkişi Raporları
7	Ankara'nın 9 merkez ilçesi sınırları içerisinde 5366 sayılı Kanun kapsamında uygulanmış ve uygulanmakta olan kentsel dönüşüm alanlarına ilişkin veriler ve bilgiler	Kentsel dönüşüm alanlarının konumlarının, alan sınırlarının ve büyüklüklerinin belirlenmesi, Kentsel dönüşüm ilan tarihlerinin tespiti, Kentsel dönüşüm uygulamalarının hangi aşamada olduklarının tespiti	ABB
8	Ankara'nın 9 merkez ilçesi sınırları içerisinde 6306 sayılı Kanun kapsamında uygulanmış ve uygulanmakta olan kentsel dönüşüm alanlarına ilişkin veriler ve bilgiler	Kentsel dönüşüm alanlarının konumlarının, alan sınırlarının ve büyüklüklerinin belirlenmesi, Kentsel dönüşüm ilan tarihlerinin tespiti, Kentsel dönüşüm uygulamalarının hangi aşamada olduklarının tespiti	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
9	Kentsel dönüşüm alanlarındaki mülkiyet yapısı	Mülkiyet durumlarının tespiti	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, ABB, ilgili literatür
10	Araştırma kapsamında tespit edilen kilitlenme tarihlerine ait uydu görüntüleri	Arazi kullanımı/örtüsünün ve değişiminin belirlenmesi	The United States Geological Survey (USGS)

Çizelge 3.1 Araştırma kapsamında kullanılan materyaller, kullanım amaçları ve kaynakları (devam)

Sıra No	Materyal	Kullanım Amacı	Kaynak
11	Arazi örtüsü birimleri haritaları (CORINE 1990-2006-2012-2018)	Arazi kullanımı/örtüsünün ve değişiminin belirlenmesi	Copernicus Land Monitoring Service tarafından hazırlanan CORINE verisi
12	Ankara ve Çevresi'nin Jeomorfoloji Haritası	Kentsel dönüşüm alanlarının konumlandığı morfolojik yapının tespiti	Erol (1973)
13	Kentsel dönüşüm alanlarındaki uygulama öncesi ve sonrası nüfusu	Kentsel dönüşüm alanlarındaki nüfus durumunun ve değişiminin tespiti	http://www.tuik.gov.tr 1/25 000 ve 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planları, Bilirkişilik Raporları, ABB, ABB Belediye Meclis Kararları
14	Kentsel dönüşüm alanlarındaki konut kat sayıları	Kentsel dönüşüm alanlarındaki mevcut konut kat sayılarının ve değişiminin tespiti	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, ABB, ABB Belediye Meclis Kararları, Bilirkişilik Raporları
15	Araştırma alanına ait fotoğraflar	Görsel değerlendirme ve kentsel dönüşüm alanlarındaki değişimin tespiti	Alan araştırması sırasında çekilen fotoğraflar ve ilgili literatür
16	Google Earth Pro.	Kentsel dönüşüm alanlarının mekansal olarak incelenmesi	https://www.google.com.tr/intl/tr/earth/download/gep/agree.html

Araştırmada elde edilen veri altlıklarının sayısallaştırılmasında ve üç boyutlu görsellerinin oluşturulmasında Uzaktan Algılama (UA) ve Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) teknikleri kullanılmıştır. Raster verilerin (uydu görüntülerinin) sınıflandırılması, vektör verilerin sayısallaştırılması, analizi ve üç boyutlu görsellerinin oluşturulması aşamalarında ArcGIS 10.2 programı kullanılmıştır. Ayrıca peyzajın durumunun ve dönüşümünün grafiklerle gösterilmesi için Microsoft Excel programı kullanılmıştır.

Araştırmada kilitlenme zamanlarında ve günceldeki arazi örtüsü/kullanımının tespit edilmesi için Çevresel Bilgilerin Koordinasyonu (Coordination of Information on the Environment- CORINE) tarafından hazırlanan 1990, 2006, 2012, 2018 yıllarına ait haritalarından yararlanılmıştır. Ancak CORINE haritalarının tarihleri kilitlenme zamanlarındaki yıllarla birebir örtüşmediği için uydu görüntülerinden yararlanılarak araştırma alanına ilişkin arazi sınıflandırması yapılmıştır ve bu kapsamda USGS'den indirilen uydu görüntülerinin türleri, ait oldukları tarihler ve çözünürlüklerine dair bilgiler çizelge 3.2'de yer almaktadır.

Çizelge 3.2 Uydu görüntülerinin türü, ait olduğu tarih, çözünürlük ve karşılık geldikleri kilitlenme zamanı bilgileri

Uydu görüntüsünün türü	Uydu görüntüsünün ait olduğu tarih	Çözünürlük
Landsat 5 TM	07.06.1984	30x30 metre
Landsat 5 TM	31.08.2003	30x30 metre
Landsat 8 OLI	10.08.2013	30x30 metre
Landsat 8 OLI	27.08.2019	30x30 metre

Çalışma alanı sınırları içerisinde bulunan kentsel dönüşüm alanlarındaki uygulama öncesi ve sonrasındaki nüfusun belirlenmesi amacıyla çizelge 3.3'de yer alan yıllara ait Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ortalama hane halkı büyüklüğü değerlerinden yararlanılmıştır (Anonim 2020c).

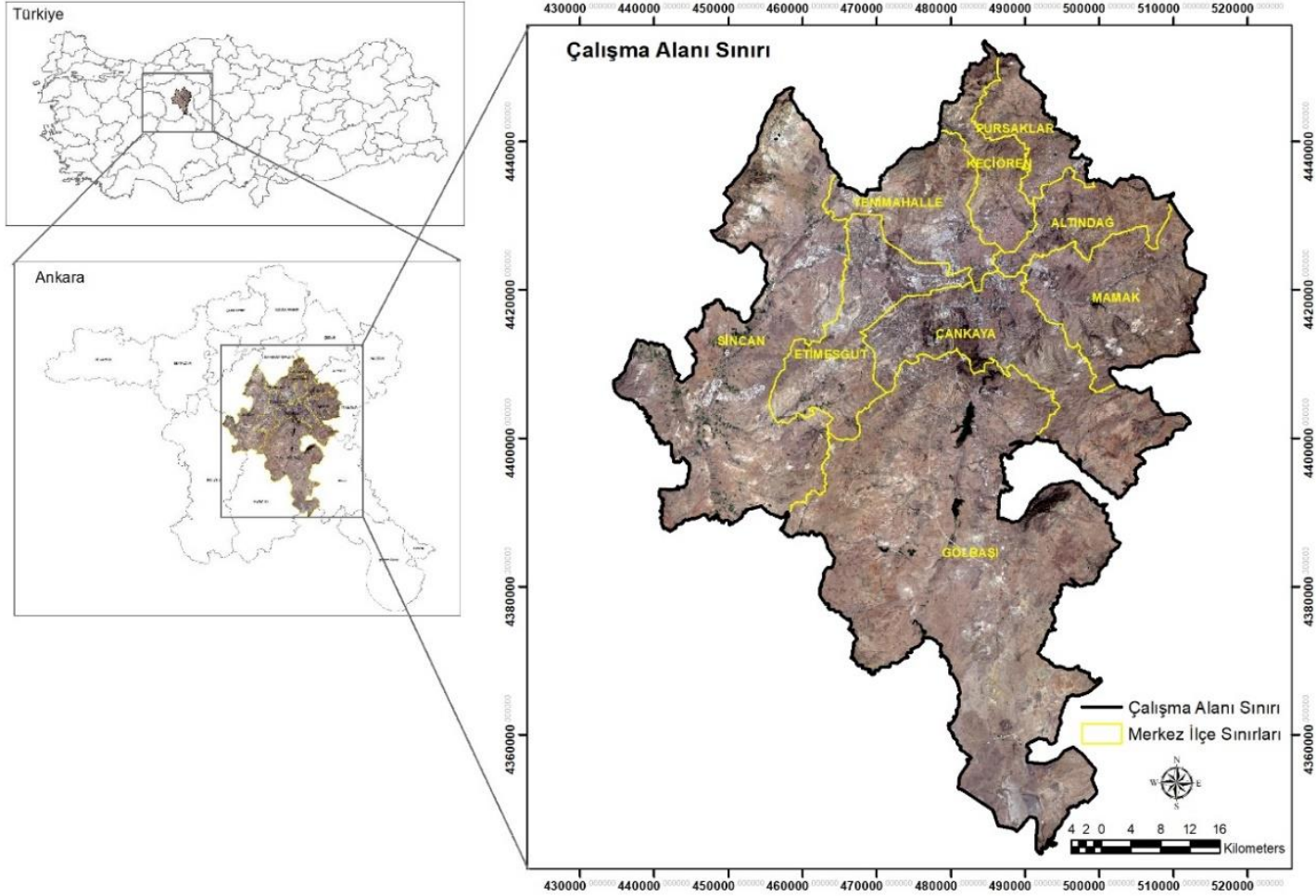
Çizelge 3.3 Yıllara göre Ankara ili için ortalama hane halkı büyüklüğü

Yıl	Ankara ili için ortalama hane halkı büyüklüğü
1990	4,23
2005	3,82
2008	3,57
2009	3,55
2010	3,44
2012	3,25
2013	3,21
2016	3,14
2017	3,11
2019	3,06

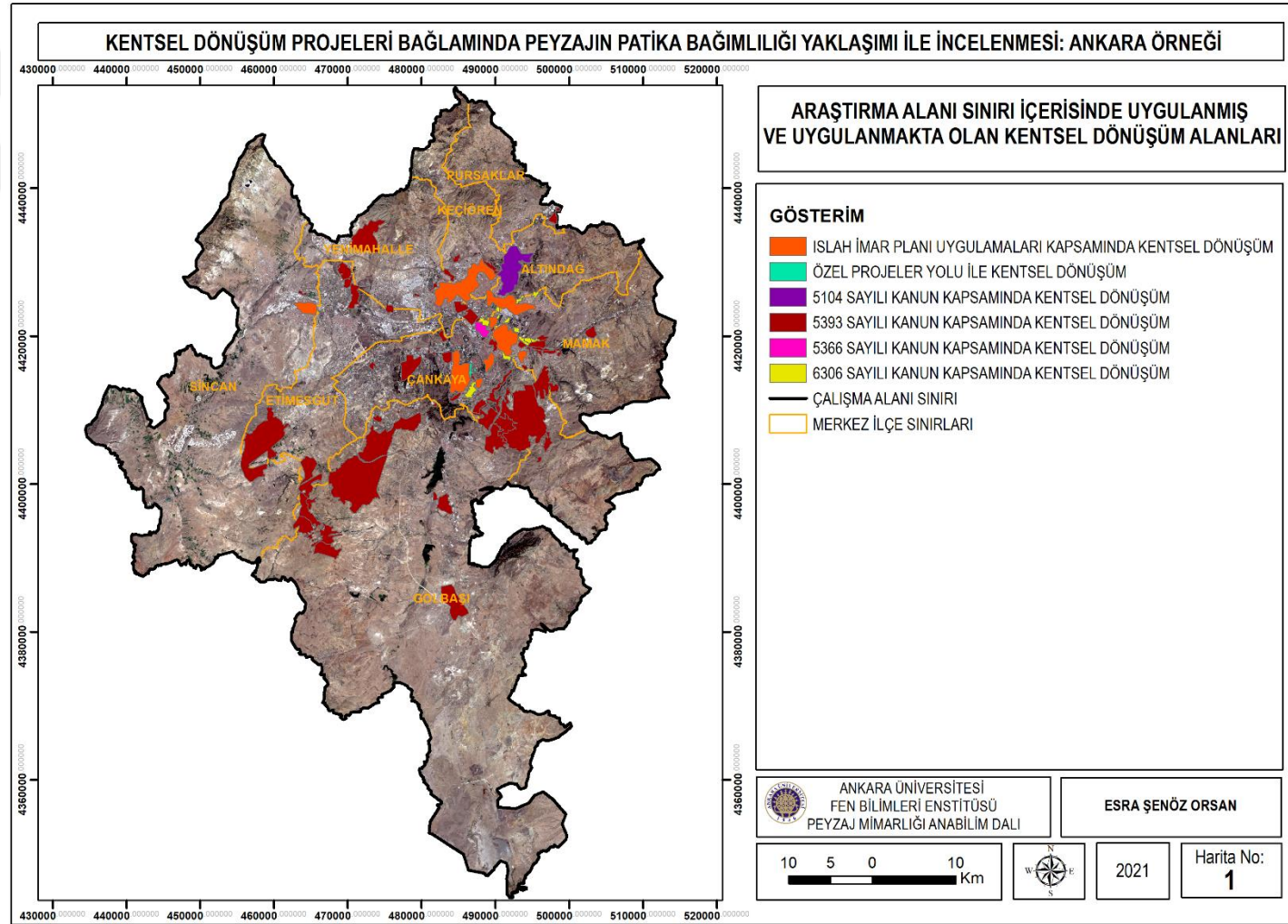
3.1.1 Araştırma alanı

Araştırma, Ankara'nın 9 merkez ilçesini (Altındağ, Çankaya, Etimesgut, Gölbaşı, Keçiören, Mamak, Pursaklar, Sincan, Yenimahalle) kapsayan alan sınırı içerisinde yürütülmüştür (Şekil 3.1).

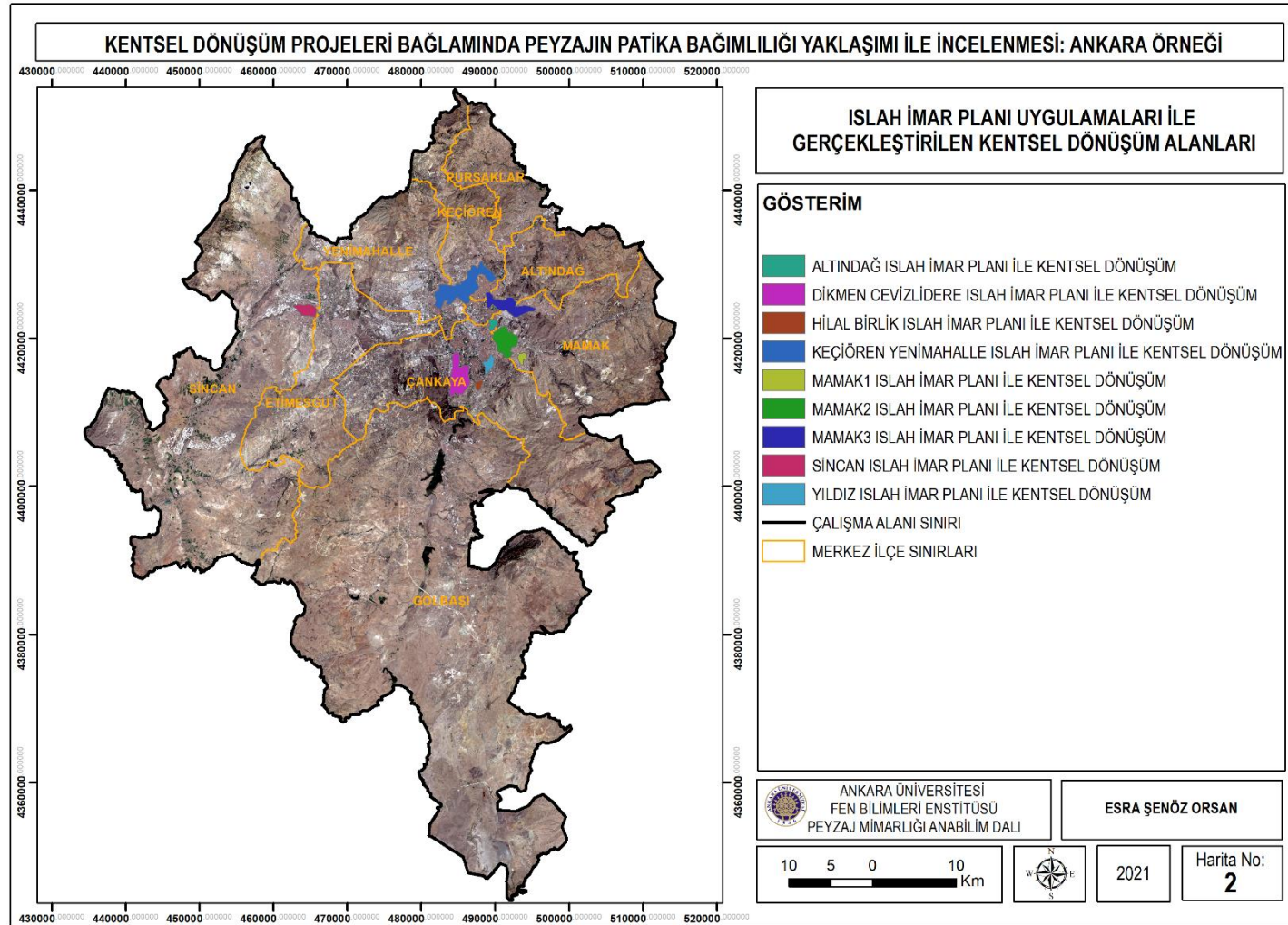
Araştırma alanı ise Ankara'nın dokuz merkez ilçe sınırları içerisinde yer alan ve ıslah imar planları, özel projeler, 5393, 5104, 5366 ve 6306 sayılı kanunlar kapsamında uygulanmış ve uygulanmakta olan kentsel dönüşüm proje alanlarını kapsamaktadır (Şekil 3.2). Araştırma alanı sınırları içerisinde ıslah imar planı ile gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulama alanları şekil 3.3'te, özel projeler yolu ile kentsel dönüşümün uygulandığı alanlar şekil 3.4'te, 5104 sayılı Kanun kapsamındaki alanlar şekil 3.5'te, 5393 sayılı Kanun'un 73. Maddesi kapsamındaki alanlar şekil 3.6'da, 5366 sayılı Kanun kapsamındaki alanlar şekil 3.7'de, 6306 sayılı Kanun kapsamındaki alanlar ise şekil 3.8'de yer almaktadır.



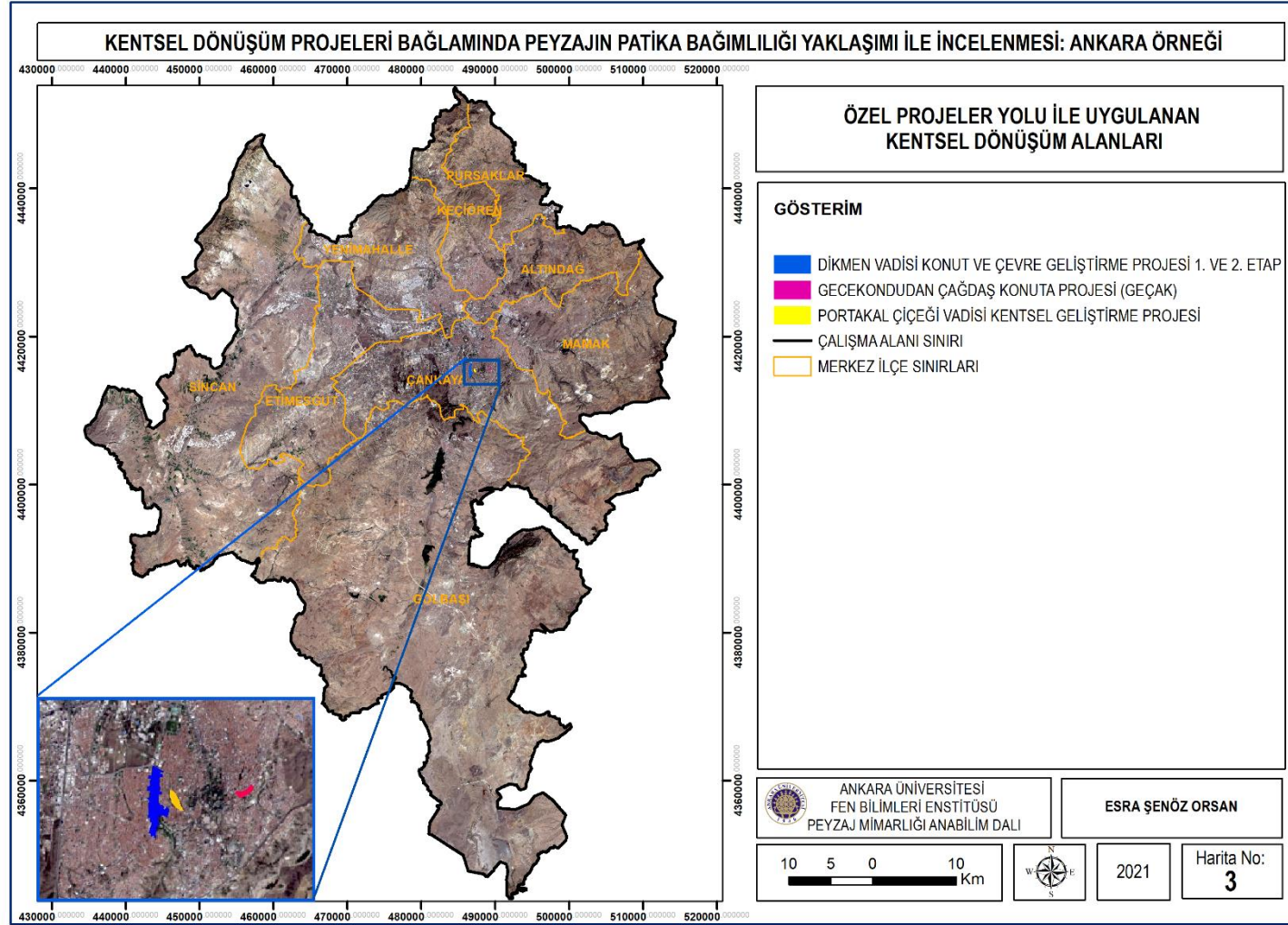
Şekil 3. 1 Çalışma alanı sınırı



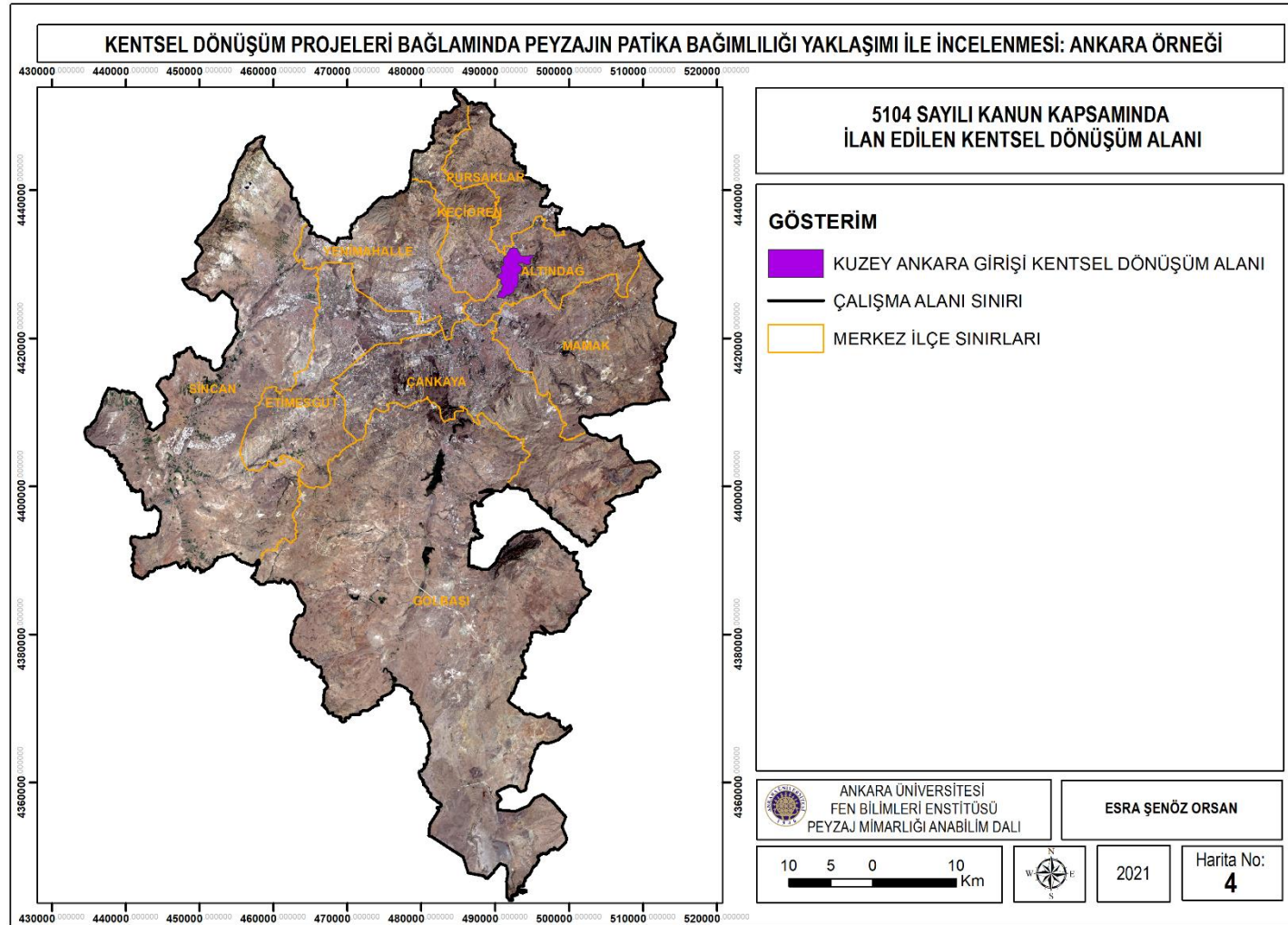
Şekil 3. 2 Araştırma alanı sınırı içindeki kentsel dönüşüm alanları



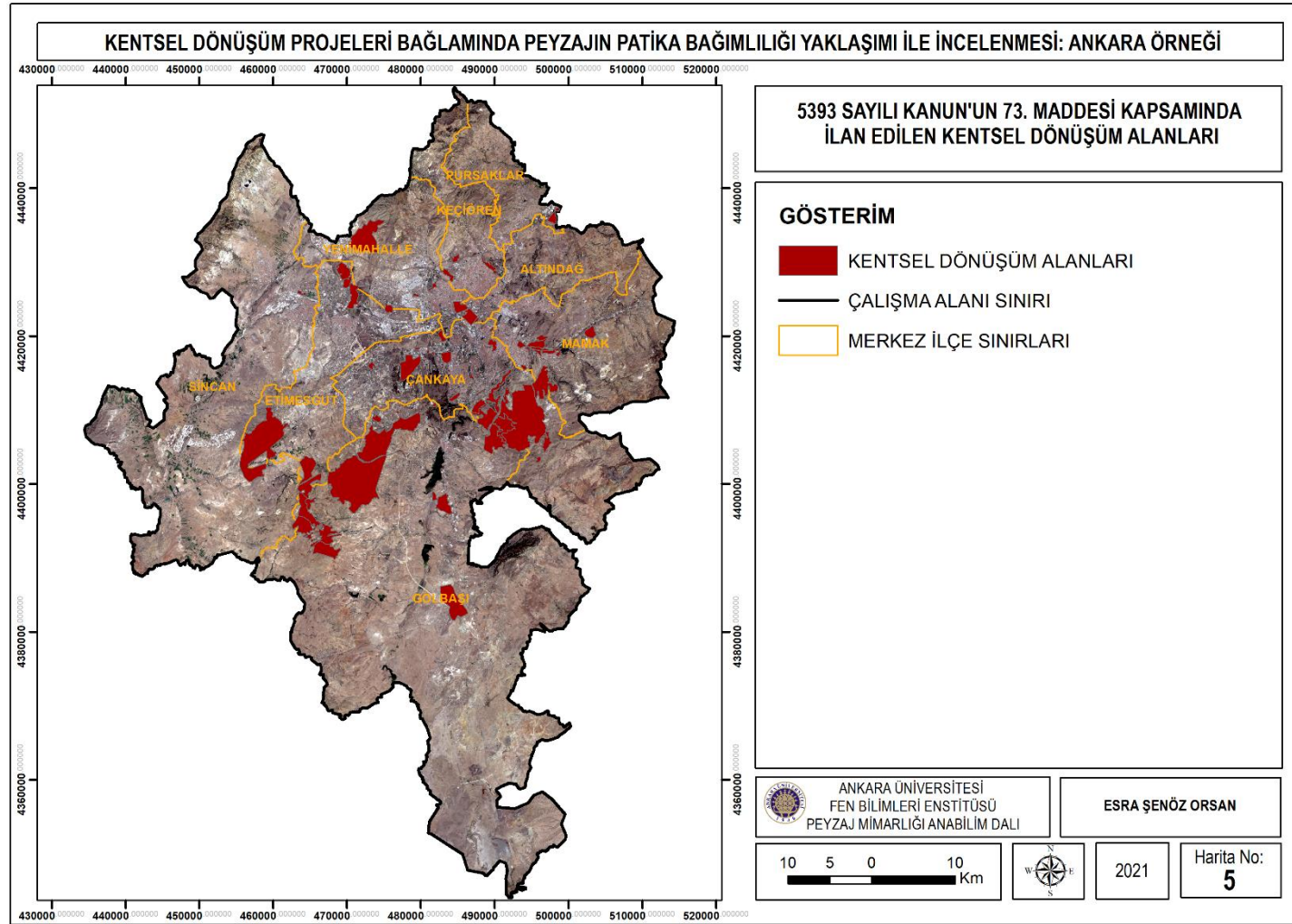
Şekil 3. 3 İslah imar planı ile kentsel dönüşümün uygulandığı alanlar



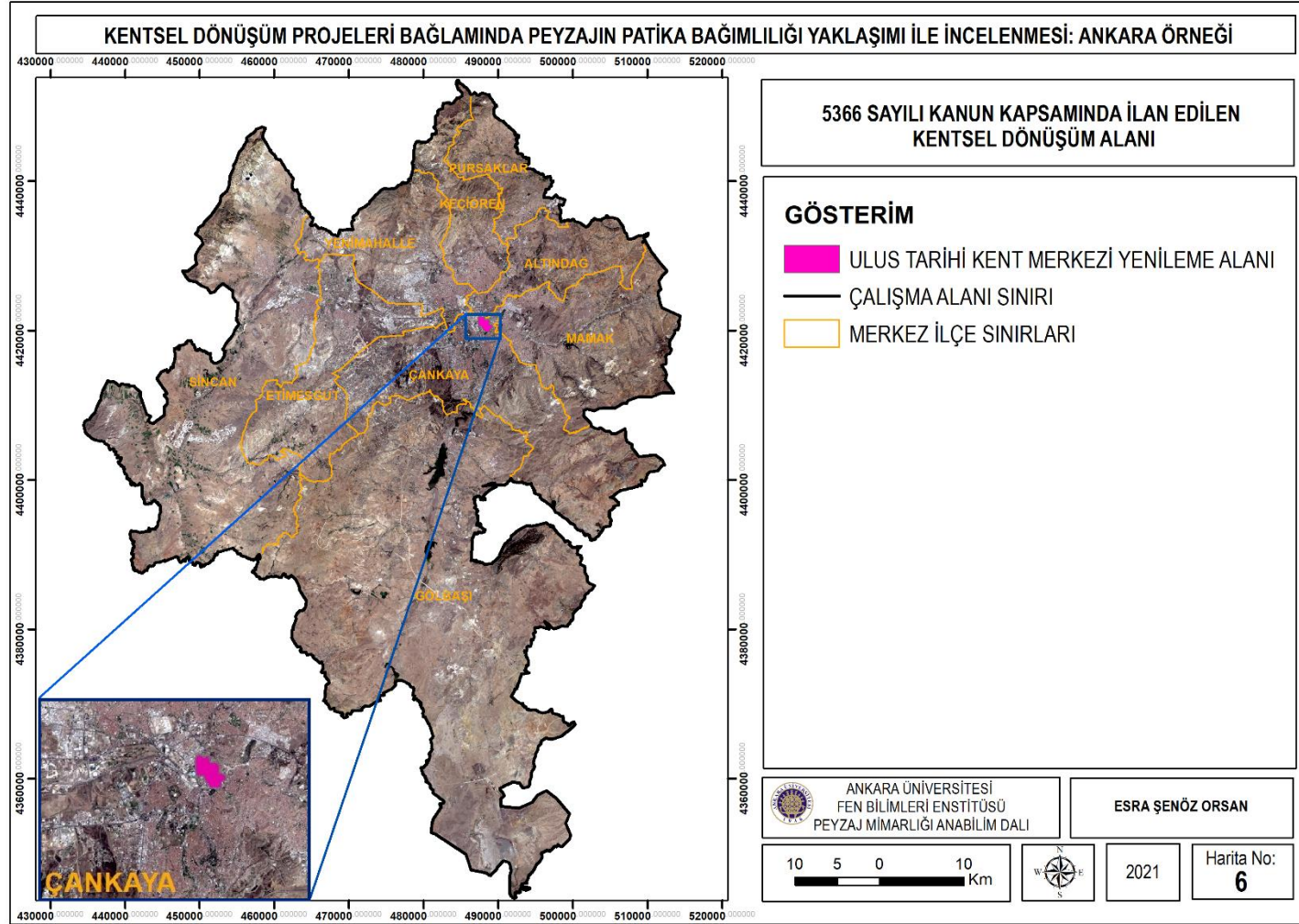
Şekil 3. 4 Özel projeler yolu ile kentsel dönüşümün uygulandığı alanlar



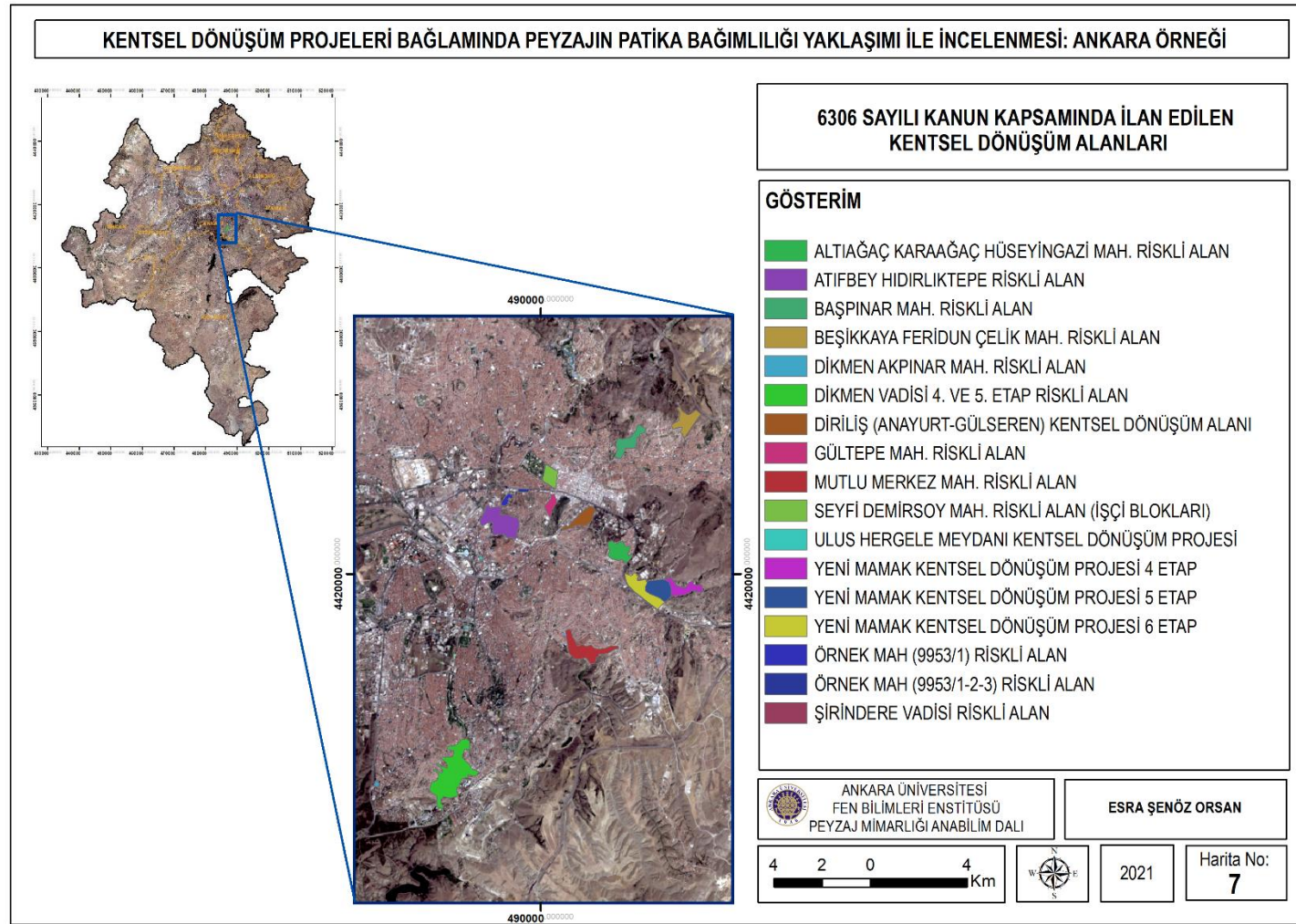
Şekil 3. 5 5104 Sayılı Kanun kapsamında kentsel dönüşüm ilan edilen alan



Şekil 3. 6 5393 Sayılı Kanun kapsamında kentsel dönüşüm alanı olarak ilan edilen alanlar



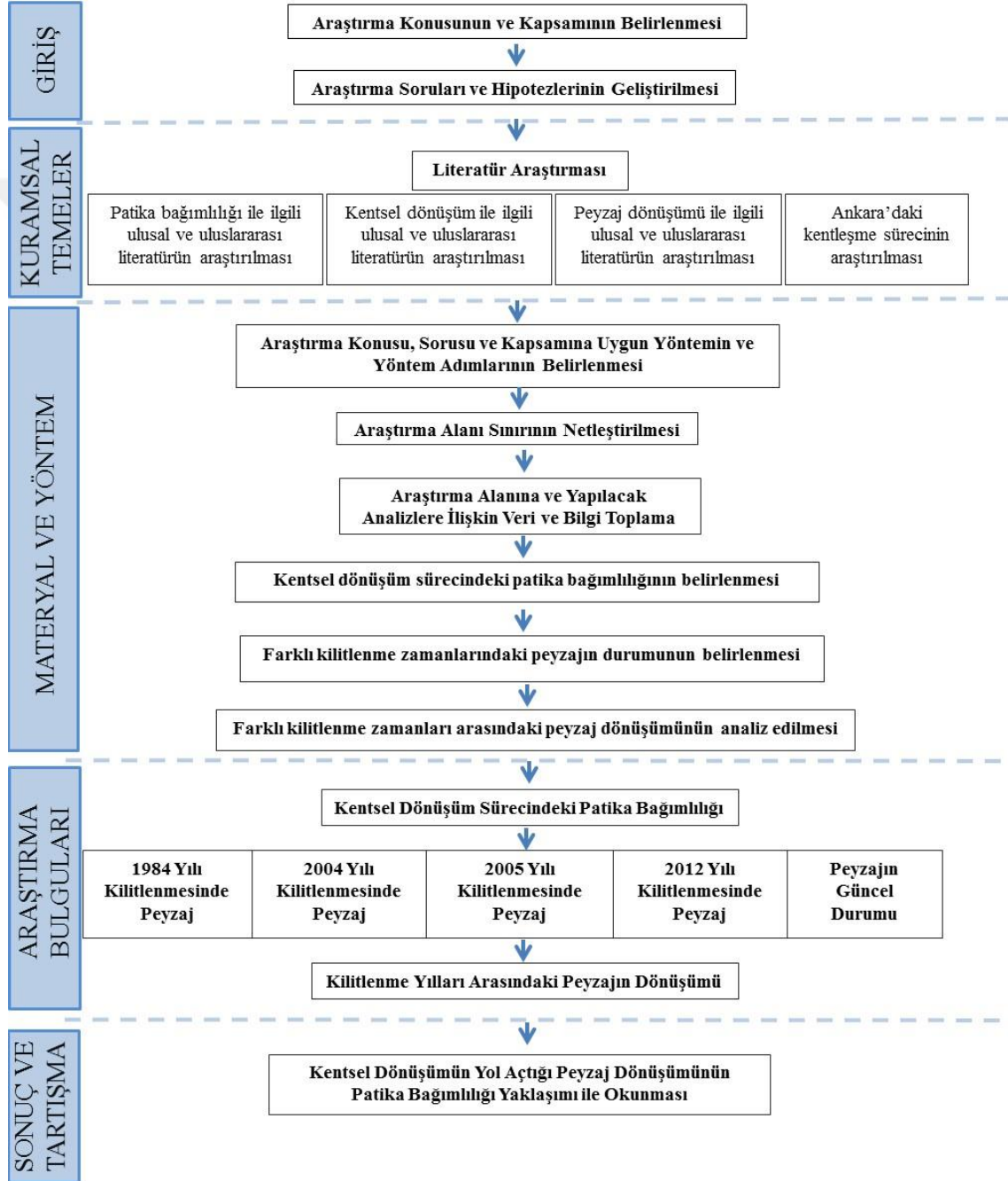
Şekil 3. 7 5366 Sayılı Kanun kapsamında yenileme alanı olarak ilan edilmiş alan



Şekil 3. 8 6306 Sayılı Kanun kapsamında kentsel dönüşüm alanı ilan edilen alanlar

3.2 Yöntem

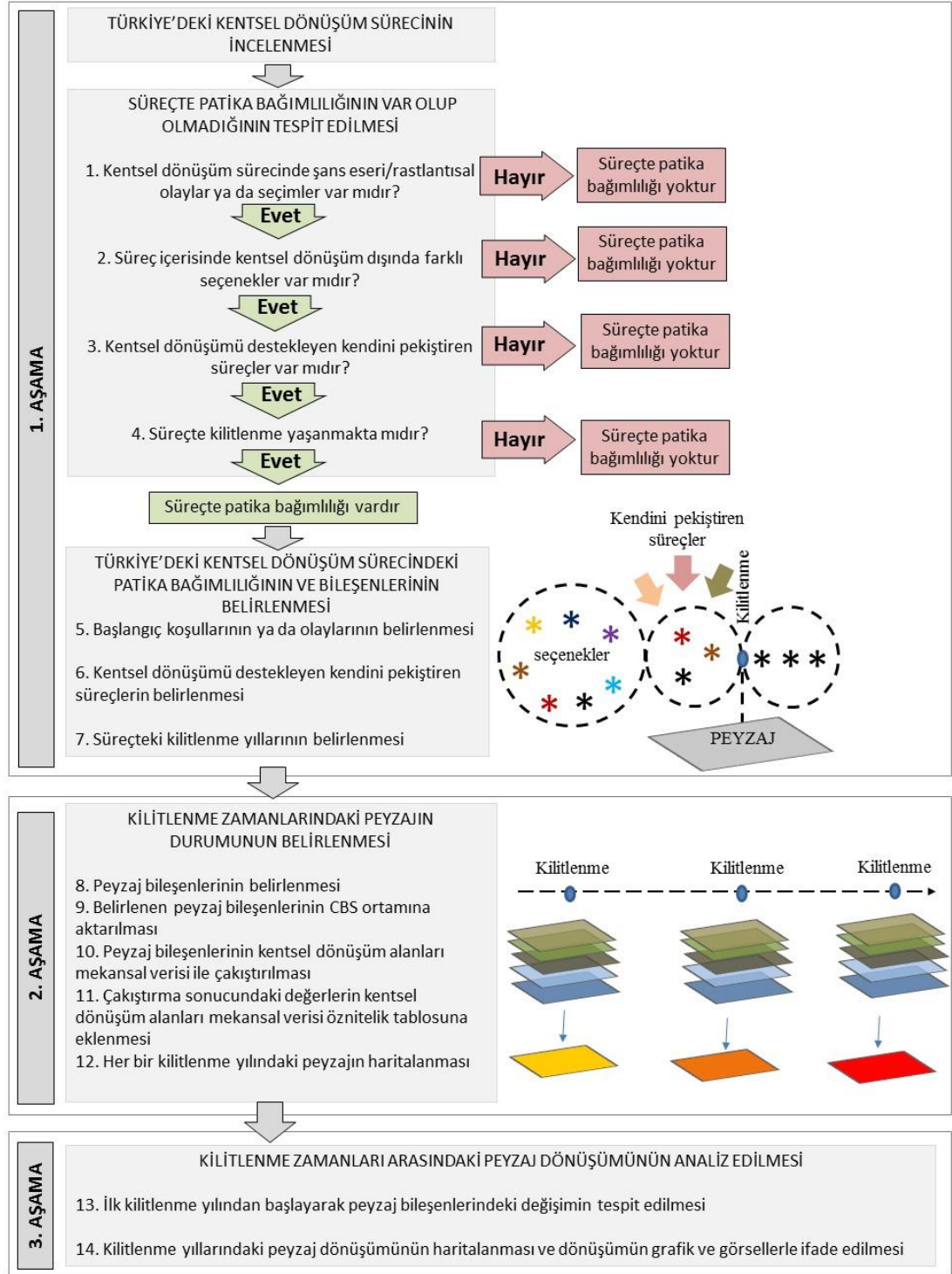
Araştırma kapsamında “Kentsel dönüşümün yol açtığı peyzaj dönüşümü patika bağımlılığı yaklaşımı ile okunabilir mi?” temel araştırma sorusuna yanıt aranmıştır. Bu kapsamda gerçekleştirilmiş olan çalışmanın aşamalarını içeren araştırma akış şeması şekil 3.9’da yer almaktadır.



Şekil 3. 9 Araştırmanın akış şeması

Araştırma yöntemi, araştırma sorusu, konusu ve amacına yönelik olarak kuramsal temeller ve kaynak özetleri çerçevesinde belirlenmiştir. Özellikle patika bağımlılığının yöntem olarak kullanıldığı araştırmalarda yer alan yöntemler, araştırmacı değerlendirmeleri, çeşitli parametreler ve bulgular araştırmanın yönteminin geliştirilmesinde yardımcı olmuştur. Bu kapsamda araştırma yöntemi

- i. Kentsel dönüşüm sürecindeki patika bağımlılığının ve bileşenlerinin belirlenmesi,
- ii. Kilitlenme zamanlarındaki peyzajın durumunun belirlenmesi,
- iii. Kilitlenme zamanları arasındaki peyzajdaki dönüşümünün analiz edilmesi aşamalarından oluşmaktadır (Şekil 3.10).



Şekil 3. 10 Araştırmanın yöntem kurgusu

3.2.1 Kentsel dönüşüm sürecindeki patika bağımlılığının ve bileşenlerinin belirlenmesi

Kentsel dönüşüm sürecindeki patika bağımlılığının ve bileşenlerinin belirlenmesi için öncelikle patika bağımlılığıyla ilgili literatürden faydalanılarak hangi süreçlerin patika bağımlılığı olarak düşünüldüğü ve süreçte hangi özelliklerin bulunmasının gerekli olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda,

- Patika bağımlılığı sürecindeki başlangıç koşulları ya da başlangıç olaylarının nasıl tespit edileceği,
- Süreç içerisindeki hangi olayların ya da seçimlerin rastlantısal/şans eseri olarak tanımlandığı,
- Ortaya çıkan seçenekler arasından birinin seçilme ihtimalini arttıran kendini pekiştiren süreçlerin neler olabildiği ve
- Kilitlenme zamanlarının tespit edilmesi konularında patika bağımlılığı ile ilgili yapılmış olan tanımlardan ve çalışmalardan yola çıkılarak şekil 3.10'nun I. aşamasında yer alan dört sorunun cevabı kentsel dönüşüm süreci kapsamında aranmıştır.

İlk olarak kentsel dönüşüm sürecindeki başlangıç koşullarının ve olaylarının tespit edilmesi bağlamında kentsel dönüşüm ile ilgili literatürden faydalanılmış ve kentsel dönüşüm patikasını başlatan beklenmedik ya da tahmin edilemez koşullar tespit edilmiştir. Sonrasında rastlantısal/ şanseseri olayların ya da seçimlerin tanımlanması bağlamında Arthur (1994), Mahoney (2000) ve Ackermann (2001)'in patika bağımlılığı tanımları ile Goldstone (1998) ve Tasan-Kok (2015)'un çalışmalarında yer alan tarihsel dizilimlerde tanımlanan rastlantısal/şanseseri olaylar dikkate alınmıştır. Böylelikle kentsel dönüşüm sürecinde de rastlantısal/ şanseseri olaylar ya da seçimlerin olduğu tespit edilmiştir.

İkinci olarak birçok seçenek arasından kentsel dönüşümün seçilmesini sağlayan kendini pekiştiren süreçlerin neler olabileceği konusunda Arthur (1994), Pierson (2000),

Ackermann (2001), Ebbinghaus (2005), Koch vd. (2009) ve Küçükayazıcı (2014) ile Yang vd. (2016)'ın çalışmalarındaki kavramsal tanımlamalardan faydalanılmış ve bu doğrultuda patikadaki kendini pekiştiren süreçler tanımlanmıştır.

Literatüre göre kendini pekiştiren süreçlerin tespit edilmesi için ülkemizdeki kentsel dönüşüm sürecinde yer alan kurumların, iç işleyişleri ile kurumlararası işleyişlerin detaylı analiz edilmesinin ve buna bağlı olarak kentsel dönüşüm ile ilgili karar alma mekanizmalarının tespit edilmesinin gerekli olduğu sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda da kurum çalışanları ve ilgili paydaşlarla öznel görüşmelerin ve değerlendirmelerin yapılması gerekmektedir. Bu aşama, tezin kapsamında gerçekleştirilmek istenen temel amaca uzak olması ve çok detaylı ayrı bir araştırmayı gerektirmesi nedeniyle tezin kapsamı dışında bırakılmıştır. Öte yandan tezde, kentsel dönüşüm sürecindeki patika bağımlılığının tanımlanabilmesi amacıyla öznel görüşmeler yapılmaksızın sadece literatürden faydalanarak kendini pekiştiren süreçlerin tanımlanması gerçekleştirilmiştir.

Son olarak kilitlenme zamanlarının tespit edilmesi kapsamında David (1985), Levi (1997), Margolis (1999), Mahoney (2000), Pierson (2000), Ebbinghaus (2005), Melosi (2005), Sydow vd. (2009) ve Küçükayazıcı (2014)'nın kilitlenme tanımları ile Yang vd. (2016), Melville ve Minnery (2015)'in çalışmasından faydalanılarak kilitlenme zamanları belirlenmiştir.

3.2.2 Kilitlenme zamanlarındaki peyzajın durumunun belirlenmesi

Kilitlenmeler tespit edildikten sonra, kilitlenme yıllarındaki peyzajın durumunun belirlenmesi ve bu kilitlenme yılları arasındaki peyzaj dönüşümünün analiz edilmesi için ele alınması gereken bileşenler tespit edilmiştir. Bu tez kapsamında çalışılan ölçek ve ilgili kurumlardan sağlanabilecek veriler dikkate alınarak

- Arazi kullanımı/örtüsü,
- Morfolojik yapı,
- Nüfus,

- Kentsel dönüşüm projelerindeki ortalama konut kat sayıları,
- Mülkiyet ve
- Kentsel dönüşüm projesinin uygulanma aşaması peyzaj dönüşümünün tespit edilmesinde kullanılmıştır.

Arazi kullanımı/örtüsünün belirlenmesi: Kilitlenme zamanlarında ve günceldeki arazi örtüsü/kullanımının tespit edilmesi için CORINE tarafından hazırlanan 1990, 2006, 2012, 2018 yıllarına ait haritalarından yararlanılmıştır. Ancak CORINE haritalarının tarihleri kilitlenme zamanlarındaki yıllarla birebir örtüşmediği için 1984 ve 2003 yıllarına ait Landsat 5TM ile 2013 ve 2019 yıllarına ait Landsat 8 OLI uydu görüntülerinden yararlanılarak araştırma alanına ilişkin arazi sınıflandırması yapılmıştır. Sınıflama sırasında kontrollü sınıflandırma yöntemi kullanılmıştır. Kontrollü sınıflandırma araştırmacının kontrolünde gerçekleşen bir sınıflama yöntemidir (Tarhan 2004). Bu yöntemde çalışma alanındaki arazi kullanımı/örtüsünü tanımlayan yeterli sayıda örnek bölgeler (test alanları) kullanılarak, sınıflandırılacak her bir öge için spektral özellikleri tanımlı özellik dosyaları oluşturulmaktadır. Bu dosyaların görüntü verilerine uygulanması ile her bir görüntü elemanı (piksel), hesaplanan olasılık değerlerine göre en çok benzer olduğu sınıfa atanmaktadır (Anonim 2020e). Araştırma kapsamında uydu görüntülerinin işlenmesi ve sınıflandırılması aşamasında yapılan işlemler aşağıda sırasıyla belirtilmiştir.

1. USGS'den Tier 1-L1TP grubu bantlar indirilmiştir. Bu bantlar yer kontrol numaraları kullanılarak, sistematik, geometrik ve topoğrafik düzeltmeleri yapılmış, çok zamanlı piksel düzeyinde analiz yapmaya elverişli bantlardır (Cengiz ve Oğuz 2018).

Uydu görüntüleri indirilirken bulutluluk oranının %10'un altında olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca her bir yıl için indirilen uydu görüntülerinde arazi kullanımı/örtüsünün doğru tespiti ve vejetasyonun doğru algılanabilmesi için haziran, temmuz ve ağustos aylarındaki uydu görüntüleri tercih edilmiştir.

2. Çalışma alanı sınırı tek bir uydu görüntüsüne sığmadığı için 1984, 2003, 2013 ve 2019 yılları için aynı güne ait iki tam çerçeve indirilmiştir ve ArcGIS 10.2 programı

yardımla mozaikleme işlemi yapılmıştır. Mozaikleme işlemi; çalışma alanının sınırları gereği, birkaç çerçeveden oluşan görüntüleri birleştirerek tek bir görüntü elde etmeye verilen addır (Topaloğlu ve Ekercin 2013). Yıllarına göre ayrı ayrı mozaiklenen uydu görüntüleri çalışma alanı sınırında kesilmiştir ve sınıflama işlemine geçilmiştir.

3. Kontrollü sınıflama işlemi ArcGIS 10.2 programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Sınıflandırma işlemine geçmeden önce hangi sınıfların olacağına karar verilmiştir. Bu aşamada araştırmanın amacı ve uydu görüntülerinin mekansal çözünürlüğü dikkate alınmıştır. Ayrıca CORINE'in yapmış olduğu sınıflandırmadan da yararlanılmıştır. Sınıflandırma; kentsel alanlar, kentsel açık yeşil alanlar, yarı doğal alanlar ve ormanlar, tarımsal alanlar ve su yüzeyleri şeklindedir.

4. Sınıflar belirlendikten sonra her bir sınıfı temsil edecek örnek pikseller seçilmiştir. Çalışma alanında su yüzeyleri çok fazla olmadığından dolayı su yüzeylerinden 10 ile 15 arasında örnek piksel seçilmiştir, fakat diğer sınıflar için 300 ile 400 arasında örnek piksel seçilmiştir. Tüm sınıflar için örnek pikseller seçildikten sonra ArcGIS 10.2 programı işlem aşamaları uygulanarak arazi kullanımı/örtüsü haritaları oluşturulmuştur. Bu işlem her bir yıl için yapılmıştır.

5. Oluşturulan haritaların doğruluğunun tespit edilmesi için doğruluk analizi yapılmıştır. Bunun yapılabilmesi için aynı koordinat sisteminde tanımlanmış hava fotoğrafları ve sınıflandırılmış görüntü üzerine sistematik olarak noktalar atılmıştır. Atılan noktalar iki haritada da karşılaştırılarak hata matrisleri oluşturulmuştur. Bunun sonucunda sınıflandırılmış görüntülerin doğruluğu test edilmiştir. Doğruluk analizinde, Ayhan vd. (2003), McHugh (2012), Anonim (2020d)'den yararlanılarak istatistiksel bir ölçü olan ve sınıflandırmanın doğruluğunu ağırlıklı olarak hesaplayan kappa katsayısı kullanılmıştır. Her bir yıla ait sınıflandırmaya ilişkin hata matrisleri oluşturulmuştur ve bu matrisler EK 3'te yer almaktadır. 1984 yılına ait sınıflandırmada kappa kat sayısı doğruluk yüzdesi % 71.17, 2003 yılında % 73.68, 2013 yılında % 75.74, 2019 yılında %78.65 çıkmıştır. McHugh (2012) ve Anonim (2020d)'e göre kappa kat sayısı doğruluk yüzdesinin %81-%100 aralığında olması neredeyse mükemmel uyuma, % 61-%80 aralığında olması önemli derecede uyuma, %41-%60 aralığında olması çoğunlukla

uyuşma, %21-%40 aralığında olması orta derecede uyuşma, %0-%20 aralığında olması önemsiz uyuşma, < 0 hiç uyuşma olmaması olarak tanımlanmaktadır. Hata matrisleri oluşturulurken aşağıdaki formülden yararlanılmıştır.

$$KAPPA KATSAYISI DOĞRULUK YÜZDESİ = \kappa = \frac{T \cdot D - \sum_i^n \binom{5}{1} T_i D_i}{T^2 - \sum_i^n \binom{5}{1} T_i D_i}$$

κ = Kappa kat sayısı doğruluk yüzdesi

T= Toplam nokta sayısı

D= Doğru nokta sayısı

i= Sınıf sayısı

n= Toplam sınıf sayısı

Σ = Toplam

Hazırlanan arazi sınıflaması haritaları ve CORINE ile çalışma alanı sınırları içerisindeki kentsel dönüşüm alanlarını gösteren mekansal veri CBS ortamında karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma işlemi ile tespit edilen uygulama öncesi arazi örtüsü/kullanımları, CBS ortamındaki kentsel dönüşüm alanlarını gösteren mekansal verinin öznetelik tablosuna eklenen arazi örtüsü/kullanımı sütununun altına her bir proje alanı için yazılmıştır.

Morfolojik yapının belirlenmesi: Kentsel dönüşüm uygulamalarının etki ettiği ve değişimine neden olduğu morfolojik birimler tespit edilmiştir. Böylelikle kentsel dönüşüm uygulamalarının hangi doğal morfolojik yapıyı, yapay bir morfolojiye dönüştürdüğünün belirlenmesi amaçlanmıştır. Erol (1973) tarafından hazırlanan Ankara Şehri ve Çevresi'nin Jeomorfolojik Anabirimleri Haritası'nın, ArcGIS 10.2 programında dünya koordinat sistemine göre koordinatları ve projeksiyon sistemi tanımlanmıştır. Bu doğrultusunda Harita Genel Komutanlığı (HGK)'nın kullandığı UTM sistemi ve datum WGS 84 Zone 36 N seçilmiştir. Sonraki aşamada harita rektifiye

edilmiştir. Rektifikasyon işlemi sırasında harita üzerinde belirlenen noktaların arazi koordinatlarına ulaşılmış ve harita dünya üzerindeki gerçek koordinatlarına taşınmıştır. Bu işlem sırasında Google Earth Pro'dan alınan gerçek X ve Y koordinat değerleri kullanılmıştır. CBS ortamına aktarılan jeomorfoloji haritası ile kentsel dönüşüm alanları mekansal verisi çakıştırılmıştır. Çakıştırma sonucunda kentsel dönüşüm alanlarının konumlanmış olduğu jeomorfolojik birimler tespit edilmiştir. Her bir projenin konumlanmış olduğu jeomorfolojik birim, CBS ortamında kentsel dönüşüm alanlarını gösteren mekansal verisinin öznitelik tablosuna eklenen morfolojik birimler sütununun altına her bir proje alanı için yazılmıştır.

Nüfus durumunun belirlenmesi: Çalışma alanı sınırları içerisinde bulunan kentsel dönüşüm alanlarındaki uygulama öncesi ve sonrasına dair nüfus bilgileri temin edilmiştir. Bu doğrultuda kentsel dönüşüm uygulamaları ile alana atanan nüfustaki değişim miktarı tespit edilmiştir. Doğan ve Bostan (2019)'a göre konut sayısının, Türkiye İstatistik Kurumu'dan (TÜİK) alınan ortalama hane halkı büyüklüğü ile çarpılması sonucu nüfus bilgisine ulaşılmaktadır. Araştırma kapsamında konut sayısı bilinen fakat nüfus verisine ulaşılamayan kentsel dönüşüm alanları için, konut sayısı ile araştırılan yıldaki ortalama hane halkı sayısı çarpılarak nüfus değerlerine ulaşılmıştır. Sonrasında CBS ortamındaki kentsel dönüşüm alanları mekansal verisi öznitelik tablosuna, uygulama öncesi ve sonrasındaki nüfus değerlerinin eklenebilmesi için iki sütun açılmıştır. Açılan sütunların altına her bir proje alanı için tespit edilen nüfus değerleri yazılmıştır.

Ortalama konut kat sayılarının belirlenmesi: Kentsel dönüşüm uygulamaları ile peyzajdaki değişim sadece yatayda değil, dikey ölçekte de gerçekleşmektedir. Kentsel dönüşüm uygulamaları ile inşa edilen yüksek katlı konutlar, peyzajın doğal morfolojik yapısının değişmesine neden olmaktadır. Bunun tespit edilebilmesi için çalışma alanı sınırları içerisinde bulunan kentsel dönüşüm alanlarındaki uygulama öncesi ve sonrası konut kat sayıları verisine ulaşılmıştır. Sonrasında CBS ortamındaki kentsel dönüşüm alanları mekansal verisi öznitelik tablosuna, uygulama öncesi ve sonrasındaki konut kat sayıları değerlerinin eklenebilmesi için iki sütun açılmıştır. Açılan sütunların altına her bir proje alanı için tespit edilen konut kat sayıları değerleri yazılmıştır.

Göksu (2017) ve Özdemir Sönmez (2019)'e göre ıslah imar planlarındaki konutların kat sayıları minimum 400 m² parsel üzerinde yasal olarak 4 kat ve yasal olmayan ilave katlardan oluşmaktadır. Bu nedenle araştırma kapsamında ıslah imar planı ile gerçekleştirilen kentsel dönüşüm alanlarındaki proje sonrası konut kat sayısının ortalaması 4 kat olarak kabul edilmiştir.

Arazi mülkiyetinin belirlenmesi: Kentsel dönüşüm alanlarının uygulama öncesindeki arazi mülkiyetine bakılmıştır. Bu kapsamda araştırmada, 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunun'da yer alan arazi mülkiyeti sınıflamalarına göre arazi sahipliği sınıflandırılmıştır. Bunlar;

- hazinenin özel mülkiyetinde olan araziler,
- kamu kurumlarına ait araziler,
- gerçek ve tüzel kişilere ait olan araziler şeklindedir.

Kentsel dönüşüm alanlarındaki uygulama öncesindeki arazi mülkiyeti verisi, CBS ortamındaki kentsel dönüşüm alanları mekansal verisi öznitelik tablosuna eklenen mülkiyet sütunu altına her bir proje için yazılmıştır.

Kentsel dönüşüm projesinin uygulanma aşamasının belirlenmesi: Araştırma alanı sınırları içerisinde farklı kanunlar kapsamında yürütülmekte olan birçok kentsel dönüşüm projesi bulunmaktadır. Peyzajın güncel durumunun belirlenmesi aşamasında bu projelerin uygulama aşamasının bilinmesi gerekmektedir. Bu amaçla, ilgili kurumlardan alınan bilgiler doğrultusunda kentsel dönüşüm projelerinin uygulanma aşamaları;

- planlama sürecinde,
- imar planı onaylandı,
- inşaat aşamasında,
- kentsel dönüşüm tamamlandı,
- yürütmeyi durdurma kararı alan ve

- iptal edilen şekilde gruplandırılmıştır.

Kentsel dönüşüm projelerinin uygulama aşaması verisi, CBS ortamındaki kentsel dönüşüm alanları mekansal verisi öznitelik tablosuna eklenen uygulama aşaması sütunu altına her bir proje için yazılmıştır.

3.2.3 Kilitlenme zamanları arasındaki peyzaj dönüşümünün analiz edilmesi

Araştırmanın bu aşamasına kadar gerçekleştirilen tüm işlemler ve CBS ortamındaki kentsel dönüşüm alanları mekansal verisi öznitelik tablosuna eklenen peyzaj bileşenleri, peyzajın kilitlenme yıllarındaki durumunu gösteren haritaların hazırlanmasını ve kilitlenme yılları arasındaki dönüşümün analiz edilmesini olanaklı hale getirmiştir. Bu aşamada ilk kilitlenme yılı olan 1984 yılından itibaren tüm kilitlenme yıllarındaki peyzajın durumu haritalanmıştır. Ayrıca kilitlenme yıllarındaki peyzaj dönüşümü sayısal olarak grafiklerle ve görsellerle de ortaya konulmuştur.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1 Kentsel Dönüşüm Sürecindeki Patika Bağımlılığı

Araştırma kapsamında patika bağımlılığı ile ilgili incelenen ulusal ve uluslararası literatüre göre tarihsel bir sürecin patika bağımlılığı olarak tanımlanabilmesi için;

- Süreci başlatan beklenmedik ya da tahmin edilemez olayların gelişmesi,
- Süreci başlatan olayın etkisi ile çok sayıda seçeneğin oluşması,
- Şans eseri ya da rastlantısal koşullar ya da olayların da etkisiyle seçenekler arasından birinin seçilmesi,
- Bu seçimi destekleyen kendini pekiştiren süreçlerin olması ve
- Kilitlenmenin yaşanması gerekmektedir.

Mahoney (2000)'e göre patika bağımlılığında, sürecin başlangıç aşamasında meydana gelen olaylara duyarlılık söz konusudur ve bu patika bağımlılığının bir özelliğidir. Van Driel ve Dolfsma (2009)'na göre patika bağımlılığında öncelikle patikanın hangi başlangıç koşullarının etkisiyle oluştuğunun tespit edilmesi gerekmektedir (Küçükyazıcı 2014). Sydow vd. (2009) de patika bağımlılığının ilk aşaması olan ön oluşum aşamasının, geçmişten tamamen bağımsız olarak düşünülmesinin doğru olmayacağına vurgu yapmaktadır. Bu nedenle tarihsel süreçteki olaylar, patikanın ön oluşum aşama için önemlidir. Bu bağlamda patika bağımlılığında, başlangıç aşamasında meydana gelen nedensel süreçlerin ya da olayların başka bir deyişle başlangıç koşullarının tespit edilmesi gerekmektedir. Ancak Mahoney (2000)'e göre başlangıç koşulları ya da süreci başlatan olayların tespit edilmesi ve kavramsallaştırılması konusu önemli bir problemi gündeme getirmektedir. Çünkü bazı tarihsel olayların analizinde başlangıç noktasının tespit edilmesi keyfi ya da kişinin öznel değerlendirmesine bağlı olabilmektedir. Belirli bir kriter olmadığı durumlarda anlamlı bir başlangıç noktasının tespit edilebilmesi için araştırmacılar sonsuza kadar zamanda geriye gidebilmektedir. Bu da araştırmacı için önemli bir sorun yaratmaktadır. Bu doğrultuda tarihte beklenmedik ya da tahmin edilemez bir olayın başlangıç noktası olarak tespit edilmesi Mahoney (2000) tarafından

bir çözüm olarak sunulmaktadır. Bu bağlamda Ankara'nın kentsel dönüşüm süreci incelendiğinde, sürecin başlangıç koşullarını;

- Ankara'da 1930'lu yıllarda başlayan kırdan kente göç ve sonrasında, dönemin planlarının konut gereksinimini karşılayamaması ve gelir grubu düşük kesimin gecekonduları kendilerine yaşam alanı olarak seçmesi,
- 1999 yılında Marmara Depremi,
- 2001 yılındaki ekonomik krizi ve
- 2002 genel seçimleriyle AK Parti'nin iktidara gelmesi oluşturmaktadır.

Bu başlangıç noktasından sonra özellikle merkezi yönetim, ülkenin ekonomisini, toplumsal düzenini ve refahını, toplum sağlığını, kentleşme politikalarını şekillendirmek amacıyla bazı kararlar almaktadır. Bu aşamada, birbirinden farklı ve çeşitli kalkınma ve kentleşme politikaları gündeme gelmektedir. Bunlardan biri de kentsel dönüşümdür. Bu aşama patika bağımlılığındaki farklı seçeneklerin ortaya çıktığı aşamayı temsil etmektedir. Mahoney (2000)'e göre bu aşamada ortaya çıkan seçeneklerden hangisinin tercih edileceği tahmin edilememektedir. Bu nedenle de bu aşamada yapılan herhangi bir seçim şanseseri/rastlantısal olay ya da seçim olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda kentsel dönüşümün seçilmesi de patika bağımlılığı sürecindeki rastlantısal/şanseseri seçim ya da olay olarak tanımlanmaktadır.

Süreç içerisinde merkezi yönetim tarafından kentsel dönüşümün tüm bu sorunların ulusal anlamdaki çözümü olarak görülmesi üzerine, kurum içi ya da kurumlar arası organizasyonlar şekillenmektedir ve kentsel dönüşümün uygulanmasına yönelik bazı hukuki düzenlemeler yapılmaktadır. Bu hukuki ya da kurumsal düzenlemelerin geliştirilmesi sürecinde bazı kendini pekiştiren süreçler devreye girmektedir. Kendini pekiştiren süreçler patikada kritik dönüm noktasına geldiğini ve patikanın oluşum öncesi aşamanın sona erdiğini belirtmektedir (Arthur 1994, Pierson 2000, Ebbinghaus 2005).

Patika bağımlılığı kapsamında tanımlanan kendini pekiştiren süreçlerin bir kısmının, kentsel dönüşüm sürecindeki kendini pekiştiren süreçler olduğu tespit edilmiştir. Koch vd. (2009) ve Küçükyazıcı (2014) göre kendini pekiştiren süreçler; durumsallık, başlangıç koşullarına duyarlılık, öğrenme etkisi, koordinasyon etkisi, tahmin edilmezlik, ağ etkileri, uyum sağlayıcı beklenti etkileri, bilgi ve bütünleyici etkilerdir. Bunlardan,

- öğrenme etkisi,
- koordinasyon etkisi,
- bütünleyici etkiler kentsel dönüşüm sürecinde de yaşanan kendini pekiştiren süreçler arasında yer almaktadır.

Kentsel dönüşüm sürecine ilişkin kurum içi işleyişte öğrenme etkisi ve koordinasyon etkisinin; kurumlar arası işleyişte bütünleyici etkilerin olduğu görülmektedir.

Öğrenme etkisi; bir işin sık tekrarlanması, o iş kapsamında çalışanların hep aynı yolu izliyor olması ve bir anlamda artan deneyim ile uzmanlaşıldığı varsayımına dayanmaktadır (Aslan vd. 2015). Öğrenme etkisi, kurum içindeki işleyişte kentsel dönüşüm kapsamında yapılan çalışmaların hep aynı yolla çözüme ulaştırılmasına neden olarak patikasının kuvvetlenmesini sağlamaktadır.

Koordinasyon etkisi; organizasyondaki birimler ve çalışanlar arasındaki ilişkileri temsil etmektedir (Aslan vd. 2015). Çalışanlar ya da birimler arasındaki uyum, sürecin sağlıklı, verimli ve düşük maliyetli gerçekleşmesini sağlamaktadır. Merkezi ya da yerel yönetimlerde, kentsel dönüşüm kapsamında çalışmakta olan birimlerin işleyişlerindeki koordinasyon etkisi, kentsel dönüşüm patikasının kuvvetlenmesine neden olmaktadır.

Bütünleyici etkiler; kurallar, kararlar ve politikalar arasındaki karşılıklı etkileşimden kaynaklanan sinerji olarak tanımlanmaktadır (Sydow vd. 2009, Küçükyazıcı 2014). Kentsel dönüşüm konusunda çıkarılan kanunlar, yönetmelikler, politikalar ve kurumsal kararlar arasındaki sinerji, patikanın kuvvetlenmesinde etkilidir.

Öğrenme etkisi, koordinasyon etkisi ve bütünleyici etkilerin yanı sıra, çalışma kapsamında kentsel dönüşüm sürecine ilişkin iki farklı kendini pekiştiren süreç tespit edilmiştir. Bunlar;

- Ülkede inşaata dayalı ekonomik büyüme modelinin (Ç. Şahin 2015) benimsenmesi:

2000'li yılların başında genel seçimlerle iktidara geçen AK Parti, kalkınma hedeflerini inşaat sektörüne dayandırmış ve ülke genelinde yatırımların inşaat sektörüne yapılması konusunda bir politika sergilemiştir. Bu durum kentsel dönüşümün ülke genelinde yaygınlaşmasına ve birçok kentte kentsel dönüşüm projelerinin uygulanmasına neden olmuştur.

- Medya etkisi: Türkiye'de kentsel dönüşümün zorunluluğu ve aciliyeti söylemi Türkün (2015)'e göre özellikle deprem, yasa dışı yerleşim, düşük nitelikli konut ve çevre, bozulan tarihsel konut dokusu ve doğal alanlar için tehdit üzerinden gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda yazılı ve sözlü basında bu söylemleri destekleyen yayınların yapılması, kentsel dönüşüm sürecinin kendini pekiştiren süreçlerinden biri olmaktadır. Öte yandan topluma görsel ya da sosyal medya aracılığı ile kentsel dönüşüm uygulamaları sonrasında oluşturulması amaçlanan yaşam alanlarının görselleri sunulmaktadır. Bu yolla kentsel dönüşüm projelerinin reklamları yapılmakta ve toplum kentsel dönüşüm sonucunda oluşan yaşam alanlarına özendirilmektedir. Bu sunumlar, kentsel dönüşüm uygulamaları sonrasındaki durumu çoğunlukla yansıtmamaktadır. Özellikle kent içerisindeki dönüşüm alanlarının, kentten izole edilmiş bir yeşil alan içerisindeymiş gibi görselleştirildiği reklamlar, toplumun bu projelere olan ilgisinin artmasına neden olmaktadır. Bu da kentsel dönüşüm projelerine talebin artmasını ve patikanın kendini pekiştiren süreçlerle desteklenmesine neden olmaktadır.

Kentsel dönüşümün kendini pekiştiren süreçlerle desteklenmesi, diğer seçeneklerin tercih edilmemesine ve patikanın kilitlenmeye doğru gitmesine neden olmaktadır. Patika bağımlılığı sürecinde meydana gelen kilitlenmelerde alınan kararlar sabitlenmekte ve patika netleşmektedir (David 1985, Liebowitz ve Margolis 1999, Küçükyazıcı 2014). Ebbinghaus (2005) ve Sydow vd. (2009)'ne göre de kilitlenme,

tarihsel süreçte geri dönüşü mümkün olmayan sonuçların doğmasına neden olmaktadır. Kentsel dönüşüm sürecinde kentsel dönüşümün uygulanmasına ilişkin kurumsal ve hukuki düzenlemelerin yapılması ile “kilitlenme” meydana gelmektedir. Bu nedenle Türkiye’deki kentsel dönüşüm sürecindeki kilitlenmeler, kentsel dönüşüm uygulamalarını yönlendiren kanunların çıkarıldığı yıllar olarak tespit edilmiştir (Şekil 4.1) ve bu yıllarda kentsel dönüşüm uygulamalarına yönelik kararlar netleştirilmiştir. Kilitlenme yıllarında çıkarılan kanunlar doğrultusunda kentsel dönüşümün kimler tarafından nasıl uygulanacağı belirlenmiş; sağlıklı kentsel gelişim açısından kar zarar analizinin doğru yapılabilmesi, süreçte katılımın ve desteğin sağlanabilmesi, projelerin başarılı ve amacına uygun biçimde yapılabilmesi amacıyla politikalar üretilmiştir ve bu doğrultuda planlar hazırlanmıştır (Karadağ ve Mirioğlu 2011).



Şekil 4. 1 Türkiye'deki kentsel dönüşüm sürecindeki kilitlenmeler

1984 yılında çıkarılan 2981 sayılı kanun ile ıslah imar planları kapsamında gecekonduların dönüşümü sağlamıştır. Bu da kentsel alanların dönüşümü konusunda önemli bir dönüm noktası olarak sayılmaktadır. Özdemir Sönmez (2006, 2019) de ıslah imar planları ile Türkiye’de kentsel dönüşüm uygulamalarının başladığını belirtmektedir. Bu nedenle 1984 yılı bu çalışmada kentsel dönüşüm sürecindeki ilk kilitlenme olarak ele alınmıştır. 1984 yılından sonra 2004 yılında, 5104 sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun ile sadece kanunda belirtilen sınırlar içerisinde geçerli olan özel bir alanda kentsel dönüşüm uygulanmaya başlamıştır (Kuyucu 2018). Kuzey Ankara Bölgesi’ndeki gecekonduların yıkılarak Esenboğa Havalimanı’nı şehre bağlayan bölgenin yeniden yapılandırılmasını amaçlayan kanun kapsamındaki proje, Ankara’da yaşanacak kentsel dönüşüm sürecinin ne tür bir patikada devam edeceğinin sinyallerini vermiştir. Bu nedenle çalışma kapsamındaki diğer bir kilitlenme yılı 2004 yılıdır.

Kentsel dönüşümün Türkiye genelinde yaygınlaşması konusundaki önemli yıllardan biri de 2005’tir. Bu yılda çıkarılan iki kanun, ülke genelinde büyük çaplı kentsel dönüşüm çalışmalarının uygulanabilmesi yönündeki yasal altlığı oluşturmuştur (Kuyucu 2018) ve kentsel dönüşüm patikasındaki bir diğer önemli kilitlenmedir. 2010 yılında, 2005 yılında yürürlüğe girmiş olan 5393 sayılı Kanunun 73. Maddesi’nde değişiklik yapılmıştır. Bu değişiklikle kentsel dönüşüm yetkisi ilçe belediyelerinden alınarak, büyükşehir belediyelerine verilmiştir. Ayrıca bu maddedeki değişiklikle üzerinde yapı olan ya da olmayan imar planına göre gelişimini tamamlamamış olan tüm alanların kentsel dönüşüm alanı olarak ilan edilmesinin önü açılmıştır.

2012 yılında yürürlüğe giren, kentsel dönüşüm yetkisinin tamamen merkezi yönetime devredilmesine ve bazı uygulama farklılıklarına neden olan Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun’da çalışmadaki bir diğer kilitlenme olarak kabul edilmiştir.

4.2 Kilitlenme Zamanlarında ve Güncelde Peyzajın Durumu

Araştırmanın bu bölümünde, kentsel dönüşüm sürecinde tespit edilen kilitlenme zamanlarında çalışma alanı sınırları içerisindeki peyzajın durumu ortaya konulmuş ve kilitlenmeler arasındaki peyzaj dönüşümü analiz edilmiştir.

4.2.1 1984 Yılı Kilitlenmesinde Peyzaj

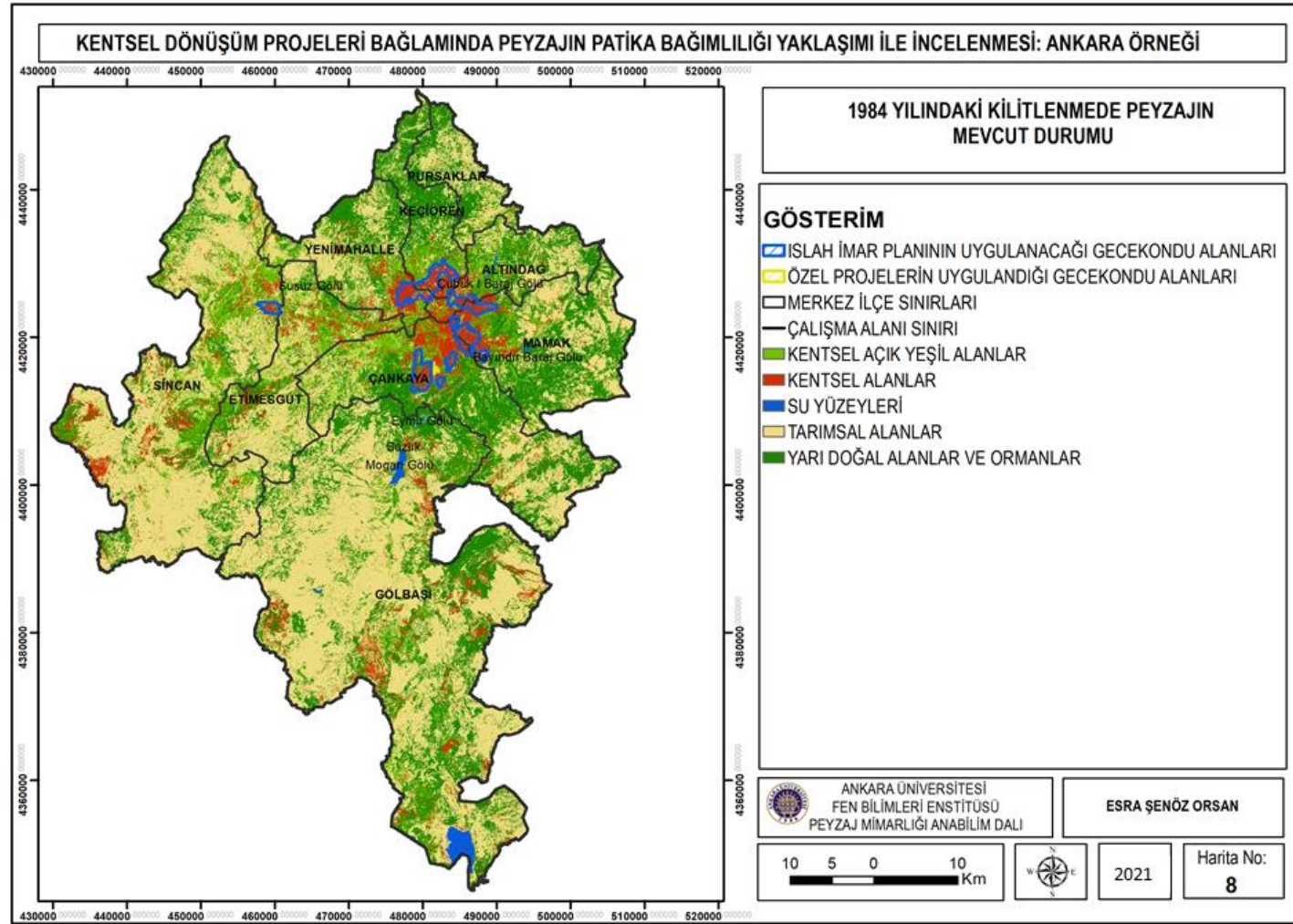
Cumhuriyetin kuruluşundan sonra Ankara'nın başkent olarak ilan edilmesi ile Ankara'da kırsaldan kente göç eden nüfusta artış yaşanmıştır. Buna bağlı olarak konut ihtiyacı ortaya çıkmıştır. 1984 yılında özellikle kırsaldan kente göç eden nüfus ile alt ve orta gelir grubundaki memurların alım gücünün düşüklüğü nedeniyle, Ulus ve Kızılay'ın çevresini kapsayan Ankara'nın çekirdek alanı kuzey, doğu ve güney yönlerinden gecekonduyla kuşatılmıştır. Bu bölgeler Altındağ, Çankaya, Keçiören, Sincan, Yenimahalle ve Mamak ilçelerinde yer almaktadır. Gecekondu, mülkiyetinin şahıs ve tüzel kişiliklere, belediyelere ve hazineye ait olduğu arazilerde konumlandırılmıştır. Gecekondu bölgelerinin kentteki dağılımı, 1984 yılına ait arazi örtüsü/kullanımı haritası ile birlikte şekil 4.2 ve şekil 4.3'te yer almaktadır.

Bu dönemdeki gecekondulaşma, kent çeperindeki nüfusun artmasına neden olmuştur. Sat ve Gürer (2016)'e göre 1985 yılı TÜİK nüfus sayımı verileri, Ankara'daki ıslah imar planlarındaki gecekondu nüfusunun Altındağ'da 140862, Çankaya'da 149945, Keçiören'de 148234, Mamak'ta 203353, Yenimahalle'de 215196 olduğunu göstermektedir.

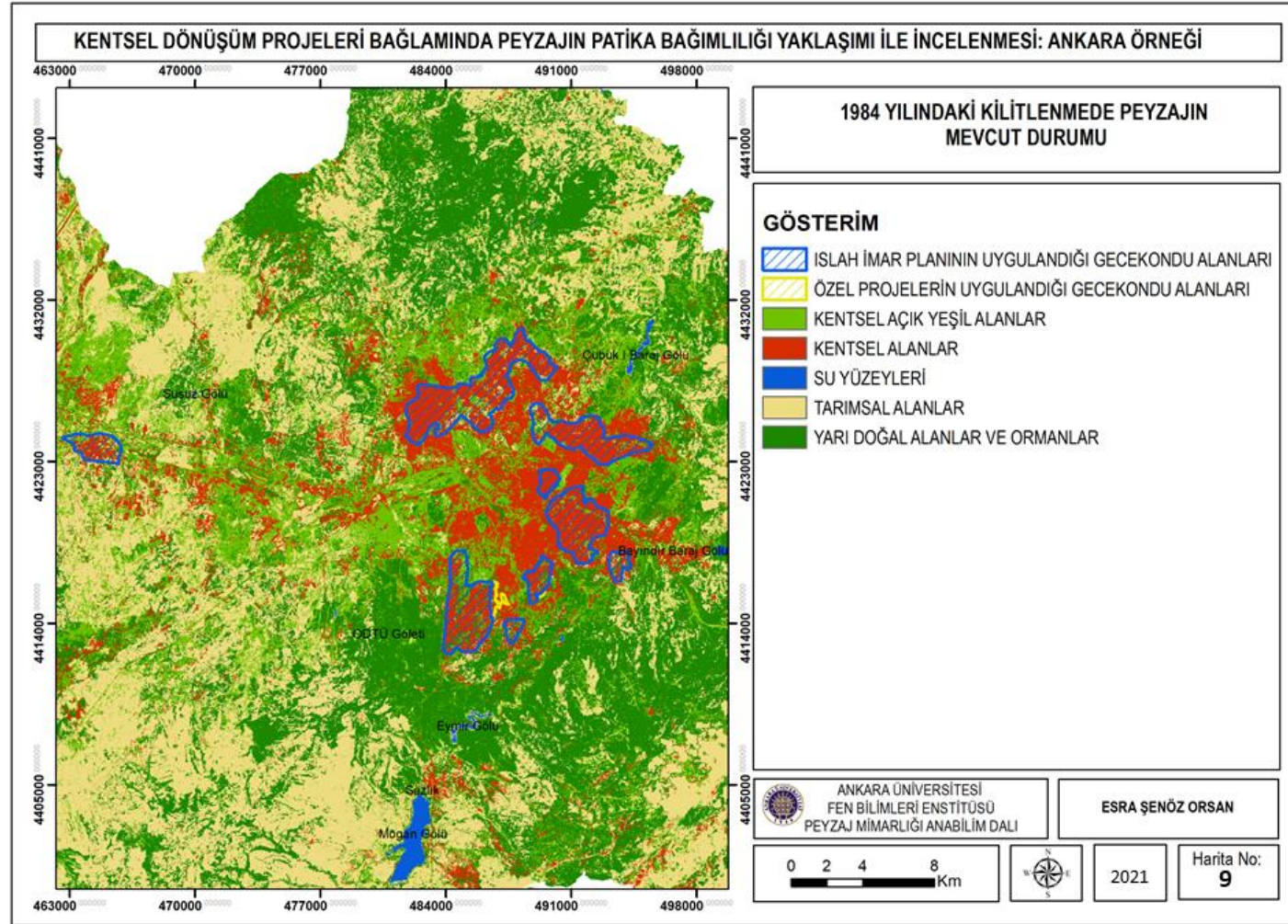
1984 yılında kent çeperindeki gecekondu bölgelerinin yanı sıra Çankaya ilçesinde yer alan, Ankara vadiler sisteminin önemli bir parçası olan Portakal Çiçeği Vadisi ve Dikmen Vadisi ile eski bağların ve bağ evlerinin bulunduğu GEÇAK projesi bölgesinde de gecekondu bulunmaktadır. Bu dönemde,

- Portakal ieği Vadisi'ndeki gecekondu nüfusu 500, gecekondu sayısı 76 (Anonim 2018);
- Dikmen Vadisi'nde gecekondu nüfusu 6090, gecekondu sayısı 1218 (Anonim 2018);
- GEAK projesinin olduğu bölgede ise gecekondu nüfusu 1500, gecekondu sayısı 244 (nal 2018)'tür.



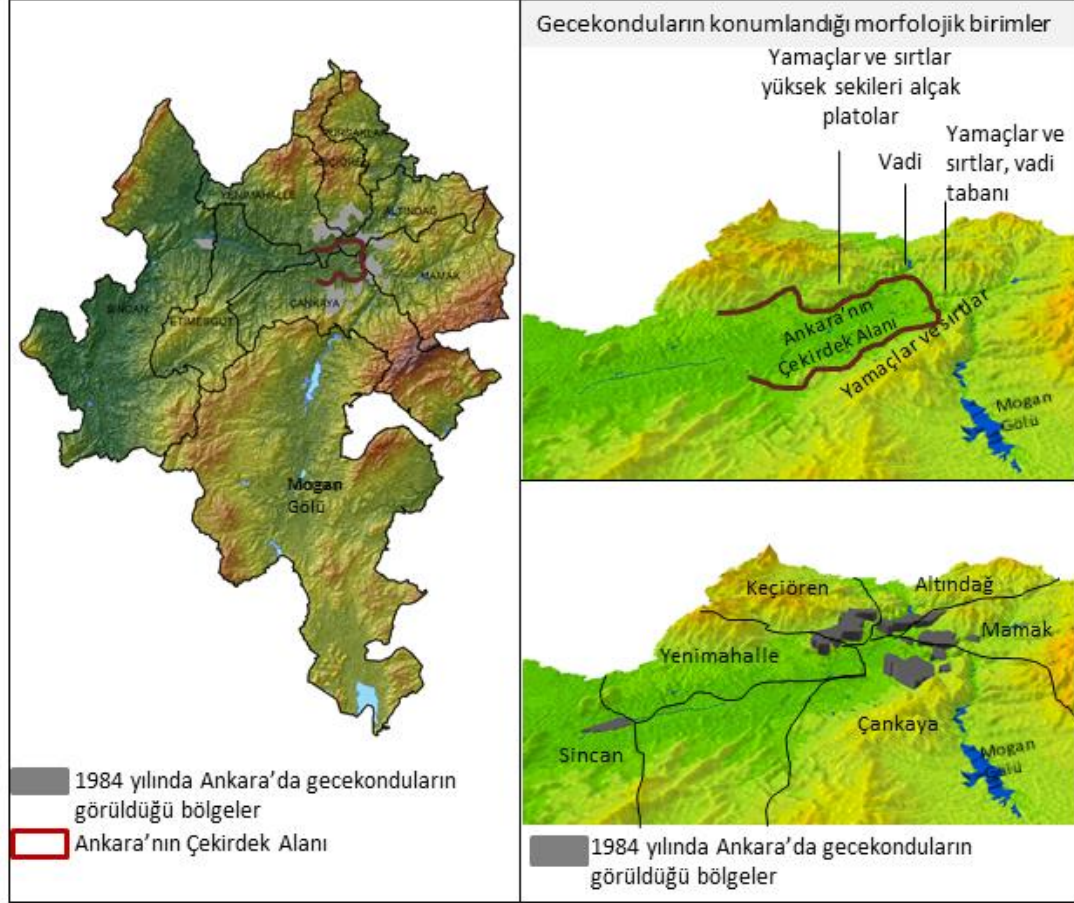


Şekil 4. 2 Çalışma alanı ölçeğinde 1984 yılı kilitlenmesinde peyzaj



Şekil 4. 3 1984 yılı kilitlenmesinde peyzaj

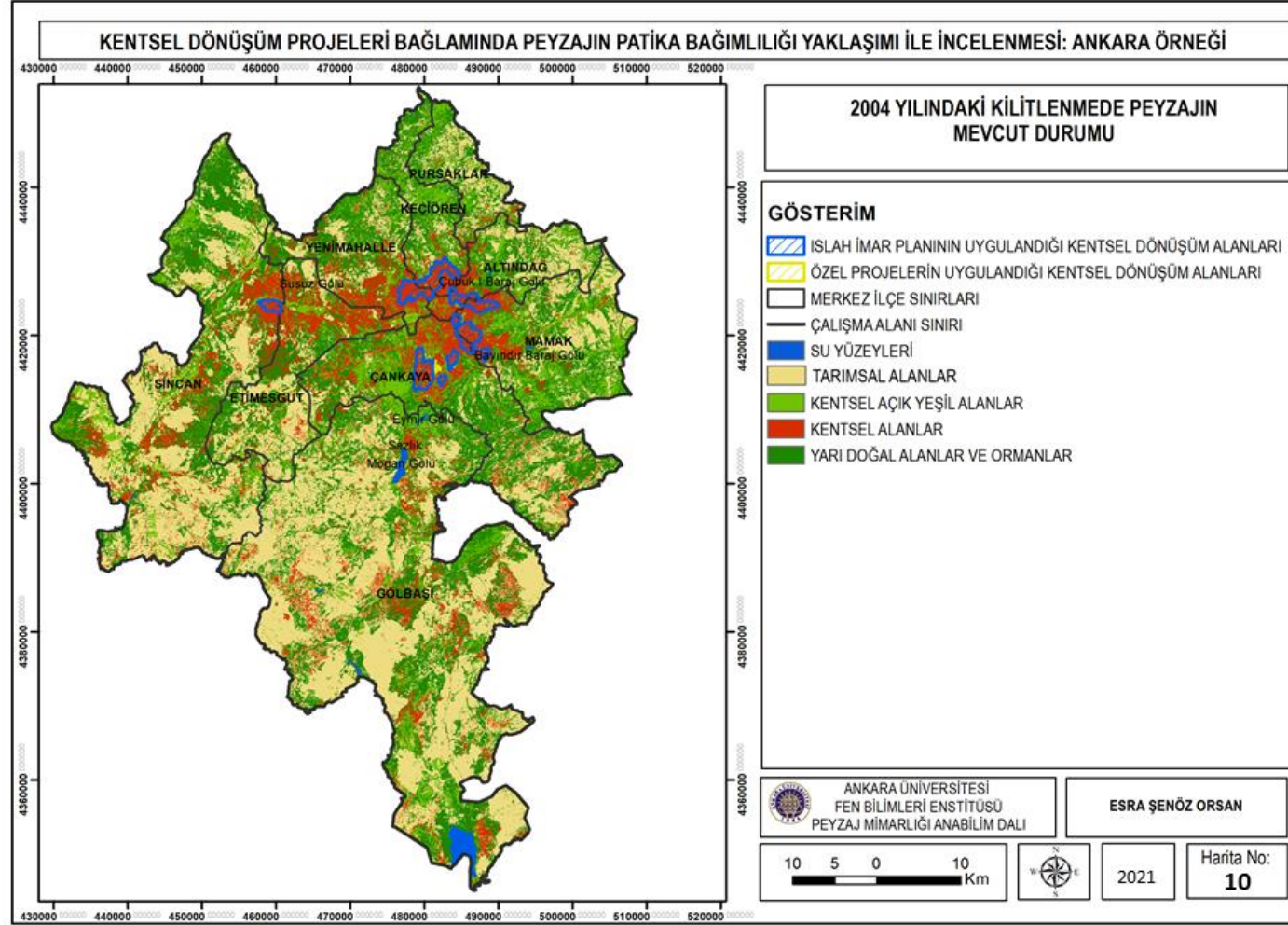
Ankara’da 1984 yılına kadar yayılım göstermiş olan gecekondu bölgelerinin genellikle vadiler, vadi tabanları, yamaçlar ve sırtlarda konumlandığı görülmektedir (Şekil 4.4).



Şekil 4.4 1984 yılı kilitlenmesinde gecekonduların konumlandıkları morfolojik birimler

4.2.2 2004 Yılı Kilitlenmesinde Peyzaj

1984 yılında, kentsel dönüşümün ıslah imar planları ve özel projeler yoluyla uygulanmaya başlaması ile kentsel dönüşüm patikasında bir kilitlenme meydana gelmiştir ve bu kilitlenmenin etkisi 2004 yılına kadar devam etmiştir. 2004 yılında yürürlüğe giren 5104 sayılı kanunlarla kentsel dönüşüm patikasında yeni bir kilitlenme yaşanmıştır. 2004 yılında peyzaj, 1984 yılındaki kilitlenmenin etkisi ile dönüşüm yaşamıştır. Islah imar planları ve özel projelerin uygulandığı kentsel dönüşüm alanlarının kentteki dağılımı, 2004 yılına ait arazi örtüsü/kullanımı haritası ile birlikte şekil 4.5’te yer almaktadır.



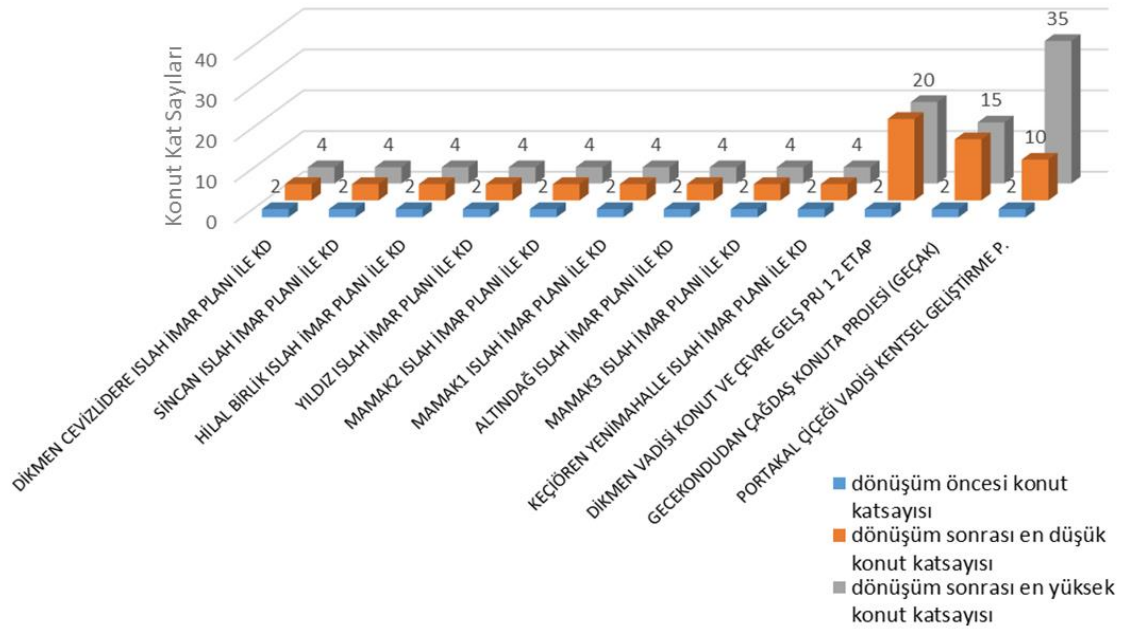
Şekil 4. 5 Çalışma alanı ölçeğinde 2004 yılı kilitlenmesinde peyzaj

Akdeniz (1997)’e göre 1984 yılından itibaren Ankara’da ıslah imar planları ile yaklaşık 12 000 hektar alan (534 000 konut ya da 2 400 000 kişi) kentsel dönüşüm süreci geçirmiştir. Bu dönüşüm sırasında bahçe içinde tek ya da iki katlı derme çatma inşa edilmiş konutların oluşturduğu gecekondu bölgeleri (Sağlam 2016), yasal olarak 4 katlı konutların inşasına izin verilen düzenli konut alanlarına dönüştürülmüştür (Göksu 2017, Özdemir Sönmez 2019). Gecekondu bölgelerindeki konutlar, hem az katlı ve müstakil olmaları, hem de yeşil doku ile bir bütün oluşturmalarından dolayı topoğrafik yapıyla uyum içerisindedir. Ancak ıslah imar planları sonrasında bu bölgelerde inşa edilen çok katlı konutlarla, topoğrafik yapıyla uyumlu olmayan, dik yokuşlu sokaklardan oluşan, sokak ve caddelerin devamlılığının sağlanmadığı, organik olmayan kent dokuları oluşturulmuştur.

1984 yılından itibaren ıslah imar planıyla gerçekleştirilen kentsel dönüşümün yanı sıra özel projeler yolu ile 1989 yılında Portakal Çiçeği Vadisi KDP ile Dikmen Vadisi KDP’ne ve 1995 yılında GEÇAK projesine başlanmıştır. Bu projelerde özel sektör-kamu ortaklığı modeli uygulanmıştır. Böylelikle gecekondu sahiplerinin yanı sıra arsa sahipleri ve özel girişimcilere de projedeki konut ve ticaret kullanımlardan pay verilmiştir (Aras ve Alkan 2007). Bu da projelerdeki konut kat sayılarının yükselmesine ve dolayısıyla da yüksek yoğunluklu yerleşimin bölgeye atanmasına neden olmuştur. Dikmen Vadisi’nde ortalama 20, GEÇAK projesinde ortalama 15, Portakal Çiçeği Vadisi’nde ise 10 ile 35 katlı konutlar inşa edilmiştir (Şekil 4.6). ıslah imar planları ve özel projeler yolu ile gerçekleştirilmiş olan kentsel dönüşüm uygulamaları öncesindeki ve sonrasındaki konut kat sayıları şekil 4.7’de yer almaktadır.



Şekil 4.6 Portakal Çiçeği Vadisi ve Dikmen Vadisi’ndeki Kentsel Dönüşüm Uygulamaları

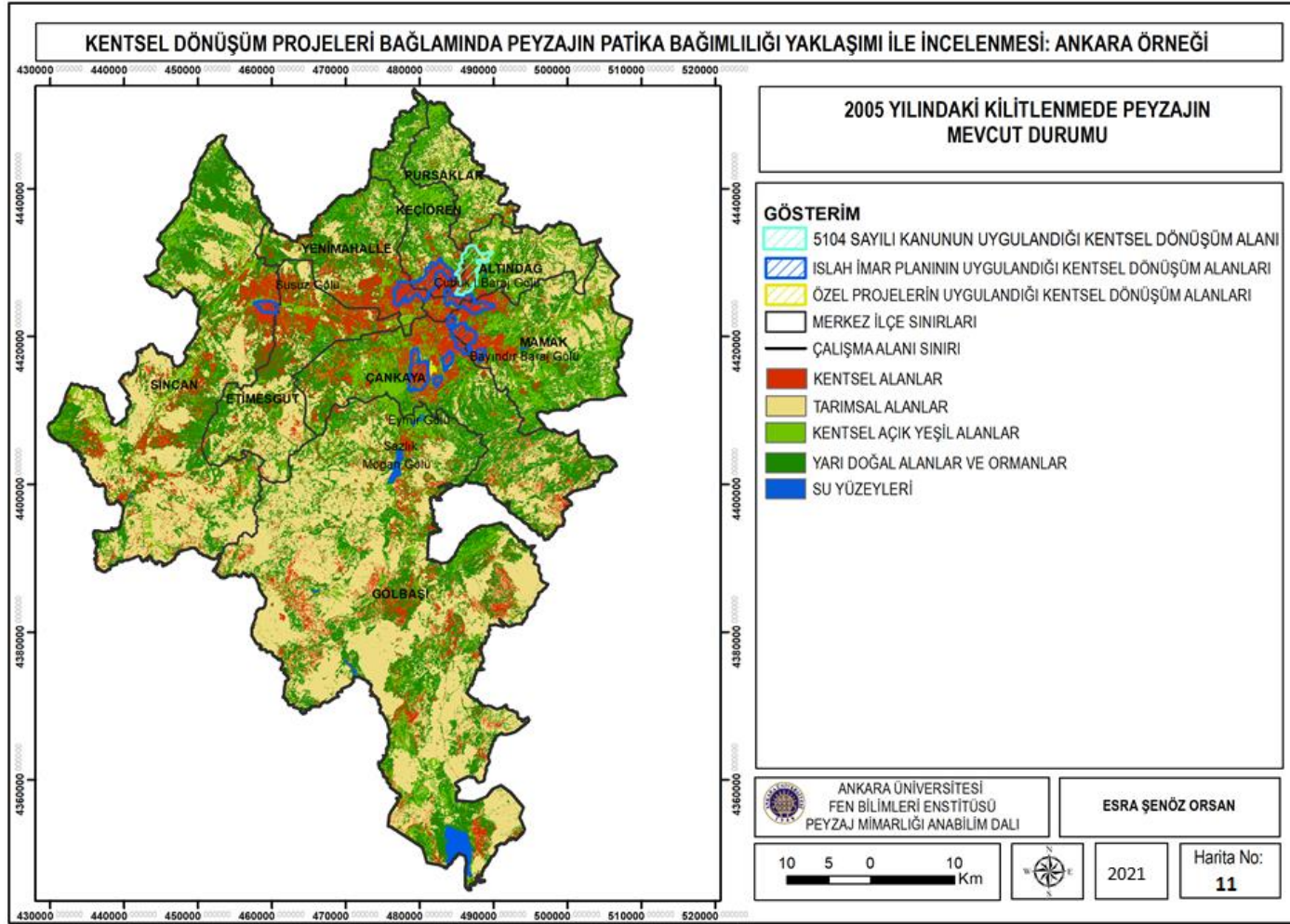


Şekil 4. 7 Proje alanlarındaki konut kat sayıları

4.2.3 2005 Yılı Kilitlenmesinde Peyzaj

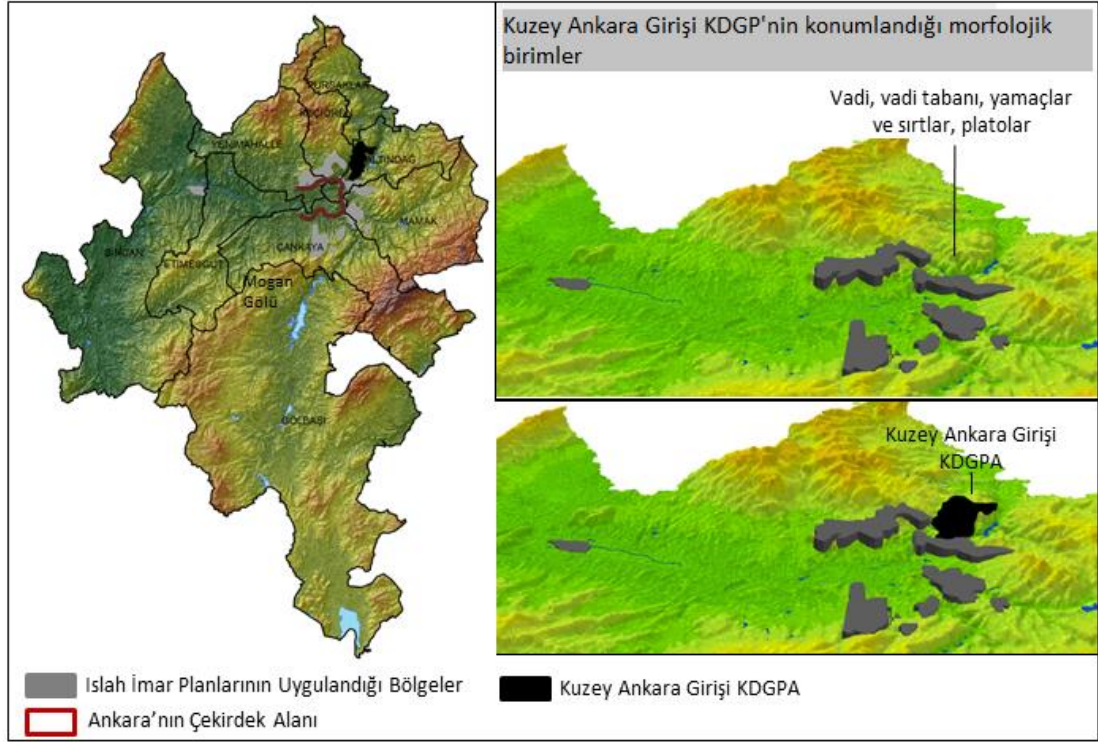
2005 yılında yürürlüğe giren 5366 ve 5393 sayılı kanunlar, kentsel dönüşüm patikasında yeni bir kilitlenmenin yaşanmasına neden olmuştur. Bu kanunlarla birlikte 2005 yılından itibaren ülke genelinde kentsel dönüşümün uygulanabilmesi yönünde yasal bir altlık oluşturulmuştur (Kuyucu 2018). Ancak 2005 yılında peyzajda, ıslah imar planı ve özel projelerin yanı sıra, 2004 yılında yürürlüğe giren 5104 sayılı Kanun'un etkileri görülmeye başlamıştır.

5104 sayılı Kanun, Kuzey Ankara Girişi'nde sınırları kanun kapsamında belirlenmiş olan 1583 hektarlık (Anonim 2018) bir alanda uygulanacak olan kentsel dönüşümüne özel olarak çıkarılmıştır. Proje alanı Altındağ ve Keçiören ilçeleri sınırları içerisinde yer almaktadır (Şekil 4.8).



Şekil 4. 8 Çalışma alanı ölçeğinde 2005 yılı kilitlenmesinde peyzaj

1984 yıllarına ait arazi örtüsü/kullanımı haritasında proje alanında gecekondulaşmanın olmadığı görülmektedir. Özdemir Sönmez (2019)'e göre bu bölgedeki gecekondulaşma 1985 yılından sonra başlamıştır ve gecekonduların yoğun bulunduğu bir bölge haline gelmiştir. Proje alanında dönüşüm öncesinde 6760 gecekondu bulunmaktadır. Proje tamamlandığında 55 500 konutun inşası planlanmaktadır. Öte yandan proje ile alanındaki nüfusun 12 052 kişiden, 220 000 kişiye çıkarılması planlanmaktadır (Anonim 2018). Proje alanının vadi, vadi tabanı, yamaç ve sırtlar, alçak, orta ve yüksek platolardan oluşan morfolojik birimler üzerine konumlandığı tespit edilmiştir (Şekil 4.9).



Şekil 4.9 Kuzey Ankara KDGP'nin konumlandığı morfolojik birimler

İslah imar planları ve özel projeler yolu ile gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamalarında olduğu gibi bu alanda da doğal morfolojik yapı, yapay bir morfolojiye dönüştürülmüştür. Projeyle, bahçe içinde tek ya da iki katlı gecekonduların bulunduğu alan, 10 ile 14 kat arasında inşa edilen çok katlı konutların bulunduğu bir bölge haline getirilmiştir (Şekil 4.10).

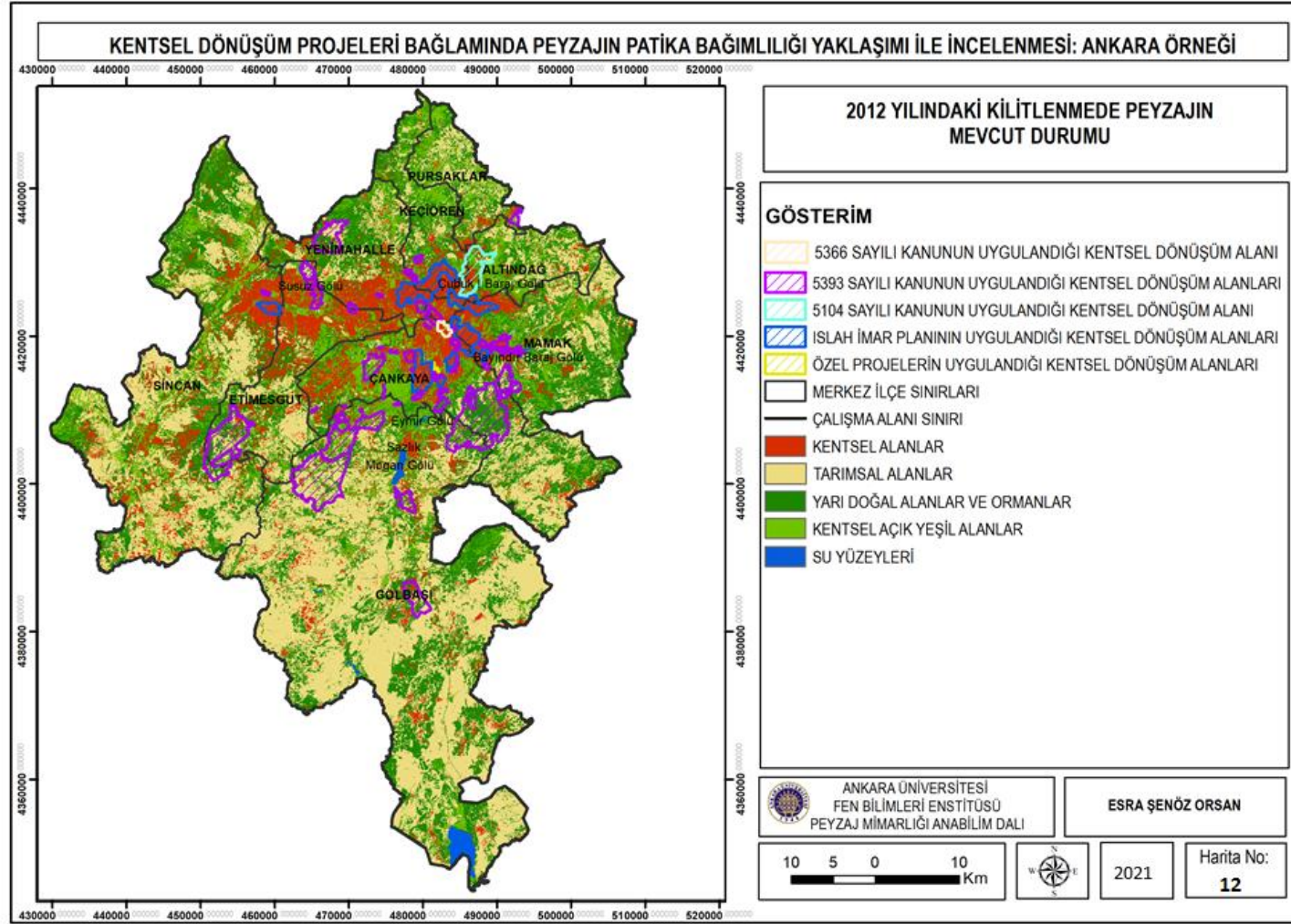


Şekil 4.10 Kuzey Ankara KDGPA'nın uygulama öncesi ve sonrasındaki durumu (Anonim 2018)

4.2.4 2012 Yılı Kilitlenmesinde Peyzaj

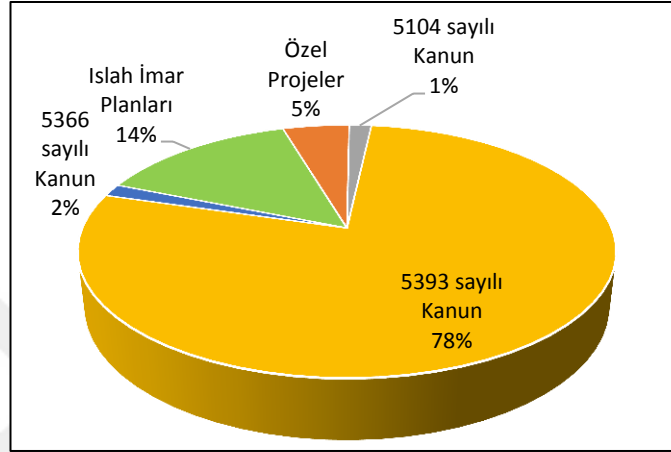
2012 yılında yürürlüğe giren 6306 sayılı Kanun, kentsel dönüşüm patikasında yeni bir kilitlenmenin yaşanmasına neden olmuştur. Bu kanunun kentsel dönüşüm sürecine getirmiş olduğu en büyük farklılık, yetkinin yerel yönetimlerden alınıp, tamamen merkezi yönetime bırakılıyor olmasıdır (Kuyucu 2019, Özdemir Sönmez 2019). 2012 yılı kilitlenmesinde peyzaj 1984, 2004 ve 2005 yılındaki kilitlenmelerin etkisi ile dönüşüme uğramıştır. 2012 yılına kadar kentsel dönüşüm ilan edilmiş alanların kentteki dağılımı, 2012 yılına ait arazi örtüsü/kullanımı haritası ile birlikte şekil 4.11'de yer almaktadır.

2005 yılında, 5393 sayılı Belediye Kanunun 73. maddesi ve 5366 sayılı Kanun kapsamında da dönüşüm uygulamaları başlamıştır. Çalışma alanı sınırları içerisinde 5366 sayılı kanunun uygulandığı proje alanı “Ulus Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı”dır. Proje alanı Ankara tarihi kent merkezinde yer almaktadır ve 133,32 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. Proje alanında şahıs ve tüzel kişiliklere, belediyeye ve hazine ait araziler bulunmaktadır. Ayrıca alanda 80 adet tescilli yapı ve 3800 adet gecekondunun yer aldığı bir bölge bulunmaktadır (Anonim 2018). 5366 sayılı Kanunu'nun yanı sıra 2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 73. maddesi ile 2012 yılına kadar 49 adet alanda kentsel dönüşüm ilan edilmiştir.



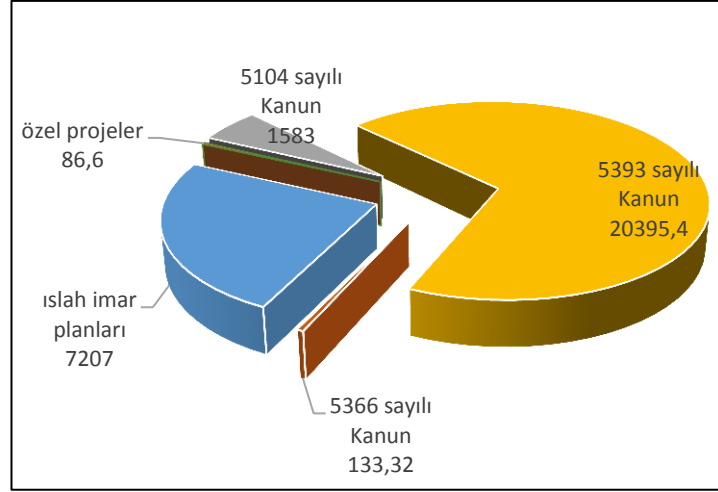
Şekil 4. 11 Çalışma alanı ölçeğinde 2012 yılı kilitlenmesinde peyzaj

2012 yılına kadar çalışma alanı sınırı içerisindeki kentsel dönüşüm projelerinin, uygulandıkları kanunlar kapsamındaki yüzdelik dağılımları şekil 4.12’de yer almakta olup, projelerin %78’inin 5393 sayılı Kanun kapsamında ilan edildiği görülmektedir. Bu bağlamda 2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Kanunu uygulamaları, kentsel dönüşüm proje sayısında artışa neden olmuştur.



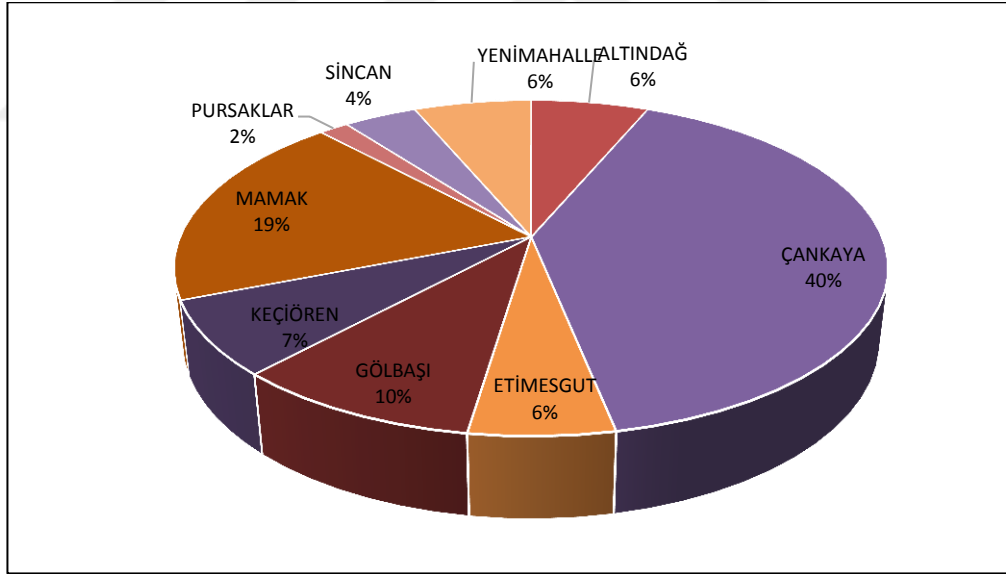
Şekil 4. 12 Proje sayılarının uygulandıkları kanunlara göre yüzdelik dağılımları

Farklı kanunlar kapsamında uygulanmakta olan kentsel dönüşüm projelerinin, yüz ölçümleri ele alınarak dönüşümüne neden oldukları peyzajın alansal büyüklükleri (hektar) karşılaştırıldığında, 5393 sayılı Kanun’un en yüksek orana sahip olduğu görülmektedir (Şekil 4.13). Özellikle Ankara kent merkezinin güneyinde yer alan Güneykent KDGP (3000 hektar), İncek Taşpınar Kızılcaşar KDGP (2235 hektar), Yakupabdal Karataş Yaylabağ KDGP (3600 hektar), Doğukent Kusunlar KDGP (758 hektar) ve Temakent KDGP’si (2860 hektar) uygulandığı alan büyüklükleri bakımından peyzajın dönüşümünde en büyük etkiye sahip olan projelerdir.



Şekil 4. 13 Projelerin uygulandıkları kanunlar kapsamında kapladıkları toplam alan (hektar) büyüklükleri

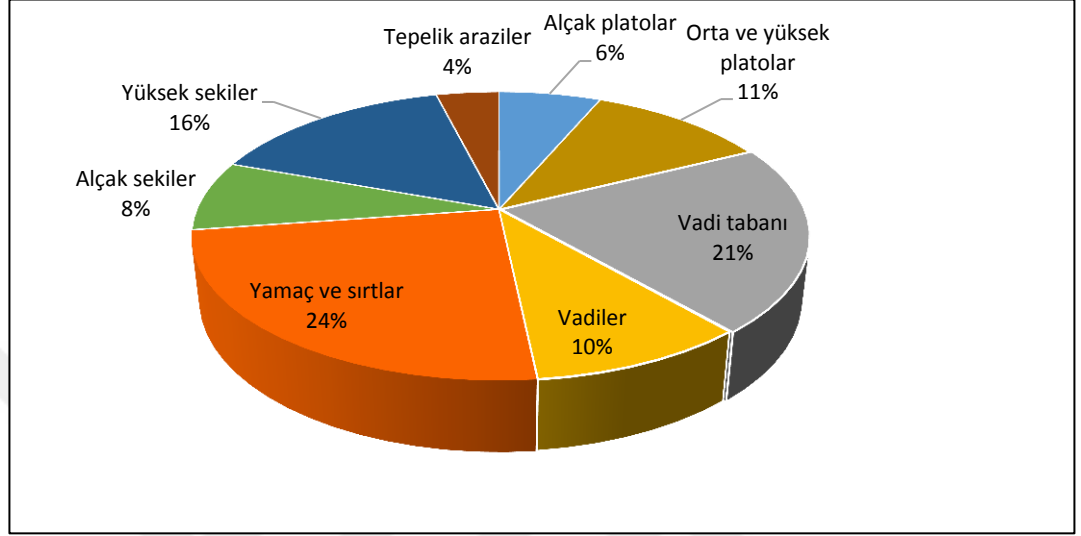
Kentsel dönüşüm projelerinin ilçelere göre dağılımına bakıldığında, %40 oranı ile en çok projenin Çankaya ilçesinde ilan edildiği görülmektedir (Şekil 4.14).



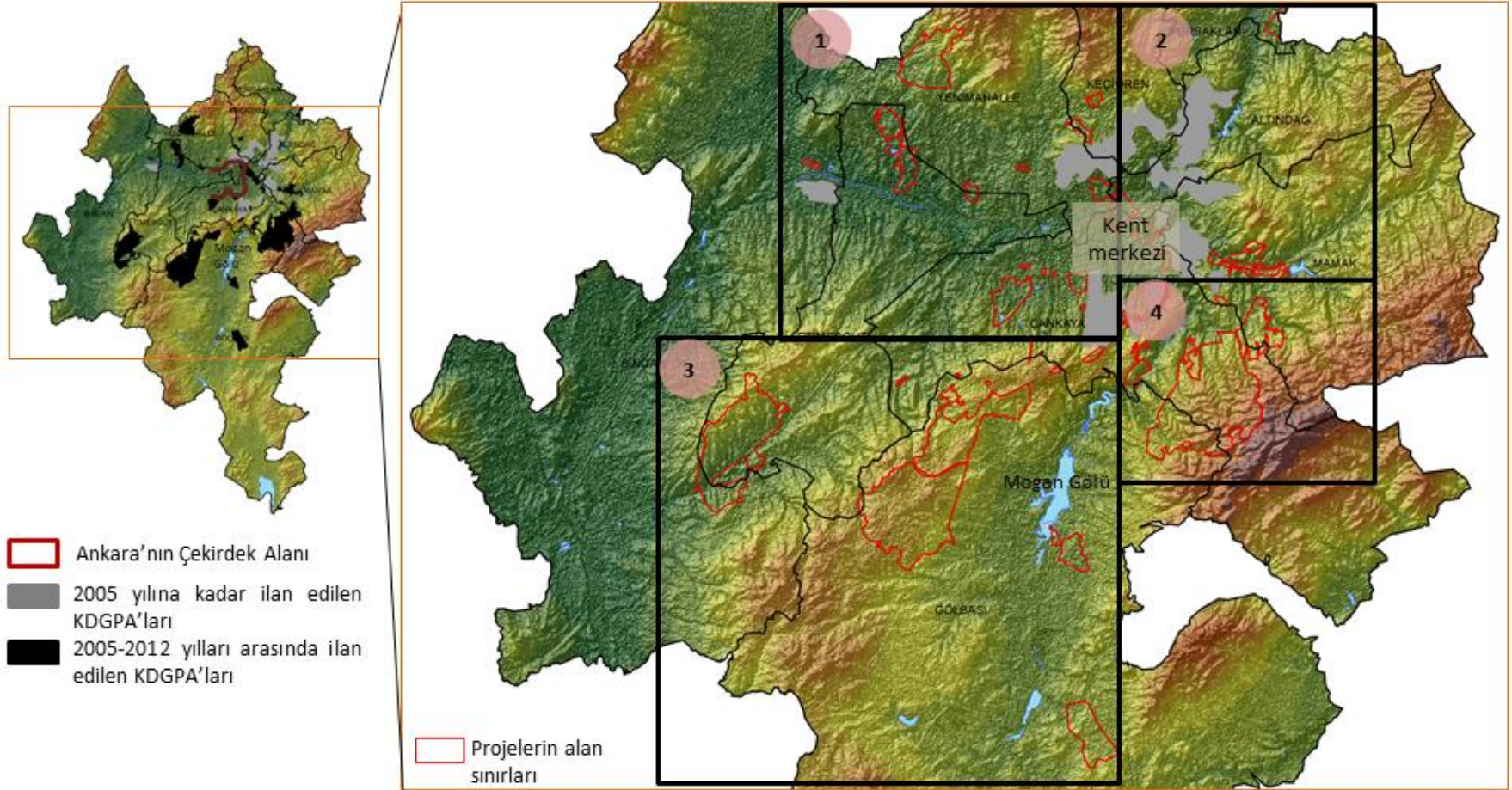
Şekil 4. 14 Projelerin bulundukları ilçelerin yüzde olarak dağılımı

İlan edilen kentsel dönüşüm projelerinin konumlandıkları morfolojik birimlerin yüzdelik dağılımları incelendiğinde, projelerin en çok yamaç ve sırtlarda, vadilerde ve vadi tabanlarında konumlandığı görülmektedir (Şekil 4.15). Bu projelerin konumlandıkları morfolojik birimlerin kentteki dağılımı şekil 4.16'da yer almaktadır.

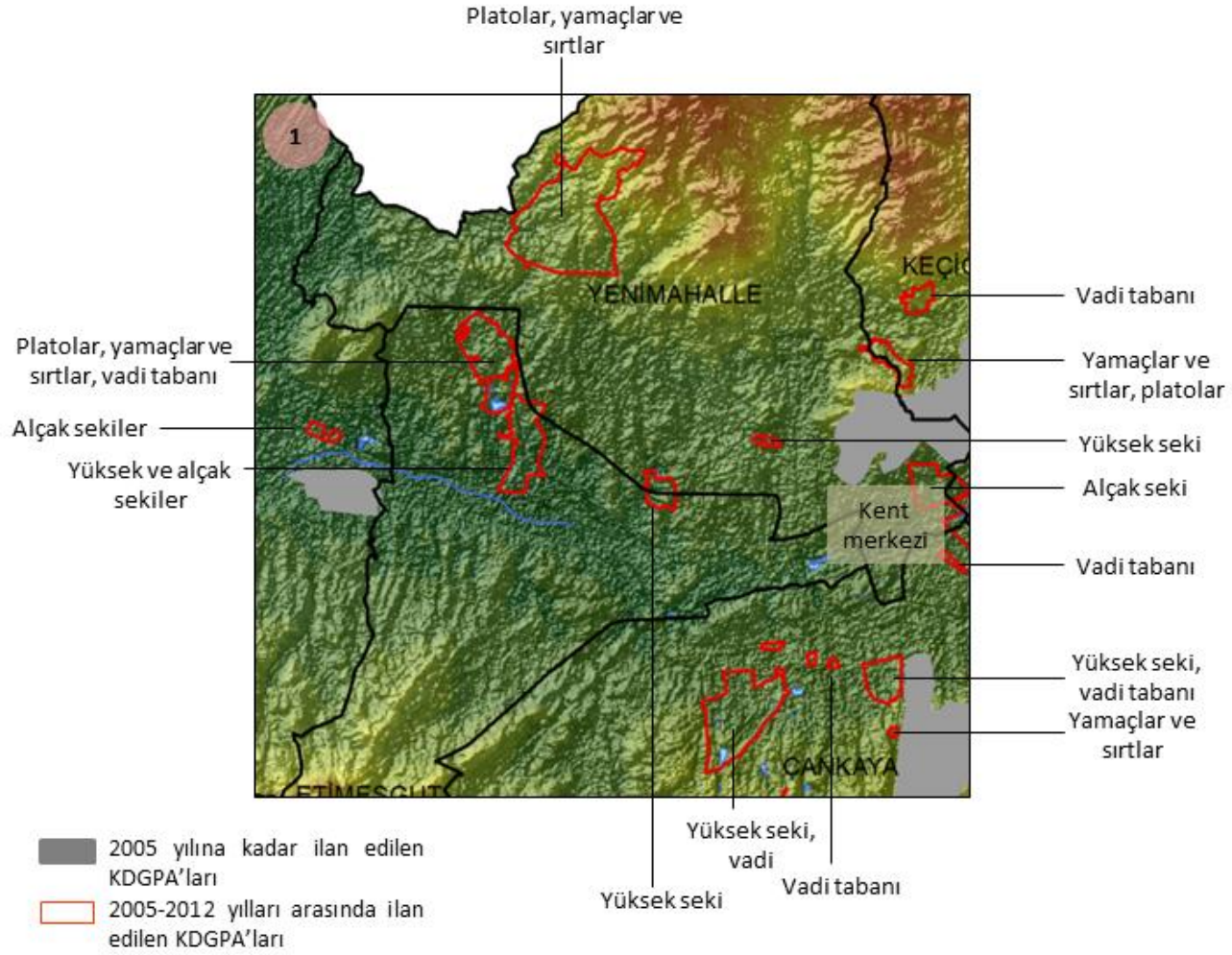
Çalışma alanı sınırları içerisinde kalan proje alanlarının konumlandıkları morfolojik birimlerin daha detaylı görülebilmesi amacıyla alan dört bölgeye ayrılmıştır. Bu kapsam da hazırlanan görseller şekil 4.17, 4.18, 4.19, 4.20’de yer almaktadır.



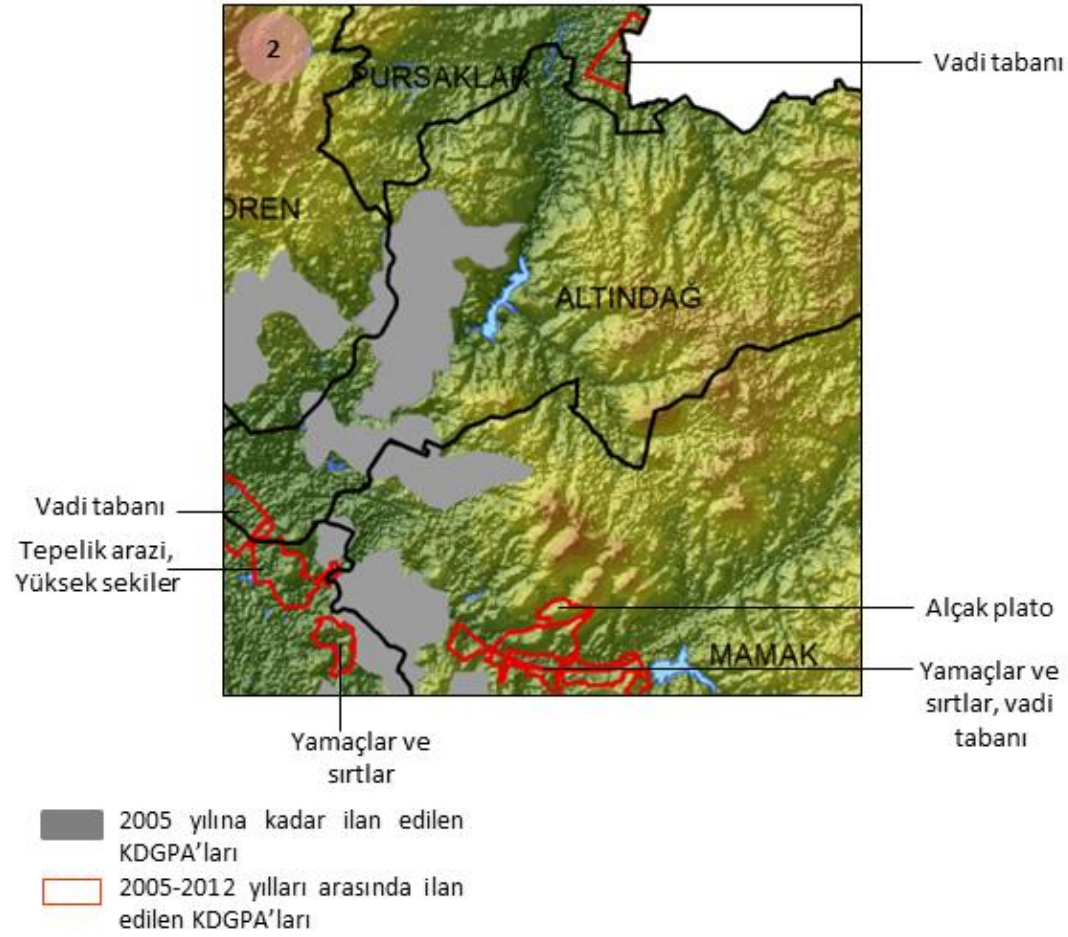
Şekil 4. 15 Projelerin konumlandıkları morfolojik birimler



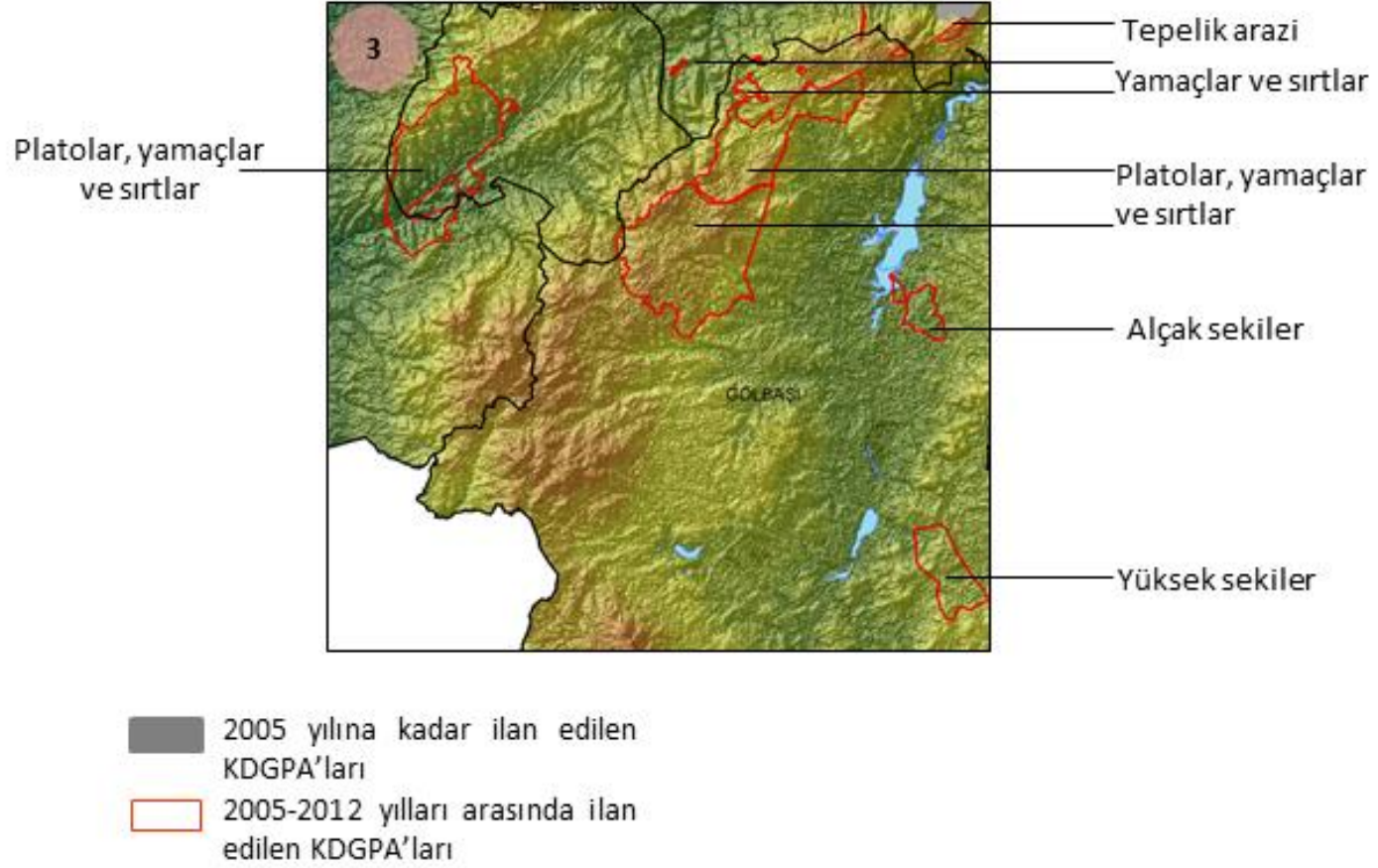
Şekil 4.16 Projelerin konumlandıkları morfolojik birimler ve kentteki mekansal dağılımları



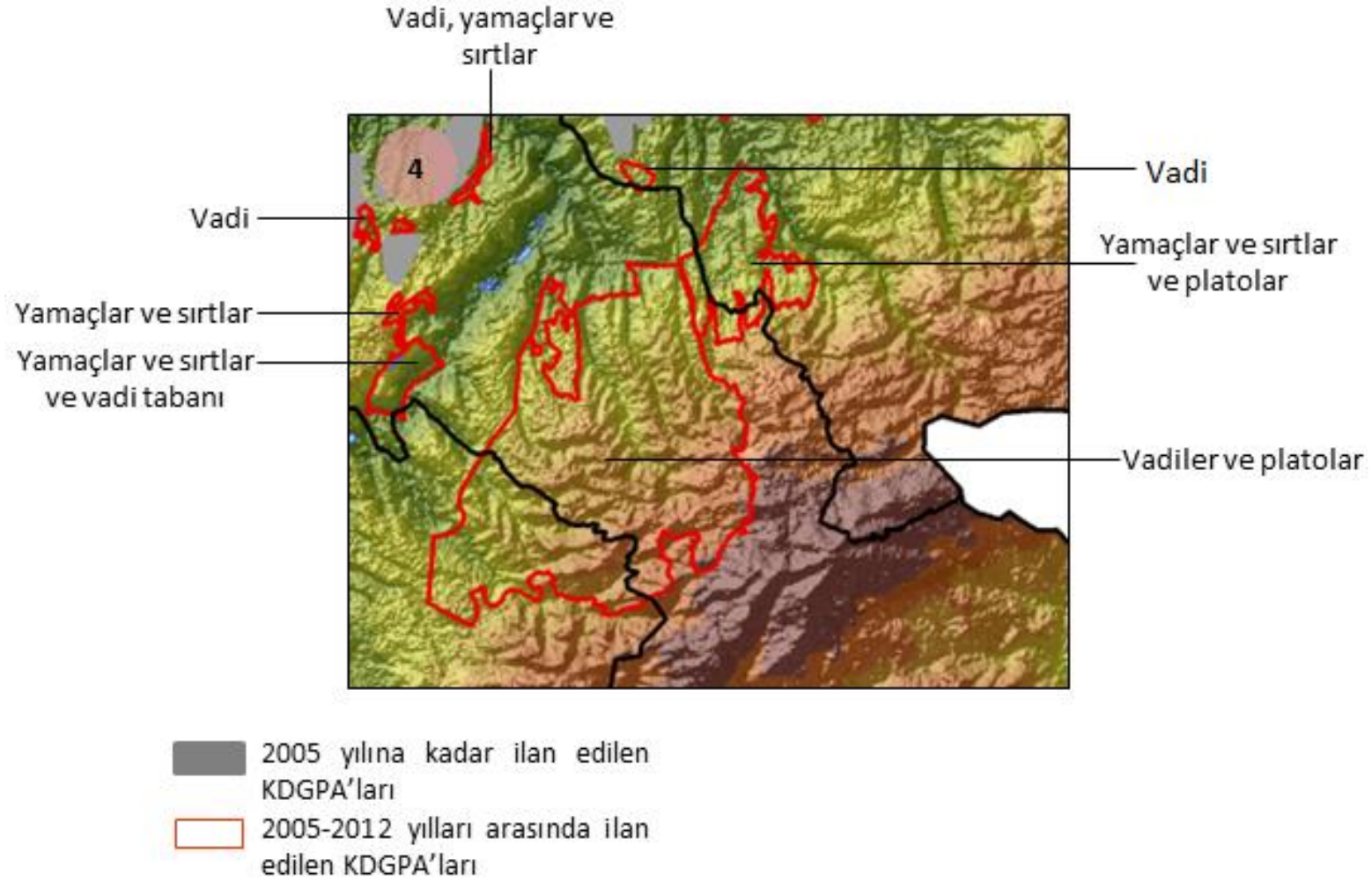
Şekil 4.17 Birinci bölgedeki projelerin konumlandıkları morfolojik birimler ve kentteki mekansal dağılımları



Şekil 4.18 İkinci bölgedeki projelerin konumlandıkları morfolojik birimler ve kentteki mekansal dağılımları

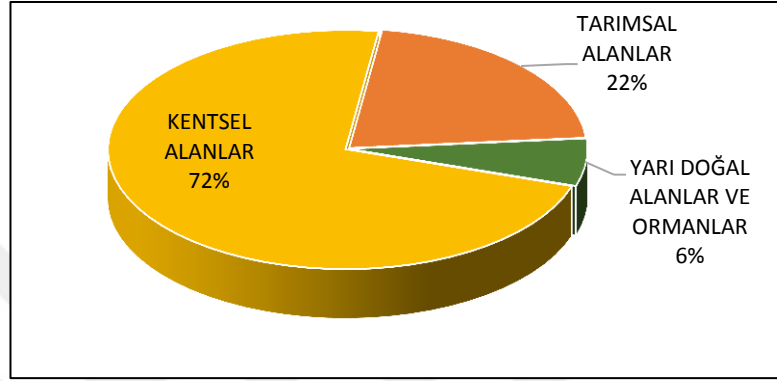


Şekil 4.19 Üçüncü bölgedeki projelerin konumlandıkları morfolojik birimler ve kentteki mekansal dağılımları



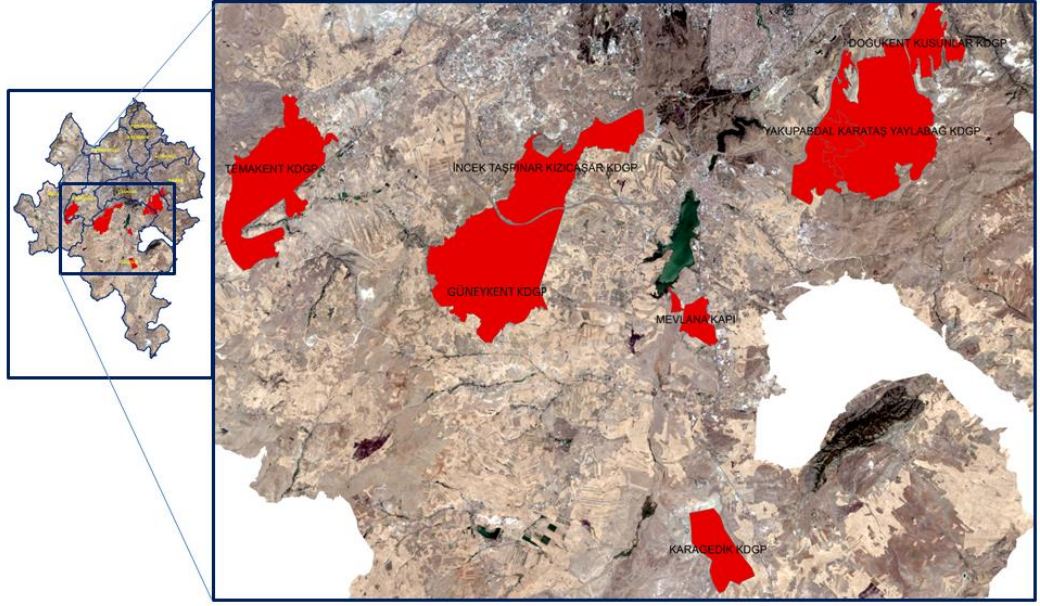
Şekil 4.20 Dördüncü bölgedeki projelerin konumlandıkları morfolojik birimler ve kentteki mekansal dağılımları

Araştırma kapsamında kentsel alanlar, tarımsal alanlar, yarı doğal alanlar ve ormanlar, kentsel açık yeşil alanlar ve su yüzeyleri olmak üzere beş ana sınıfta incelenen arazi örtüsü/kullanımına göre 2012 yılına kadar ilan edilmiş olan kentsel dönüşüm projelerinin %72'si kentsel alanlarda, %22'si tarımsal alanlarda ve %6'sı da yarı doğal alanlar ve ormanlarda dönüşüme neden olmuştur (Şekil 4.21).



Şekil 4. 21 Projelerin etkiledikleri arazi örtüsü/kullanımı yüzdelik dağılımları

Tarımsal alanlarda ilan edilmiş olan kentsel dönüşüm projeleri, Ankara kent merkezinin güneyinde yer alan Sincan, Etimesgut, Gölbaşı ilçelerinde ve Çankaya ile Mamak ilçelerinin güneyindeki tarımsal alanlarda yoğunlaşmıştır. Temakent KDGP Etimesgut ilçesinde; İncek Taşpınar Kızılcaşar KDGP, Güneykent KDGP, Mevlana Kapı KDGP, Karagedik KDGP Gölbaşı ilçesinde; Yakupabdal Karataş Yaylabağ KDGP Çankaya ilçesinde; Doğukent Kusunlar KDGP ise Mamak ilçesinin güneyindeki tarımsal alanlarda ilan edilen kentsel dönüşüm projeleridir (Şekil 4.22).



Şekil 4. 22 Kent merkezinin güneyinde tarımsal alanlarda ilan edilen KDP alanları

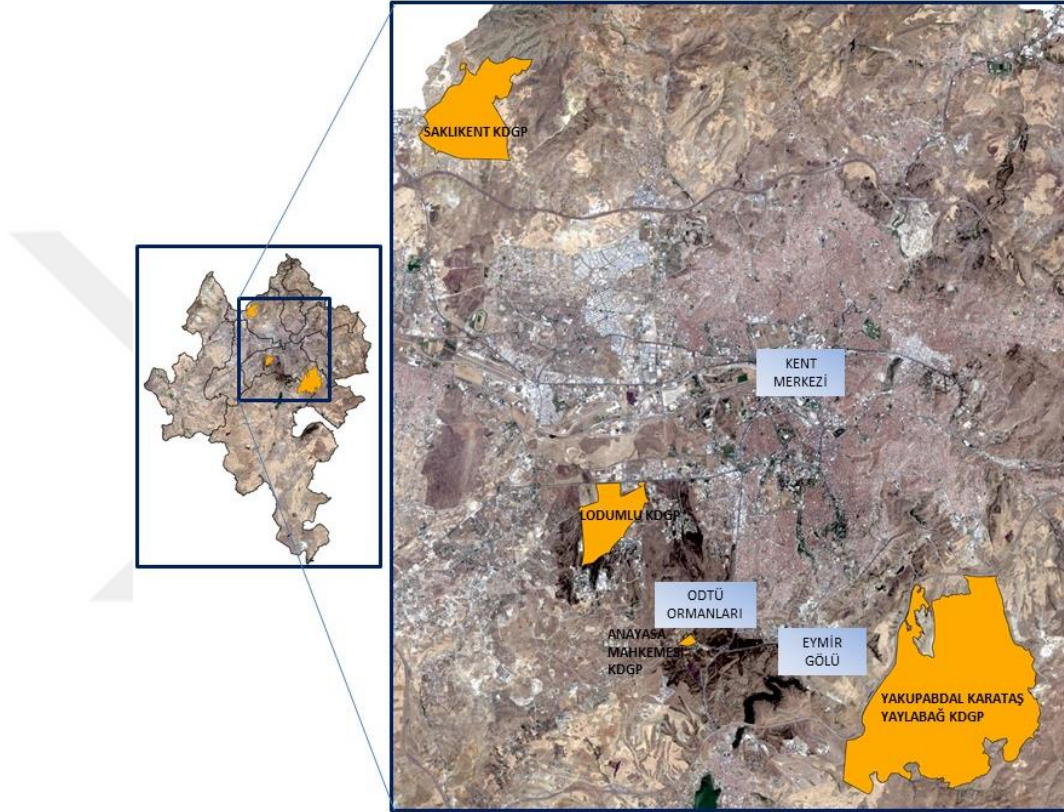
Şekil 4.22’de yer alan kentsel dönüşüm proje alanlarının bir kısmında kırsal yerleşimler de bulunmaktadır ve bu yerleşimlerin kentsel dönüşüm projeleri ile yüksek yoğunluklu yerleşim alanlarına dönüştürülmesi planlanmaktadır (Çizelge 4.1).

Çizelge 4.1 Kentsel dönüşüm projelerinde önceki ve öngörülen nüfus

Kentsel Dönüşüm Proje Adı	Proje Öncesi Nüfus	Projede Öngörülen Nüfus
Temakent KDGP	714	46 900
İncek Taşpınar Kızılcaşar KDGP	746	59 500
Yakupabdal Karataş Yaylabağ KDGP	7640	180 000
Doğukent Kusunlar KDGP	229	152 000
Güneykent KDGP	14 439	750 000

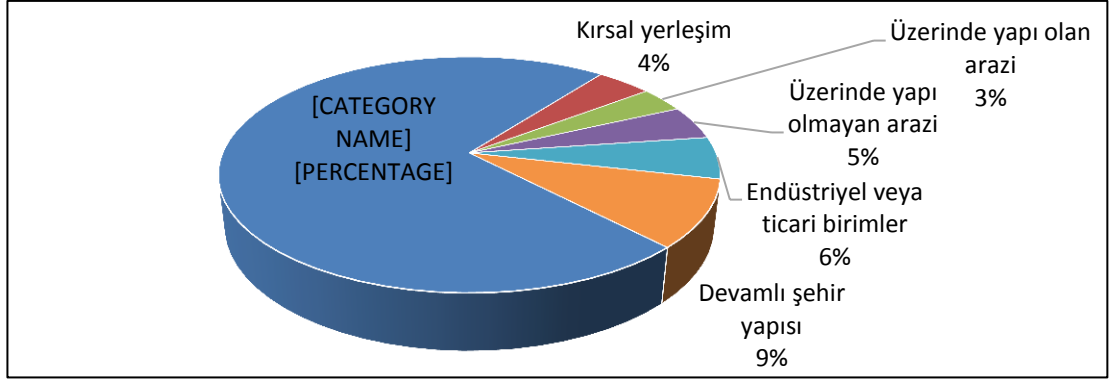
Araştırma kapsamında beş ana sınıfa ayrılan arazi örtüsü/kullanımından biri “yarı doğal alanlar ve ormanlar”dır. Araştırma alanı sınırları içerisinde ilan edilmiş kentsel dönüşümler incelendiğinde, 2012 yılı kilitlenmesine kadar bu sınıf içerisinde yer alan doğal çayırliklarda da kentsel dönüşüm projesinin ilan edildiği tespit edilmiştir. Bu

projelerden biri Ankara kent merkezinin kuzey batısında yer alan Saklıkent KDGP'sidir. Diğeri ise Ankara kent merkezinin güneyindeki ODTÜ Ormanları ile Eymir Gölü arasındaki doğal çayırliklarda konumlanmıştır. Öte yandan Ankara kent merkezinin güneyinde yer alan Yakupabdal Karataş Yaylabağ KDGP ile Lodumlu KDGP'nin konumlandığı arazinin bir kısmı doğal çayırlik niteliğindedir (Şekil 4.23).



Şekil 4. 23 Doğal çayırliklarda ilan edilmiş kentsel dönüşüm projeleri

2012 yılına kadar ilan edilen kentsel dönüşüm projelerinin konumlandıkları arazi örtüsü/kullanımı incelendiğinde, projelerin % 72'sinin kentsel alanlarda ilan edildiği görülmektedir. Araştırma kapsamında kırsal yerleşimler, gecekondu alanları, üzerinde yapı olan kentsel araziler, üzerinde yapı olmayan kentsel araziler, endüstriyel ve ticari birimler ile devamlı şehir yapısı olmak üzere altı alt sınıfta incelenen kentsel alanlarda ilan edilen kentsel dönüşüm projelerinin yüzdelik dağılımları şekil 4.24'te yer almaktadır. Buna göre kentsel dönüşümün en fazla gecekondu bölgelerinde ilan edildiği tespit edilmiştir.

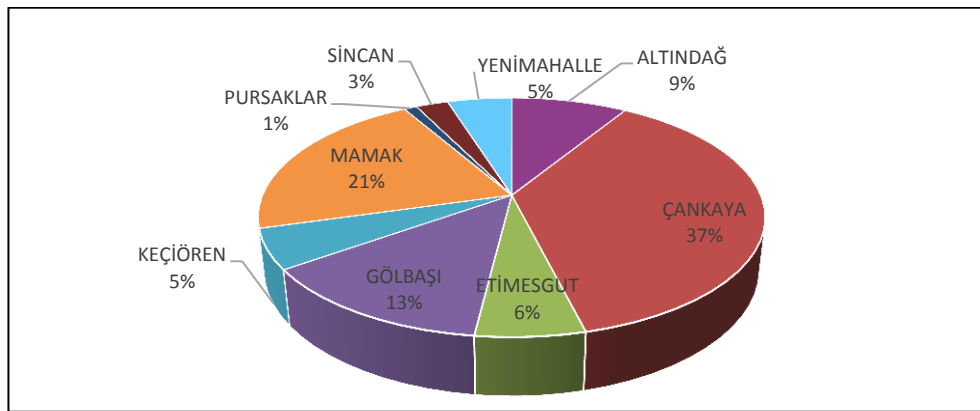


Şekil 4. 24 Projelerin konumlandıkları kentsel alanların yüzdelik dağılımları

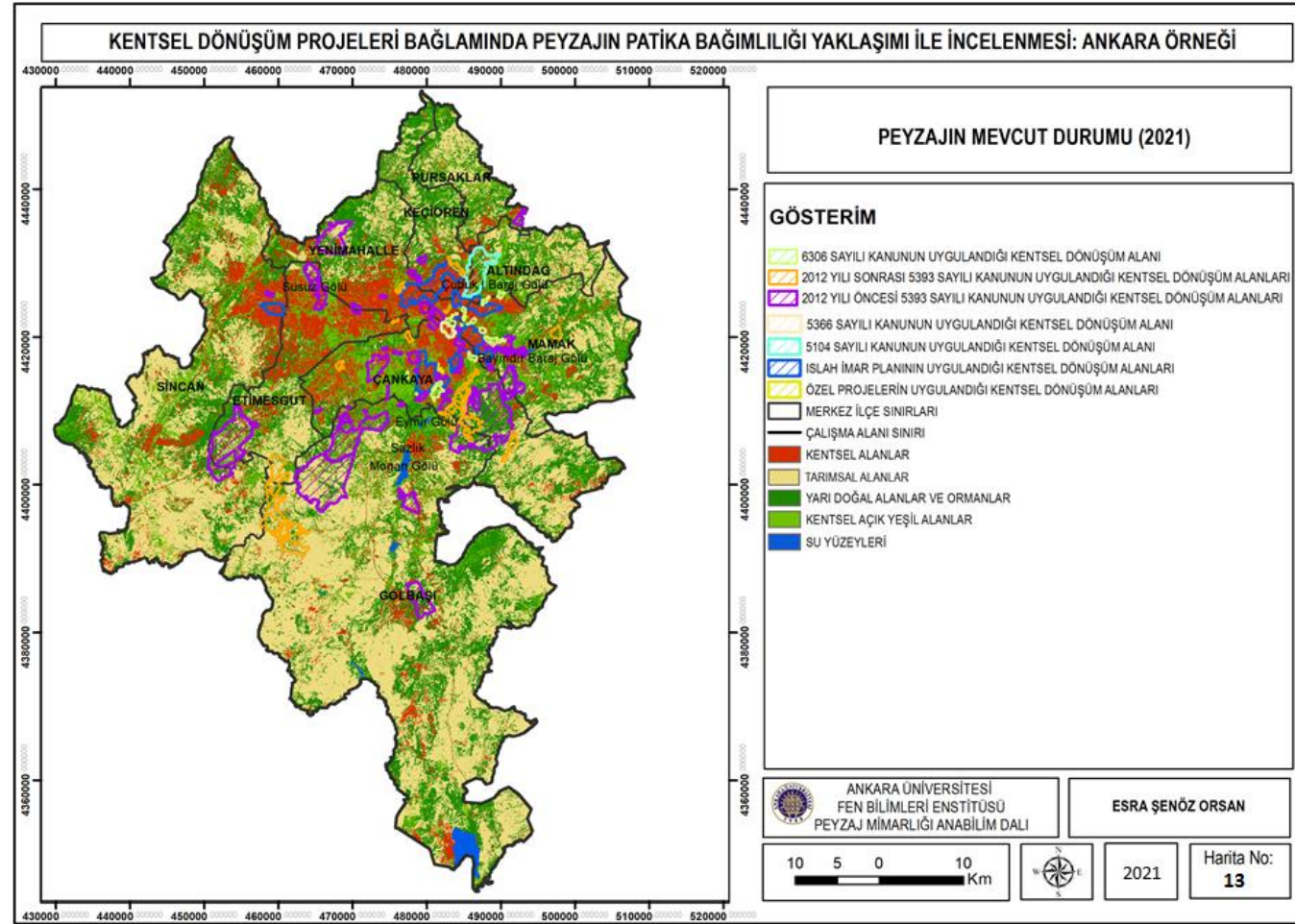
4.2.5 Peyzajın Güncel Durumu (2021)

Peyzajın güncel durumunda, yürürlükte olan tüm kanunlar kapsamında ilan edilmiş olan kentsel dönüşüm projelerinin peyzaj dönüşümündeki etkisi görülmektedir. Çalışma alanı sınırları içerisinde toplam 98 alanda kentsel dönüşüm ilan edilmiştir ve bu proje alanlarının kentteki dağılımı, arazi örtüsü/kullanımı haritası ile birlikte şekil 4.26’da yer almaktadır.

Kentsel dönüşüm proje sayılarına göre ilçelerdeki dağılıma bakıldığında, en çok sayıda projenin Çankaya ve Mamak ilçesinde ilan edilmiş olduğu görülmektedir (Şekil 4.25).

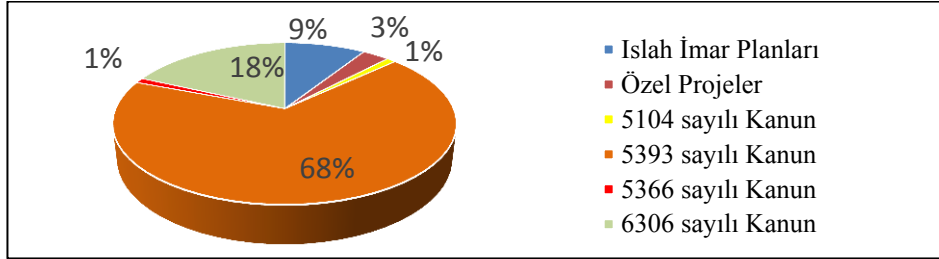


Şekil 4. 25 Projelerin bulundukları ilçelere göre yüzdelik dağılımları



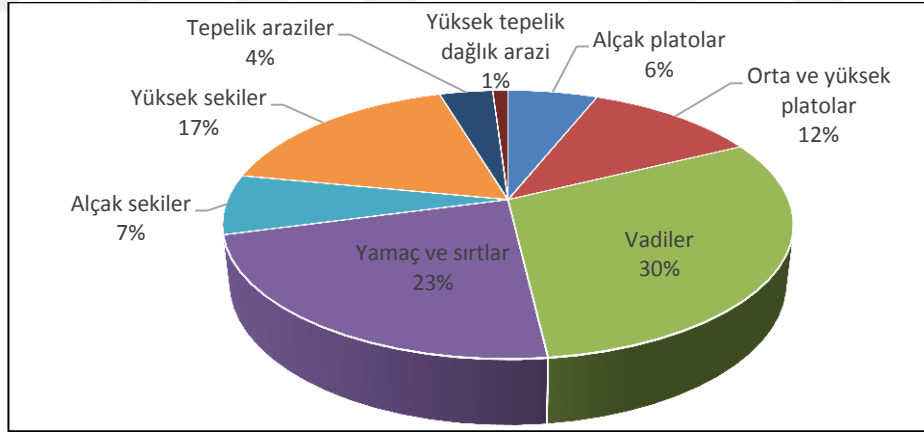
Şekil 4. 26 Çalışma alanı ölçeğinde peyzajın güncel durumu (2021)

Kentsel dönüşüm alanlarının ilan edildikleri kanunlar kapsamındaki yüzdelik dağılımlarına bakıldığında, 5393 sayılı Kanun kapsamında ilan edilen kentsel dönüşüm projelerinin en yüksek orana sahip olduğu görülmektedir (Şekil 4.27).



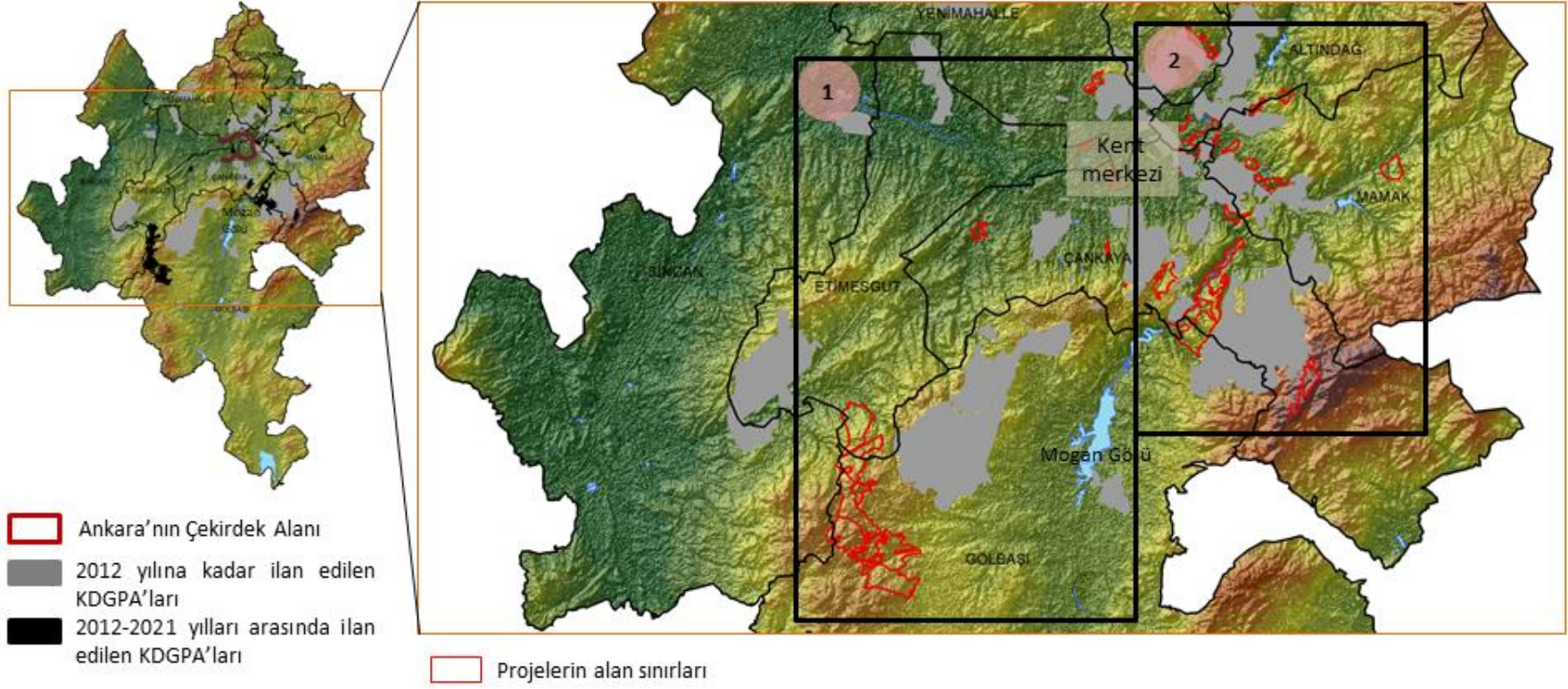
Şekil 4. 27 Kentsel dönüşüm projelerinin ilan edildikleri kanunlar kapsamında dağılımı

Kentsel dönüşüm projelerinin konumlandıkları morfolojik birimlere göre dağılımlarına bakıldığında, %30'luk oran ile kentsel dönüşüm projelerinin en çok vadilerde, ikinci sırada ise %23'lük oran ile yamaçlar ve sırtlarda konumlandığı görülmektedir (Şekil 4.28).

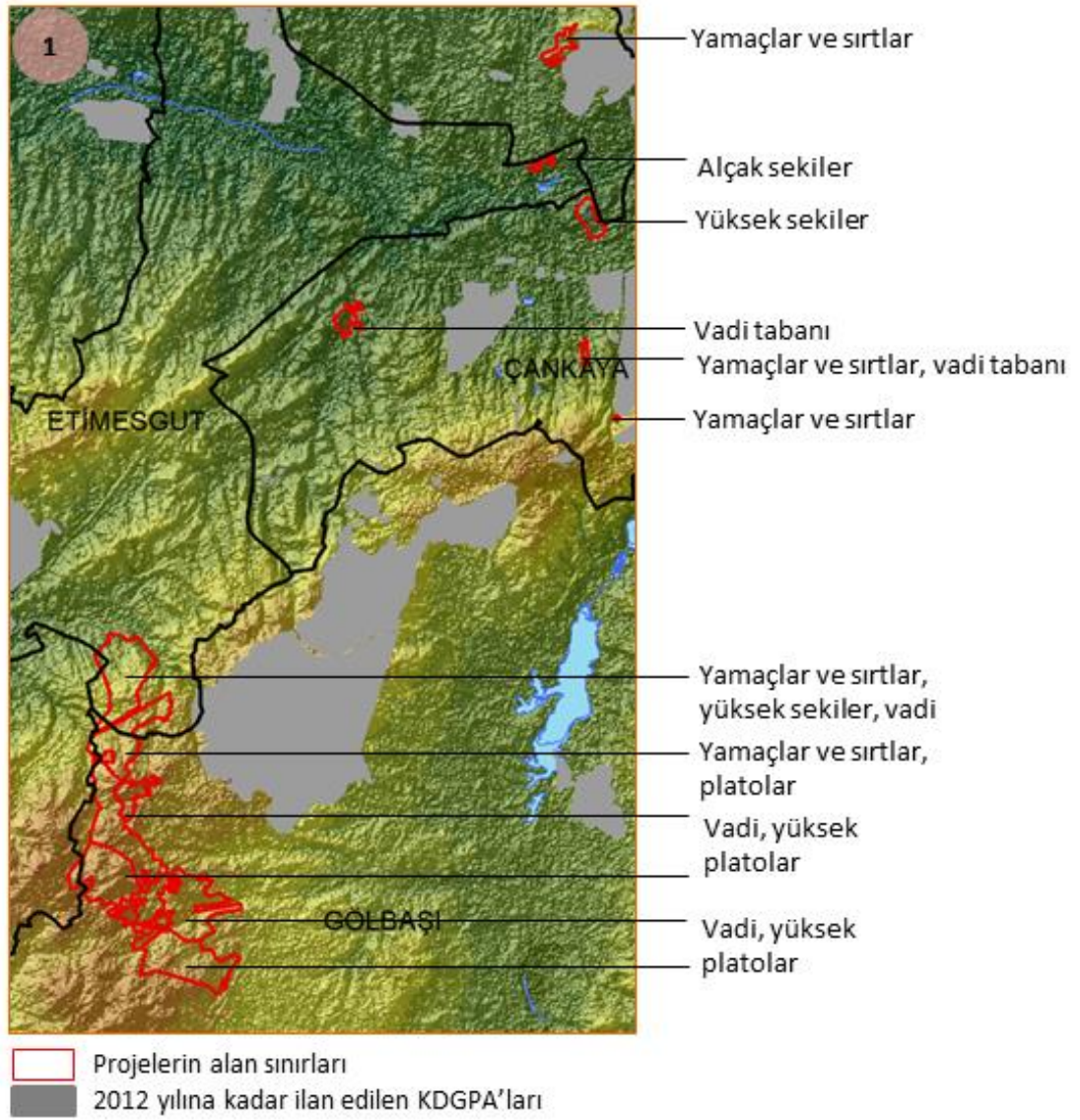


Şekil 4.28 Kentsel dönüşüm projelerinin konumlandıkları morfolojik birimlerin dağılımı

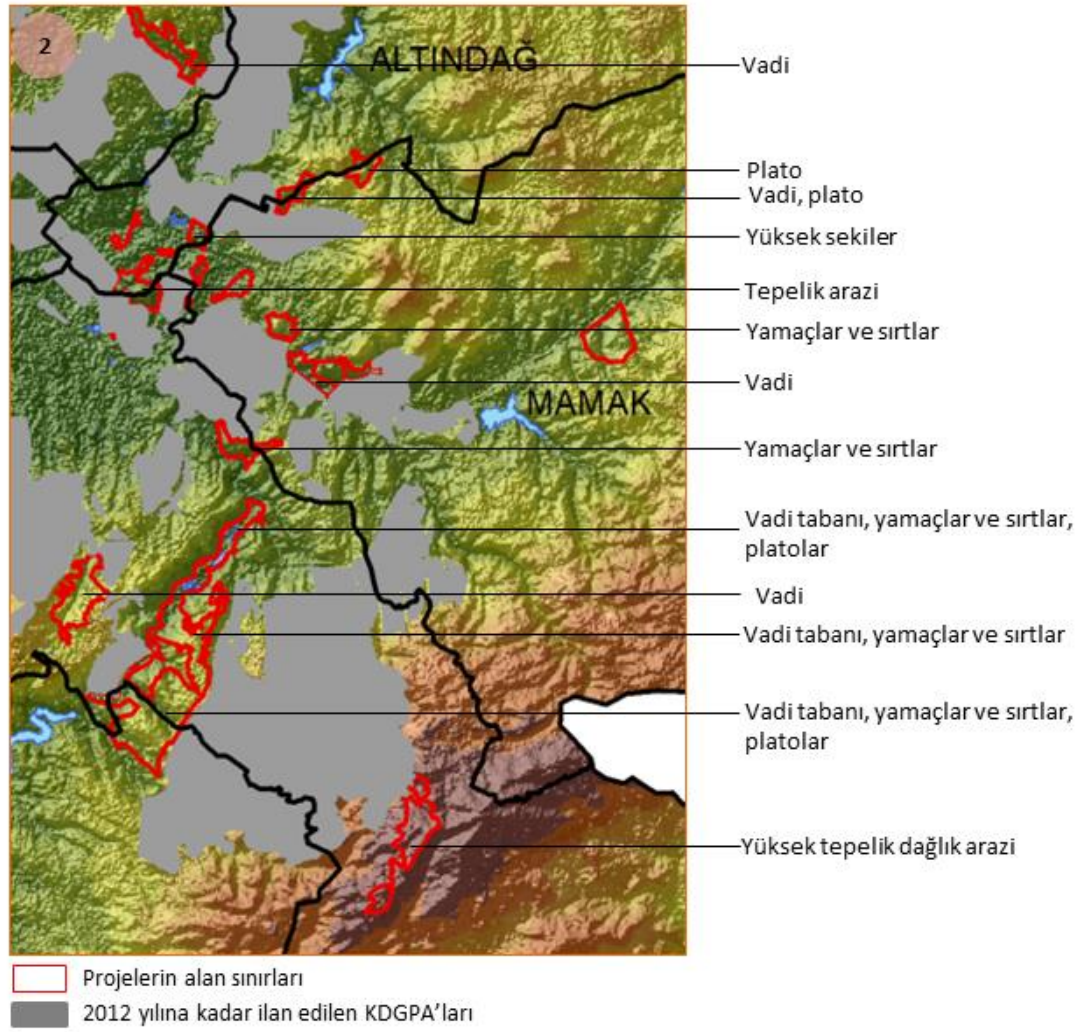
2012 yılından günümüze kadar ilan edilmiş olan projelerin konumlandıkları morfolojik birimlerin kentteki dağılımı şekil 4.29'da yer almaktadır. Çalışma alanı sınırları içerisinde kalan proje alanlarının konumlandıkları morfolojik birimlerin daha detaylı görülebilmesi amacıyla alan iki bölgeye ayrılmıştır. Bu kapsam da hazırlanan görseller şekil 4.30 ve şekil 4.31'de yer almaktadır.



Şekil 4.29 Projelerin konumlandıkları morfolojik birimler ve kentteki mekansal dağılımları



Şekil 4.30 Birinci bölgedeki projelerin konumlandıkları morfolojik birimler ve kentteki mekansal dağılımları



Şekil 4.31 İkinci bölgedeki projelerin konumlandıkları morfolojik birimler ve kentteki mekansal dağılımları

Araştırma kapsamında kentsel dönüşüm projelerinin aşağıda yer alan arazi örtüsü/kullanımı birimlerinin dönüşümüne neden olduğu tespit edilmiştir.

1) Kentsel alanlar

- Devamlı olmayan şehir yapısı (*gecekondu alanı, kırsal yerleşim, üzerinde yapı olmayan kentsel arazi, üzerinde yapı olan kentsel arazi*)
- Devamlı şehir yapısı
- Endüstriyel veya ticari birimler

2) Tarımsal alanlar

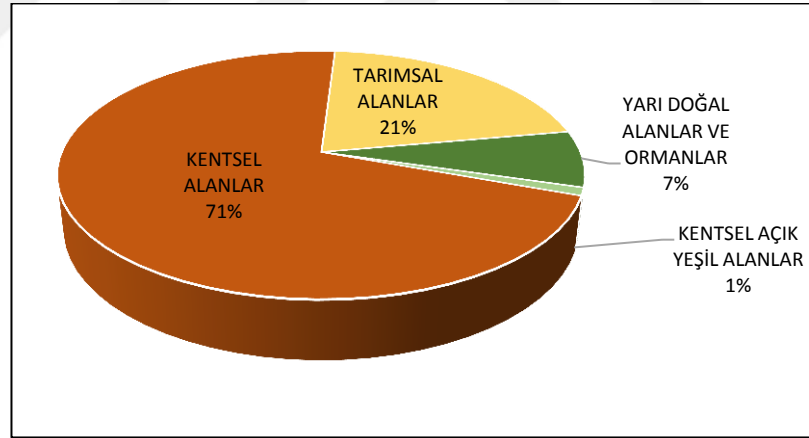
- Sulanmayan tarımsal araziler
- Sulanan tarımsal araziler
- Karışık tarım alanları
- Doğal bitki örtüsü ile birlikte bulunan tarım alanları
- Meralar

3) Yarı doğal alanlar ve ormanlar

- Doğal çayırliklar

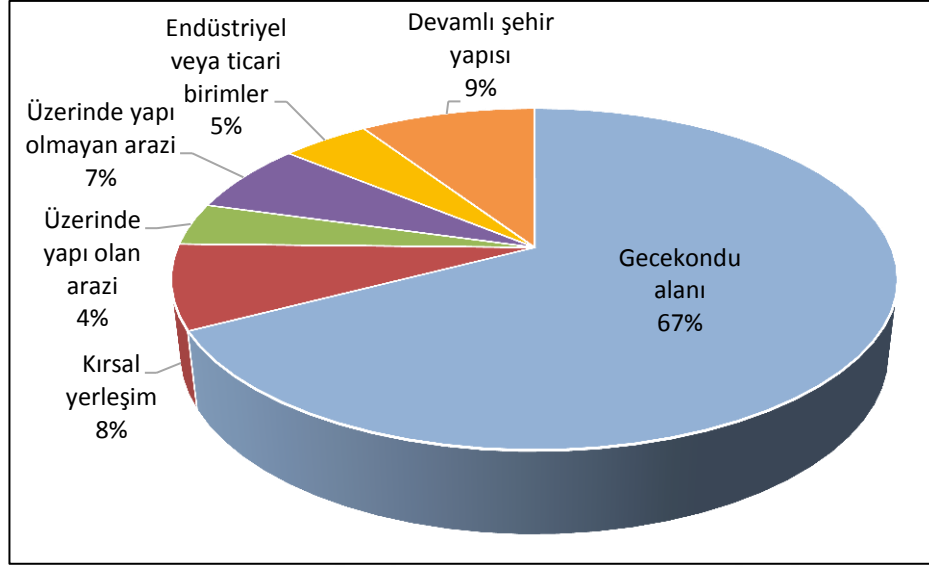
4) Kentsel açık ve yeşil alanlar

Bu sınıflamaya göre kentsel dönüşüm projelerinin dönüşümüne neden olduğu arazi kullanımı/örtüsü birimlerinin yüzdelik dağılımları şekil 4.32’de yer almaktadır. Buna göre kentsel dönüşüm projelerinin en çok ilan edildiği alanlar kentsel alanlardır.



Şekil 4. 32 Kentsel dönüşüm projelerinin konumlandıkları arazi örtüsü/kullanımının yüzdelik dağılımı

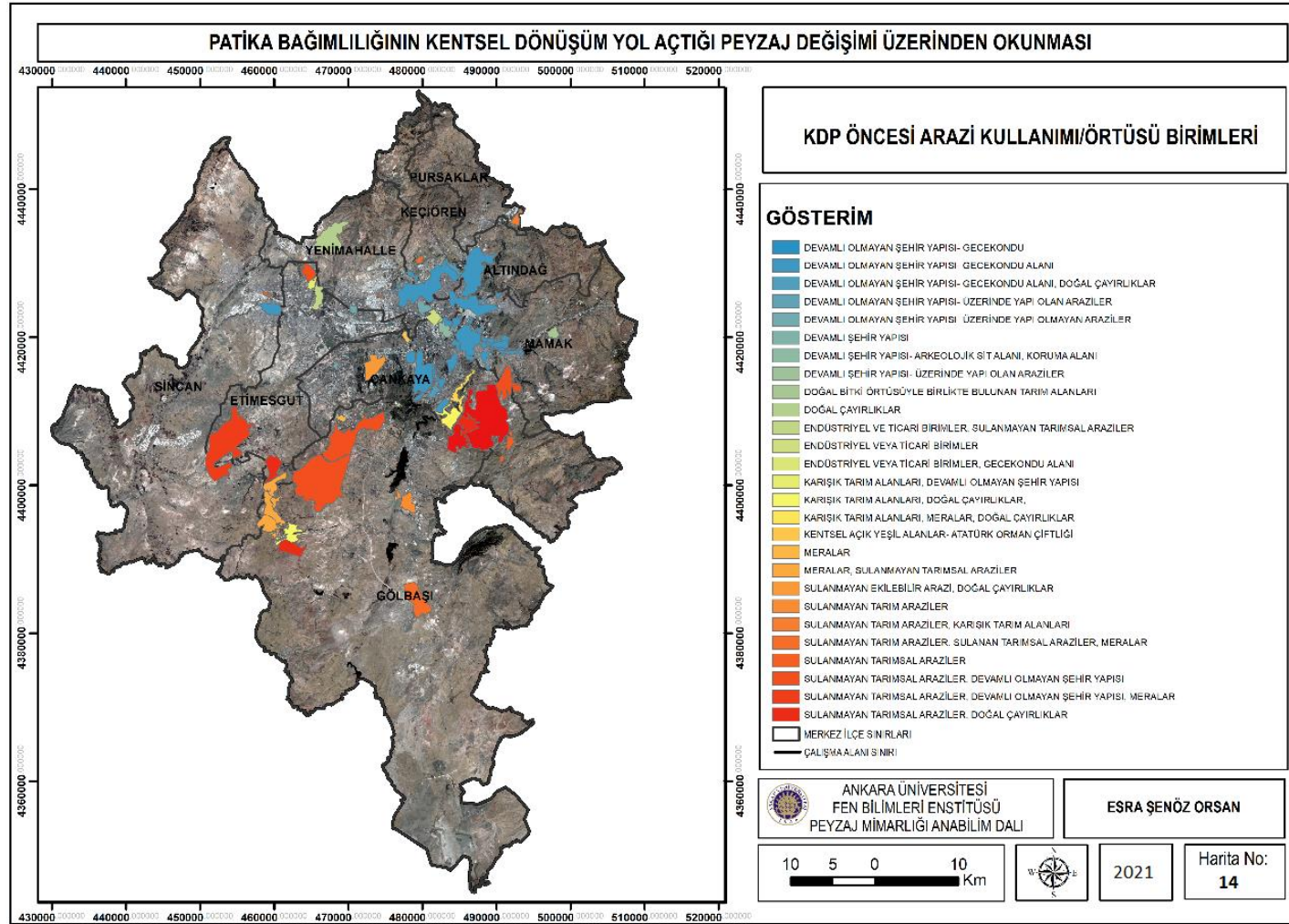
Kentsel alanların alt sınıfları arasındaki dağılım incelendiğinde ise, en yüksek orana gecekonduların sahip olduğu görülmektedir (Şekil 4.33). Kentsel dönüşüm ile gecekonduların işgal ettiği hazine, belediye, şahıs ya da tüzel kişilere ait olan araziler, şahıs arazilerine dönüştürülmüştür.



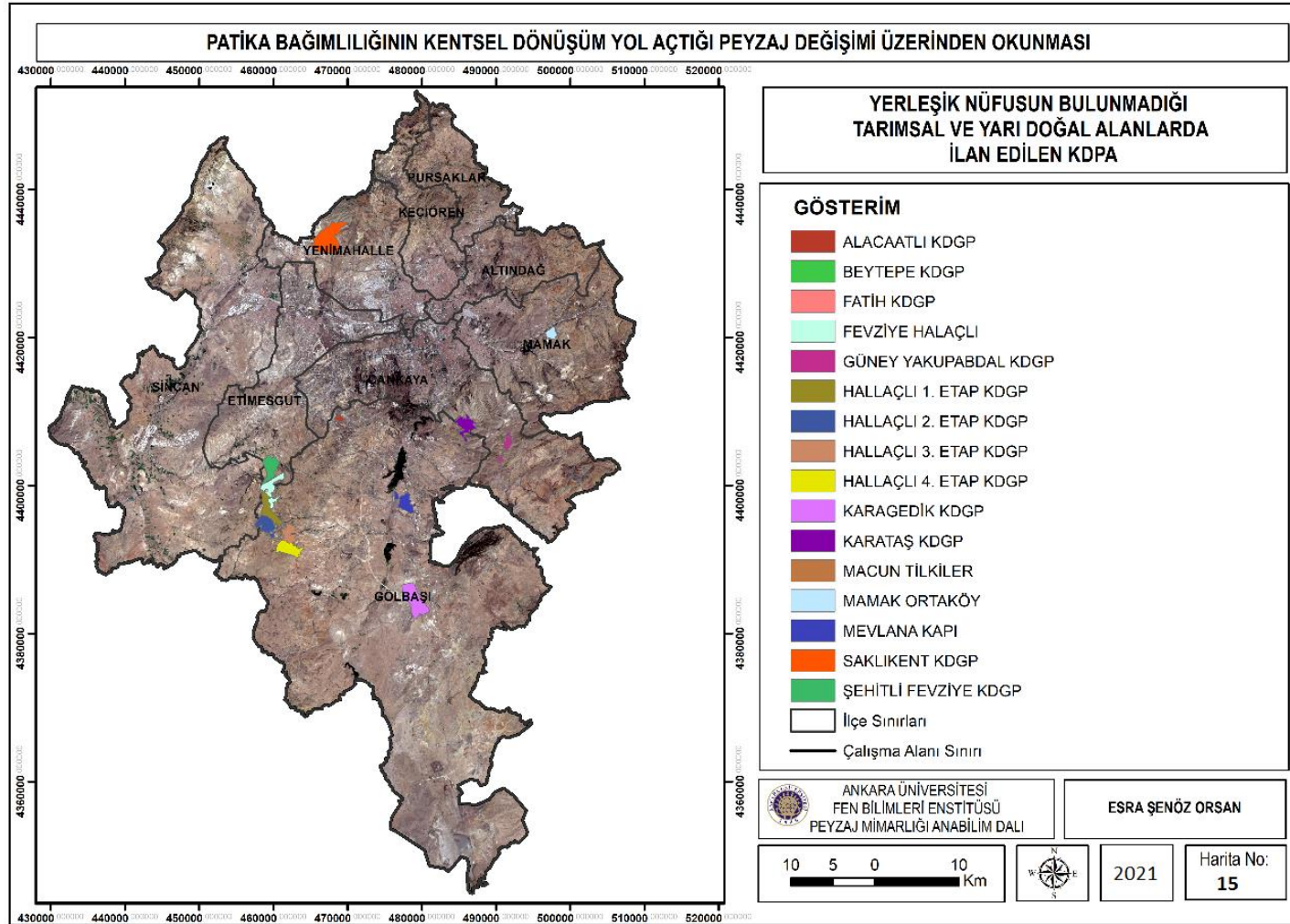
Şekil 4. 33 Kentsel dönüşüm projelerinin kentsel alanlar içerisindeki yüzdelik dağılımı

Kentsel alanlardan sonra kentsel dönüşümün en çok ilan edildiği arazi örtüsü/kullanımının tarımsal alanlar olduğu ve bu alanların Ankara kent merkezinin güneyinde yoğunlaştığı tespit edilmiştir (Şekil 4.34). Öte yandan kentsel dönüşüm projelerinin ilan edildikleri tarımsal alanlar ve doğal çayırlikların bir kısmında da yerleşik nüfusun bulunmadığı ve böylelikle de bu alanların hem arazi örtüsü/kullanımının kentsel alanlara dönüştürülmüş olduğu, hem de bu bölgelere yüksek yoğunluklu nüfusun atanmış olduğu görülmektedir (Şekil 4.35).

Araştırma kapsamında kentsel dönüşümün ilan edildiği alanların proje öncesindeki arazi örtüsü/kullanımı incelendiğinde kentsel açık yeşil alanda da ilan edilen bir projenin var olduğu görülmüştür. Bu proje alanı Atatürk Orman Çiftliği Arazisi sınırları içerisinde yer almaktadır. Kurulduğu ilk yıllardan itibaren kent çiftliği ve kent ormanı özelliğini taşıyan Atatürk Orman Çiftliği, Ankara kenti açık ve yeşil alan sisteminin önemli bir parçasıdır (Açıksöz ve Memlük 2004). Ancak kentsel dönüşüm uygulamaları ile bu özellikli kentsel açık yeşil alanın da dönüşüme uğradığı görülmektedir.



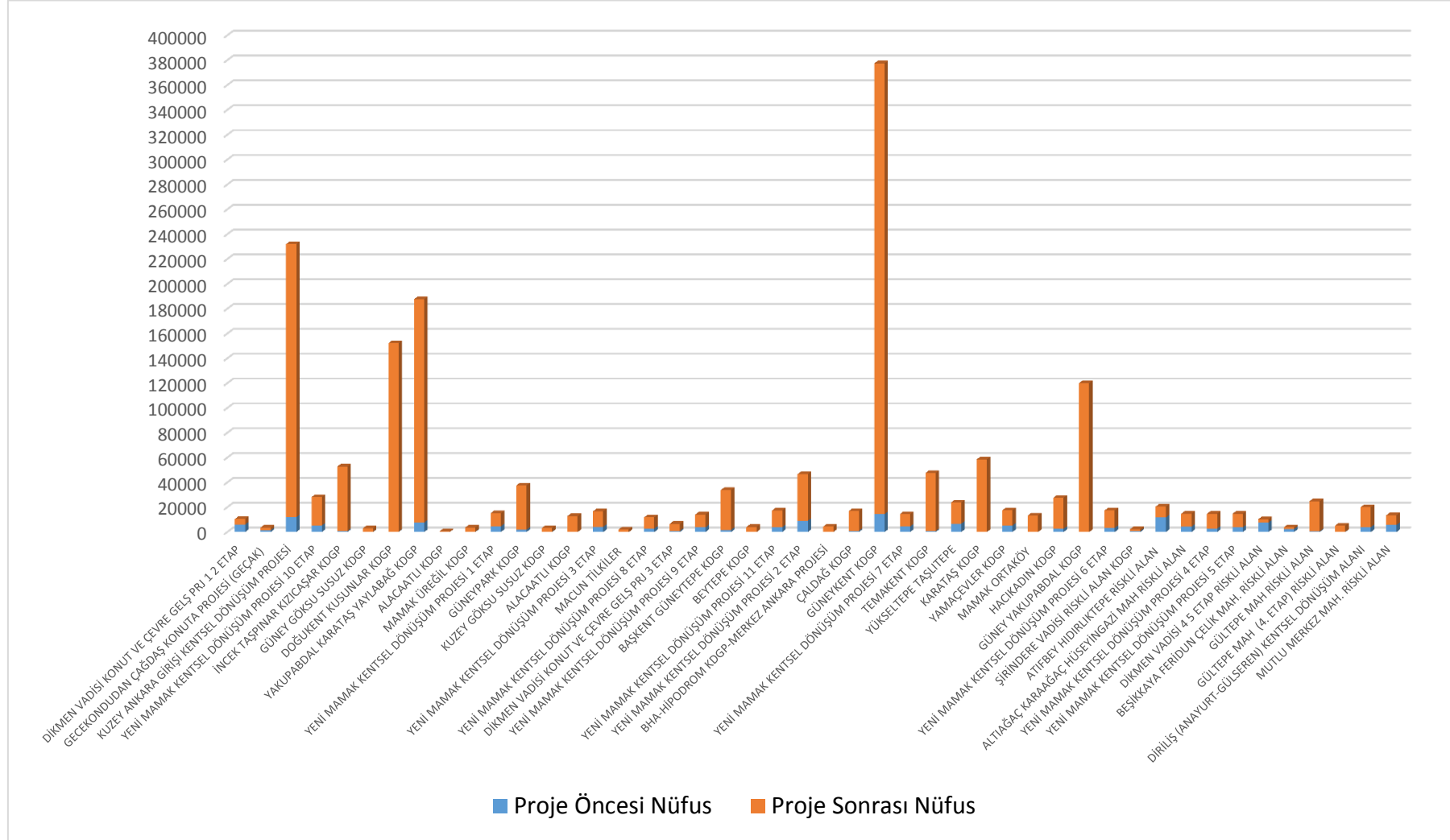
Şekil 4. 34 Kentsel dönüşüm projeleri öncesindeki arazi örtüsü/kullanımı birimleri



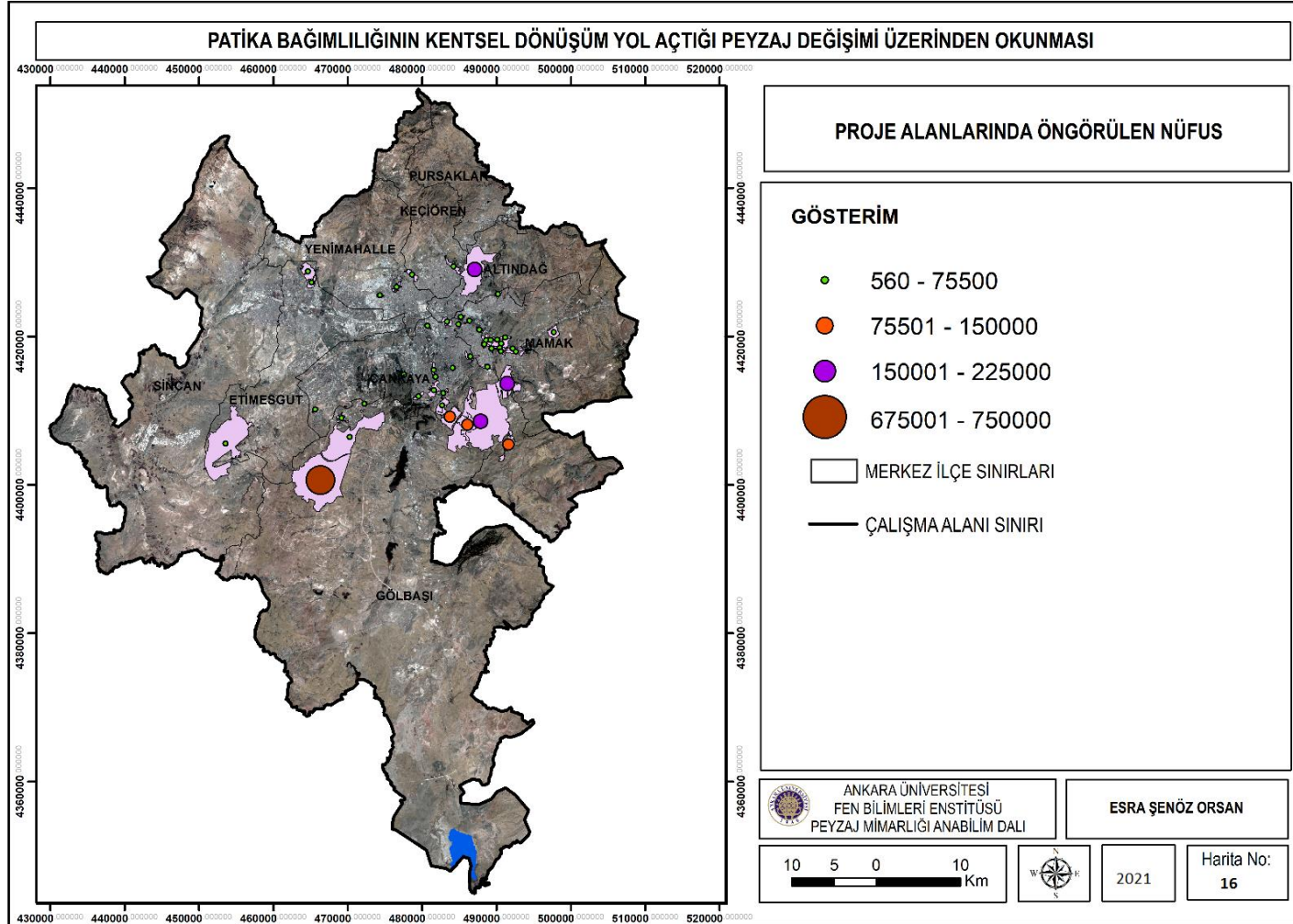
Şekil 4. 35 Yerleşik nüfusun bulunmadığı tarımsal alanlar ve yarı doğal alanlarda ilan edilen KDGA'lar

Proje alanlarındaki uygulama öncesi nüfus ile öngörülen nüfus değerleri karşılaştırıldığında kentsel dönüşümün ilan edildiği alanlarda, nüfusun artmasına neden olduğu tespit edilmektedir (Şekil 4.36). Özellikle Kuzey Ankara KDGP, Güneykent KDGP, Doğukent Kusunlar KDGP, Yakupabdal Yaylabağ Karataş KDGP ve Güney Yakupabdal KDGP ile nüfusun 0-20000 kişi aralığından, 160000-380000 kişi aralığına çıktığı görülmektedir.

Öte yandan şekil 4.37’de kentsel dönüşüm projelerinin, öngörülen nüfus değerlerine göre kentteki dağılımı yer almaktadır. Buna göre kentsel dönüşümün nüfus artışına en çok neden olduğu proje, Ankara kent merkezinin güney batısında Gölbaşı ilçesi sınırları içinde yer alan Güneykent KDGP’dir.

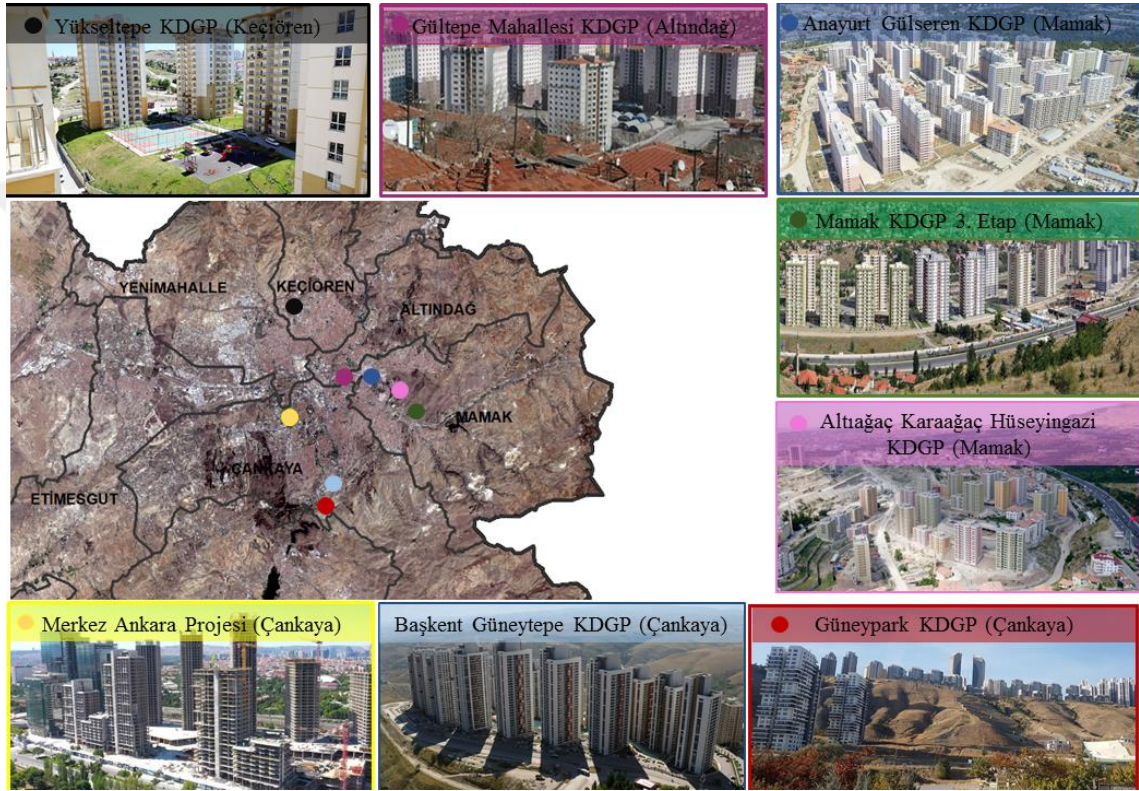


Şekil 4. 36 4Kentsel dönüşüm proje alanlarındaki önceki ve öngörülen nüfus karşılaştırması

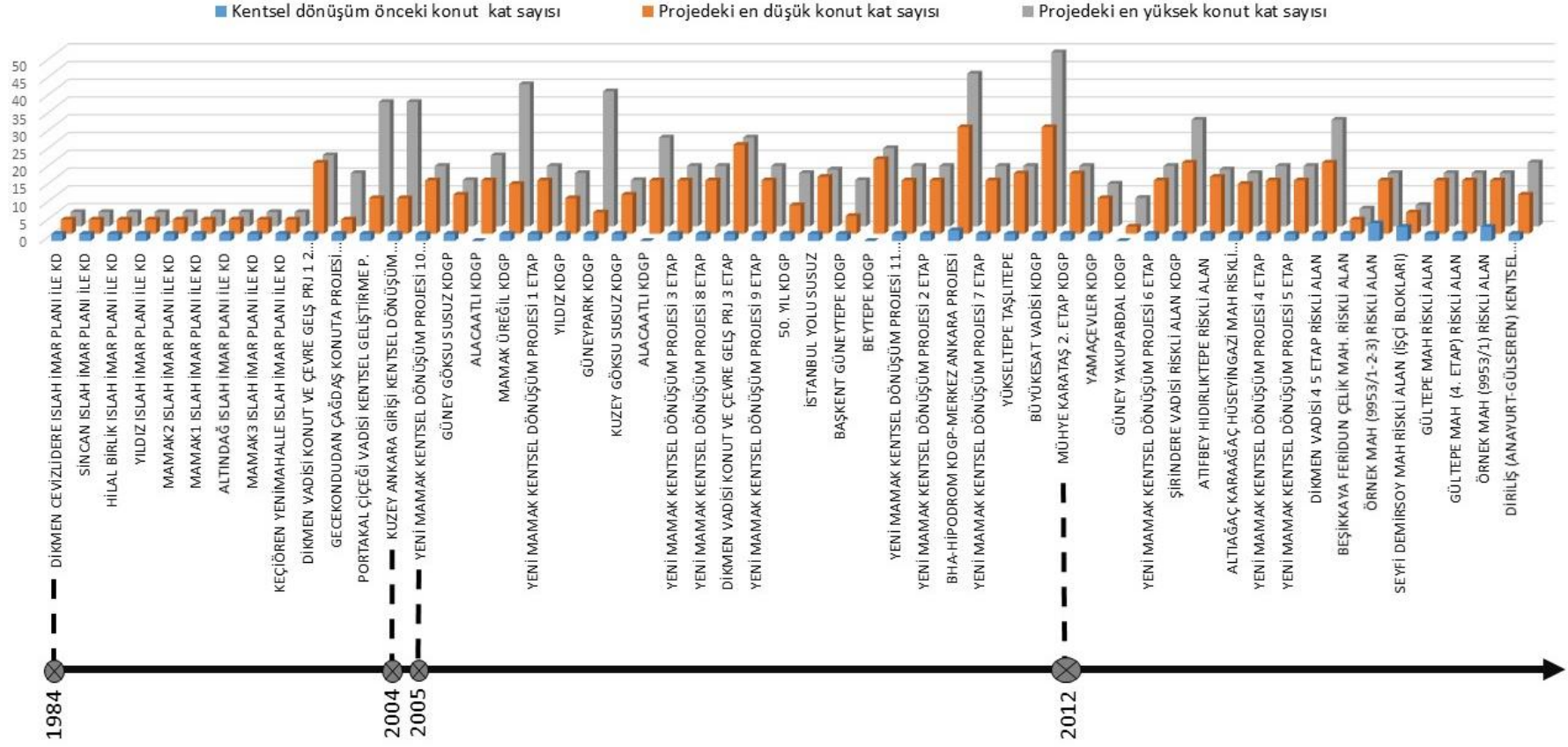


Şekil 4. 37 Kentsel dönüşüm proje alanlarında öngörülen nüfus

Araştırma kapsamında incelenen bir diğer bileşen ise konut kat sayılarıdır. Şekil 4.39’da proje alanlarındaki konutların kentsel dönüşüm öncesinde ve sonrasındaki konut kat sayıları karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Buna göre kentsel dönüşüm tüm proje alanlarında konut kat sayılarının artmasına ve dikeyde yapılaşmanın görülmesine neden olmuştur. Kentsel dönüşüm sürecinin tamamlanmış ya da inşaat aşamasında olduğu bazı proje örneklerinin görselleri şekil 4.38’de yer almaktadır.

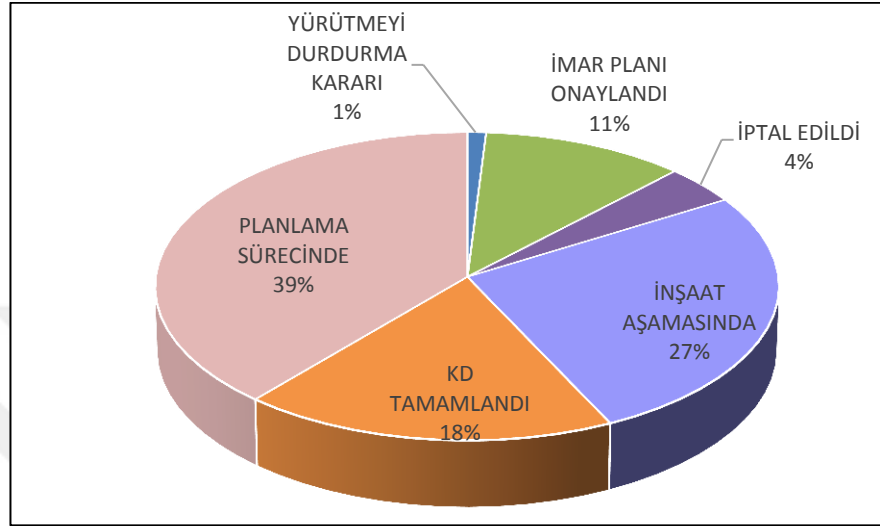


Şekil 4.38 Ankara’da tamamlanmış ya da inşaat aşamasında olan kentsel dönüşüm projelerine örnekler



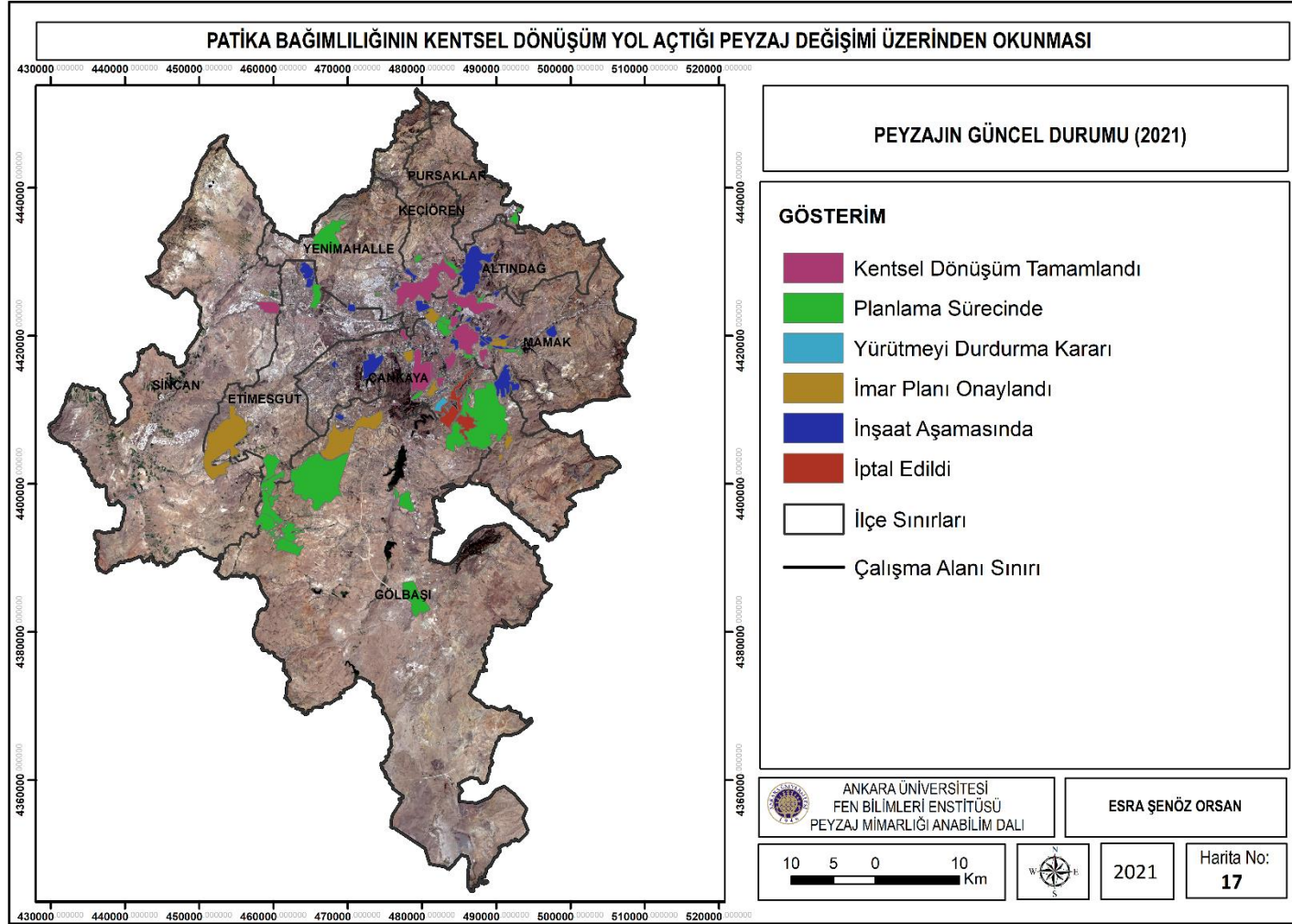
Şekil 4. 39 Kentsel dönüşüm proje alanlarındaki uygulama öncesi ve öngörülen konut kat sayılar

Peyzajın güncel durumunda, ilan edilmiş olan 98 projenin hepsinin tamamlanmamış olduğu görülmektedir. Bu projelerin uygulama aşamalarına göre sayıları ile yüzdelik oranları şekil 4.40’da ve uygulama aşamalarına göre kent içerisindeki dağılımları şekil 4.41’de yer almaktadır.



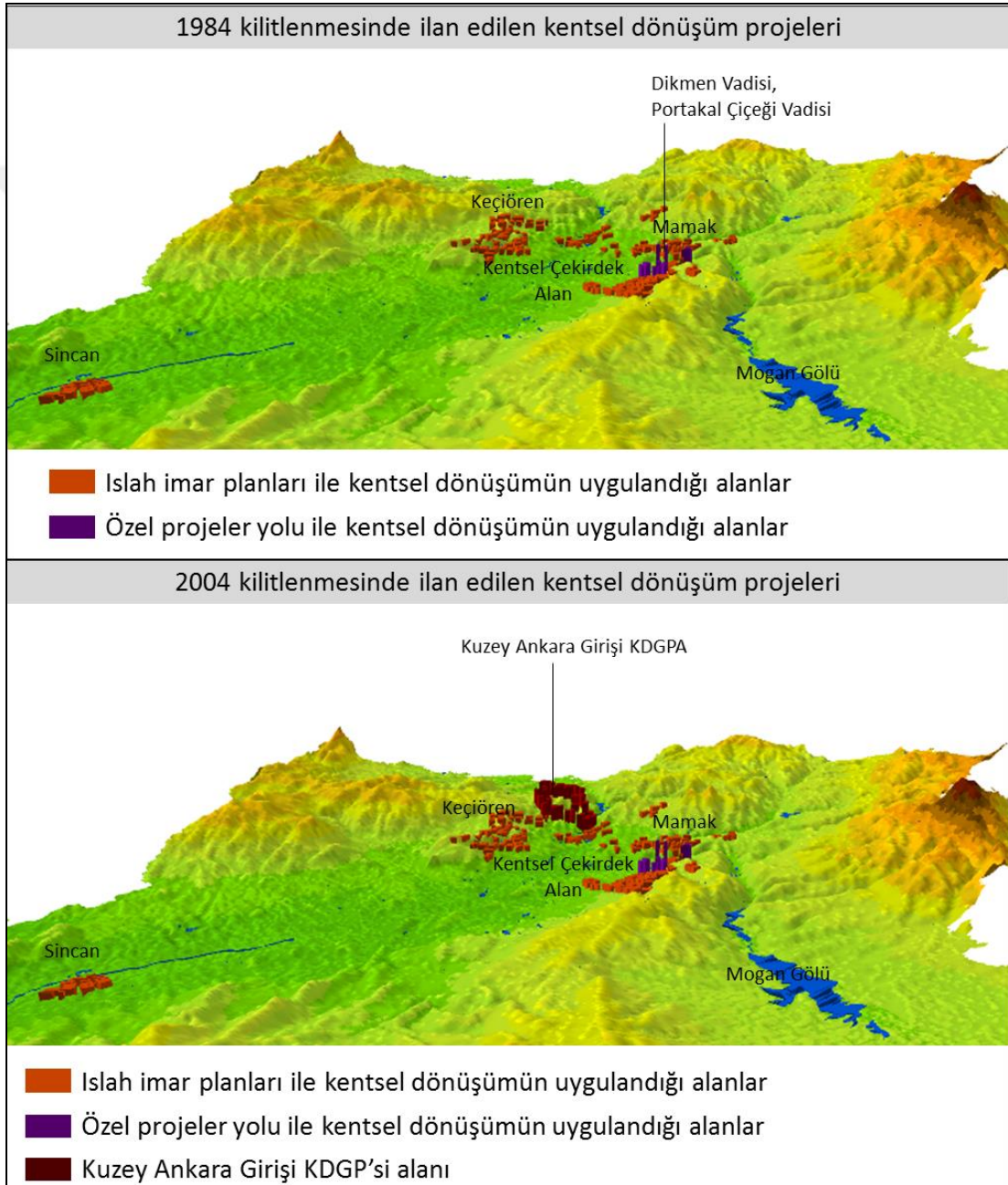
Şekil 4. 40 Kentsel dönüşüm projelerinin uygulanma durumlarına göre proje sayıları ve projelerin yüzdelik dağılımı

Kentsel dönüşüm projelerinden 18’inde kentsel dönüşüm sürecinin tamamlanmış olduğu, 26’sının inşaat aşamasında ve 37’sinin planlama sürecinde olduğu tespit edilmiştir. Bunların dışında Mühye Karataş 1. ve 2. Etap KDGP’nin, Karataş KDGP’nin ve Büyükesat Vadisi KDGP’nin imar planlarının, Şehir Plancıları Odası tarafından planlama esaslarına, şehircilik ilkelerine, kamu yararına ve doğal peyzajın korunmasına aykırı bulunması nedeniyle açılan davada iptal edildiği tespit edilmiştir (Anonim 2020f, Anonim 2021). Bu projeler, Çankaya ilçesi’nin güneydoğusunda, Ankara’nın önemli doğal peyzajlarından biri olan ve günümüzde kısmen kırsal kimliğini koruyabilmiş; Ankara’nın vadiler sisteminin önemli bir parçası olan İmrahor Vadisi’nin güney ve kuzey yamaçları ile vadi tabanında yer almaktadır. Bu projelerin yanı sıra İmrahor Vadisi’nin kuzey yamacında konumlanmış olan Güneypark KDGP içinde aynı gerekçelerden dolayı Şehir Plancıları Odası tarafından dava açıldığı ve yürütmeyi durdurma kararının verildiği tespit edilmiştir (Anonim 2018). Ancak bu karara rağmen, proje alanında inşaat faaliyetleri sürdürülmektedir.

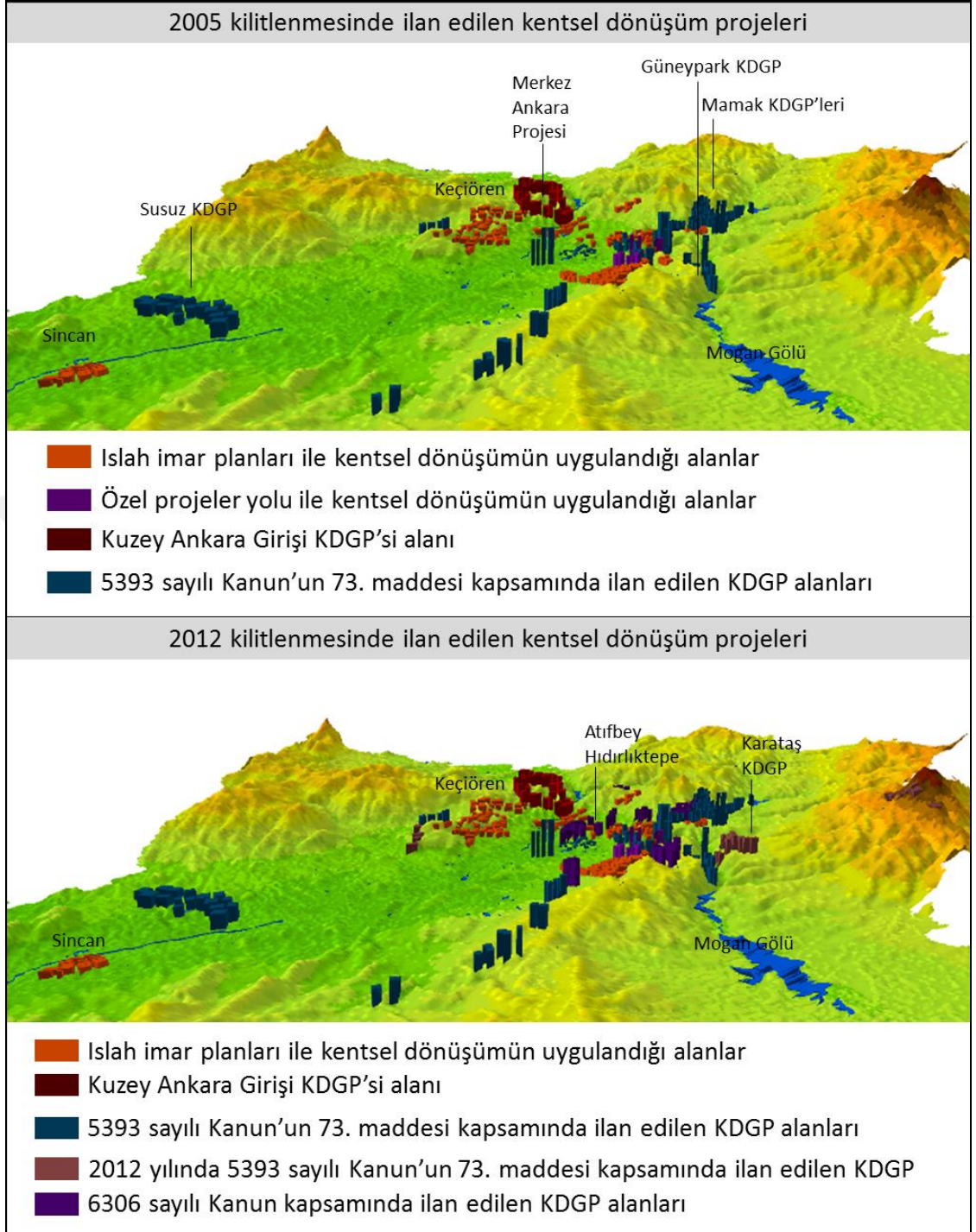


Şekil 4. 41 Kentsel dönüşüm projelerinin uygulama aşamalarına göre kent içerisindeki dağılımı

Kentsel dönüşüm süreci tamamlanmış, inşaat aşamasında ya da imar planı onaylanan projelere dair konut kat sayıları bilgisine ulaşılmış olan projelerin kilitlenme yıllarına göre kentteki dağılımı şekil 4.42’de yer almaktadır. Öte yandan her bir kilitlenme yılında ilan edilmiş olan kentsel dönüşüm projelerinin ilgili kanunlara göre dağılımı ve peyzajın dönüşümüne olan ve tamamlanmaları durumunda gelecekte olabilecek etkileri görülmektedir.



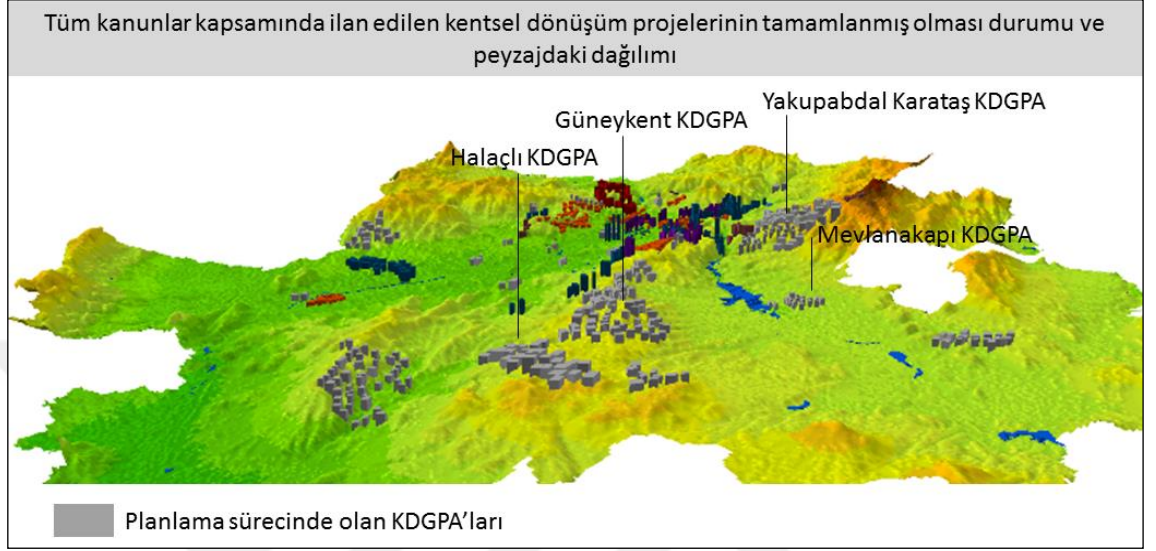
Şekil 4. 42 Kilitlenme zamanlarındaki kentsel dönüşüm alanları



Şekil 4. 42 Kilitlenme zamanlarındaki kentsel dönüşüm alanları (devam)

Araştırma kapsamında yer alan projelerin bir kısmının plan sürecinde olmasından dolayı bu proje alanlarındaki öngörülen konut kat sayıları belli değildir. Bu nedenle konut kat sayısı net olmayan proje alanları için ortalama beş ile on katlı konutların olacağı varsayımı üzerinden yola çıkılarak şekil 4.43 hazırlanmış ve çalışma alanı

sınırları içindeki tüm kentsel dönüşüm projelerinin tamamlanmış olması durumu ve Ankara kentsel peyzajındaki dağılımına yer verilmiştir. Buna göre Ankara'nın güneyinde yoğun bir yüksek yoğunluklu yerleşim baskısının olduğu görülmektedir.



Şekil 4. 43 Tüm kanunlar kapsamında ilan edilen kentsel dönüşüm projelerinin tamamlanmış olması durumu ve kentsel peyzajdaki dağılımı

5. TARTIŞMA ve SONUÇ

Peyzajın farklı bakış açılarına sahip ve farklı disiplinlerden araştırmacılar tarafından yapılan bir çok farklı tanımı bulunmaktadır. Samuel (1975)'e göre bu tanımların ortak özelliği, peyzajın dinamik bir yapıya sahip olması ve zaman içerisinde sürekli dönüşüyor olmasıdır. Doğal süreçler ve insan faaliyetlerinin sürekli etkileşimi sonucunda oluşan ve dönüşen peyzaj, içerisinde birbiriyle ilişkili bir çok süreci barındırmaktadır (Antrop ve Eetvelde 2008). Bu süreçler oldukça karmaşık ve anlaşılması zor bir yapıya sahiptir. Bu karmaşık yapının doğru bir şekilde analiz edilmesi, peyzajın geçmişinin araştırılmasını, dönüşüm sürecinin anlaşılmasını ve peyzajın okunmasını gerektirmektedir.

Bu çerçevede, ele alınan temel araştırma sorusu ile bağlantılı olarak, araştırmanın katkıda bulunduğu temel konulardan biri peyzaj dönüşümünün patika bağımlılığı yaklaşımı ile okunuyor olmasıdır. Patika bağımlılığı ile ilgili küresel ölçekte çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Araştırmaların öncelikli olarak ekonomi, politika ve sosyoloji alanlarında, sonrasında ise stratejik yönetim, kentsel gelişim, eğitim, fizik, matematik, biyoloji ve hukuk alanlarında yoğunlaştığı görülmektedir. Bunların yanı sıra Samuel (1979), Palang (2001), Zarina (2010, 2013), Karro vd. (2014) ve Stead vd. (2015) patika bağımlılığının peyzajı okumak için biyografik bir analiz yöntemi olarak kullanılabileceğini belirtmişlerdir. Ancak bu kapsamdaki çalışmalar incelendiğinde çoğunluğunun kavramsal irdeleme çalışmaları olduğu görülmüştür. Bunlar patika bağımlılığını tanımlayan ve patika bağımlılığına neden olan faktörlerin neler olabileceği konusunda fikir sunan çalışmalardır. Bu araştırma kapsamında, söz konusu çalışmalardan patika bağımlılığının kavramsal olarak irdelenmesi konusunda faydalanılmıştır. Ancak çalışmalar, peyzajın patika bağımlılığı yaklaşımıyla nasıl okunacağı konusunda benzer çalışmaları yeteri kadar yönlendirebilecek nitelikte değildir. Türkiye’de ise patika bağımlılığının Peyzaj Mimarlığı alanında araştırıldığı herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bağlamda araştırmanın ele alınan birinci araştırma sorusuyla ilişkili olarak literatüre katkısı, peyzaj dönüşümünün biyografik bir süreç olarak okunmasını sağlayan öneri araştırma çerçevesi sunması ve gerçekleştirilecek benzer çalışmaları yönlendirecek olmasıdır.

Bu araştırma yönteminin geliştirilmesine katkı sağlayan çalışmalar genellikle kentsel gelişim sürecinin patika bağımlılığı yaklaşımıyla incelendiği çalışmalar olmuştur. Bu kapsamda incelenen çalışmalar arasından Röhring ve Gailing (2010), kentlerdeki ya da kırsaldaki mekansal gelişim süreçlerini etkileyen itici güçlerin ve ilgili aktörlerin net bir şekilde tanımlanması gerektiğini belirtmiştir. Bu amaçla farklı karaktere sahip iki örnek alandaki mekansal gelişim süreçlerini, patika bağımlılığı yaklaşımıyla incelemiş ve kritik dönüm noktalarını yaratan kendini pekiştiren süreçleri tespit etmiştir. Bu açıdan çalışma Zarina (2010) ile benzerlik göstermektedir. Ancak Zarina (2010)'nın çalışması kapsamında seçilmiş olan alanlar, benzer peyzaj karakterine sahip olmasına rağmen gelişim süreçlerinde farklılıklar bulunmaktadır. Çalışmada bu farklılığın nedenleri patika bağımlılığı yaklaşımıyla ortaya konulmuştur. Bu iki çalışma patika bağımlılığının peyzaj ölçeğinde araştırılması konusunda yol gösterici olmuştur. Ancak her iki çalışmada da, patika bağımlılığının mekansal olarak gösterimi konusunda eksiklikler söz konusudur. Aynı durum Tasan-Kok (2015)'un çalışmasında da mevcuttur. Tez çalışmasının ikinci araştırma sorusu ile bağlantılı olarak bu çalışmada, peyzajın dönüşüm sürecindeki patika bağımlılığı mekansal olarak gösterilmiştir.

Tasan-Kok (2015), patika bağımlılığının mekansal değişimin analiz edildiği disiplinlerde kullanılabilmesine yönelik bir model önermiştir. Bu tez çalışmasında da, ikinci araştırma sorusu ile bağlantılı olarak peyzajdaki dönüşümün patika bağımlılığı ile okunmasını amaçlayan öneri bir araştırma çerçevesi geliştirilmiştir. Bu açıdan iki çalışma benzerlik göstermektedir. Öte yandan Tasan-Kok (2015) tarafından önerilen modele göre, tarihsel dönüm noktaları rastlantısal olaylar olarak; örgütsel ve kurumsal süreçler, yıkıcı ve yaratıcı anlar olarak; yıkıcı ve yaratıcı anlar ile rastlantısal olayların sonucunda oluşan sıralı tarihsel diziler ise patika bağımlılığındaki değişim yörüngeleri olarak tanımlanmıştır. Buna göre yıkıcı ve yaratıcı anların tanımlanması, araştırmacıların kendi yorumları ve görüşlerine dayandırılmıştır. Kimi araştırmacıya göre tarihsel süreçte yıkıcı olarak tanımlanan bir an, diğer bir araştırmacıya göre yaratıcı an olarak tanımlanabilmektedir. Bu da modelin öznel değerlendirmeler içermesi ve objektif olmaması sonucunu doğurmaktadır.

Yang vd. (2016)'nin kentteki mekansal gelişim sürecini patika bağımlılığı yaklaşımıyla inceleniyor olması, Röhring ve Gailing (2010) ile benzerlik göstermektedir. Araştırmada kilitlenme zamanları ile patikaların tanımlanması amacıyla kentin yeniden yapılandırılmasında etkili olan küresel gelişmeler, kurumsal yapılanmalar, merkezi ve yerel hükümet arasındaki ilişkiler, kentsel büyüme politikaları ve stratejileri, yerel süreçler, ekonomik ve politik sistemler incelenmiştir.

Melville ve Minnery (2015) ulaşım sistemi ile ilişkili olarak gelişim göstermiş olan kentsel mekanı, patika bağımlılığı yaklaşımı ile incelemiştir. Araştırmada kentsel gelişimi şekillendiren temel unsur olarak ulaşım sistemi ele alınmıştır. Bu tez çalışması kapsamında da peyzaj dönüşümüne neden olan temel unsur olarak kentsel dönüşüm ele alınmıştır ve bu bağlamda peyzaj dönüşüm süreci ele alınmıştır. İki çalışmada da süreçteki temel unsur üzerine odaklanılmıştır ve öncelikli olarak bu kapsamda patika bağımlılığı incelenmiştir.

Tüm bu çalışmalar doğrultusunda, araştırma kapsamında peyzaj dönüşümünün biyografik bir süreç olarak okunmasını sağlayan öneri araştırma çerçevesi geliştirilmiştir (Şekil 5.1) ve bu çerçevenin ilk aşamasını *“Peyzaj Dönüşümünde Etkili Olan Sürecin Belirlenmesi”* oluşturmaktadır. Bu aşamada peyzajın dönüşümünde etkili olan ve patika bağımlılığı yaklaşımıyla incelenecek olan sürecin tespit edilmesi gerekmektedir. Araştırma kapsamında peyzaj dönüşümünde etkili olan süreç, kentsel dönüşüm olarak belirlenmiştir. Böylelikle literatürde yer alan çalışmaların aksine, kentsel dönüşümün peyzajdaki etkisinin proje alanı özelinde incelenmesinin ötesine geçilmiş, kentsel dönüşüme bağlı olarak gelişen peyzaj dönüşümünün kent ölçeğinde incelenmesi olanaklı hale gelmiştir.

1. AŞAMA	Peyzaj Dönüşümünde Etkili Olan Sürecin Belirlenmesi
2. AŞAMA	Patika Bağımlılığının ve Bileşenlerinin Belirlenmesi
3. AŞAMA	Kilitlenme Zamanlarındaki Peyzajın Durumunun Belirlenmesi
4. AŞAMA	Peyzaj Dönüşümünün Patika Bağımlılığı Yardımıyla Okunması

Şekil 5. 1 Öneri araştırma çerçevesi

Öneri araştırma çerçevesinin bir sonraki aşamasını “*Patika Bağımlılığının ve Bileşenlerinin Belirlenmesi*” oluşturmaktadır. David (1985), Mahoney (2000), Pierson (2000), Ebbinghaus (2005), Sydow vd. (2005) ve Küçükyazıcı (2014)’nın belirttiği gibi her tarihsel süreci, patika bağımlılığı olarak tanımlamak doğru değildir. Bu nedenle öncelikle incelenen süreçte patika bağımlılığının var olup olmadığı sorgulanmalıdır. Bu amaçla sürecin patika bağımlılığı özelliklerine sahip olup olmadığına bakılması amacıyla, başlangıç koşullarındaki tahmin edilemez ya da beklenmedik olayların, rastlantısal/şanseseri seçimlerin, kendini pekiştiren süreçlerin ve kilitlenme zamanlarının belirlenmesi öngörülmüştür. Bu doğrultuda kapsamlı bir literatür araştırmasının yapılması ve böylelikle süreçte patika bağımlılığının varlığının sorgulanması amaçlanmıştır. Bu kapsamda başlangıç koşullarındaki tahmin edilemez ya da beklenmedik olayların belirlenmesi ile peyzaj dönüşümünü başlatan doğal ya da kültürel olayların; kendini pekiştiren süreçlerin belirlenmesiyle de peyzajın dönüşümünde etkili olan temel faktörü destekleyen itici güçlerin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Küçükyazıcı (2014) ve Aslan vd. (2015) tarafından kendini pekiştiren süreçler arasında tanımlanan koordinasyon etkisi, öğrenme etkisi, bütünleyici etkilerin ülkemizde kentsel dönüşüm sürecinin yürütülmesi için oluşturulan kamusal düzenleme ve işleyişte de olduğu belirlenmiştir. Ülkemizde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nda “Altyapı ve Kentsel Dönüşüm Hizmetleri Genel Müdürlüğü”nün kurulması ve bünyesinde yedi ayrı daire başkanlığının bulunması; Ankara Büyükşehir Belediyesi’nde “Özel Projeler ve

Dönüşüm Dairesi Başkanlığı” ve “İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı” bünyesinde kentsel dönüşüm faaliyetlerinin sürdürülüyor olması ve ilçe belediyelerinde kentsel dönüşüm projelerinin izlendiği birimlerin bulunması, kamu kurum ve kuruluşları tarafından kentsel dönüşümün desteklendiğinin ve patikadan ayrılmanın neredeyse imkansız hale geldiğinin göstergesidir. Çünkü patikadan ayrılmak kamu kurumlarındaki organizasyonda çok köklü ve uzun sürede tamamlanacak bir değişime neden olacaktır. Öte yandan sürecin mali boyutu da bulunmaktadır. Belirli bir süre geçtikten sonra patikadan geri dönüşün olması ya da patikadan çıkılması, kurumsal düzenlemelerin yeniden yapılarak çok yüksek maliyetlerin ortaya çıkmasına neden olacaktır. Bu durum Levi (1997)’nin ülke ve bölge yönetimleri üzerinden geliştirmiş olduğu patika bağımlılığı tanımıyla örtüşmektedir.

Öte yandan bu araştırma kapsamında kentsel dönüşüm sürecine özgü kendini pekiştiren süreçler tanımlanmıştır. Ebbinghaus (2005)’un belirttiği gibi kendini pekiştiren süreçler, bir seçeneğin diğer seçeneklerin önüne geçmesinden sorumlu olan mekanizmalardır. Bu nedenle her süreçte farklılık göstererek, sürece özgü kendini pekiştiren süreçler tanımlanabilmektedir.

Araştırma kapsamında patika bağımlılığındaki kilitlenme zamanlarının, kentsel dönüşümü yönlendiren kanunların yürürlüğe girdiği tarihler olarak tespit edilmesi David (1985), Mahoney (2000), Pierson (2000), Ebbinghaus (2005), Sydow vd. (2005) ve Küçükayazıcı (2004) tarafından belirtilen kilitlenme tanımı ile örtüşmektedir. Kanunların yürürlüğe girmesi ile başlangıçta benimsenmiş ve diğer alternatifler arasından kendini pekiştiren süreçlerin etkisiyle ön plana çıkmış olan kentsel dönüşüm kilitlenilmiş ve geri dönüşü mümkün olmayan bir patikaya girilmiştir. Ayrıca Türkiye’deki kentsel dönüşüm süreci incelendiğinde, sürecin işleyişini yönlendirecek bir çok kanunun yürürlüğe girmiş olduğu görülmüştür. Kentsel dönüşüm kapsamında çıkarılan her bir kanun, kentsel dönüşümün temel ilkelerinde değişim olmaksızın süreci yönlendirecek yeni bir takım kuralların geliştirilmesini öngörmektedir. Bu bağlamda kanunların yürürlüğe girmesi ile kentsel dönüşüm patikasında yeni dallanmalar oluşmakta ve temelde kentsel dönüşüm patikasından ayrılmadan yeni patikalar oluşmaktadır. Bu durum Ebbinghaus (2005)’un dallanan patikalar modelini desteklemektedir.

Bu araştırma kapsamında peyzaj dönüşümünün biyografik bir süreç olarak okunmasını sağlayan öneri araştırma çerçevesinin üçüncü aşamasını “*Kilitlenme Zamanlarındaki Peyzajın Durumunun Belirlenmesi*” oluşturmaktadır. Bu aşama ikinci araştırma sorusu ile bağlantılı olarak peyzaj dönüşümündeki patika bağımlılığının mekansal olarak gösterilmesini olanaklı hale getirmiştir.

Kilitlenme zamanlarındaki peyzajın durumunun ortaya konulması amacıyla, araştırmada incelenen peyzaj bileşenlerine ek olarak kentsel dönüşüm projelerinin sınırları içinde kalan yeşil alan ile yapısal alan kullanımlarının da belirlenmesi ve dönüşümlerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Ancak çalışma alanı sınırları içerisinde kalan bazı kentsel dönüşüm projelerinin planlama ya da fikir aşamasında olmasından dolayı yeşil alan ve yapısal alan kullanımı miktarına ulaşılamamıştır. Öte yandan araştırmanın bu aşamasındaki bir diğer kısıtlayıcı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından çalışma alanı sınırları içerisinde yer alan rezerv alanlar ile ilgili konumsal bilginin ve ilgili verilerin paylaşılmamış olmasıdır.

Rezerv alanlar; yeni yerleşim alanı olarak kullanılmak üzere TOKİ'nin veya idarenin talebine bağlı olarak Maliye Bakanlığı'nın uygun görüşü alınarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından belirlenen alanlardır. Rezerv alan olarak ilan edilen alanlar, öncesinde genellikle imara açılmamış alanlardır. Ancak bu alanlar, rezerv alan olarak ilan edildikten sonra rantın yüksek olduğu alanlara dönüşmektedir. Bu alanların imara açılması ile çevresindeki arazilerin de imara açılma ihtimali artmaktadır ve rantın bu alanlarda da yükselmesi söz konusu olmaktadır. Bu nedenle Bakanlık tarafından rezerv alanların konumları paylaşılmak istenmemiştir.

Öneri araştırma çerçevesinin dördüncü ve son aşamasını ele alınan temel araştırma sorusu ile bağlantılı olan, “*Peyzaj Dönüşümünün Patika Bağımlılığı Yardımıyla Okunması*” oluşturmaktadır. Bu kapsamda araştırmanın bulgularıyla ilişkili olarak aşağıdaki araştırma sonuçlarına ulaşılmıştır.

Ankara’da 1950’li yılların başında görülmeye başlayan gecekondulaşma ile kentsel dönüşüm sürecinin yol açtığı peyzaj dönüşüm süreci başlamıştır. Gecekondu

bölgelerinin kentsel çekirdek alanın kuzey, doğu ve güneyinde konumlanmasıyla Ankara'nın topoğrafik çanağının çevresindeki yamaçlar ve sırtlar ile kent merkezine temiz hava giriş çıkışını sağlayan vadilerin doğal morfolojik yapısı bozulmuştur.

1984 yılında ıslah imar planlarının uygulanmaya başlamasıyla, gecekonduların konumlandıkları yamaçlar, sırtlar ve vadiler, devlet eliyle ve planlı bir şekilde yapılaşmaya ve geri dönüşü mümkün olmayacak şekilde doğal morfolojik özelliklerini kaybetmeye başlamıştır (Şekil 5.2). Öte yandan bu bölgelerdeki bir ya da iki katlı gecekonduların yıkılarak dört ya da beş katlı yapıların inşa edilmesi ile bu bölgelerde nüfusun artışın neden olmuştur.

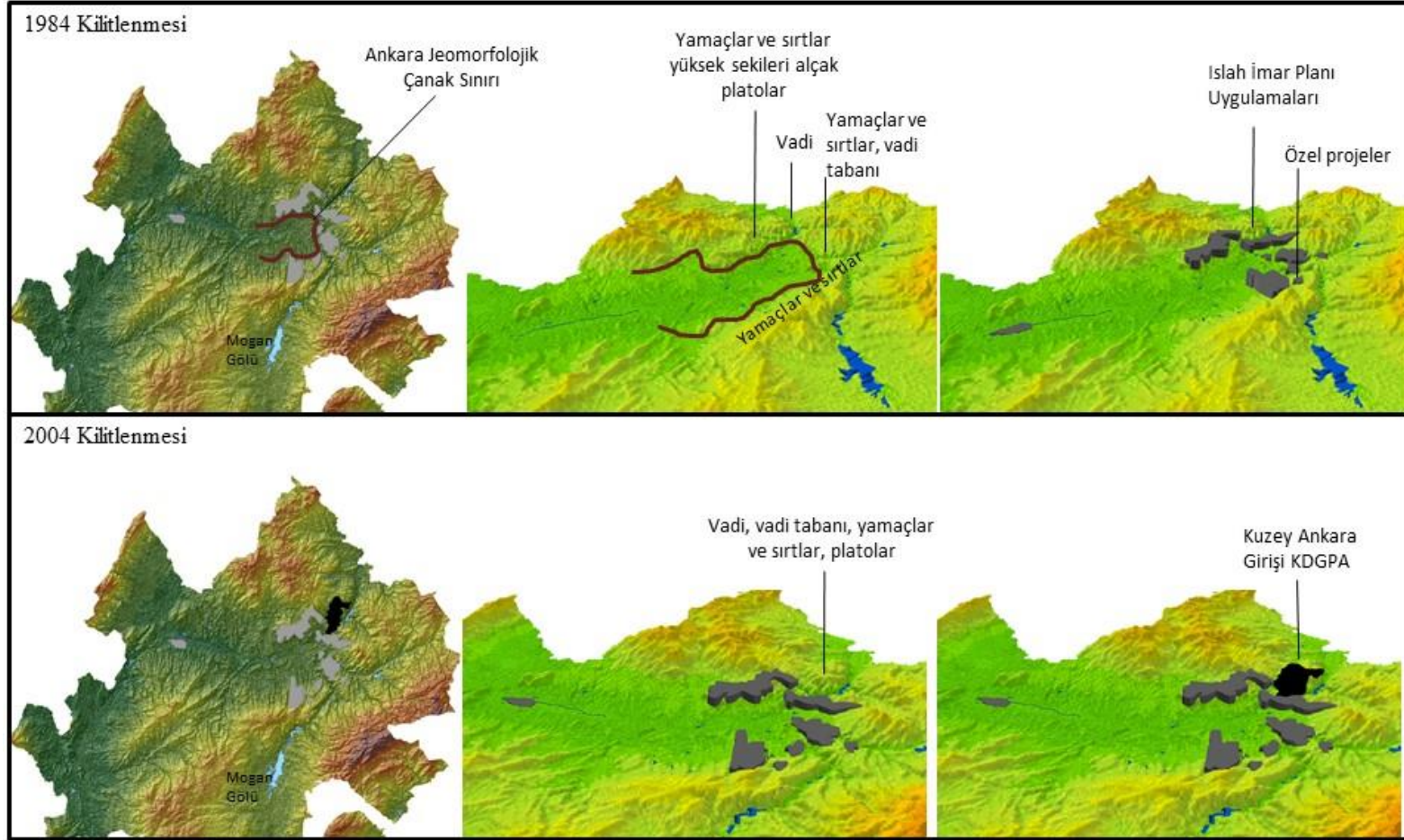
1990'lı yıllarda Ankara'nın kentsel nüfusunun topoğrafik çanak içinde yoğunlaşmış olduğu ve kente giren temiz hava akışının vadi sistemleri tarafından sağlandığı da düşünüldüğünde, vadilerin ve vadi tabanlarının yapılaşmaya açılmasının son derece sakıncalı olduğu görülmektedir. Peyzajın güncel durumunda da kentsel dönüşümden en çok etkilenen morfolojik birimlerin vadiler olduğu belirlenmiştir (Şekil 5.3).

Aynı dönemde ıslah imar planları dışında özel projeler yolu ile gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamaları da kent merkezindeki vadilerin ve doğal peyzajların yapılaşarak dönüşmesine neden olmuştur. Özel projelerde, ıslah imar planlarına göre peyzajın doğal özelliklerine daha çok dikkat edildiği ve bu özelliklerin korunduğu görülmüştür. Projelerde özellikle vadilerin hava koridoru olma özellikleri dikkate alınmış ve vadi tabanlarında yapılaşmaya yer verilmemiştir. Ancak bu projelerde ıslah imar planlarına göre konut kat sayıları çok daha fazla arttırılmış ve vadi yamaçları duvar gibi yapılarla doldurulmuştur.

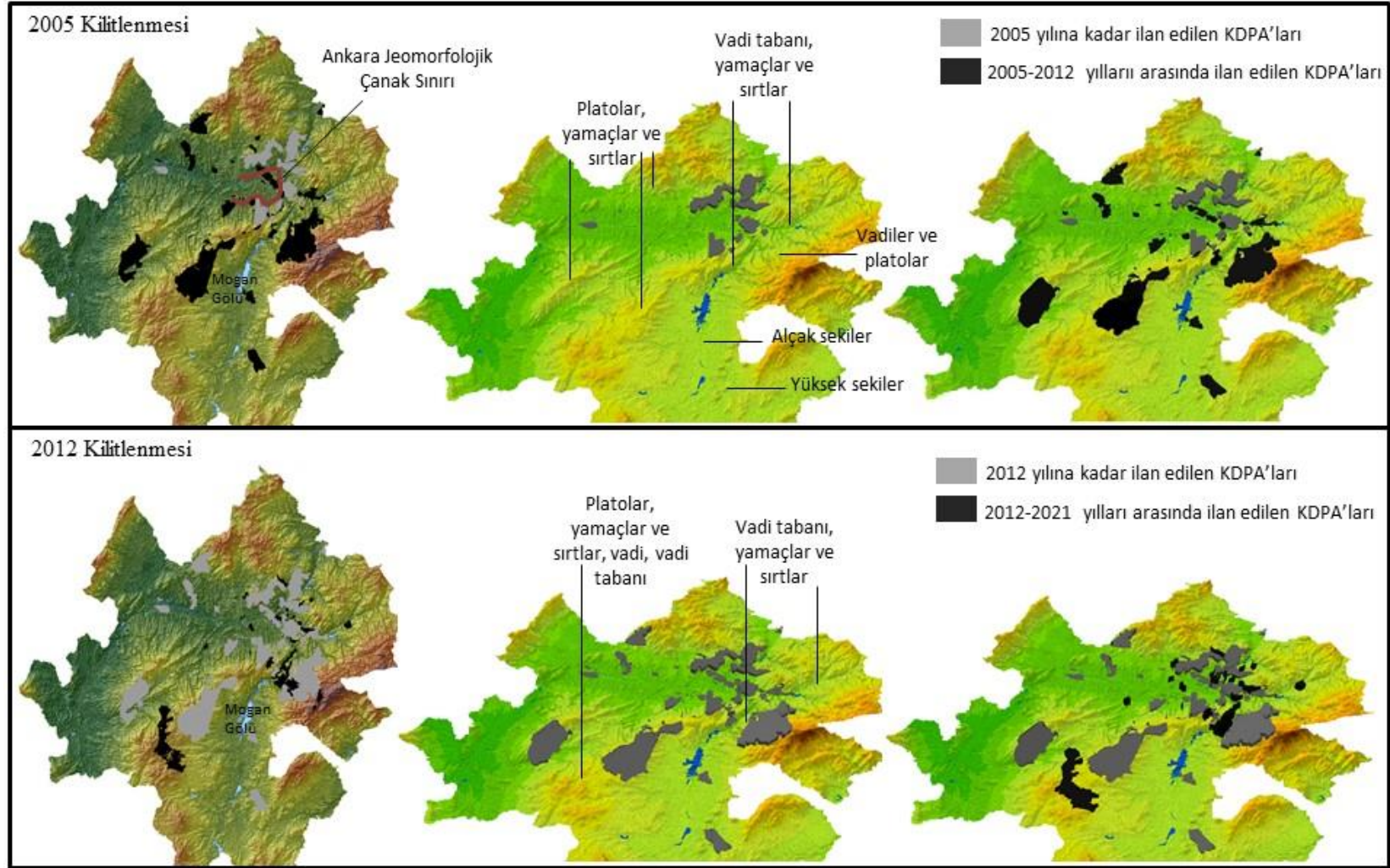
2004 yılında yürürlüğe giren 5104 sayılı Kanun, Ankara ve Türkiye'de yaşanacak kentsel dönüşüm sürecinin ne tür bir patikada devam edeceğinin göstergesi olmuştur. Bu kanun kapsamında uygulamaya konan Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi ile vadi tabanı, sırtlar, yamaçlar ve platolarda konumlanan gecekonduların oluşturduğu düşük yoğunluklu yerleşim bölgesi, dikeyde yapılanmanın tercih edilmesiyle yüksek yoğunluklu yerleşim bölgesine dönüştürülmüştür. Proje

incelendiğinde bölgedeki doğal morfolojik yapının fazlasıyla değiştirildiği ve yüzeylerin sert zeminle kaplanmış olduğu görülmektedir. Tüm bu uygulama detayları dikkate alındığında 2004 yılında yürürlüğe giren 5104 sayılı Kanun'un, kentsel dönüşüm sürecindeki önemli bir kilitlenme olduğu görülmektedir. Bu kilitlenmeden sonra, kentsel dönüşüm uygulamalarında dikeyde yapılanmanın öne çıktığı ve böylelikle kentsel dönüşümün uygulandığı bölgelerde nüfus yoğunluklarının artırılmış olduğu görülmektedir.

2005 yılında kentsel dönüşüm ile ilgili iki farklı kanun çıkarılmıştır ve bu neden kentsel dönüşüm süreci için önemli bir kilitlenmedir. Ancak bu yılda çıkarılan kanunlardan biri yıpranan tarihi ve kültürel taşınmaz varlıklar kapsamında kentsel dönüşüm süreci yönlendirmektedir. Bu tezin çalışma sınırları içerisinde bu kapsamda değerlendirilen bir proje alanı bulunmaktadır. Diğer ise kentsel dönüşümün ülkemizde yaygınlaşmasına ve bir çok alanın kentsel dönüşüm alanı olarak ilan edilmesine neden olan 5393 sayılı Kanun'un 73. Maddesi kapsamında uygulanmasıdır.



Şekil 5. 2 1984 ve 2004 kilitlenmesinin morfolojik yapıdaki etkileri

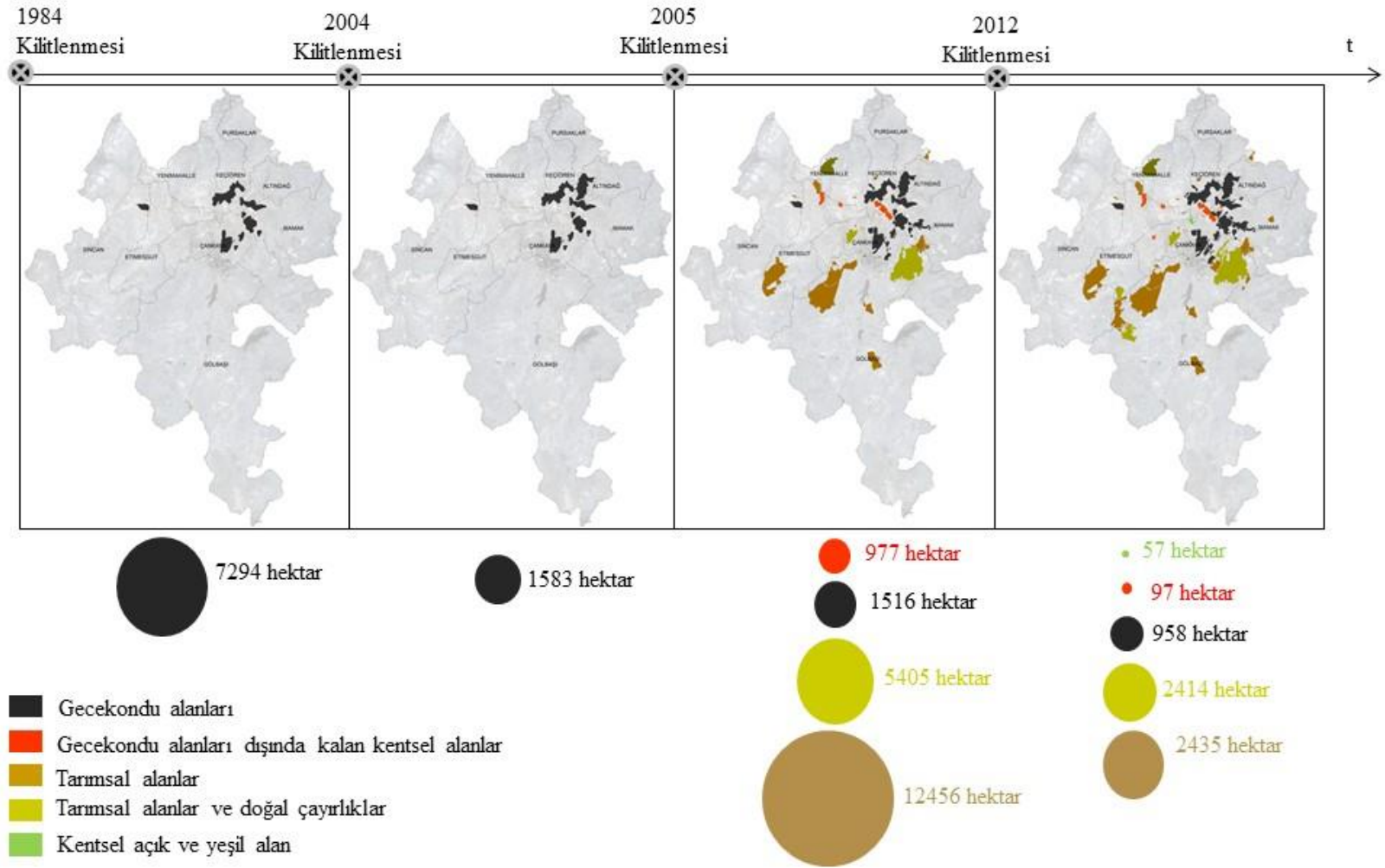


Şekil 5. 3 2005 ve 2012 kilitlenmelerinin morfolojik yapıdaki etkileri

Araştırma kapsamında özellikle 2010 yılından sonra kentsel dönüşüm alanı olarak ilan edilmiş bir çok alanda herhangi bir yapının ya da nesnenin bulunmadığı görülmüştür. Ancak incelenen literatür çerçevesinde, bir alanın kentsel dönüşüm alanı olarak ilan edilmesi için alanda dönüştürülecek bir yapının ya da nesnenin bulunmasının gerekli olduğu görülmüştür. Bu durumun nedeninin 2010 yılında 5393 sayılı Kanun'un 73. Maddesi'nde yapılan bir değişiklik olduğu tespit edilmiştir. Değişiklik yapılan bu kanun maddesi ile, üzerinde yapı olan ya da olmayan alanlar ile imar planına göre gelişimini tamamlamamış olan alanlar kentsel dönüşüm alanı olarak ilan edilebilmektedir. Arazi örtüsü/kullanımı ile ilişkili bulgular bağlamında ele alındığında, bu durumun Gölbaşı, Etimesgut, Çankaya ve Yenimahalle ilçelerindeki üzerinde herhangi bir yapı ya da nesnenin bulunmadığı tarımsal alanlar ve doğal çayırliklarda yaşanmakta olduğu görülmüştür. Böylelikle kentsel dönüşümün tarımsal ve doğal peyzaj kimliğine sahip olan alanların yok olmasına ve kentsel peyzaja dönüştürülmesine neden olduğu belirlenmiştir.

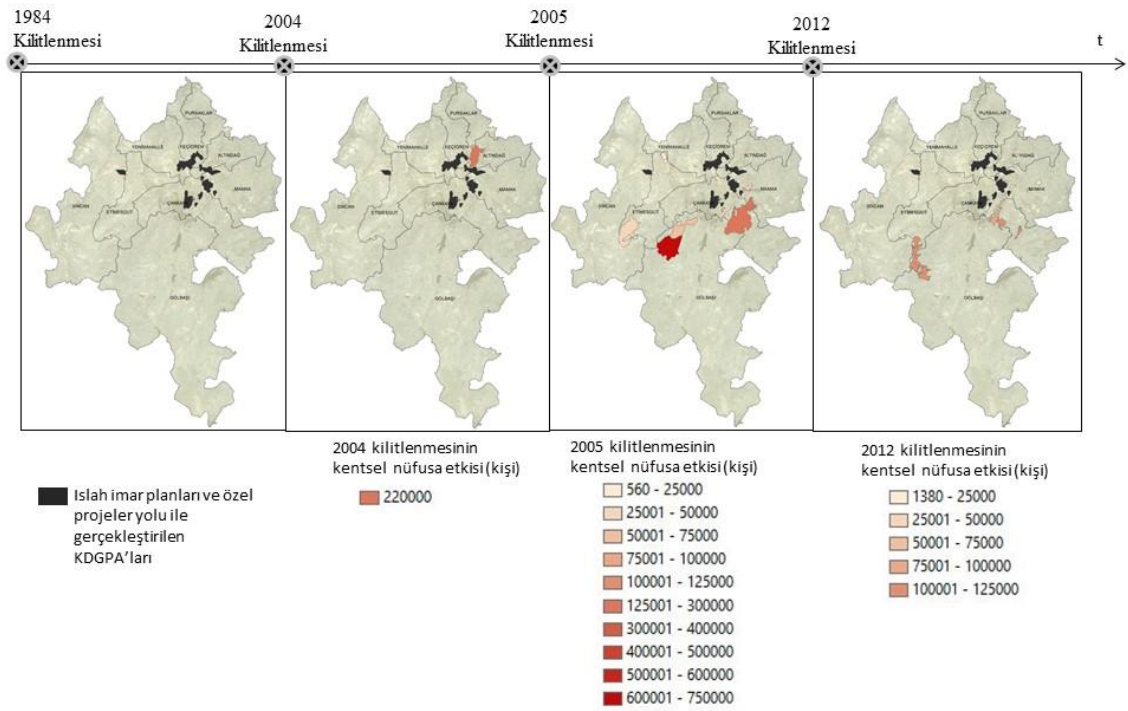
Bu bağlamda şekil 5.4'de yer alan kentsel dönüşümün etkisiyle dönüşüme uğramış olan arazi örtüsü/kullanımı değerlendirildiğinde, 2005 yılının önemli bir kırılma noktası olduğu söylenebilmektedir. Bu döneme kadar gecekondulu alanlarında dönüşümün gerçekleştirildiği, ancak 2005 yılından sonra özellikle Ankara kent merkezinin güneyinde yer alan tarımsal alanların ve doğal çayırlikların dönüşümden etkilendiği ve kentsel alana dönüştürülmek istendiği görülmektedir. Ankara'daki kentsel dönüşüm süreci patika bağımlılığı yaklaşımı ile irdelendiğinde 2005 yılının arazi örtüsü/kullanımı bağlamında patikanın gecekondulu alanlarından tarımsal nitelikteki alanlara doğru bir yönelim gerçekleştirdiği görülmektedir.

Öte yandan 5393 sayılı kanunun 73. Maddesi uyarınca uygulanan kentsel dönüşüm, Ankara'nın güneyinde yer alan kırsal yerleşimlerin de bulunduğu tarımsal alanların ve doğal çayırlikların yüksek yoğunluklu yerleşim alanlarına dönüşmesine neden olmuştur. 2012 yılında yürürlüğe giren 6306 sayılı Kanun ile de Ankara'da ilk defa kentsel açık yeşil alan niteliğine sahip olan Atatürk Orman Çiftliği'nde kentsel dönüşüm ilan edilmiştir.



Şekil 5. 4 Kilitlenme zamanlarının arazi örtüsü/kullanımına etkisi

Kentsel dönüşüm uygulandığı her dönemde kentsel nüfusunun artmasına neden olmuştur. 1984 yılında ıslah imar planları ve özel projeler yolu ile gerçekleştirilmiş olan kentsel dönüşüm uygulamaları ile özellikle 4 ya da 5 katlı bitişik nizam konutların inşa edilmesi ile bölgenin nüfusunun en az 4 katına çıktığı görülmektedir. Bunun yanı sıra 2005 yılındaki kilitlenme sonrasında ilan edilen kentsel dönüşüm projeleri ile kent merkezinin güneyinde kentsel nüfusun attırılması söz konusu olmuştur (Şekil 5.5).



Şekil 5. 5 Kilitlenmelerin kentsel nüfusa etkisi

2012 yılında yürürlüğe giren 6306 sayılı Kanun ile kentsel dönüşüm yetkisi doğrudan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na ve Bakanlar Kurulu'na verilmiştir. Bu durum yerel yönetimlerin dönüşüm alanındaki yetkilerini kısıtlamıştır. Ancak tezin bulgularına bakıldığında peyzajın güncel durumunda 5393 sayılı Kanun kapsamında uygulanmakta olan kentsel dönüşüm projelerinin sayısının en çok olduğu görülmektedir.

Türkiyedeki mekansal planlama pratiğine bakıldığında, hazırlanan Çevre Düzeni Planı ve Nazım İmar Planı gibi üst ölçekli planlarda alınan kararların; alt ölçekte hazırlanan, sürekli günün ve yerel yönetimlerin ihtiyaçları doğrultusunda değişime uğrayan planlar

ile değişime uğradığı görölmektedir. Bu tip uygulamalar ile bütöncöl bir algı ve anlayış çerçevesinde hazırlanan üst ölçekli planlar devre dışı kalmakta; bunun yerine alt ölçekli planlar uygulamaya geçmektedir. Bu alt ölçekli planlar arasında kentsel dönüşüm projeleri de yer almaktadır. Kentsel dönüşüm projeleri ile parsel bazında kararlar alınmakta, kat yükseklikleri ve nüfus ile ilgili kararlar, üst ölçekli planlardan bağımsız olarak verilmektedir. Böylelikle peyzajın bütöncöl yapısını dikkate alan üst ölçekteki kararlar yok sayılmaktadır. Özellikle kentsel dönüşüm uygulamaları öncesinde kentleşme ve yaşam koşulları açısından sorunlu bölgeler olarak görölmekte olan geceköndü bölgeleri, proje sonrasında da yapı ve nüfus yoğunluğunun arttırılması nedeniyle kentleşme ve yaşam koşulları açısından sorunlu görölmektedir.

Türkiye'de 2020 yılının Mart ayında görölmeye başlayan Covid-19 salgınının yaratmış olduğu pandemi süreci ile birlikte insanların günlük ve sosyal yaşantılarında değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişikliklerin kentleşme sürecini de etkilemesi beklenmektedir. Salgınla beraber hayata giren pandemi, insanların bir arada olma, toplanma ve sosyalleşme ihtiyaçlarını sekteye uğratmıştır. Ülke genelinde çoğu kentte sokağa çıkma yasaklarının uygulanmasıyla insanlar evlerine hapsolmuştur. Bu yaşanan süreçte, insanların açık ve yeşil alana olan ihtiyaçları ve özlemleri artmıştır. Özellikle kent merkezinde ve yüksek katlı konutlarda oturanlar, açık ve yeşil alanlarda olma gereksinimlerini en iyi ihtimalle balkonlarında zaman geçirerek gidermeye çalışmıştır.

Araştırma kapsamında ölkemizde pandeminin görölmeye başladığı zaman, kentsel dönüşüm sürecindeki rastlantıya dayalı ya da şanseseri olan olay olarak tanımlanması gerektiği düşünölmektedir. Bu rastlantıya dayalı ya da şanseseri olan olaydan sonra kamusal düzende sosyal mesafenin arttırılması temelinde kararların alınması, kentleşme politikalarının geliştirilmesi ve hazırlanacak ilgili mevzuatın yürürlüğe konulması ile de yeni bir kilitlenme noktasına gelineceği düşünölmektedir. Bu kilitlenmenin, toplumsal yaşamda sosyal mesafenin korunması ihtiyacına karşılık olarak yapı yoğunluklarının azaltıldığı, dikeyde mimari yerine yatayda mimarinin yaygınlaştırıldığı, kentsel yaşamda yeşil alan kullanımlarının daha ön plana çıkarıldığı bir patikanın oluşmasına neden olacağı düşünölmektedir.

Bu araştırma kapsamında patika bağımlılığı peyzaj dönüşümünün bir süreç olarak ele alınmasını sağlayarak,

- dönüşüm sürecinin başlangıç koşullarının,
- dönüşümde etkili olan seçeneklerin,
- patikaya neden olan seçeneği destekleyen itici güçlerin (kendini pekiştiren süreçlerin),
- yapılan seçim sonucunda oluşan kilitlenme zamanlarının,
- kilitlenme zamanlarındaki peyzajın mevcut durumunun ve
- böylelikle peyzaj patikasının tespit edilmesini sağlamıştır.

KAYNAKLAR

- Açıksöz, S. ve Memlük, Y. 2004. Kentsel Tarım Kapsamında Atatürk Orman Çiftliği'nin Yeniden Değerlendirilmesi. Tarım Bilimleri Dergisi, 10 (1), s. 76-84.
- Akalın, M. 2016. Kentsel Dönüşümün Karanlık Yüzü: Soylulaştırma, Yerinden Edilme ve Mekânsal Dışlanma, Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt 7, Sayı 14, 287-320.
- Akdeniz, H. 1997. Ankara'nın Kentsel Gelişimine Haritalarla Bakış, Harita Dergisi, Harita Genel Komutanlığı, Sayı:118, s.35-50, Ankara.
- Akkar, Z. M. 2006. Kentsel Dönüşüm Üzerine Batı'daki Kavramlar, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye, Planlama Dergisi, 2006/2, S. 36, TMMOB ŞPO Yayını, Ankara, Ekim s.29-38.
- Akseki, H. ve Meşhur, M. Ç. 2013. Kentsel Yayılma Sonucu Yapılaşmaya Açılan Verimli Tarım Alanları: Konya Kenti Deneyimleri. MEGARON 2013, 8(3), s. 165-174.
- Aksu, G. A. 2014. Bütüncül (Holistik) Peyzaj Planlama Yaklaşımı. İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, Yıl: 13, Sayı: 26, s. 21-34.
- Altuğ, F. 2017. Evrimsel Ekonomik Coğrafya Perspektifinden Bölgesel Ekonomik Gelişme: Yol Bağımlılığı ve Kilitlenme Yaklaşımı, Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı 36, 97-110.
- Andersen, 1999. Housing Rehabilitation and Urban Renewal In Europe: A Cross-National Analysis of Problems and Policies, Ed. Andersen and Leather, Housing Renewal In Europe, s. 243.
- Anonim. 2002. Web Sitesi: <http://www.mimarlarodasiankara.org/index.php?Did=93> Erişim Tarihi: 01.08.2017.
- Anonim. 2015. Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Planı 2015-2019. T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, 213, Ankara.
- Anonim. 2016. Web Sitesi: <https://kentselstrateji.com/kent-planlamada-yenilikci-uygulama-araclari-ift-ihtr-menkullestirme/> Erişim tarihi: 28.05.2019.
- Anonim. 2017a. Web Sitesi: <http://aliinandim.blogspot.com/2018/11/ankara-nasl-sehirlesiyor-3.html> Erişim tarihi: 27.08.2019.
- Anonim. 2017b. Kentsel Dönüşüm Süreçleri, İçinde: Ankara Rapor Gökçek Dönemi Hasar Tespiti (1994-2017). Karakuş Candan, T., Koçak, R., Bolat, G. ve Çobanoğlu, R. D. (editörler), TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Kent İzleme Merkezi Yayınları, 160-179, Ankara.
- Anonim. 2018. Sözlü ve Yazılı Görüşme. Ankara Büyükşehir Belediyesi, Özel Projeler ve Dönüşüm Daire Başkanlığı, Ankara.
- Anonim. 2019a. Web Sitesi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5cddb9aabb0418.88616699 Erişim Tarihi: 20.04.2019.
- Anonim. 2019b. Web Sitesi: <https://www.emektd.com.tr/tr/2981-sayili-imar-affi-yasasi-kapsamindaki-imar-uygulamaları> Erişim Tarihi: 16.04.2020.
- Anonim. 2020a. <http://politeknik.org.tr/ankarada-kentsel-doenuueem-alanlarinin-deerlendirilmes/> Erişim Tarihi: 31.03.2020.

- Anonim. 2020b. T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Alt Yapı ve Kentsel Dönüşüm Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara, Türkiye.
- Anonim. 2020c. Web Sitesi: <https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr> Erişim Tarihi: 15.04.2020.
- Anonim. 2020d. Web Sitesi: <https://www.datanovia.com/en/lessons/cohens-kappa-in-r-for-two-categorical-variables/> Erişim Tarihi: 10.04.2020.
- Anonim. 2020e. Web Sitesi: http://www.ktu.edu.tr/dosyalar/ormanamenajmani_09c24.pdf Erişim tarihi: 18.04.2020.
- Anonim. 2020f. Web Sitesi: https://www.ankara.bel.tr/bulten/Agustos_MecelisKarari_E_Dergi/agustos_mecelis_kararlari.html#p=54 Erişim Tarihi: 08.03.2021.
- Anonim. 2021. Web Sitesi: https://www.spo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=10368 Erişim Tarihi: 08.03.2021.
- Antrop, M. 2003. Continuity and change in landscapes. Multifunctional landscapes. Volume III. Continuity and change. Eds. Ü. Mander & M. Antrop, WIT Press: Southampton, Boston, pp. 1–14.
- Antrop, M. ve Van Eetvelde, V. 2008. Mechanisms in recent landscape transformation. Geo-Environment and Landscape Evolution III. WIT Transactions on the Built Environment, Vol 100, pp 183-192
- Aras, M. Ö. ve Alkan, L. 2007. Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Ankara Kent Makroformu Üzerinde Ekonomik, Politik, Sosyo-Kültürel Etkilerinin İrdelenmesi. TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 11. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, 2-6 Nisan, Ankara.
- Aslan, M., Kadaifçi, Ç., Soyer, A. ve Erkut, M. H. 2015. Yol Bağımlılığına Yol Açan Faktörlerin Önceliklendirilmesi: Telekomünikasyon Sektöründe Bir Uygulama. TMMOB Makina Mühendisleri Odası X. Endüstri-İşletme Mühendisliği Kurultayı.
- Aşık, R. 2007. Kentsel Dönüşüme Aktörlerin Bakışı: Zeytinburnu Pilot Projesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, 127, İstanbul.
- Ayhan, E., Karşı, F. ve Tunç Görmüş, E. 2003. Uzaktan Algılanmış Görüntülerde Sınıflandırma ve Analiz. Harita Dergisi, 3-46.
- Ayhan, F. 2013. Kentsel Dönüşüm Kavramı ve Tarihsel Gelişimi, (ed.) M. Yasin ve C. Şahin, Kentsel Dönüşüm Hukuku, İstanbul Üniversitesi S.S.ONAR İdare Hukuku ve İlimleri Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 2013/1: 71-90.
- Bittick, R. M. 2008. The Democratic Peace Phenomenon, Institutional Credibility, and Path Dependency. Public Administration Quarterly, 32, 367-392.
- Booth, P. 2011. Culture, planning and path dependence: some reflections on the problems of comparison. Town Planning Review, 82, 13-28.
- Börekçi, T. 2013. Türkiye'nin Ulusal Enerji Politikalarının Yol Bağımlılık Bakış Açısı İle İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Endüstri Mühendisliği Anabilim Dalı, 171, İstanbul.
- Carmon, N. 1999. Three Generations of Urban Renewal Policies: Analysis and policy Implications, Geoforum 30, 145-158.
- Castellazzi, M. S., Brown, I., Gimona, A. ve Poggio, L. 2012. Exploring path dependencies and spatial variability in landscape scale scenarios for ecosystem services assessments. International Environmental Modelling and Software Society (iEMSs), 2012 International Congress on Environmental Modelling and

- Software, Managing Resources of a Limited Planet, Sixth Biennial Meeting, Leipzig, Germany.
- Cengiz, S. ve Oğuz, D. 2018. Kentsel Peyzaj Deseninin Geçiş Analizleri: Ankara Kenti Örneği, TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu, 3-6 Ekim 2018, Ankara.
- Cengizkan, A. 2006. 1957 Yücel-Uybadin İmar Planı ve Ankara Şehir Mimarisi. (Ed. Şenyapılı, T.), Cumhuriyet'in Ankarası. ODTÜ Yayıncılık, Ankara, s. 24-60.
- Couch, C. 1997. A Comparative Study of Plans and Policies for Town Centre Renewal in France and UK, Planning Practice & Research, May Vol.12.
- Çaptuğ, M. 2016. İdare Hukuku Açısından Kentsel Dönüşüm. Seçkin yayıncılık, 220, Ankara.
- ÇDP. 2017. 2038 Ankara Çevre Düzeni Planı Açıklama Raporu, Ankara Büyükşehir Belediyesi, İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Çubuk, M. 1998. "Türkiye ve Kültür Mirası Zenginliğini Koruma İçin Savunma", Çağdaş Kentsel Kültür Mirası Kentsel Koruma-Yenileme-Kentsel İyileştirme. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Yayını. 1-8.
- Daşkiran, F. ve Ak, D. 2015. 6306 Sayılı Kanun Kapsamında Kentsel Dönüşüm. Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi-Cilt:13, Sayı:3.
- David, P. A. 1985. Clio and the Economics of QWERTY, The American Economic Review, Vol. 75, No. 2, Papers and Proceedings of the Ninety-Seventh Annual Meeting of the American Economic Association. pp. 332-337.
- Doğan, M. ve Bostan, H. 2019. Kentsel Dönüşümün Nüfusun Sosyo-Ekonomik Yapısı Üzerindeki Etkileri: Ankara Yenimahalle Örneği, Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, s. 64-89.
- Duman, B ve Coşkun, İ. 2015. Kentsel Dönüşüm: Temel Meseleler Üzerine. İçinde: Neden Nasıl ve Kim İçin Kentsel Dönüşüm. Elçi, R. (ed), Litera yayıncılık, 21-52, İstanbul.
- Ebbinghaus, B. 2005. Can Path Dependence Explain Institutional Change? Two Approaches Applied to Welfare State Reform, MPIfG Discussion Paper 05/2 Max-Planck-Institut für Gesellschaftsforschung, Köln.
- Ergut, F. 2007. Tarihsel Bilginin Özgürlüğü: Zaman ve Patikaya Bağımlılık. Praksis, 2007, No. 17, pp. 159-173.
- Erkaya, Ş. 2012. İstanbul'un kentsel peyzaj değişimlerinin siluet kapsamında değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı Peyzaj Planlama Programı 187, İstanbul.
- Erol, O. 1973. Ankara Şehri Çevresinin Jeomorfolojik Ana Birimleri. Ankara Üniversitesi, DTCF Yayını, No 16, Ankara.
- Es, M. 2012. Kentsel Dönüşüm, Büyüteç, Ankara Sanayi Odası Yayın Organı, Temmuz/Ağustos Sayısı, s. 55-67.
- Fidan, T. Tarihi Kent Merkezlerinde Planlama Sorunları Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma İslah İmar Planı Örneğinin İncelenmesi. Yüksek lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, 165, Ankara.
- Gaddis, J. L. 2002. The Landscape of History: How Historians Map the Past. Oxford University Press.
- Gibson, M. ve Kocabaş, A. 2000. "London: Sustainable Regeneration-Challenge and Response", 1. Uluslararası Kentsel Tasarım Buluşması Bildirisi. Küreselleşme

- Sürecinde Kentsel Tasarım ve Yerel Özellikler Sempozyum Kitabı, Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, İstanbul, ss. 177–228.
- Goldstone, J. A. 1998. "The Problem of the 'Early Modern' World," *Journal of Economic and Social History of the Orient* 41 (1998): 249-284.
- Göksu, A. F. 2017. Portakal Çiçeği Vadisi ve Dikmen Vadisi Proje Deneyimi 6K; Kurgu, Kamu Yararı, Katılım, Kaynak, Kapasite, Katılım, Kent Serisi 2, Planlama Yazıları, Kentsel Stratejiler Yayınları.
- Görgülü Z. 2009. Kentsel Dönüşüm ve Ülkemiz, TMMOB, İzmir Kent Sempozyumu Bildiriler, Sayfa: 767-780. İzmir.
- Günay, B. 2006. Ankara Çekirdek Alanının Oluşumu ve 1990 Nazım Planı Hakkında Bir Değerlendirme. (Ed. Şenyapılı, T.), Cumhuriyet'in Ankarası. ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 60-119.
- Gündoğan, Ö. 2006. Kentsel Dönüşüm, Tarihsel ve Güncel Bir Kırılma Noktası mı?, Planlama Dergisi, Ankara, s.36-47.
- Gürler, E. 2003. Kentsel Yeniden Üretim Süreci Üzerine Karşılaştırmalı Çalışma: İstanbul Örneği, Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi, İstanbul, 113-158.
- Güzey, Ö. 2012. Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları: Neo-Liberal Kent Politikaları, Yeni Kentsel Aktörler ve Gecekondu Alanları, İdeal Kent Kent Araştırmaları Dergisi, Sayı 7, 64-83.
- İlkme, M. 2008. Kentsel Dönüşüm ve Bursa Raporu, TMMOB Şehir Plancıları Odası Bursa Şubesi, s. 5-6, Bursa.
- Johnson, B.R. ve Hill, K. 2003. Introduction: Towards Landscape Realism, 1- 26, *Ecology and Design : Frameworks for Learning*, Johnson, B, Hill, K. and Melnick, R. (Eds.), ISBN: 9781597268653, Island Pres, Washington DC., USA, 558 p.
- Karadağ, A. ve Mirioğlu, G. 2011. Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Politikaları ve Uygulamaları Üzerine Coğrafi Değerlendirmeler: İzmir Örneği. *Ege Coğrafya Dergisi*, 20/2 (2011), 41-57, İzmir.
- Karadeniz, N., Kanter Otçu, İ., Tekin Cüre, C., Şenöz, E. ve Ceylan, K. S. 2016. Peyzaj Planlama Senaryolarının Geodesign Yaklaşımı ile Geliştirilmesi: İmrahor Vadisi Örneği, *Coğrafi Bilimler Dergisi CBD* 14(2), 135-156.
- Karro, K., Magi, M. and Palang, H. 2014. Studying Past Landscapes: Lived, Reconstructed and Animated, *Living Reviews in Landscape Research*, 8, 1. doi:10.12942/lrlr-2014-1
- Kayasü, S. 2006. Ankara İmar Planlarının Açık ve Yeşil Alan Yaklaşımları. (Ed. Şenyapılı, T.), Cumhuriyet'in Ankarası. ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 173-182.
- Keleş, R. 2004. Kentsel Dönüşümün Tüzel Altyapısı. Editör: H. B. Tuna. *Kentsel Dönüşüm ve Katılım*, Mimarist Dergisi, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, 4(12), s. 73-75.
- Keleş, R. 2013. Kentleşme Politikası. *İmge Kitapevi*, 719, Ankara.
- Keleş, R. ve Duru, B. 2008. Ankara’nın Ülke Kentleşmesindeki Etkilerine Tarihsel Bir Bakış. *Mülkiye* 2008. Cilt 32, Sayı: 261, s. 27-44.
- Koch, J., Eisend, M. ve Petermann, A. 2009. “Path Dependence in Decision-Making Processes: Exploring the Impact of Complexity under Increasing Returns” *BuR-Business Research Official Open Access Journal of VHB* cilt 2, s. 67-84.

- Koç, O. ve Kıray, A. 2011. İzlek Bağımlılığı İşletmelerin Yok Olmasına Neden Olabilir Mi? Farklı Sektörlere İlişkin Örnekler Üzerinden Bir Değerlendirme. CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi Yıl: 2011 Cilt :9 Sayı :2
- Konbul, Y. 2016. Türkiye'deki kentsel dönüşüm projelerinde yaşanan mülkiyet sorunlarının değerlendirilmesi. Yüksek lisans Tezi. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Dönüşüm Anabilim Dalı, İzmir.
- Krajewski, P. 2019. Monitoring of Landscape Transformations within Landscape Parks in Poland in the 21st Century. Sustainability 2019, 11(8), Poland.
- Kuyucu, T. 2018. Türkiye’de Kentsel Dönüşümün Dönüşümü: Hukuki ve Kurumsal Çatışmalar Üzerinden Bir Açıklama Denemesi, İdealkent Dergisi, Cilt 9, Sayı 24, S. 364-386.
- Küçükyazıcı, G. 2014. Yol Bağımlılığı Modellemesi ve Analizi. Doktora tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Endüstri Mühendisliği Anabilim Dalı, 347, Ankara.
- Kütük, B. Ş., Ergen, N. G. ve Sağlam, S. 2013. Kentsel Dönüşüm Projesi Alanında Yaşayanların Kentsel Dönüşüm Projesine Bakışları: Ankara Mamak Ve Hıdırlık Tepeatıf Bey-İsmet Pasa Kentsel Dönüşüm Projeleri Örneği, Uluslararası Katılımlı VII. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiri Kitabı II., (ed)Tuna, M., sayfa 243-256.
- Levi, M. 1997. “A Model, a Method, and a Map: Rational Choice in Comparative and Historical Analysis.” In Comparative Politics: Rationality, Culture, and Structure, ed. Lichbach, Mark I. and Zuckerman, Alan S.. Cambridge: Cambridge University Press. Pp. 19–41.
- Liebowitz, S. J. ve Margolis, S. E. 1999. Path dependence, pp. 981-995
- Mahoney, J. 2000. Path dependence in historical sociology, Theory and Society, 29, pp. 507–548.
- Marcucci, D. J., 2000, Landscape history as a planning tool, Landscape and Urban Planning 49, 67-81.
- Martin, R. and Sunley, P. 2010. Complexity thinking and evolutionary economic geography. In R. Boschma & R. Martin, (Eds.), The handbook of evolutionary economic geography, (pp.93-120). London: Edward Elgard Publishing.
- McHugh, M. L. 2012. Interrater reliability: the kappa statistic. Biochemia medica, 22(3), 276–282.
- Melosi, M. V. 2005. Path Dependence and Urban History: Is a Marriage Possible?, In: Resources of the City Contributions to an Environmental History of Modern Europe. Luckin, B., Massard-Guilbaud, G. ve Schott, D. (eds), Routledge, 14-26, Londra.
- Melville, E. and Minnery, J. 2015. Public transport, urban form and urban structure: the example of Brisbane’s tram system. Australian Planner, 52(2), 156-168.
- Morrison, C. and Croucher, R. 2010. Moldovan employment relations: path dependency?. Employee Relations, 32, 227-247.
- NİP, 2007. 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı Plan Açıklama Raporu (Etüdler&Müdahale Biçimleri), Ankara Büyükşehir Belediyesi, İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Öngören, G. 2017. Kentsel Dönüşüm Hukuku, Öngören Hukuk Yayınları, 285, İstanbul.
- Ötkünç, A. 2012. Modernist Bir İlk Yapıt: Mimar Maruf Önal’ın Dr. Fahrettin Belen Evi, Tasarım+Kuram, Sayı 13, 82- 92.

- Özdemir Sönmez, N. 2006. Düzensiz Konut Alanlarında Kentsel Dönüşüm Modelleri Üzerine Bir Değerlendirme, Planlama, Sayı. 36, ss.121-127.
- Özdemir Sönmez, N. 2019. Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Hukuki, İdari ve Ekonomik Boyutları Ders Notları, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Gayrimenkul Geliştirme ve Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara
- Özden, P. P. 2016. Kentsel Yenileme Yasal-Yönetimsel Boyut Planlama ve Uygulama. İmge Kitapevi, 422, Ankara.
- Page, S. E. 2006. Path Dependence. Quarterly Journal of Political Science, 1: 87–115
- Pierson, P. 2000. Increasing Returns, Path Dependence, and the Study of Politics. American Political Science Review, 94, 251-267.
- Polat, S. ve Dostoğlu, N. 2007. Kentsel Dönüşüm Kavramı Üzerine: Bursa’da Kükürtlü ve Mudanya Örnekleri, Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt 12, Sayı 1, 61-27, Bursa.
- Roberts, P. 2000. “The Evolution, Definition And Purpose Of Urban Regeneration”, Ed. Peter Roberts and Hugh Sykes, London, Sage Publications, pp. 9-36.
- Roe, M. J. 1996. Chaos and evolution in law and economics. Harvard Law Review, 109(3), 641-668.
- Röhring, A. ve Gailing, L. 2010. Path Dependency and Resilience–The Example of Landscape Regions, In: German Annual of Spatial Research and Policy 2010: Urban Regional Resilience: How Do Cities and Regions Deal with Change?. Müller, B. (ed.), Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 79-88, Berlin.
- Ruane, J. ve Todd, J. 2004. The Roots of Intense Ethnic Conflict may not in fact be Ethnic: Categories, Communities and Path Dependence. European Journal of Sociology, 45, s. 209-232.
- Sadioğlu, U. Tiryaki, V. ve Korkmaz, A. 2016. Altındağ Belediyesi Örneğinde Türkiye’de Kentsel Dönüşüm politikasının Değerlendirilmesi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 71, No. 3, s. 757-796.
- Sağlam, S. 2016. 1923-1950 Yılları Arasında Türkiye’de Kent ve Kentleşme Olgusu, Sosyoloji Konferansları, No: 53 (2016/1), s. 257-274.
- Sakaklı, K. K. 2012. Metropoliten Alanda Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Yoksulluk ve Mülkiyete Yönelik Bir Model Önerisi. Doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, 401, Ankara.
- Samuel, R. 1975. Village life and labour. London: Routledge and Kegan Paul.
- Sat, A. ve Gürer, N. 2016. İslah Planlarıyla Dönüşüm ve Sağlıklı Kentler, Gazi Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Ders Notları, Ankara.
- Stanners, D. & Bourdeau, Ph. 1995. (Eds.). Europe’s Environment. The Dobbris Assessment, European Environment Agency, EC DG XI and Phare: Copenhagen.
- Stead, D., Vries, J. ve Tasan-Kok, T. 2015. Planning Cultures and Histories: Influences on the Evolution of Planning Systems and Spatial Development Patterns, European Planning Studies, 23:11, 2127-2132.
- Sydow, J., Schreyögg, G. and Koch., J. 2005. Organizational paths: path dependency and beyond. 21st EGOS Colloquium 30 June–2 July 2005, Berlin, Germany.
- Sydow, J., Schreyögg, G. ve Koch, J. 2009. Organizational path dependence: Opening the black box. Academy of Management Review, 34, 689–709.

- Şahin, Ç. 2015. Türkiye’de Kentsel Dönüşüme Dayalı İnşaat Odaklı Ekonomi Modeli ve Toplumsal Maliyeti: En Temel İnsan Hakları, Sosyal Haklar, Çevre Hakkı ve Kent Hakkı Açısından Eleştirel Bir Değerlendirme, Sosyoloji Konferansları, No:51, 51-81.
- Şahin, S. Z. 2015. Uluslararası Örnekler Işığında Bir Kavram ve Kamu Politikası Olarak Kentsel Dönüşüm, İçinde: Neden Nasıl ve Kim İçin Kentsel Dönüşüm. Elçi, R. (ed), Litera yayıncılık, 53-81, İstanbul.
- Şişman, A. ve Kibaroglu, D. 2009. “Dünyada ve Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları”. TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı. Ankara.
- Tarhan, Ç. 2004. Planlamada Uzaktan Algılama ve Coğrafi Bilgi Sistemi Disiplinleri Entegrasyonu: Urla ve Balçova Örnekleri, Planlama Dergisi, 2004/3, s. 106-112.
- Tasan Kok, T. 2015. Analysing Path Dependence to Understand Divergence: Investigating Hybrid Neo-liberal Urban Transformation Processes in Turkey, European Planning Studies, 23:11, 2184-2209.
- Tekeli, İ. 2011. Kentleri Dönüşüm Mekanı Olarak Düşünmek. Kent, Kentli Hakları, Kentleşme Ve Kentsel Dönüşüm, İlhan Tekeli Toplu Eserler-20. Tarih Vakfı Yurt Yayınları. İstanbul, s. 270-278.
- Topaloğlu, R. H. ve Ekercin, S. 2013. Coğrafi Bilgi Sistemi ve Uzaktan Algılama Entegrasyonu İle Konya Kapalı Havzası’nda Arazi Örtüsü/Kullanımı Zamansal Değişimlerinin Belirlenmesi. Tmmob Coğrafi Bilgi Sistemleri Kongresi 2013 11-13 Kasım 2013, Ankara.
- Tunçer, M. 2017. Yazılı görüşme. Çankaya Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Ankara, Türkiye.
- Turok, I. 2004. “Urban Regeneration: What Can Be Done and What Should Be Avoided?”, Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu Bildiri Özetleri Kitabı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul, ss. 63–82.
- Türkün, A. 2015. Kentsel Dönüşümü Yeniden Düşünmek: Mevcut Uygulamalar ve Hakim Söylem Üzerinden Bir Değerlendirme. İçinde: Neden Nasıl ve Kim İçin Kentsel Dönüşüm. Elçi, R. (ed), Litera yayıncılık, 21-52, İstanbul.
- Ulusoy, A. 2017. “Cumhuriyet’in Başkenti Ankara” ve İ. Melih Gökçek’li Yıllar!. İçinde: Ankara Rapor Gökçek Dönemi Hasar Tespiti (1994-2017). Karakuş Candan, T., Koçak, R., Bolat, G. ve Çobanoğlu, R. D. (editörler), TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Kent İzleme Merkezi Yayınları, 34-41, Ankara.
- Uzun, C. N. 2006. Ankara’da konut alanlarının dönüşümü: kentsel dönüşüm projeleri, İçinde: Cumhuriyet’in Ankara’sı. Şenyapılı, T. (derleyen), ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim AŞ, 199-215, Ankara.
- Ülger, N. E. 2010. Türkiye’de Arsa Düzenlemeleri ve Kentsel Dönüşüm, Nobel Yayın Dağıtım, 372, Ankara.
- Ünal, A. 2018. Kentsel Dönüşüm Ve Aidiyet: Ankara’dan Bir Örnek, Asia Minor Studies International Journal of Social Sciences, Cilt: 6, Sayı: AGP Özel Sayısı, S. 19-40.
- Wascher, D. M. 2004. Landscape Indicator Development: Steps Towarda a European Approach. Wageningen UR Frontis Series. Volume 4. The New Dimentions of the European Landscape. pp. 237-252.
- Yang, Y., Meng, Q., McCarn, C., Cooke, W. H., Rodgers, J. and Shi, K. 2016. Effects of path dependencies and lock-ins on urban spatial restructuring in China: A

- historical perspective on government's role in Lanzhou since 1978. *Cities*, 56,24-34.
- Yenice, M. S. 2014. Türkiye'nin Kentsel Dönüşüm Deneyiminin Tarihsel Analizi. BAÜ Fen Bil. Enst. Dergisi Cilt 16(1) 76-88.
- Yılmaz, İ. 2015. Gecekondu Direnişi: Dikmen Vadisi Örneği. *Mülkiyet Dergisi*, 39(2), 309-314.
- Zarina, A. 2010. Path Dependency And Landscape Biographies In Latgale, Latvia: A Comparative Analysis. *European. Countryside*,3, 151-168.
- Zarina, A. 2013. Path dependence and landscape: initial conditions, contingency and sequences of events in Latgale, Latvia, *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 95(4): 355–373.



EKLER

EK 1 Ankara’da 5393 sayılı Kanun’un 73. maddesi kapsamında kentsel dönüşüm alanı olarak ilan edilen alanların listesi

EK 2 Ankara’da 6306 Sayılı Kanun kapsamında riskli alan olarak ilan edilen alanların listesi

EK 3 Uydu Görüntülerinin Kontrollü Sınıflandırılmasına İlişkin Hata Matrisleri



EK 1 Ankara’da 5393 sayılı Kanun’un 73. maddesi kapsamında kentsel dönüşüm alanı olarak ilan edilen alanların listesi

SIRA NO.	PROJENİN ADI	ALAN (HEKTAR)
1	YENİ MAMAK KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ 10 ETAP	117
2	50. YIL KDGP	116
3	ALACAATLI KDGP	12.1
4	ALACAATLI KDGP	28
5	ALÜMİNYMCULAR	62
6	ANADOLU BULVARI KDGP	5
7	ANAYASA MAHKEMESİ KDGP	6.3
8	BAŞBAKANLIK SÖĞÜTÖZÜ	57
9	BAŞKENT GÜNEYTEPE KDGP	188
10	BATIKENT KDGP	108
11	BEYNAM	492
12	BEYTEPE KDGP	17.9
13	BHA-HİPODROM KDGP-MERKEZ ANKARA PROJESİ	20
14	BÜYÜKESAT VADİSİ KDGP	36
15	ÇALDAĞ KDGP	76
16	ÇAMLICA POLİS KOLEJİ ÇEVRESİ KDGP	14.7
17	ÇAYYOLU GORDİON KDGP	45
18	ÇUKURAMBAR KENTSEL KDGP	255
19	DİKMEN VADİSİ KONUT VE ÇEVRE GELİŞ PRJ 3 ETAP	23
20	DOĞUKENT KUSUNLAR KDGP	758
21	ETLİK KASALAR KDGP ETLİK ŞEHİR HASTANESİ	230
22	FATİH KDGP	220
23	FERAHLAKI-CAMİATIK-ŞEYH MUHİTTİN	14
24	FEVZİYE HALAÇLI	500
25	GÜMÜŞDERE	6.7
26	GÜNEY GÖKSU SUSUZ KDGP	320
27	GÜNEY YAKUPABDAL KDGP	220
28	GÜNEYKENT KDGP	3000
29	GÜNEYPARK KDGP	184
30	GÜZEL HİSAR ULUSLARARASI FUAR ALANI	330
31	HACIKADIN KDGP	112
32	HALLAÇLI 1. ETAP KDGP	500
33	HALLAÇLI 2. ETAP KDGP	497
34	HALLAÇLI 3. ETAP KDGP	499
35	HALLAÇLI 4. ETAP KDGP	500
36	İNCEK TAŞPINAR KIZICAŞAR KDGP	2235
37	İSTANBUL YOLU SUSUZ	365

EK 1 Ankara’da 5393 sayılı Kanun’un 73. maddesi kapsamında kentsel dönüşüm alanı olarak ilan edilen alanların listesi (devam)

SIRA NO.	PROJENİN ADI	ALAN (HEKTAR)
38	KARAGEDİK KDGP	1669
39	KARATAŞ KDGP	484
40	KEPEKLİ KDGP	4.5
41	KUZEY GÖKSU SUSUZ KDGP	330
42	LODURLU KDGP	600
43	MACUN TİLKİLER	224
44	MAMAK ORTAKÖY	222
45	MAMAK ÜREĞİL KDGP	30.7
46	MERKEZİ İŞ ALANI KDGP	61
47	MEVLANA KAPI	420
48	MÜHYE KARATAŞ 1. ETAP KDGP	496
49	MÜHYE KARATAŞ 2. ETAP KDGP	440
50	NASREDDİN HOCA KDGP CAPA KENTPARK AVM	7.3
51	SAKLIKENT KDGP	1205
52	ŞEHİTLİ FEVZİYE KDGP	491
53	ŞEYH MUHİTTİN	490
54	ŞÜKRİYE MAHALLESİ KDGP	19.6
55	TANYELİ KAVŞAĞI KDGP	13.7
56	TEMAKENT KDGP	2860
57	TOBB LODURLU KDGP	14.3
58	ULUS TARİHİ KENT MERKEZİ YENİLEME ALANI	133.2
59	UTM KDGP	22
60	YAKUPABDAL KARATAŞ YAYLABAĞ KDGP	3600
61	YAMAÇEVLER KDGP	134
62	YENİ MAMAK KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ 1 ETAP	49
63	YENİ MAMAK KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ 2 ETAP	193
64	YENİ MAMAK KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ 3 ETAP	67
65	YENİ MAMAK KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ 7 ETAP	68
66	YENİ MAMAK KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ 8 ETAP	27
67	YENİ MAMAK KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ 9 ETAP	40
68	YENİ MAMAK KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ 11 ETAP	42
69	YILDIZ KDGP	8
70	YÜKSELTEPE TAŞLITEPE	108
71	ZAFER MAHALLESİ	45

EK 2 Ankara’da 6306 Sayılı Kanun kapsamında riskli alan olarak ilan edilen alanların listesi

Sıra No.	İlçe	Alan Adı	Alan (hektar)	İlan Tarihi
1	Akyurt	Ankara İli, Akyurt İlçesi, Atatürk (Merkez), Beyazıt (Merkez), Yıldırım (Merkez) Mahalleleri Riskli Alanı	19.27	04.03.20
2	Altındağ	Ankara İli, Altındağ İlçesi, Atıfbey-Hıdırlıktepe-İsmetpaşa Mahallesi Riskli Alanı	105	20.01.13
3	Altındağ	Ankara İli, Altındağ İlçesi, Başpınar Mahallesi Riskli Alanı	27.3	22.04.17
4	Altındağ	Ankara İli, Altındağ İlçesi, Beşikkaya-Feridun Çelik Mahallesi Riskli Alanı	64.8	17.05.13
5	Altındağ	Ankara İli, Altındağ İlçesi, Çalışkanlar (Yeni adı Gültepe) Mahallesi Riskli Alanı	19.7	17.05.13
6	Altındağ	Ankara İli, Altındağ İlçesi, GÜLTEPE Mahallesi Riskli Alanı	3.52	17.05.13
7	Altındağ	Ankara İli, Altındağ İlçesi, Hacı Bayram (Merkez), Hacı Bayram (Merkez), Hacı Bayram (Merkez) Mahalleleri Riskli Alanı	4	24.10.19
8	Altındağ	Ankara İli, Altındağ İlçesi, Örnek Mahallesi Riskli Alanı (9953/1)	5	01.06.17
9	Altındağ	Ankara İli, Altındağ İlçesi, Örnek Mahallesi Riskli Alanı (9951/1-2-3)	10.3	02.06.17
10	Altındağ	Ankara İli, Altındağ İlçesi, SEYFİ DEMİRSOY Mahallesi Riskli Alanı	32.7	17.05.13
11	Bala	Ankara İli, Bala İlçesi, Göztepe (Merkez) Mahallesi Riskli Alanı	2.33	20.01.18
12	Çankaya	Ankara İli, Çankaya İlçesi, Akpınar (Merkez) Mahallesi Riskli Alanı	1.07	06.02.13
13	Çankaya	Ankara İli, Çankaya İlçesi, İlker (Merkez), Metin Akkuş (Merkez), Yukarı Dikmen (Merkez) Mahalleleri Riskli Alanı	189.5	25.01.13
14	Çankaya	Ankara İli, Çankaya İlçesi, Karakusunlar Mahallesi Şirindere Mevki Riskli Alanı	17.26	25.06.13

EK 2 Ankara’da 6306 Sayılı Kanun kapsamında riskli alan olarak ilan edilen alanların listesi (devam)

Sıra No.	İlçe	Alan Adı	Alan (hektar)	İlan Tarihi
15	Elmadağ	Ankara İli, Elmadağ İlçesi, Yenice, Yenidoğan ve Yenipınar Mahalleleri	52	13.03.13
16	Kahramankazan	Ankara İli, Kahramankazan İlçesi, Kayı (Merkez), Satıkadın (Merkez) Mahalleleri Riskli Alanı	52.3	20.01.17
17	Mamak	Ankara İli, Mamak İlçesi, Altıağaç (Merkez), Karaağaç (Merkez), Hüseyingazi (Merkez) Mahalleleri Riskli Alanı	68.46	18.12.13
18	Mamak	Ankara İli, Mamak İlçesi, Araplar (Merkez), Derbent (Merkez), Dostlar (Merkez), Köstence (Merkez) Mahalleleri Riskli Alanı	168	26.01.13
19	Mamak	Ankara İli, Mamak İlçesi, Diriliş (Merkez) Mahallesi Riskli Alanı	41.7	09.11.13
20	Mamak	Ankara İli, Mamak İlçesi, Mutlu (Merkez) Mahallesi Riskli Alanı	61.6	16.11.16

EK 3 Uydu Görüntülerinin Kontrollü Sınıflandırılmasına İlişkin Hata Matrisleri

1984 YILI ARAZİ ÖRTÜSÜ ARAZİ KULLANIMI SINIFLAMASI HATA MATRİSİ								
		TEST YAPILAN SINIFLARA AYRILAN SEÇİLMİŞ PİKSEL SONUÇLARI						
	Sınıflar	Kentsel Alanlar	Su Yüzeyleri	Yarı doğal alanlar ve Ormanlar	Tarımsal alanlar	Kensel AçıkYeşil Alanlar	Satır Toplamı	Pikselin Doğruluk Yüzdesi
REFERANS VERİSİ SONRASI DOĞRULANAN PİKSEL SAYILARI	Kentsel Alanlar	8	0	1	1	1	11	0.727
	Su Yüzeyleri	0	10	0	0	0	10	1.000
	Yarı doğal alanlar ve Ormanlar	1	0	18	4	2	25	0.720
	Tarımsal alanlar	1	0	3	27	2	33	0.818
	Kentsel AçıkYeşil Alanlar	1	0	3	2	9	15	0.600
	Sütun Toplamı	11	10	25	34	14	94	

KAPPA KATSAYISI DOĞRULUK YÜZDESİ = 0.7117

EK 3 Uydu Görüntülerinin Kontrollü Sınıflandırılmasına İlişkin Hata Matrisleri (devam)

2003 YILI ARAZİ ÖRTÜSÜ ARAZİ KULLANIMI SINIFLAMASI HATA MATRİSİ								
		TEST YAPILAN SINIFLARA AYRILAN SEÇİLMİŞ PİKSEL SONUÇLARI						
	Sınıflar	Kentsel Alanlar	Su Yüzeyleri	Yarı doğal alanlar ve Ormanlar	Tarımsal alanlar	Kentsel AçıkYeşil Alanlar	Satır Toplamı	Pikselin Doğruluk Yüzdesi
	Su Yüzeyleri	0	10	0	0	0	10	1.000
	Yarı doğal alanlar ve Ormanlar	1	0	20	4	2	27	0.741
	Tarımsal alanlar	1	0	3	29	2	35	0.829
	Kentsel AçıkYeşil Alanlar	1	0	3	2	12	18	0.667
	Sütun Toplamı	13	10	27	36	17	103	

KAPPA KATSAYISI DOĞRULUK YÜZDESİ = 0.7368

EK 3 Uydu Görüntülerinin Kontrollü Sınıflandırılmasına İlişkin Hata Matrisleri (devam)

2013 YILI ARAZİ ÖRTÜSÜ ARAZİ KULLANIMI SINIFLAMASI HATA MATRİSİ								
		TEST YAPILAN SINIFLARA AYRILAN SEÇİLMİŞ PİKSEL SONUÇLARI						
	Sınıflar	Kentsel Alanlar	Su Yüzeyleri	Yarı doğal alanlar ve Ormanlar	Tarımsal alanlar	Kentsel AçıkYeşil Alanlar	Satır Toplamı	Pikselin Doğruluk Yüzdesi
REFERANS VERİSİ SONRASI DOĞRULANAN PİKSEL SAYILARI	Kentsel Alanlar	9	0	1	0	1	11	0.818
	Su Yüzeyleri	0	10	0	0	0	10	1.000
	Yarı doğal alanlar ve Ormanlar	1	0	18	3	2	24	0.750
	Tarımsal alanlar	1	0	2	25	2	30	0.833
	Kentsel AçıkYeşil Alanlar	1	0	3	2	15	21	0.714
	Sütun Toplamı	12	10	24	30	20	96	

KAPPA KATSAYISI DOĞRULUK YÜZDESİ = 0.7574

EK 3 Uydu Görüntülerinin Kontrollü Sınıflandırılmasına İlişkin Hata Matrisleri (devam)

2019 YILI ARAZİ ÖRTÜSÜ ARAZİ KULLANIMI SINIFLAMASI HATA MATRİSİ								
		TEST YAPILAN SINIFLARA AYRILAN SEÇİLMİŞ PİKSEL SONUÇLARI						
	Sınıflar	Kentsel Alanlar	Su Yüzeyleri	Yarı doğal alanlar ve Ormanlar	Tarımsal alanlar	Kentsel AçıkYeşil Alanlar	Satır Toplamı	Pikselin Doğruluk Yüzdesi
REFERANS VERİSİ SONRASI DOĞRULANAN PİKSEL SAYILARI	Kentsel Alanlar	11	0	1	0	1	13	0.846
	Su Yüzeyleri	0	10	0	0	0	10	1.000
	Yarı doğal alanlar ve Ormanlar	1	0	21	3	2	27	0.778
	Tarımsal alanlar	1	0	2	27	2	32	0.844
	Kentsel AçıkYeşil Alanlar	1	0	2	2	17	22	0.773
	Sütun Toplamı	14	10	26	32	22	104	

KAPPA KATSA YISI DOĞRULUK YÜZDESİ = 0.7865